

Executive Summary

The Ayeyawady-Chao Phraya-Mekong Economic Cooperation Strategy (ACMECS), which is a cooperation framework amongst Cambodia, Lao PDR, Myanmar, Thailand and Vietnam to utilize member countries' diverse strengths to promote balanced development initiatives in the sub-region has enhanced the agricultural cooperation between Thailand and neighboring countries, notably, Lao PDR, in the form of contract farming. The trade and investment facilitation has provided tax-free incentives for the Thai private sectors, particularly the big agrifood conglomerate to undertake contract farming with neighboring countries on crops namely potato, peanut, soybean, sweet corn, field corn, castor bean, Eucalyptus, and cashew nut, and job's tears (pearl barley) from Lao PDR to be exempted from importation tax.

Ban Huak, Tambol Phusang, Phayao province is a border village between Phayao province of Thailand and Xaiyaburi of Laos PDR. It is the only cross-border trading village between Thailand and Laos PDR in Phayao province. The livelihoods of Ban Huak community are based on year-round agriculture, utilizing upland and lowland ecosystems to produce food and generate farm incomes. The major economic crops include glutinous rice, field corn, large-seeded confectionary peanut, and shallot. The ACMECS cooperation framework has provided opportunities for Ban Huak community to engage in cross border trade. A few members of community have diversified their rural enterprises by engaging in business venture and organizing into groups to invest in contract farming with the Laotian partners by providing inputs on credit, including seed, chemical fertilizers, and pesticides. The increased incomes of the Laotian farming households have enabled the families to reinvest to improve their living conditions, by importing building materials to improve housing construction. This offers opportunities for some of Ban Huak community members to diversify their trading to include both agriculture and non-agricultural enterprises. The research concept is to develop a social learning process among farmer members who have formed themselves into small agri-business group engaging in cross-border trade. It is anticipated that through such social learning approach, the group could develop and extend sustainable agriculture and natural resource management to the Laotian partners, and establish among themselves cross-border trading governance which could be exemplified for others to learn. The research project sees the importance of local innovation, the concept of interdependence in agri-business venture, and interrelationship between production, marketing, and participatory natural resource and environmental conservation. The research objectives are 1) to provide better understanding of local context and coordination mechanisms, interaction and benefit sharing in agri-business among farmers in Thai-Lao border; 2) to establish and support the processes that enhance mutual respect and good relationship between Thai Lao business partners leading to expansion of cross-border trading governance; 3) to provide competence building in production technology, and business management with respect to cross-border trade; and 4) to formulate deliberative policy recommendations through participatory approaches that would lead to improving local capacity, and performance of local organization in managing cross-border agri-business trading.

The participatory approaches were adopted to collaborate with farmers group and its associates in Ban Huak. The key informants were identified to discuss main topics that were most remembered and appreciated by the members through different periods of development. These included historical development and adaptive management to political, socio and economic changes during the early 70s when the key village had

directly involved in shaping up the village infrastructural development to facilitate agricultural transformation. This was then followed by workshopping with new generations of farmer entrepreneurs who were engaging in farming and business ventures. Several field visits and participatory observations were undertaken to gain trust and build up confidentiality from the group members to appreciate the value of collaborative and action research approach. The Engel-Keijzer-Land's balanced approach to monitoring and evaluating capacity and performance was adapted to carry out with the BH/CBBG. The assessment was to provide a reflection as well as co-learning among members on five core capabilities that affected capacity and performance. These were capabilities to survive and act, to adapt and self-renew, to generate development results, to relate, and to achieve coherence. Various interventions were designed developed through researchers-farmers interaction and group decision. This included capacity building on hybrid maize seed production; competence building among group members on several issues related to management strategy, trading governance, agricultural resilience, and social responsibility; facilitation of the discussion between provincial commerce authority and the group on policies on cross-border trade and implementation at the site, group meetings to review on the research findings, and multi-stakeholder workshop presided by the Phayao Provincial Governor at the site to formulate policy recommendation that would enhance cross-border agri-trade and long-term relationships between the Thai-Laos communities, specifically resided at the border towns of Phusang of Phayao province and Muangkop of Xaiyaburi province.

Rural transformation in Ban Huak was considered to pass through three important periods of development and adaptation. The first period was during the 70s when there was an intense political ideological conflict between the government forces and communist insurgency. The village was seen as strategic location receiving infrastructure support by the Government in the 70s and in the 80s during the rehabilitation towards rural development. The close collaboration between the village community and the government through the strong and capable leadership of village headman was able to come to peaceful agreement between the conflicting parties. The basic infrastructure and facilities enhanced agricultural transformation from subsistence to market-oriented farming systems. Farmers had improved their rice productivity through adopting high quality rice and location-specific varieties and green manure crops (*Crotalaria juncea*) as resource conserving technology; selecting hybrid maize to fit undulating rainfed upland environment, and large-seeded peanut for confectionary market. Farmers responded to government policy on rubber promotion by planting this industrial tree crop on sloping upland where soil is less fertile for cultivation of maize and peanut.

The agricultural intensification which enabled the village to achieve its food security was then followed by the period of the Thai-Lao cross-border trade in the early 2000s. Ban Huak was set up as temporary custom check-point for border trade, allowing small scale trading movement between the Thai-Lao communities. The Thai-Lao border community market was first established at Ban Huak on the 10th and 30th of the month to promote border trading. In May 2009, as the request of the Muangkop authority, the new border community market was set up on 20th of the month in Lao at Ban Pang Morn to facilitate market access and entry for the Laotian community. The new market arrangement had diluted the trade volume at Ban Huak.

A few farmers who were risk-takers had gradually build-up capitals to invest in neighboring Lao PDR by contracting the Laotian business partners to produce maize, and oil-type, small seeded peanut. The Thai traders also imported broom grass, job's tears,

and non-timber forest products from Lao. Initially, the Ban Huak farmer entrepreneurs made contract arrangement individually and independently. Each worked with different groups of Laotian farmers. The high cost of trading transaction had forced farmer entrepreneurs to reconsider their cross-border trading strategy. Eventually, a group of 37 Ban Huak farmers who had either trading experience or interested to invest in cross-border agri-business with the Lao PDR, had formed themselves into “Ban Huak cross-border business group” (BH/CBBG). The key members consisted of political influential individuals (former and present village headmen from two closely related villages), experienced traders, and young farmers who wanted to follow suit to diversify their livelihood options. The BH/CBBG chaired by former village headman with strong agri-business experience, and co-chaired by experienced trader who had good business management skill, and had learnt to become the shipping agent to look over the incoming of agricultural produce from Lao PDR at Ban Huak. The group allocated responsibility to various members based on individual experience and competence. The most important task identified by the group involved coordinating with Laotian partners, which required several levels of lobbying, from provincial, district, custom office, and sub-district. The equally important responsibilities were coordinating with Thai governmental authority at the provincial, district and the custom office at the site for clearing of imported agricultural produce, and market access and entry, by negotiating with buyers from the Thai side. This was normally domestic trading partners at the provincial town who acted as commodity collectors with large silos and grain drying space. In practice, the group acted as brokers between the Laotian trading partners and Thai commodity collectors in Phayao or neighboring Chiang Rai province, but the group was more than the ordinary broker, it had established long relationships with the Laotian trading partners and farmers, providing input credits as requested, supervising production technology, and participating in cultural and religious activities between the two countries.

The operation of BH/CBBG was not in isolation. Its members were also participating in the Ban Huak community’s socio, cultural and economic activities. Majority was closely linked to the existing 17 social groups in the village, whose mandates covered wide range of activities, such as crop and livestock production, organic fertilizer production, brown rice processing, product development, clothe-making, embroidery, weaving, village drinking water supply, and village saving and bank. Such interwoven social assets were perceived to provide strong foundation for the BH/CBBG to extend its cross-border entrepreneurial engagement.

The group organizational management and governance was noted with its democratic participation and fair benefit sharing arrangement. The group set agri-business marketing policy on main commodities such as maize and peanut. Once the group had made formal arrangement and clearance with the Lao as well as the Thai authorities, each member was encouraged to engage in his or her own contract farming in Lao, either individually or as small groups. Thirteen sub-groups were observed, ranging from one –member to seven-member sub-groups to invest in contract farming in Lao. The contracting areas in Lao covered over 30 villages within Muangkop district, producing maize and peanut for the BH/CBBG. In 2009 rainy season, soybean was first introduced to selected farmers in Lao, as marketable price of maize in Thailand was not attractive.

The implementation of zero tariffs under the AFTA framework, which will be effective beginning January 1, 2010, would mark the third period of cross-border agri-business development and adaptation for the Ban Huak community. There was a great concern

among the group members over the realization of ASEAN zero tariffs 2010, which could have adverse effect on the group's agricultural investment. The issue was raised during the multi-stakeholder workshop to provincial authority. Other concerns included the institutional structure of Ban Huak to be elevated to permanent crossing point, where majority of the group considered the permanent status would boost trade volume between Thai and Lao at Ban Huak check point. The incorporation of resource conserving production practices, as well as integration of agro-biodiversity as part of climate change mitigation could provide a new challenge for the group's social responsibility linking sustainable agriculture and resource management with trade governance between Phusang and Muangkop, which was characterized by contiguous rolling uplands and hilly ecosystems.

The multi-stakeholder workshop, presided by the Provincial Governor, and attended by key governmental officials at the provincial and district level as well as key village members and the group representatives, conceived that the BH/CBBG showed evolutionary adaptation to new challenge in cross-border trade, based on social and institutional innovations. The group would help offer opportunities for the Ban Huak community to seek value creation and value addition to their farming enterprises. The success of the BH/CBBG could also contribute to livelihood improvement of the Laotian farmers, poverty reduction, and reducing drug trafficking and addicting across the border. To help improve the BH/CBBG performance, the workshop had made suggestions as follows:

For immediate action:

- The Thai authority concerned should organize local meeting to provide training workshop for the Ban Huak community and the BH/CBBG on ASEAN zero tariffs 2010 and its impact on local cross border trade initiatives
- The provincial government should facilitate the meeting between the central government agencies, provincial and district implementing offices, and the local community on cross-border trade policy and modifications under the AFTA within the ACMECS framework, so that implementation at the local level could be clearly carried out.
- The detailed studies should be carried on merits and demerits of establishing Ban Huak to be a permanent check-point for cross border trade, particularly its impact on rural livelihoods, and adaptive management of the farming households under the new institutional set up.

For the medium term action (within 3 years):

- The BH/CBBG should seriously consider the incorporation of sustainable resource efficient management practices into its agri-business package with the Laotian partners, specifically on soil erosion control measures, soil fertility enhancement, and agro-biodiversity integration for food security, and possibly of mitigating climate change.
- The Ban Huak farming community should diversify their farming enterprises for value creation and addition by moving towards seed production, such as hybrid maize, soil improving legumes (*Crotalaria juncea*), rice, etc.
- The BH/CBBG should consider the formation of cross-border cluster group by forming partnership with local agricultural trading firms, commodity distributors for market access and entry, public institutions for policy and processes, and technical and infrastructure supports and services.

บทคัดย่อ

บ้านฮวก ต.ภูซาง อ.ภูซาง จ.พะเยา เป็นหมู่บ้านชายแดนไทย-ลาว ระหว่าง จ.พะเยา ประเทศไทย และ แขวงไซยะบุรีของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) เป็นจุดผ่อนปรนการค้าชายแดนไทย-ลาว แห่งเดียวของจังหวัดพะเยาที่มีพื้นที่อาณาเขตติดต่อกับประเทศ สปป.ลาว วิถีชีวิตของชาวบ้านฮวกผูกพันกับการเกษตรตลอดทั้งปี พึ่งพิงการใช้ประโยชน์ที่ดินบนที่ดอน ที่ราบเชิงเขา และที่ราบลุ่มเพื่อการผลิตเป็นอาหารและรายได้ พืชเศรษฐกิจนอกจากข้าวเหนียวนาปี ได้แก่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และถั่วลิสงเมล็ดใหญ่ และชาวบ้านบางส่วนที่ได้รับประโยชน์กับการมีพื้นที่ติดชายแดน โดยปรับตัวในธุรกิจการค้า และรวมถึงการรวมกลุ่มเพื่อลงทุนเพื่อทำธุรกิจการค้าข้ามพรมแดน

กรอบการวิจัยได้ให้ความสำคัญกระบวนการเรียนรู้เชิงสังคมที่นำไปสู่การพัฒนาระบบเกษตรยั่งยืนและระบบธุรกิจที่เป็นธรรม งานวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับนวัตกรรมชุมชน การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในการทำธุรกิจเกษตรและความสัมพันธ์ระหว่างการผลิตทางเกษตรการตลาดและการมีส่วนร่วมของกลุ่มต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โครงการวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อเข้าใจบริบทท้องถิ่นและกลไกในการประสานงาน (coordination mechanisms) การทำงานร่วมกัน (interaction) และการกระจายผลประโยชน์ (benefit sharing) ในการทำธุรกิจทางเกษตรของกลุ่มเกษตรกรในชายแดนไทยลาว 2. พัฒนาและสนับสนุนกระบวนการทำงานที่สร้างสัมพันธ์ที่ดีและนำไปสู่การขยายผลทางธุรกิจที่เป็นธรรมทั้งฝ่ายไทยและลาว 3. ส่งเสริมศักยภาพความรู้และทักษะด้านเทคโนโลยีการผลิต และการดำเนินการที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนารูปแบบธุรกิจทางเกษตรระหว่างชายแดน 4. เพื่อกำหนดข้อเสนอเชิงนโยบายโดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและวิธีการที่ก่อให้เกิดประสิทธิผลในการเสริมสร้างสมรรถนะ (capacity) และผลการดำเนินงาน (performance) ขององค์กรชุมชนท้องถิ่น ด้านการจัดการธุรกิจเกษตรชายแดนไทย-ลาว

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนชายแดนบ้านฮวก และเมืองคอบ แขวงไซยะบุรี ของ สปป.ลาว มีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจกันมานาน ความสัมพันธ์ดังกล่าวได้กลายเป็นทุนดำเนินธุรกิจชายแดนที่สำคัญเมื่อบ้านฮวกได้พัฒนาเป็นจุดผ่อนปรนตามนโยบายการจักระบบเศรษฐกิจตามแนวชายแดน ระหว่างประเทศไทย พม่า ลาว และกัมพูชา และการผลักดันระบบเกษตรพันธะสัญญาตามกรอบ ACMECS เกษตรกรบ้านฮวกได้รวมตัวจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “กลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวก” ซึ่งในระยะแรกเน้นธุรกิจข้าวโพดและถั่วลิสง โดยมีหลักการดำเนินงานของกลุ่มคือ การใช้กลไกทางสังคมเพื่อประสานประโยชน์ของสมาชิกที่ดำเนินธุรกิจเกษตรในลาว โดยใช้การทำงานยุทธศาสตร์กลุ่มเพื่อลดต้นทุนด้านการจัดการ และลดความขัดแย้งอันเนื่องจากการแข่งขันด้านราคา รับซื้อจากลวาระหว่างกลุ่มย่อย ในขณะที่เดียวกันกลุ่มมีโครงสร้างประกอบด้วย 9 หน่วยย่อยที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยมีสมาชิกผู้มีประสบการณ์รับผิดชอบในแต่ละหน่วย มีประธานและรองประธานกลุ่มเป็นผู้ประสานงานทั้งภายในและภายนอก

การวิเคราะห์อย่างมีส่วนร่วมถึงสถานภาพของกลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวก ได้สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับภาพรวมของระบบการจัดการธุรกิจชายแดนให้กับสมาชิก พร้อมทั้งระบุจุดอ่อนของกลุ่มและประเด็นที่ต้องการความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกในการเสริมสร้างสมรรถนะของสมาชิกและการบริหารองค์กร ความยั่งยืนของกลุ่มขึ้นอยู่กับนวัตกรรมองค์กร ที่ให้ความสำคัญกับลักษณะการพึ่งพาซึ่งกันและกัน (interdependence) ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มกับผู้ประกอบการของลาวในห่วงโซ่อุปทาน ความเข้าใจด้านกลไกการประสานงานและ

ความสัมพันธ์ที่มีลักษณะพึ่งพาซึ่งกันและกัน เชื่อว่าจะช่วยให้หน่วยงานรัฐได้ให้การสนับสนุนที่สอดคล้องกับองค์กรชุมชนที่ต้องการพัฒนาธุรกิจการค้าชายแดนตามกรอบนโยบายเกษตรพันธะสัญญา

การก่อตัวขององค์กรชุมชนท้องถิ่นเพื่อดำเนินธุรกิจสินค้าเกษตรชายแดนไทย-ลาว ของชุมชนเกษตรกรบ้านฮวก นับว่าเป็นนวัตกรรมทางสังคมและสถาบันประเภทหนึ่งที่สำคัญทุนทางสังคม วัฒนธรรม กรอบกับทุนทางมนุษย์ที่มีขีดความสามารถผู้นำชุมชนทางด้านการผลิตและการตลาด และภาวะความเป็นผู้นำสูงจนสามารถโน้มน้าวให้เกษตรกรร่วมระดมทุนและรวมกลุ่มกันทำธุรกิจชุมชน การก่อตัวและพัฒนาการของกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวกเกิดจากภายใน ตามความต้องการของสมาชิกที่มีเป้าหมายในกระบวนการทำงานร่วมกัน

อย่างไรก็ตาม ความยั่งยืนของกลุ่มดังกล่าวขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย แต่ที่สำคัญของการบริหารจัดการบนฐานธรรมภิบาล โปร่งใส ตรวจสอบได้และเป็นธรรม 1) ภาวะการขาดแคลนพื้นที่ทำกินและสภาพภูมินิเวศน์ที่เป็นป่าเขาทำให้เกษตรกรต้องดิ้นรนหาทางเลือกด้านธุรกิจเกษตรบนพื้นฐานการผลิตที่ตนเองถนัด 2) โอกาสด้านตลาดและธุรกิจชายแดน ซึ่งสร้างความต้องการและในขณะเดียวกันกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวกสามารถเข้าถึงแหล่งผลิต และหน่วยงานที่สนับสนุนด้านการผลิตและการตลาดของประเทศลาว 3) สภาพแวดล้อมเชิงนโยบายของไทยและลาวได้สร้างโอกาสใหม่ กฎเกณฑ์และข้อบัญญัติต่างๆ และ 4) สมาชิกของกลุ่มมีความรู้และเทคโนโลยีด้านการผลิตพืชข้าวโพด ถั่วลิสง ตลอดจนมีเครือข่ายตลาดรับซื้อภายในประเทศไทย ได้สร้างความมั่นคงทางด้านตลาดที่เชื่อมโยงระบบห่วงโซ่มูลค่าของสินค้าเกษตรกร

สิ่งที่ได้รับความสนใจขณะนี้ คือข้อตกลงการค้าระดับภูมิภาคภายใต้กรอบ AFTA ใหม่ ที่ส่งผลกระทบต่อการค้าและการค้าข้ามพรมแดน เนื่องจากความไม่แน่นอนของนโยบายและแผนปฏิบัติงาน ซึ่งกลุ่มบ้านฮวกได้เสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐระดับจังหวัดเพื่อจัดเวทีทบทวนผลที่จะเกิดจากข้อตกลงภายใต้กรอบ AFTA กับการค้าระหว่างพรมแดน และผลกระทบต่อการทำวิสาหกิจของกลุ่ม ความต้องการที่เปิดด่านถาวร ที่เกิดขึ้นกับการดำเนินธุรกิจเกษตรของหมู่บ้านฮวก จำเป็นต้องมีการทบทวนโดยกลุ่มองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอก

Abstract

Ban Huak, Tambol Phusang, Phayao province is a border village between Phayao province of Thailand and Xaiyaburi of Laos PDR. It is the only cross-border trading village between Thailand and Laos PDR in Phayao province. The livelihoods of Ban Huak community are closely linked to year-round agriculture, cultivating on upland and lowland ecosystems to produce food and generate farm incomes. The major economic crops include glutinous rice, field corn, and large-seeded confectionary peanut. A few members of community have diversified their rural enterprises by engaging in business venture and even organizing into groups to invest in cross-border trading activities.

The research concept is based on social learning process leading to establishing sustainable agriculture and cross-border trading governance. The research emphasizes local innovation, interdependence in agri-business venture, and interrelationship between production, marketing and participatory natural resource and environmental conservation. The research objectives are 1) to provide better understanding of local context and coordination mechanisms, interaction and benefit sharing in agribusiness among farmers in Thai-Lao border; 2) to establish and support processes that enhance mutual respect and good relationship between Thai Lao business partners leading to expansion of cross-border trading governance; 3) to provide competence building in production technology, and business management with respect to cross-border trade, and 4) to formulate deliberative policy recommendations through multi-stakeholder workshop that would lead to improving local capacity, and performance of local organization in managing cross-border agri-business trading.

The findings indicated that the communities of Ban Huak of Phayao province and Muangkop of Xaiyaburi had established long term relationships in cultural, social, and economic aspects. Such relationships had become important assets for cross-border trade undertaking, especially under the Ayeyawady-Chao Phraya-Mekong Economic Cooperation Strategy (ACMECS) which is a cooperation framework amongst Cambodia, Lao PDR, Myanmar, Thailand and Vietnam to utilize member countries' diverse strengths and to promote contract farming, and other balanced development initiatives in the sub-region. The Ban Huak community had organized into small and medium community enterprise called "Ban Huak cross-border business group, BH/CBBG", with its initial investment in field corn and peanut. The operation was based on the principle of social mechanism to coordinate and develop fair benefit sharing systems among group members who had previous trading and investment experience in Lao PDR by forming registered group. The group formation would reduce transactional cost and business conflicts from price competition. The group consisted of nine subgroups which acted interdependently to support each other. The subgroup leaders were headed by experienced farmer-traders, while the group chairperson and deputy chairs were responsible for internal and external coordination.

The participatory assessment of group performance carried out through workshops and facilitated by the research team had helped members to understand the big picture of cross-border trade, identify the strengths and weaknesses, and areas that needed external supports to improve member competence and managerial skills. The sustainability of group depended on institutional innovation which cultivated interdependent relationships among group members and between the group and the Lao

partners in the whole supply chain. It is believed that better understanding of coordination mechanism and interdependence would help the governmental institutions to provide better support that meets the group's needs in developing cross-border trade under the contract farming arrangement.

The local initiative in establishing cross-border trading group is considered as being a social and institutional innovation which is strongly based on social, cultural and human assets. The strong leadership in combination with individual competence and collective action had gained the trust of the farmer members to co-invest and build up business group. Such endogenous development responded to the needs and objectives of the group.

The sustainability of the group depended on several factors, including the good organization governance. The driving forces for engaging in cross-border trade could be delineated as follows: 1) with limited land resource for farming, and undulating rainfed upland ecosystems, a group of farmers formed themselves a business partner to invest in agri-business based on farming enterprise that they had the best knowledge and skills, 2) cross-border trade had offered market opportunities for the group who had access to information on farming environment and communities, and connection with the Laotian partners at different levels, 3) policy environments of both countries and rules and regulations of cross-border were conducive to agri-business venture, and 4) the group members had good knowledge on production of field corn and peanut, and close association with trading firms in Thailand. Such human assets and trading network had provided reliable market access and entry in agri-supply chains.

There was growing concerns within the group that the new regional trade agreement within the AFTA framework would affect the performance of cross-border trade due to uncertainties of the policy and implementation plan. The group had proposed to provincial government to set up a review forum on implication of AFTA on cross-border trade and its effect on small enterprise group. The emerging issue on establishing Ban Huak as a permanent cross-border town with full-fledged immigration set up needs to be reviewed by both local and external institutions.

คำนำ

โครงการ การจัดการธุรกิจเกษตรชายแดนไทย-ลาว โดยองค์การชุมชนท้องถิ่น กรณีศึกษาชุมชนบ้านฮวก จ.พะเยา พัฒนาจาก ปราชญ์การณ ที่ชุมชนบ้านฮวก กิ่ง อ.ภูซาง จ.พะเยา รวมกลุ่มร่วมลงทุนทำธุรกิจ กับเกษตรกรลาว โดยนำพืชข้าวโพดและถั่วลิสง ซึ่งกลุ่มมีความรู้และประสบการณ์ด้านการผลิตเป็นอย่างดี พร้อมทั้งมีระบบตลาดรองรับ ขยายฐานการผลิตสู่ลาวโดยทำเกษตรแบบมีพันธะสัญญาซื้อขายผลผลิตทั้งหมดของสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ โดยรายงานวิจัยนี้ได้นำเสนอผลการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจเกษตรบ้านฮวก กลไกการดำเนินงานที่นำแนวคิดหลัก “ระบบเกษตรยั่งยืนและระบบธุรกิจที่เป็นธรรม” ข้ามพรมแดนตั้งอยู่บนฐานคิด มีกระบวนการพึ่งพาซึ่งกันและกัน และได้นำเสนอผลการวิเคราะห์สมรรถนะของกลุ่มการดำเนินงาน ตลอดจนนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ตลอดจนแนวทางการแก้ปัญหา คณะวิจัยฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลการวิจัยนี้เป็นข้อมูลสนับสนุนและโอกาสการขยายผลของการดำเนินงานของกลุ่ม จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องการค้าข้ามพรมแดนจากหน่วยงานของภาครัฐ

คณะวิจัยฯ ขอขอบคุณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในการสนับสนุนทุนวิจัยจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี และขอขอบคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นในการแก้ไขงานวิจัยนี้ เพื่อให้รายงานวิจัยนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

คณะวิจัยฯ ขอขอบคุณ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อดีตผู้นำบ้านฮวก และแกนนำกลุ่มธุรกิจเกษตร และกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวก ต.ภูซาง อ.ภูซาง จ.พะเยา ตลอดจน เจ้าหน้าที่สหพันธ์แม่หญิงลาว ไชยะบูลี สปป.ลาว และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่ให้การสนับสนุน มีส่วนร่วมในและเสียสละเวลาเข้าร่วมกิจกรรม ตลอดจนการสนับสนุนข้อมูลในการสัมภาษณ์กับทางโครงการฯ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมืออย่างดีเช่นนี้ในโอกาสต่อไป

คณะวิจัยฯ

พฤศจิกายน 2552

สารบัญ

| | หน้า |
|--|------|
| Executive Summary | i |
| บทคัดย่อ | v |
| Abstract | vii |
| คำนำ | ix |
| สารบัญ | x |
| บทที่ 1 การจัดการธุรกิจเกษตรชายแดนไทย-ลาว โดยองค์กรชุมชนท้องถิ่น | 1 |
| 1.1 ที่มาและความสำคัญ | 1 |
| 1.2 แนวคิดของโครงการวิจัยการค้าชายแดนไทย-ลาว | 2 |
| 1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย | 5 |
| 1.4 ขั้นตอนการดำเนินงานและวิธีการศึกษา | 6 |
| บทที่ 2 บริบทระบบนิเวศน์ วัฒนธรรม และเศรษฐกิจชุมชนบ้านฮวก | 9 |
| 2.1 บริบทชุมชนที่สนับสนุนระบบการผลิตเชิงอนุรักษ์ | 9 |
| 2.2 พัฒนาการโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการผลิตทางเกษตร | 14 |
| 2.3 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมเกษตร ในบ้านฮวก | 15 |
| 2.4 ลักษณะการพึ่งพาซึ่งกันและกัน ระหว่างไทย-ลาว ที่จุดผ่อนปรนบ้านฮวก | 16 |
| 2.5 ทุนหมุนเวียนและกิจกรรมกลุ่มบ้านฮวก | 18 |
| 2.6 ระบบการผลิตทางเกษตร | 20 |
| 2.7 การขยายผลการดำเนินธุรกิจเกษตรของกลุ่มการค้าชายแดน | 21 |
| 2.8 ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทย-ลาว (แขวงไซยะบุรี) | 22 |
| 2.9 สรุป | 25 |
| บทที่ 3 การพัฒนากลุ่มและกลไกการจัดการธุรกิจเกษตรข้ามชายแดน | 26 |
| 3.1 การจัดตั้งกลุ่มและบริหารจัดการธุรกิจเกษตรชายแดนบ้านฮวก | 26 |
| 3.2 แรงจูงใจของสมาชิกในการรวมกลุ่มธุรกิจเกษตร | 30 |
| 3.3 ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจเกษตรข้ามพรมแดน | 34 |
| 3.4 กลไกในการประสานงาน | 36 |
| 3.5 มูลค่าสินค้าเกษตร | 36 |
| 3.6 บทสรุป | 38 |

| | |
|--|-----|
| บทที่ 4 การประเมินสมรรถนะและการดำเนินงานของกลุ่ม | 41 |
| 4.1 วิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสและอุปสรรค ในการดำเนินงานของกลุ่ม | 41 |
| 4.2 สมรรถนะการดำเนินงานของกลุ่ม | 46 |
| 4.3 การประเมินทุนทางสังคมต่อการพัฒนาธุรกิจเกษตรชายแดนบ้านฮวก | 47 |
| บทที่ 5 มาตรการเชิงนโยบายที่สนับสนุนธุรกิจเกษตรข้ามพรมแดน | 69 |
| 5.1 ผลกระทบด้านนโยบายและข้อจำกัดการทำธุรกิจเกษตรข้ามพรมแดน | 69 |
| 5.2 ปัญหาความเสี่ยงที่มีผลจากปัจจัยภายนอกอื่นๆ | 70 |
| 5.3 ปัญหาข้อจำกัดและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาด้านการเกษตร | 72 |
| 5.4 มาตรการเชิงนโยบายและการสนับสนุนการพัฒนาธุรกิจชายแดน | 74 |
| 5.5 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย แผนปฏิบัติการในระยะเวลา 3 ปี | 76 |
| 5.6 บทสรุป | 76 |
| บทที่ 6 สรุปและข้อเสนอแนะ | 78 |
| เอกสารอ้างอิง | 86 |
| ภาคผนวก 1 กิจกรรมการดำเนินงาน | 89 |
| ภาคผนวก 2 ผลงานที่ต่อเนื่องจากงานวิจัย | 136 |

บทที่ 1

การจัดการธุรกิจเกษตรชายแดนไทย-ลาว โดยองค์กรชุมชนท้องถิ่น

เนื้อหาในบทที่ 1 ประกอบด้วยที่มาและความสำคัญของงานวิจัย กรอบความคิดและการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ของงานวิจัย ขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัย และวิธีการดำเนินการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดของเนื้อหา ดังนี้

1.1 ที่มาและความสำคัญ

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะที่ 9 ไทยและกลุ่มประเทศชายแดนเพื่อนบ้าน (พม่า ลาว และกัมพูชา) ได้ทำข้อตกลงเรื่องการจัดระบบเศรษฐกิจตามแนวชายแดน เพื่อให้เกิดการจ้างงานและการพัฒนาในพื้นที่ชายแดน เพื่อเชื่อมโยงการผลิตระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านทั้ง 3 ประเทศ ก่อให้เกิดการย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศเพื่อนบ้าน โดยเน้นพืชที่ปัจจุบันไทยนำเข้า ซึ่งจะไม่ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรภายในประเทศ เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วเหลือง ถั่วลิสง เป็นต้น

รัฐบาลไทยได้สนับสนุนภาคเอกชนไทยลงทุนในการพัฒนา เกษตรแบบพันธะสัญญา (contract farming) ภายใต้กรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง Ayeyawady-Chao Phraya-Mekong Economic Cooperation strategy (ACMECS) ซึ่งหมายถึง การย้ายฐานการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจบางชนิดที่จะไม่ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรภายในประเทศ ไปยังประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อใช้เป็นแหล่งผลิตวัตถุดิบให้กับอุตสาหกรรมแปรรูปเกษตรของไทย หน่วยงานไทยที่มีส่วนผลักดันและกำกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจในกรอบดังกล่าวประกอบด้วยหลายหน่วยงาน เช่น กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ เกษตรกรและสหกรณ์การเกษตร สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ภาคเอกชนรายใหญ่ทางเกษตร ที่ได้เข้าไปลงทุนทำเกษตรแบบมีพันธะสัญญา ได้แก่ บริษัทในเครือเจริญโภคภัณฑ์ (CP) ซึ่งเข้าไปลงทุนปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในหลายแขวง (จังหวัด) ของ สปป.ลาว โดยแขวงไซยะบูลี มีพื้นที่มากที่สุด ซึ่งเป็นแขวงที่มีการคมนาคมติดต่อกับจ.พะเยา จ.น่าน และจ.เลย

โดยปี 2551-52 บริษัทเครือเจริญโภคภัณฑ์ ได้วางแผนส่งเสริมการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์แบบพันธะสัญญาในประเทศเพื่อนบ้านซึ่งครอบคลุมพื้นที่ 1.67 ล้านไร่ กระจายในประเทศ กัมพูชา 133,000 ไร่ ประเทศลาว 133,000 ไร่ เมียนมาร์ 67,000 ไร่ และเวียดนาม 1.33 ไร่ ซึ่งคาดว่าจะได้ผลผลิตเฉลี่ยที่ 1000 กก./ไร่ สามารถผลิตข้าวโพดอาหารสัตว์ใช้ป้อนเป็นวัตถุดิบเข้าสู่โรงงานได้ถึง 1.67 ล้านตัน (<http://www.acmecsthai.com/web/16.php?id=19926>)

ในปี 2548-2549 ได้มีผู้ประกอบการจากประเทศไทยเข้าร่วมโครงการพัฒนาเกษตรแบบมีพัฒนาสัญญาจำนวน 46 ราย พืชเป้าหมาย 6 ชนิด ได้แก่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ข้าวโพดหวาน ถั่วเหลือง

ถั่วลิสง ถั่วเขียวผิวมัน และละหุ่ง ซึ่งผลการดำเนินการในพื้นที่นำร่องที่แขวงไซยะบูลี -เลย สามารถนำเข้าพืชเป้าหมายภายใต้มาตรการผ่อนปรนของโครงการ ได้แก่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วเหลือง และถั่วเขียวผิวมัน จำนวน 7,806 ตัน คิดเป็น ร้อยละ 2.69 ของเป้าหมายตามแผนลงทุนที่ตั้งไว้ (290,430 ตัน) แต่มีการนำเข้านอกโครงการมากกว่าในโครงการ

โครงการเกษตรแบบมีพันธะสัญญาใน สปป.ลาว มีปัญหาอุปสรรคอยู่บ้าง ได้มีการศึกษา ทบทวนและกำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา หนึ่งในข้อเสนอคือการพัฒนา/อบรมเกษตรกร และบุคคลากรที่เกี่ยวข้อง พัฒนากฎระเบียบการขนส่งสินค้าข้ามแดนเพื่ออำนวยความสะดวกในการค้าและการลงทุนชายแดน และให้อำนาจท้องถิ่นในการตัดสินใจ พร้อมทั้งยึดหลักการธรรมาภิบาลของระบบเกษตรพันธะสัญญาเพื่อให้การเจรจาในเบื้องต้น สามารถสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของธุรกิจการค้าชายแดน เช่น หลักประกันความเสี่ยง การให้ความช่วยเหลือผู้อ่อนแอกว่าระบบผลประโยชน์ระบบความเท่าเทียม เป็นต้น (<http://www.acmecsthai.com/internet/news/19919.doc>)

เกษตรกรบ้านฮวก ต.ภูซาง อ.ภูซาง จ.พะเยา ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่บริเวณชายแดนไทย-ลาว ระหว่าง จ.พะเยา และแขวงไซยะบูลี สปป.ลาว ชุมชนทั้งสองพื้นที่ได้ติดต่อไปมาหาสู่กันมาเป็นเวลานานก่อนพื้นที่ดังกล่าวจะถูกกำหนดเป็นจุดผ่อนปรน การค้าชายแดนไทย-ลาว แห่งเดียวของ จ.พะเยา ในปี 2546

เกษตรกรบ้านฮวก มีความคุ้นเคยและประสบการณ์กับการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และถั่วลิสง หลังจากที่มีรัฐบาลมีนโยบายการจัดระบบเศรษฐกิจตามแนวชายแดน และสนับสนุนเกษตรแบบพันธะสัญญา เกษตรกรบ้านฮวกได้มีการรวมกลุ่ม เพื่อร่วมกันลงทุนในการดำเนินธุรกิจเกษตรชายแดน ไทย-ลาว การพัฒนาดังกล่าวเริ่มจากการรวมกลุ่ม แต่ยังไม่มั่นคง จากแต่ละคนมาทำธุรกิจร่วมกันทำซึ่งจำเป็นต้องใช้เวลาในการทำความเข้าใจ ร่วมกันคิด ร่วมทำ และร่วมรับผลตอบแทนที่เป็นธรรม ในขณะเดียวกันต้องมีระบบแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรมต่อเกษตรกรลาว เช่นเดียวกันเพื่อสร้างระบบที่เกื้อหนุนต่อการผลิตธุรกิจชายแดนอย่างยั่งยืนระหว่างชุมชนบ้านฮวก และเกษตรกรลาว

1.2 แนวคิดของโครงการวิจัยการค้าชายแดน ไทย-ลาว

เกษตรกรไทยมีความสามารถในการปรับตัว เพื่อจัดการกับการเปลี่ยนแปลงโดยผ่านการเรียนรู้ ปฏิบัติจริงและคัดกรองส่วนที่เหมาะสมกับวิถีการค้าวิชาชีพ (learning selection) (Douthwaite, 2002) ในสถานะที่เอื้ออำนวยต่อการค้าวิชาชีพ เกษตรกรไทยจะสามารถผลิตผืนตัวเองเข้าสู่กระบวนการผลิตและการตลาด บางรายที่มีขีดความสามารถสูงและมีทุนทางการเงิน มีการดำเนินธุรกิจอย่างอิสระ และหลายรายที่มีทุนจำกัดได้รวมตัวกันทำธุรกิจอย่างอิสระ และหลายรายที่มีทุนจำกัดเกษตรทั้งสองประเภทนี้ได้เกิดขึ้นที่บ้านฮวก เข้าไปดำเนินธุรกิจเกษตรกับกลุ่มพ่อค้าและเกษตรกรใน สปป.ลาว

แขวงไชยะบูลี ดังนั้นโครงการวิจัยการค้าชายแดนไทย-ลาว มีกรอบคิดหลายองค์ประกอบที่สัมพันธ์กัน

1. ชุมชนท้องถิ่นรวมตัวกันร่วมลงทุน เพื่อดำเนินธุรกิจเกษตรที่สอดคล้องกับระบบนิเวศน์ข้ามชายแดน มีศักยภาพที่จะเชื่อมโยงการผลิตและการตลาด ซึ่งจะกระจายผลประโยชน์ให้กับชุมชนทั้งไทยและลาว

2. ความยั่งยืนของธุรกิจชุมชน ขึ้นอยู่กับวิถีคิดของการพึ่งพาซึ่งกันและกัน (interdependence) ที่มีกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน (collective decision) และระบบการจัดการที่โปร่งใสเป็นที่ยอมรับของกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวกและชุมชนเกษตรกรในแขวงไชยะบูลี สปป.ลาว พร้อมทั้งระบบเกษตรที่ยั่งยืนในพื้นที่

3. การเสริมสมรรถนะของบุคคล (competencies) และศักยภาพรวมขององค์กร (capacity) ของผู้เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ระดับต่างๆ จะเสริมสร้างความเข้าใจและส่งผลให้เกิดนวัตกรรมองค์กร (institutional innovation) ที่สร้างความสัมพันธ์ที่ดีและยกระดับการทำงานเพื่อปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงได้

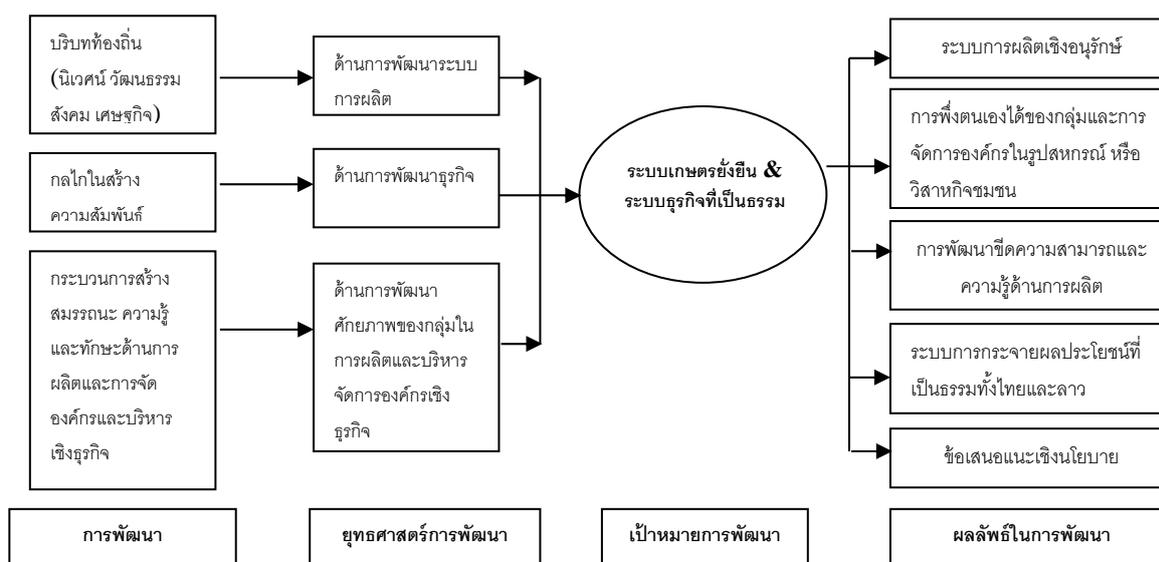
4. ความสำเร็จธุรกิจเกษตรบนฐานของระบบเกษตรยั่งยืน จะส่งผลให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชนบ้านฮวกและแขวงไชยะบูลี

5. การสร้างความสัมพันธ์โดยผ่านกลไกการประสานงาน กระบวนการเรียนรู้ด้านการผลิตและการตลาด การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม และการแบ่งผลประโยชน์ที่ลงตัวโดยชุมชนเป็นศูนย์กลางพัฒนาจะเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดการการค้าชายแดนไทย-ลาว อย่างยั่งยืนโดยองค์กรชุมชนท้องถิ่น

กรอบการวิจัยได้ให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนวิถีคิด และดำเนินวิถีชีวิตแบบปัจเจกนิยม (individualism) มาเป็นการทำงานระดับกลุ่มหรือชุมชนนิยม (collectivism) รวมทั้งกระบวนการเรียนรู้เชิงสังคมที่นำไปสู่การพัฒนาเกษตรยั่งยืนและระบบธุรกิจที่เป็นธรรม ระบบเกษตรยั่งยืนในที่นี้หมายถึง ระบบการผลิตเชิงอนุรักษ์ที่สอดคล้องกับสภาพนิเวศน์ เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนในพื้นที่ ในทางปฏิบัติระบบเกษตรยั่งยืนในพื้นที่ให้ความสำคัญ การใช้ประโยชน์ที่ดินที่ผนวกวิธีการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากเป็นพื้นที่เชิงเขาและอ่อนไหวต่อการชะล้างของหน้าดิน สำหรับระบบธุรกิจที่เป็นธรรม หมายถึง การดำเนินธุรกิจของกลุ่มที่คำนึงถึงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การจัดสรรผลประโยชน์ ความเป็นอยู่ และสวัสดิการของสมาชิกในกลุ่มเกษตรกรไทยและลาว

ในโครงการนี้ ตัวขับเคลื่อนที่สำคัญ ได้แก่ 1. ความเข้าใจบริบทท้องถิ่น ซึ่งเชื่อมโยงระบบนิเวศน์ วัฒนธรรม สังคมความเป็นอยู่ ตลอดจนเศรษฐกิจชุมชน 2. กลไกในการประสานงานและสร้างความสัมพันธ์ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินธุรกิจทั้งฝ่ายไทย ลาว และ 3. รวมถึงการเพิ่มสมรรถนะการเสริมสร้างความรู้และทักษะ ด้านการผลิตและการจัดองค์กรและบริหารเชิงธุรกิจซึ่งจะ

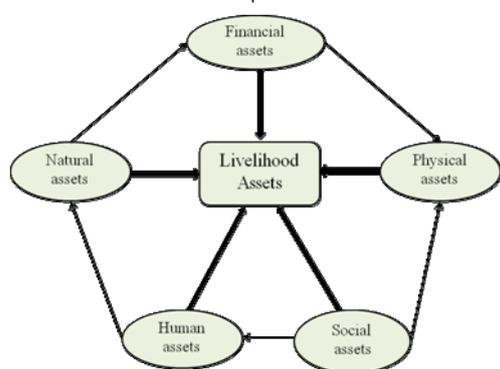
ส่งผลต่อการบรรลุผลลัพธ์ในการพัฒนา ได้แก่ ระบบการผลิตที่ยั่งยืนโดยอาศัยแนวคิดเชิงอนุรักษ์ ความยั่งยืนของธุรกิจอันหมายถึงการพึ่งพาตนเองได้ของกลุ่ม ที่อาศัยกระบวนการภายใน ที่นำไปสู่การจัดรูปองค์กรในรูปแบบของกลุ่มธุรกิจการค้าชายแดนวิสาหกิจชุมชน และ/หรือในรูปแบบสหกรณ์ และการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรมทั้งสองฝ่าย (ดังภาพที่ 1)



ภาพที่ 1-1 กรอบการวิจัย

ในการติดตามและประเมินสมรรถนะ (capacity) และผลการดำเนินงาน (performance) ของกลุ่มบ้านฮวก โดยใช้แนวทางความสมดุลของสมรรถนะ 5 ประเภท (Engel, *et.al.*, 2007) ได้แก่ 1.ความสามารถในการรวมตัวและบูรณาการ 2.ความสามารถในการวางแผนและการดำเนินการทันต่อเหตุการณ์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล 3. ความสามารถในการสร้างผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องรวมทั้งเสริมความเข้มแข็งให้กับองค์กร 4. ความสามารถเชื่อมโยงกับหน่วยงานภายในและเสริมการปฏิบัติงานซึ่งกันและกัน และ 5. ความสามารถในการปรับตัวที่ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงพร้อมทั้งมีระบบการประเมินตนเองเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่วนการวิเคราะห์ศักยภาพและสถานการณ์ของกลุ่มในประเด็น เช่น ศักยภาพและการเติบโตของธุรกิจเกษตรระหว่างไทย-ลาว โดยผ่านด่านบ้านฮวก, สิ่งแวดล้อมหรือปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อธุรกิจเกษตรของชุมชนบ้านฮวก, สถานการณ์ตลาดธุรกิจเกษตรของชุมชนบ้านฮวก ขนาดของตลาด ทิศทางการเปลี่ยนแปลง, สถานการณ์การแข่งขันโดยเฉพาะกับคู่แข่งจากบริษัทขนาดใหญ่, ความได้เปรียบจากการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มเกษตรกรลาว โดยอาศัยหลักการความไว้วางใจและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน (trust and reciprocity), นอกจากนี้กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของเกษตรกรลาวในด้านการผลิตที่ผนวกมาตรการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อความยั่งยืนของระบบการผลิต

นอกจากนี้ยังได้ใช้กรอบการวิเคราะห์ ทูทางสังคม หรือ แนวทางการดำรงชีพ (livelihoods approach) เป็นการทำงานกับคนสนับสนุนให้เกิดความเข้มแข็ง และความเชื่อในศักยภาพของตน แม้ขณะที่บางครั้งอาจได้ผลลัพธ์จากนโยบาย สถาบัน หรือภาวะผลกระทบอย่างทันทีทันใด (DFID, 2000) ภาพด้านล่างที่ อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ในระบบการดำรงชีพของเกษตรกรได้ว่า ทรัพย์สิน ทั้ง 5 ด้าน (livelihoods assets) ได้แก่ ทุนด้านทรัพยากร ทุนกายภาพ ทุนด้านเศรษฐกิจและการเงิน ทุนทางสังคม และทุนมนุษย์ เป็นองค์ประกอบหลักที่เกษตรกรนำมาใช้ในกระบวนการดำรงชีพเพื่อเสริมสร้างศักยภาพกลุ่มเกษตรกรดำเนินธุรกิจเกษตรการค้าชายแดน



ภาพที่ 1-2 องค์ประกอบต่างๆ ในระบบการดำรงชีพของเกษตรกร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยในการศึกษาการดำเนินงานของกลุ่ม (ข้อ 1 และ 4) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในการพัฒนาภูมิคุ้มกันและมีการประเมินสมรรถนะที่เกิดการเปลี่ยนแปลง (ข้อ 2-3) ดังมีรายละเอียดของวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อเข้าใจบริบทท้องถิ่นและกลไกในการประสานงาน (coordination mechanisms) การทำงานร่วมกัน (interaction) และการกระจายผลประโยชน์ (benefit sharing) ในการทำธุรกิจทางเกษตรของกลุ่มเกษตรกรในชายแดนไทยลาว
2. เพื่อพัฒนาและสนับสนุนกระบวนการทำงานที่สร้างสัมพันธ์ที่ดี และนำไปสู่การขยายผลทางธุรกิจที่เป็นธรรมทั้งฝ่ายไทยและลาว
3. เพื่อส่งเสริมศักยภาพความรู้และทักษะ ด้านเทคโนโลยีการผลิตและการดำเนินการที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนารูปแบบธุรกิจทางเกษตรระหว่างชายแดน
4. เพื่อกำหนดข้อเสนอเชิงนโยบาย โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและวิธีการที่ก่อให้เกิดประสิทธิผลในการเสริมสร้างสมรรถนะ (capacity) และผลการดำเนินงาน (performance) ขององค์กรชุมชนท้องถิ่น ด้านการจัดการธุรกิจเกษตรชายแดนไทย-ลาว

1.4 ขั้นตอนการดำเนินงานและวิธีการศึกษา

1.4.1 ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ศึกษาบริบทท้องถิ่นระหว่างไทย ลาว ด้าน ระบบนิเวศน์ วัฒนธรรม สังคม และระบบเศรษฐกิจทั้งในระดับพื้นที่และระดับมหภาค

2. ทำความเข้าใจกับ “กลุ่มการค้าทางเกษตรระหว่างไทย-ลาว ขององค์กรชุมชนบ้านฮวก และสถาบัน องค์กรที่เกี่ยวข้อง: ศึกษาโครงสร้างของกลุ่ม บุคคล กลุ่ม หรือหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

3. ศึกษาการดำเนินงานกลุ่ม เป้าหมาย และแผนการดำเนินงานเพื่อพิจารณาผู้องค์กรธุรกิจชุมชนที่มั่นคง และความเข้าใจของกลุ่มต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

5. การเพิ่มศักยภาพความรู้และทักษะ ด้านเทคโนโลยีการผลิตและการดำเนินการที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนารูปแบบธุรกิจทางเกษตรระหว่างชายแดน เช่น การจัดศึกษาดูงาน และการฝึกอบรม เป็นต้น

4. การวิเคราะห์ศักยภาพและสถานการณ์ของกลุ่มในประเด็นต่างๆ และการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง สิ่งคุกคาม และการพัฒนาศักยภาพตลอดจนทุนทั้ง 5 ด้าน โดยวิธีการของ Engel และความยั่งยืนของการดำรงชีพ (sustainable livelihood) หรือ ทุนทางสังคม ซึ่งประกอบด้วยทุนหรือทรัพย์สินทั้ง 5 ด้าน ที่มีโอกาสในการพัฒนากลุ่มธุรกิจเกษตรโดยชุมชน

5. เสวนา ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาธุรกิจเกษตรที่ระดับต่างๆ เพื่อหาทางเลือกและการประสานงานระหว่างต่างๆ เพื่อลดช่องว่างการทำงานระหว่างหน่วยงาน

1.4.2 วิธีการศึกษา

ในงานวิจัยนี้ได้วิธีการศึกษาหลายวิธี ซึ่งประกอบด้วยวิธีการดังนี้

1. การสัมภาษณ์ผู้รู้ท้องถิ่น ผู้อาวุโส ไทยและลาว เพื่อเข้าใจบริบทท้องถิ่นระบบนิเวศน์ วัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และ สัมภาษณ์คณะกรรมการบริหารกลุ่มธุรกิจชุมชนบ้าน ฮวก และกลไกในการประสานงาน (coordination mechanisms) การทำงานร่วมกัน (interaction) และการกระจายผลประโยชน์ (benefit sharing) ในการทำธุรกิจทางเกษตรของกลุ่มเกษตรกรในชายแดนไทยลาว และนอกจากนี้ศึกษาโครงสร้างของกลุ่ม คณะทำงาน สมาชิก และหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และวิเคราะห์ระบบการทำงานของกลุ่มบ้านฮวกในการทำธุรกิจ ระหว่างชายแดน

2. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของผู้เกี่ยวข้อง (Netmap toolbox)^{1/} เพื่อทำให้เข้าใจบทบาทหน้าที่ของสมาชิกและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการดำเนินธุรกิจของกลุ่ม และการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังสามารถเข้าใจ ความรู้และทักษะของสมาชิกที่มีส่วนร่วมในการช่วยในการพัฒนากลุ่ม

3. การประชุมร่วมกับกลุ่มในการดำเนินประจำปีขององค์กร และประชุมเชิงปฏิบัติการกับกลุ่มธุรกิจชุมชนบ้านฮวก พร้อมกันระหว่างกรรมการและสมาชิก เพื่อประเมินศักยภาพและสถานการณ์

ของกลุ่มในประเด็นต่าง ๆ และการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง สิ่งคุกคาม และการประเมินศักยภาพด้านต่าง ๆ ของสมาชิกในกลุ่มเพื่อสร้างโอกาสในการพัฒนาธุรกิจเกษตรโดยชุมชน นอกจากนี้ในการประชุมปฏิบัติการกับกลุ่มธุรกิจบ้านฮวกในระยะแรกของงานวิจัยเพื่อประเมินความต้องการในการเสริมสร้างทักษะและความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตและการดำเนินงานธุรกิจ

4. สัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างระดับครัวเรือนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง แกนนำ สมาชิกและของท้องถิ่นเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพ ทั้ง 5 ด้าน ของกลุ่มคนในระดับสมาชิก และนอกจากนี้ยังใช้กรอบการวิเคราะห์การดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน หรือทุนทางสังคม มาเพื่อประเมินความยั่งยืนจากสมรรถนะของกลุ่ม บุคคลและปัจจัยด้านกายภาพที่ชุมชนบ้านฮวกมีอยู่

5. ประชุมกับแกนนำคณะกรรมการบริหารกลุ่มธุรกิจชุมชน บ้านฮวก ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องชายแดนไทยลาว ที่ จ.พะเยา พร้อมทั้งพาดิษฐ์จังหวัดพะเยา ร่วมกับคณะกรรมการบริหารกลุ่มธุรกิจชุมชน บ้านฮวก เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ข้อ 4 การสะท้อนผลกลับและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาการทำธุรกิจเกษตรชายแดนต่อไป

1.5 บทสรุป

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะที่ 9 ไทยและกลุ่มประเทศชายแดนเพื่อนบ้าน (พม่า ลาว และกัมพูชา) ได้ทำข้อตกลงเรื่องการจัดระบบเศรษฐกิจตามแนวชายแดน เพื่อให้เกิดการจ้างงานและการพัฒนาในพื้นที่ชายแดนงานวิจัยงาน และการสนับสนุนด้านการเกษตรพัฒนาธัญญา บ้านฮวก ต. ภูซาง อ. ภูซาง จ. พะเยา เป็นพื้นที่อยู่ระหว่างชายแดน จังหวัดพะเยาและแขวงไซยะบูลี ที่มีการทำเกษตรแบบพันธธัญญาที่เกิดจาก กลุ่มเกษตรกรและพ่อค้าบ้านฮวกได้รวมกลุ่มเป็นกลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวก เข้าไปลงทุนรับซื้อสินค้าด้านการเกษตรกับฝ่ายลาว แตกต่างกับการทำเกษตรพันธธัญญาของบริษัท ที่สืบเนื่องจาก จากเหตุผลหลายประการพบว่า เกษตรกรไทยมีความสามารถในการปรับตัวเพื่อจัดการกับการเปลี่ยนแปลงโดยผ่านการเรียนรู้ ปฏิบัติจริงในสภาพที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีพ และนอกจากนี้แนวคิดด้านการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สามารถใช้เพื่ออธิบายและทำความเข้าใจการดำเนินงานของกลุ่ม และการวิเคราะห์การทำงานของกลุ่ม ซึ่งงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยในการศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มและการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในการพัฒนาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการในการวิจัยหลากหลายวิธีที่เชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ

การดำเนินธุรกิจการค้าชายแดนของกลุ่มได้มีพัฒนาการด้านต่าง ๆ มาเป็นระยะเวลา ยาวนาน โดยอาศัยความสัมพันธ์และความคุ้นเคยของจากเดิมที่เคยมีการไปมาหาสู่และมีการแลกเปลี่ยนสินค้าด้านอุปโภคบริโภคของทั้งสองประเทศ และนอกจากนี้ในบริบทด้านกายภาพและสังคมมีความคล้ายคลึงกัน และนอกจากนี้ประชากรในบ้านฮวก มีการพัฒนาด้านการผลิตทางการเกษตร ที่สอดคล้องกับการพัฒนาด้านโครงสร้างและนโยบายของรัฐ ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปในบทที่ 2

BOX 1

1/ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของผู้เกี่ยวข้อง (multi-stakeholders) โดยวิธีการ Net-Map

การใช้แนวทางการมีส่วนร่วม (participatory approach) คณะวิจัยสัมภาษณ์ กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการทำธุรกิจเกษตร โดยแสดงออกมาในรูปของแผนที่เครือข่ายของบุคคลหลัก (key actors) เพื่ออธิบายความเชื่อมโยงและระดับของอิทธิพลที่มีต่อกัน วิธีการ Net-Map ซึ่งได้รับการพัฒนาจาก Eva Schiffer (2007) ได้หลอมรวมสองวิธีการเข้าด้วยกัน คือการวิเคราะห์เครือข่ายสังคม (social network analysis) และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (power mapping) วิธีการดังกล่าวนี้จะช่วยให้คณะวิจัยได้เข้าใจความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ระหว่างบุคคลหลักที่เกี่ยวข้องและมีส่วนกำหนด กระบวนการทำธุรกิจเกษตร ระหว่างไทย-ลาว พร้อมทั้งเข้าใจกลไกของการประสานงานระหว่างฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้อง

2/ การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง สิ่งคุกคามและโอกาส (SWOT analysis) ในการพัฒนากลุ่มธุรกิจโดยชุมชน

ในกระบวนการวิจัย คณะวิจัยร่วมกับกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวกจะได้ประเมินสถานการณ์ (situation analysis) โดยใช้เครื่องมือ SWOT เพื่อช่วยให้กลุ่มเกษตรกรได้มองเห็นและเข้าใจ จุดแข็งและจุดอ่อน จากสภาพแวดล้อมภายใน โอกาสและอุปสรรค จากสภาพแวดล้อมภายนอก ตลอดจนผลกระทบที่มีต่อกิจกรรมจากปัจจัยเหล่านี้ต่อการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวก

กระบวนการวิเคราะห์หรืออย่างมีส่วนร่วมนี้ จะทำให้สมาชิกเข้าใจพร้อมกันเกี่ยวกับ ผลกระทบของปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อความยั่งยืนของธุรกิจของกลุ่ม

3/ วิเคราะห์ความต้องการการเสริมสร้างทักษะและความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตและการดำเนินงานธุรกิจ

เป็นการวิเคราะห์ความต้องการ (need assessment) ของเกษตรกรกลุ่มบ้านฮวก ด้านเทคโนโลยีการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยการผนวกกระบวนการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน และลดการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช พร้อมทั้งการคัดเลือกพันธุ์ที่เหมาะสม

วิเคราะห์ความเป็นไปได้ของการผลิตเมล็ดพันธุ์ลูกผสม (hybrid seed) ของกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวก เพื่อการพึ่งตนเองด้านเมล็ดพันธุ์ โดยอาศัยสายพันธุ์พ่อ สายพันธุ์แม่ ของกรมวิชาการเกษตร ในขณะเดียวกันการยกระดับการบริหารจัดการเชิงธุรกิจ ที่มีแนวคิดของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (interdependence)

ในการวิเคราะห์ความต้องการของกลุ่มเกษตรกร เกษตรกรอาจจะมองผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในระยะสั้น และต้องการผลตอบแทนต่อหน่วยลงทุนที่รวดเร็ว ดังนั้นการวิเคราะห์นี้ จะผนวกกระบวนการเรียนรู้ และการเปลี่ยนวิธีคิดที่ให้ความสำคัญกับการสร้างผลประโยชน์ที่เป็นธรรมต่อเกษตรกรลาว

บทที่ 2

บริบทระบบนิเวศน์ วัฒนธรรม และเศรษฐกิจชุมชนบ้านฮวก

เนื้อหาบทที่ 2 ประกอบด้วย บริบทของชุมชนที่สนับสนุนการผลิตเชิงอนุรักษ์ ที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองของบ้านฮวก (การประกอบอาชีพ ฐานประชากรและทรัพยากรมนุษย์ของชุมชน สภาพเศรษฐกิจและสังคมของบ้านฮวก) พัฒนาการโครงสร้างพื้นฐานและ โครงสร้างทางสังคมที่เอื้อต่อการผลิตทางเกษตรระยะต่าง ๆ จากอดีต ถึงปัจจุบัน การพัฒนาทุนหมุนเวียนในกลุ่มบ้านฮวก ระบบการผลิตทางเกษตรที่สำคัญของกลุ่มเกษตรกร และการขยายผลการผลิตในการดำเนินธุรกิจเกษตรของกลุ่มบ้านฮวก ซึ่งมีรายละเอียดรายละเอียดของเนื้อหาดังต่อไปนี้

2.1 บริบทชุมชนที่สนับสนุนระบบการผลิตเชิงอนุรักษ์

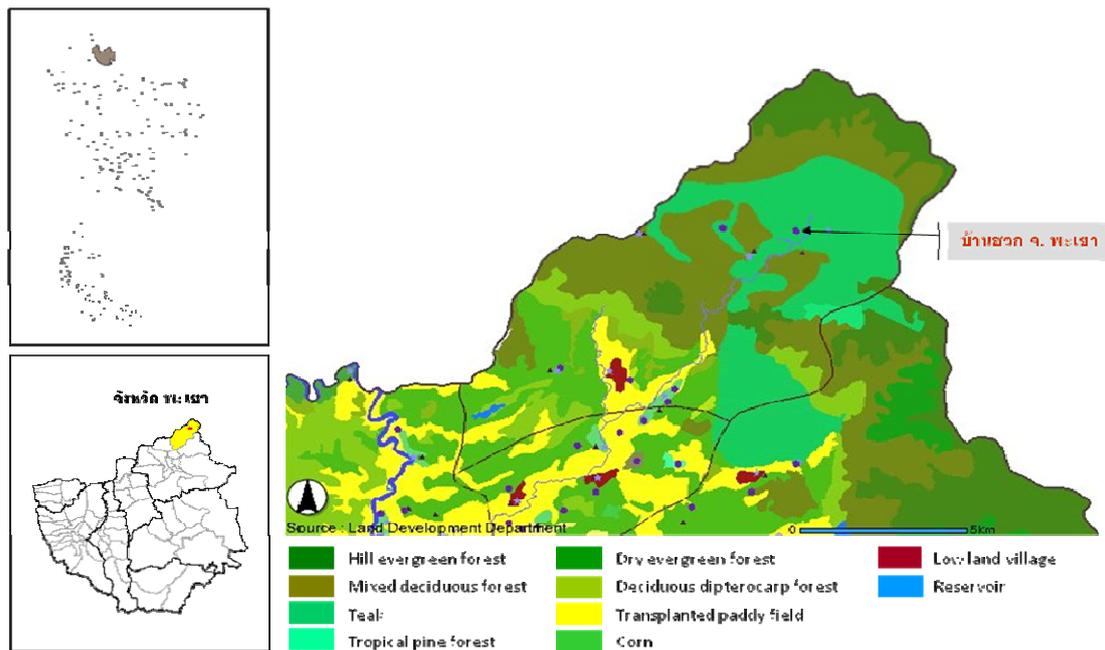
บ้านฮวก (หมู่ 3) เป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก ประกอบด้วย 139 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 702 คน แยกเป็นชาย 279 คน หญิง 423 คน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2552) ก่อตั้งขึ้นในปี 2445 โดยมีราษฎรอพยพมาจาก จ.น่าน โดยการนำของนายพรานล่าสัตว์ ชื่อ นายพรานหนัก ลินมา และตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณพื้นที่ดินโป่ง ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านปัจจุบัน พื้นที่ดังกล่าวมีสัตว์ชุกชุม และมีไม้ไผ่รวก (ไม้ฮวก) ต่อมาได้มีราษฎร จากพื้นที่อื่นเข้ามาอาศัยเพิ่มมากขึ้น ได้มีการตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านฮวก และได้แต่งตั้งให้ นายพรานหนัก ลินมา เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกของบ้านฮวก ภายใต้การปกครองของ ต.เชียงแวง อ.เชียงคำ จ.เชียงราย

ด้านการปกครองของบ้านฮวก ได้มีการเปลี่ยนแปลงผ่านหลายยุค ตั้งแต่หมู่บ้านของ จ.เชียงราย และปัจจุบันขึ้นอยู่กับ จ.พะเยา

ตารางที่ 2-1 การปรับเปลี่ยนสถานะการปกครองของบ้านฮวก ปี 2521-2550

| ปี พ.ศ. | การเปลี่ยนสถานะการปกครอง |
|---------|---|
| 2515 | ได้แยกออกจาก ต.เชียงแวง มาเป็น ต.ภูซาง |
| 2521 | ได้แยกออกจาก จ.เชียงราย มาเป็น จ.พะเยา |
| 2522 | ได้รับการประกาศจัดตั้งเป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาป้องกันตนเอง |
| 2539 | ได้แยกออกจาก อ.เชียงคำ มาเป็น กิ่ง อ.ภูซาง |
| 2542 | ได้แยกจากการปกครองออกเป็นสองหมู่บ้านคือ บ้านฮวก หมู่ที่ 3 และบ้านฮวก หมู่ที่ 12 และได้แต่งตั้งให้นายพงศ์ เทียงโชคชัย เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ปัจจุบัน นายอนุศาสตร์ สุริยา เป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ 2 |
| 2550 | ได้รับการประกาศจัดตั้งกิ่ง อ.ภูซาง |

ฝ่ายปกครองของบ้านฮวกได้จำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินของพื้นที่ทั้งหมด 560 ไร่ ออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ พื้นที่อาศัย ที่นา ที่ไร่ ที่สวน และพื้นที่สาธารณะประโยชน์ (ตารางที่ 2-3) จะเห็นได้ว่าพื้นที่เกษตร (ที่นาที่ไร่และที่สวน) ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ นา ลุ่ม ที่ดอน และที่ไหล่เขา มีเพียง 300 ไร่ (ร้อยละ 54) ของพื้นที่ทั้งหมด แต่ละคร้วเรือนมีพื้นที่เกษตรไม่มาก ชุมชนบ้านฮวกจำเป็นต้องอาศัยการทำอาชีพที่หลากหลาย โดยมีฐานทางเกษตรเป็นหลัก ดังแสดงไว้ในตารางที่ 2-3



ที่มา: <http://www.mcc.cmu.ac.th/website/dinlanna/firstpage.asp> (2004)

ภาพที่ 2-1 แผนที่การใช้ที่ดิน บ้านฮวก ต. ภูซาง จ. พะเยา

ตารางที่ 2-2 การประกอบอาชีพครัวเรือนแยกตามประเภทของอาชีพ

| ประเภทการประกอบอาชีพ | จำนวนครัวเรือน |
|-----------------------|----------------|
| 1. อาชีพทางเกษตรกรรม | 132 |
| 2. อาชีพการค้าขาย | 58 |
| 3. อาชีพรับจ้างทั่วไป | 74 |
| 4. อาชีพรับราชการ | 8 |
| รวม | 139 |

หมายเหตุ ครัวเรือนมีมากกว่า 1 อาชีพ

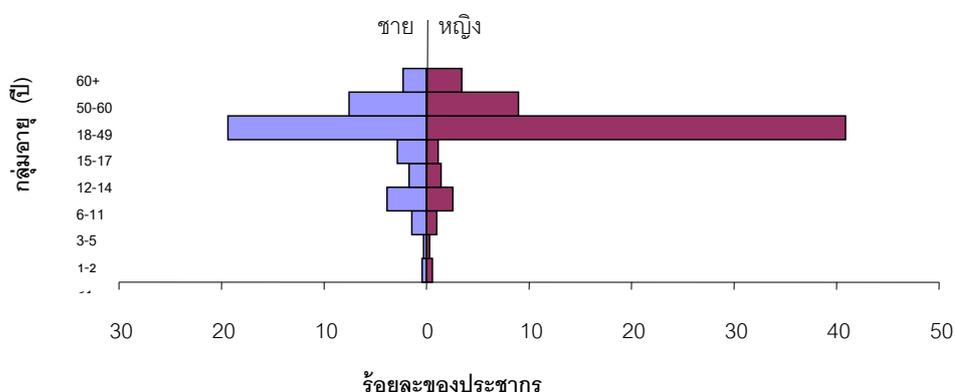
ตารางที่ 2-3 การประโยชน์ที่ดินในเขตบ้านสวกหมู่ที่ 3 อ. ภูซาง จ. พะเยา

| ประเภทการใช้ที่ดิน | พื้นที่ (ไร่) | สัดส่วน (%) |
|-----------------------|---------------|-------------|
| 1. อาชีพทางเกษตรกรรม | 132 | 27 |
| 2. อาชีพการค้าขาย | 58 | 21 |
| 3. อาชีพรับจ้างทั่วไป | 74 | 29 |
| 4. อาชีพรับราชการ | 8 | 4 |
| รวม | 139 | 100 |

2.1.1 ฐานประชากรและทรัพยากรมนุษย์

บ้านสวกได้ผ่านการพัฒนาโดยมีผู้นำหลายรุ่นที่ร่วมกัน ก่อร่างสร้างตัวให้กับชุมชนเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชน ปัจจุบันสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบ้านสวกได้รับการผลักดันโดยกลุ่มคนที่มีอายุต่ำกว่า 50 ทั้งหญิงและชาย

กลุ่มคนเหล่านี้ได้เข้ามามีบทบาทต่อกิจกรรมทางสังคม และการพัฒนาของชุมชน ข้อมูลฐานประชากร ดังแสดงในภาพที่ 2-2 แสดงให้เห็นถึงสัดส่วนของประชากรหญิง และชายอยู่ที่ 60:40 ของประชากร ทั้งหมด โดยเฉพาะกลุ่มที่อยู่ในช่วงอายุ 18-49 ปี สัดส่วนของประชากรหญิงและชายอยู่ที่ 68:32 นอกจากนี้พบว่า ประชากรหญิงชายกลุ่มดังกล่าว เป็นกลุ่มที่กำหนดทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของบ้านสวก ดังเช่น ในกรณีธุรกิจเกษตรชายแดนไทย-ลาว การเข้าไปเป็นกรรมการของกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน เช่น การผลิตทางเกษตร กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น พอจะกล่าวได้ว่า กลุ่มสตรีของบ้านสวกมีบทบาทต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน นอกจากเป็นสมาชิกของ อบต. ประธานกลุ่มออมทรัพย์ต่างๆ และยังเป็นตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น



ภาพที่ 2-2 โครงสร้างประชากรบ้านสวก 2551

ชุมชนบ้านฮวก ได้เป็นส่วนหนึ่งของหมู่บ้านจัดตั้งสำหรับชุมชนพัฒนาชาติไทยในช่วงปี พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา อันเป็นผลจากการปรับใช้นโยบายของรัฐเพื่อชักจูงให้กลุ่มฝักไฝ่ลัทธิคอมมิวนิสต์ ได้หันกลับมาร่วมพัฒนาชาติ ผู้นำท้องถิ่นในช่วงระยะเวลาดังกล่าว โดยเฉพาะพ่อหลวง คำหล้า สุริยา สามารถประสานงานกับฝ่ายรัฐ โดยเฉพาะกองทัพภาคที่ 3 ชักจูงให้กลุ่มฝักไฝ่ ลัทธิคอมมิวนิสต์ได้หันกลับมาร่วมพัฒนาชาติจนเป็นที่ยอมรับของหน่วยงานรัฐ และหมู่บ้านได้รับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา อ่างเก็บน้ำ และระบบชลประทานขนาดเล็ก ตลอดจนได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินให้กับครัวเรือน ดังนั้น พ่อจะกล่าวได้ว่า ชุมชนบ้านฮวก มีทุนทางกายภาพพอเพียงสำหรับการดำรงชีพบนฐานของการผลิตทางเกษตร

วิถีชีวิตของชาวบ้านฮวกผูกพันกับการเกษตรตลอดทั้งปี ฟังฟังการใช้ประโยชน์ที่ดินบนที่ดอนที่ราบเชิงเขา และที่ราบลุ่มเพื่อการผลิตเป็นอาหารและรายได้ พืชเศรษฐกิจนอกจากข้าวเหนียวนาปี ได้แก่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และถั่วลิสงเมล็ดใหญ่ ซึ่งเกษตรกรปลูกอย่างต่อเนื่องในฤดูฝนบนที่ดอนอาศัยน้ำฝน และในฤดูแล้งในพื้นที่ราบลุ่มรับน้ำชลประทานจากอ่างเก็บน้ำ นอกจากนี้เกษตรกรปลูกไม้ยืนต้น เศรษฐกิจบนที่ดอน เช่น ยางพารา ลิ้นจี่ ในพื้นที่ที่มีความเหมาะสมน้อยกับพืชไร่เศรษฐกิจ ทำให้ระบบการใช้ประโยชน์ที่ดินของบ้านฮวกเป็นลักษณะที่มีความหลากหลาย กระจายเป็นหย่อมๆ สลับกันไปมา (mosaic) ประกอบด้วย พื้นที่ป่าอนุรักษ์ พื้นที่ไม้ยืนต้น พืชไร่บนที่ลาดชัน ที่ดอน ที่ราบเชิงเขา และพื้นที่นาลุ่ม

2.1.2 สภาพเศรษฐกิจและสังคมทั่วไป

บ้านฮวกเป็นหมู่บ้านล้าหน้าที่ตั้งรกรากมานานกว่า 100 ปี มีความรักใคร่ปรองดอง การปกครองจะแบ่งออกเป็นคุ้ม แต่ละคุ้มจะให้ความร่วมมือกับผู้นำชุมชนเป็นอย่างดี ให้ความร่วมมือกับทางราชการมาโดยตลอด เป็นหมู่บ้านป้องกันตนเอง คือ หมู่บ้าน อพป., หมู่บ้าน รสทป., หมู่บ้าน ปชต., หมู่บ้านแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง และหมู่บ้านปลอดภัยเสพติด และที่เข้มแข็งพิเศษสุด คือ ชุมชน หมู่บ้าน วัด

วิถีชีวิตของชาวบ้านฮวกในอดีตประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก จนกระทั่งมีการพัฒนาตลาดสินค้าชายแดน ชาวบ้านบางส่วนจึงหันไปประกอบอาชีพค้าขาย ตลาดการค้าชายแดนไทย-ลาว (บ้านฮวก) เป็นจุดผ่อนปรนการค้าระหว่างไทยกับลาวเปิดทุกวันทั้ง 10 และ 30 ของเดือน เพื่อให้คนไทยและลาวได้มีโอกาสซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากัน สินค้าที่นำมาขาย ได้แก่ ผลผลิตทางเกษตร ไม้แปรรูป สินค้าอุปโภคบริโภค รวมทั้งสินค้าหัตถกรรม เช่น ผ้าทอ เป็นต้น ครัวเรือนส่วนใหญ่ร้อยละ 95 ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่สมาชิกในครัวเรือนมี อาชีพค้าขาย มีอยู่เพียงส่วนน้อยที่หันไปทำอาชีพค้าขายเพียงอย่างเดียว โดยเฉพาะประกอบอาชีพค้าขายระหว่างชายแดน และค้าขายกับประเทศเพื่อนบ้าน ประเทศลาว บางกลุ่มจำหน่ายผ้าทอให้กับนักท่องเที่ยว และบางกลุ่มก็ทำการผลิต

สินค้าผ้าทอเพื่อเข้าสู่โครงการสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) และทาง อบต.ยังนำร่องโครงการที่ปักแบบหมู่บ้าน

โฮมสเตย์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

จากการศึกษาของรัตติกง (2546) พบว่า หลังจากที่มีการเปิดตลาดการค้าชายแดนไทย-ลาว ณ จุดผ่อนปรนบ้านฮวกทุกวันที่ 10 และ 30 ของเดือน ทำให้เศรษฐกิจโดยรวมของชุมชนดีขึ้น ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก แต่เนื่องจากประชาชนมีที่ดินทำกินน้อย ประกอบกับภูมิประเทศของบ้านฮวกเป็นภูเขาสูงชัน ซึ่งไม่เหมาะกับการประกอบอาชีพกสิกรรม นอกจากนี้ นายอนุศาสตร์ สุริยา ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 ต.ภูซาง อ.ภูซาง จ.พะเยา กล่าวว่าจากอดีต 5-10 ปีที่ผ่านมา มูลค่าการค้าระหว่างชายแดนโดยผ่านจุดผ่อนปรนก๊วก บ้านฮวก ต.ภูซาง มีมูลค่าต่อปี ประมาณ 80-100 ล้านบาท แต่ต่อมาทางจังหวัดได้มีนโยบายส่งเสริมการผลิต ภาคการเกษตรกรรม โดยเปิดโอกาสให้กลุ่มผู้ประกอบการ เกี่ยวกับสินค้าเกษตรกรรมเข้าไปปฏิสัมพันธ์กับแขวงต่างๆ ใน สปป.ลาว โดยการทำเกษตรแบบมีแบบพันธะสัญญา เช่น แขวงไซยะบูลี แขวงบ่อแก้ว แขวงอุดมไชย และแขวงหลวงน้ำทา โดยผ่านเข้าออก ณ จุดผ่อนปรนก๊วก ส่งผลทำให้เกิดมูลค่า การค้าชายแดนในปัจจุบันมีมูลค่าเดือนละประมาณ 20-30 ล้านบาท หรือเฉลี่ยต่อวันมีมูลค่าสินค้าผ่านเข้าออก ณ จุดผ่อนปรนแห่งนี้ประมาณ 1-2 ล้านบาท ซึ่งจุดผ่อนปรนบ้านฮวกนี้ ชุมชนไทยและลาวได้ทำการค้าขาย และลงทุนกันมานาน ในลักษณะเครือญาติ มีวัฒนธรรมและการใช้ภาษาที่ไม่แตกต่างกัน มีความไวเนื้อเชื้อใจกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาตลอด ทำให้การเจรจาธุรกิจดำเนินไปด้วยดีและมีความสัมพันธ์กันมานาน

อย่างไรก็ตามจะพบว่า จากข้อได้เปรียบของพื้นที่บ้านฮวกที่มีอาณาเขตติดกับประเทศ สปป.ลาว ได้เปิดโอกาสให้เกิดการไหลเวียนทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งข้อได้เปรียบในด้านทำเลที่ตั้งและการให้การสนับสนุนของรัฐที่ให้เป็น จุดผ่อนปรนชายแดนไทย-ลาว (สปป.ลาว) ได้รับการบรรจุเข้าในแผนการเตรียมยกระดับจุดผ่อนปรนเป็นด่านถาวรระหว่างประเทศ โดยที่ผ่านมา ผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา พร้อมผู้บริหารติดตามความคืบหน้าของความสัมพันธระหว่างแนวชายแดน พบว่า จุดผ่อนปรนบ้านฮวก เป็นหนึ่งในจำนวน 5 จุดผ่อนปรนที่ สปป.ลาว ได้ระบุในแผนงานเพื่อยกฐานะเป็นด่านถาวรในอนาคต ซึ่งคณะกรรมการรักษาความสงบเรียบร้อยตามแนวชายแดนไทย-ลาว ซึ่งมีการคาดการณ์ว่า จุดผ่อนปรนบ้านฮวกจะถูกยกฐานะเป็นด่านถาวร เนื่องจากปัจจัยทุกอย่างพร้อมทั้งด้านนโยบาย องค์กรปฏิบัติและชุมชน ซึ่งกลุ่มผู้นำเกษตรกรได้ให้การสนับสนุนการจัดตั้งเพื่อยกระดับให้เป็นด่านถาวร จะทำให้การจัดการบริเวณด่านบ้านฮวกมีระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น ไม่มีการเลือกปฏิบัติและส่งผลให้การค้าขายได้รับการจัดระเบียบ ไม่เกิดความวุ่นวาย จากกลุ่มผู้ประกอบการแข่งขันกันอย่างรุนแรงรวมถึงส่งผลให้ความสัมพันธ์ของประชาชนทั้งสองเมืองชายแดนแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ซึ่งพบว่า ตั้งปี

2550 เป็นต้นมา บ้านฮวก ได้รับการผลักดันและสนับสนุนทั้งระดับอำเภอและระดับจังหวัดเนื่องจาก เชื่อว่าจะส่งผลให้การค้าขายระหว่างไทยกับ สปป.ลาว สะดวกมากยิ่งขึ้น มีเงินทุนเวียนวันละหลาย ล้านบาท ขณะเดียวกัน จ.พะเยา ยังขยายเวลาเปิด-ปิดด่านฯ จาก 08.00-17.00 น.เป็น 06.00-18.00 น. นอกจากนี้ ในปี 2551 จ.พะเยา ได้ร่วมประชุมกับเจ้าเมืองแขวงไชยะบูลี ที่จะผลักดันในเรื่องการ ท่องเที่ยวเชื่อมโยง ไทย-สปป.ลาว ในเส้นทาง พะเยา-เมืองมรดกโลก หลวงพระบาง-ไชยะบูลี ซึ่ง เส้นทางท่องเที่ยวดังกล่าวจะเป็นการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในอนุภาคลุ่มน้ำโขง (GMS)

2.2 พัฒนาการโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการผลิตทางเกษตร

พัฒนาการด้านโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้ออำนวยต่อการผลิตทางเกษตร ประกอบด้วยพัฒนาต่าง ๆ 3 ระยะ ได้แก่ 1. บ้านฮวกกับนโยบาย 66/23 2. บ้านฮวกกับการค้าพรมแดนไทย-ลาว 3. AFTA 2553 การเตรียมความพร้อมและการปรับตัวของกลุ่ม ซึ่งมีรายละเอียดการพัฒนาดังนี้

2.2.1 ระยะที่ 1 บ้านฮวกกับนโยบาย 66/23

ระยะที่แรกในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ผลพวงมาจากนโยบาย ที่มีจุดเริ่มต้นจาก ความสามารถของผู้นำท้องถิ่นในการทำให้เกิดการพัฒนาในชุมชน และการทำงานร่วมกันของภาครัฐ โดยเฉพาะฝ่ายทหาร ตามนโยบาย 66/23 และผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย ซึ่งในช่วงดังกล่าวได้มีการพัฒนา ในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สิทธิการเข้าถึงป่าไม้และใช้ประโยชน์ที่ดินและป่าไม้ และการปรับปรุงระบบเกษตร เพื่อความมั่นคงทางอาหารและรายได้

- I. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เป็นการพัฒนาสาธารณูปโภคในด้านต่าง ๆ ได้แก่ น้ำประปา ไฟฟ้า ถนน และโทรคมนาคม เป็นต้น
- II. สิทธิการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ที่ดินและป่าไม้ (ป่าชุมชน) ได้มีการกำหนดเขตที่ดินโดย ทำงานร่วมกับรัฐและร่วมกับชาวบ้านเพื่อกำหนดพื้นที่ใช้ประโยชน์ในด้านที่ดินและป่า วัตถุประสงค์เพื่อกำหนดและให้พื้นที่ทำกินแก่เกษตรกร รวมถึงการกำหนดพื้นที่และการใช้ ประโยชน์ที่ดินและป่าไม้ เพื่อป้องกันปัญหาการทำลายป่าไม้
- III. การปรับปรุงระบบเกษตร เพื่อความมั่นคงทางอาหารและรายได้ โดยร่วมมือกับหน่วยงาน ของรัฐในการสนับสนุนการผลิตด้านการเกษตร ซึ่งมีพืชหลักได้แก่ ข้าว ถั่วลิสง ข้าวโพด เป็นต้น

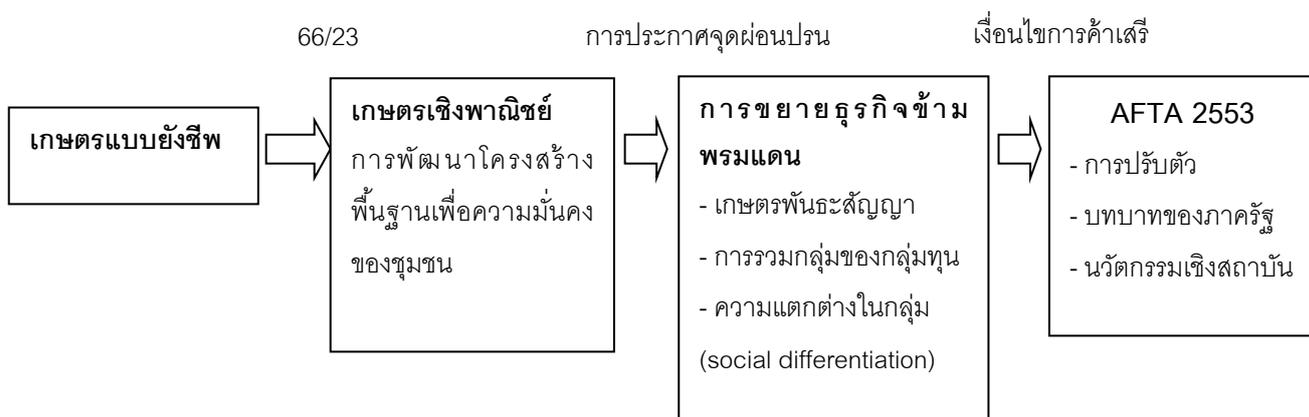
2.2.2 ระยะที่ 2 บ้านฮวกกับการค้าข้ามพรมแดน ไทย-ลาว

บ้านฮวกได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงมหาดไทยประกาศให้เป็นจุดผ่อนปรน ให้มีการ ค้าขายสินค้าอุปโภคบริโภค และยารักษาโรคที่จำเป็นซึ่งระดับท้องถิ่นของไทย (อ.ภูซาง จ.พะเยา) และ ลาว (เมืองคอบ แขวงไชยะบูลี) ได้เห็นชอบร่วมกัน ดังนั้นเป็นจุดเริ่มการค้าระหว่างพรมแดน ระหว่าง

ไทย-ลาว โดยในระยะแรกการค้าขายเป็นพืชผลด้านการเกษตร และเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นในการยังชีพ เป็นหลัก ต่อมาในเขตไทยหลังจากมีการพัฒนาด้านการค้า ได้เกิดการจำหน่ายที่ถาวร โดยชาวบ้านฮวกส่วนหนึ่งที่ไม่ได้ทำอาชีพการเกษตร ได้ประกอบอาชีพด้านการค้าขาย เช่น การจำหน่ายผ้าฝ้าย เสื้อผ้า ผ้าฝ้าย ของที่ระลึกที่ทำจากวัสดุผ้า เป็นต้น ซึ่งปัจจุบัน การค้าขายแดน ณ จุดผ่อนปรน บ้านฮวกและเมืองคอบได้ขยายการลงทุนจากฝ่ายไทย เช่น ธุรกิจค้าไม้ ระบบเกษตรพันธะสัญญา การค้าอุปโภคบริโภค วัสดุก่อสร้าง ตลอดจนธุรกิจขนส่งสินค้า

2.2.3 ระยะที่ 3 AFTA 2553 การเตรียมความพร้อมและการปรับตัวของกลุ่ม

การพัฒนาในระยะที่ 3 นี้เป็นระยะปัจจุบันและอนาคตที่กำลังจะเกิดขึ้นในช่วง 1-3 ปี เป็นช่วงที่เกิดการเปลี่ยนแปลงเช่น การเปลี่ยนแปลงในข้อกำหนดการค้าพันธะสัญญา ซึ่งมีผลทำให้กลุ่มสมาชิกปรับเปลี่ยนการดำเนินการภายในกลุ่ม เพื่อจดทะเบียนในรูปวิสาหกิจชุมชน เนื่องจากการลงทะเบียนเพื่อเป็นกลุ่มที่ถูกต้องตามกฎหมายในการที่เป็นผู้ค้าที่สามารถนำเข้าสินค้าจากลาว ได้ อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงด้านเงื่อนไขการนำเข้าสินค้าเสรีจากประเทศที่ร่วมสัญญา AFTA เกิดขึ้นในเดือนมกราคม 2553 ซึ่งจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของกลุ่ม



2.3 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมเกษตร ในบ้านฮวก

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายใต้ 3 ระยะการพัฒนาดังแต่อดีตถึงอนาคต จะพบว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ในแต่ละระยะแตกต่างกัน เช่น ระยะแรก การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเน้นการพัฒนาและการปรับปรุงด้านโครงสร้างพื้นฐาน การฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชนภาคเกษตร และการค้าขายสินค้าอุปโภคบริโภค ซึ่งแตกต่างกันกับระยะที่ 2 ของการพัฒนาที่มุ่งเน้น การค้าที่มีการพัฒนาจากระยะแรกเป็นรูปแบบธุรกิจชุมชนมากขึ้น เกษตรกรมีความชำนาญด้านการผลิต และมีการให้บริการด้านการขนส่งและการบริการด้านสินค้าอุปโภคบริโภค ด้านเมล็ดพันธุ์ วัสดุเคมีเกษตร และวัสดุก่อสร้าง เป็นต้น และการพัฒนาในระยะที่ 3 การพัฒนาด้านการตลาดและธุรกิจขายแดนระหว่างประเทศ โดยเฉพาะศักยภาพด้านการแข่งขัน มีการรวมกลุ่มเพื่อทำวิสาหกิจธุรกิจระหว่างพรมแดน

และยังต้องมีการปรับกระบวนการทำงานเพื่อให้สอดคล้องกับเงื่อนไขและการเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายการค้า เช่น การทำเขตเศรษฐกิจพิเศษ และ AFTA ดังตารางสรุปด้านล่าง

| นโยบาย 66/23 และผู้ ร่วมพัฒนาชาติไทย | การประกาศจุดผ่อนปรน | การเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขการค้า ภายใต้ AFTA ปี 2553 |
|---|---|--|
| <ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน - การฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชนภาค เกษตร - การค้าขายสินค้าอุปโภค บริโภค ตลาดชุมชนระหว่าง ชายแดน | <ul style="list-style-type: none"> - การค้าข้ามพรมแดน (cross border) - นโยบาย contract farming ภายใต้ ACMECS - เกษตรกร พ่อค้า ขยายการลงทุนใน ลาว มีการรวมตัวเป็นกลุ่มเพื่อการ ระดมทุนและสร้างพลังต่อรอง - ขยายตลาดชายแดนไปสู่ฝั่งลาวทุก วันที่ 20 ของเดือน ขณะที่ฝั่งไทยเปิดตลาดทุกวัน ที่ 10 และ 30 ของเดือน | <ul style="list-style-type: none"> - ไม่มั่นใจนโยบายรัฐในการควบคุม สินค้าเกษตรนำเข้าจากประเทศเพื่อน บ้าน - การแข่งขันจากจีน - เงื่อนไข contract farming ได้สร้าง ความมั่นคงให้กับการลงทุนของกลุ่ม - สมาชิกพิจารณายุทธศาสตร์ของการ ปรับตัวและเสนอภารกิจที่รัฐต้องดูแล กลุ่มวิสาหกิจชุมชน - รัฐต้องปรับกระบวนการทำงานให้ไปใน ทิศทางเดียวกัน |

2.4 ลักษณะการพึ่งพาซึ่งกันและกัน ระหว่างไทย-ลาว ที่จุดผ่อนปรนบ้านฮวก

การพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างประเทศไทยและประเทศลาว โดยส่วนใหญ่จะพบว่าเป็นการพึ่งพากันในหลายด้าน เช่น เศรษฐกิจการค้า วัฒนธรรมชุมชน เป็นต้น ซึ่งทำให้เกิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของทั้งฝ่ายไทยและลาว โดยลักษณะการพึ่งพาซึ่งกันและกันกรณีศึกษา บ้านฮวก ได้ทำทนายการปรับใช้แนวทาง interdependence และ co-evolution ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทั้งนี้จะต้องสร้างกลไกการประสานงาน (coordination mechanisms) ที่มีศักยภาพในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. เศรษฐกิจบ้านฮวกพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติของเมืองคอบ ด้านการเกษตร และป่าไม้
2. การเปิดตลาดชุมชน ชายแดนที่ฝั่งลาวเพิ่มขึ้นของทุกวันที่ 20 ของเดือน (ซึ่งได้ดำเนินการมาตั้งแต่เดือน มีนาคม 2552) มีส่วนทำให้ธุรกิจชายแดนฝั่งไทย ที่จัดทุกวันที่ 10 และ 30 ของเดือนซบเซา
3. การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และรายได้ของลาว นำไปสู่การขยายตัวของธุรกิจอื่นๆ โดยเฉพาะธุรกิจวัสดุก่อสร้าง
4. การเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่เกิดจากธุรกิจข้ามพรมแดน : ธุรกิจข้ามพรมแดน ได้มีส่วนยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชนเกษตรกรเมืองคอบ โดยภาพรวมมีผลที่ดีทางด้าน เศรษฐกิจ รายได้

เพิ่มขึ้น สภาพความเป็นอยู่ดีขึ้นโดยประเมินจากบ้านเรือนและโครงสร้างของที่อยู่อาศัย ด้านสังคม มีงานภาคเกษตร เพิ่มขึ้นและภาวะยาเสพติด

5. เศรษฐกิจของบ้านฮวก มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อมและภูมินิเวศน์ของเมืองคอบ การเติบโตของธุรกิจ/ข้ามพรมแดน สร้างผลประโยชน์ให้กับหมู่บ้านใกล้เคียงของ อ.ภูซาง ตลอดจนถึง อ.เชียงคำ ซึ่งมีระบบคมนาคมที่เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายอย่างดี

6. ลักษณะภูมิประเทศของเมืองคอบซึ่งมีภูเขาที่นั้ระหว่างเมืองคอบ กับแขวงไซยะบูลี ทำให้เส้นทางการลำเลียงผลิตผลเกษตรจำเป็นต้องพึ่งพิงทางออก ณ ด้านผ่อนปรนกั๊วหก ที่บ้านฮวก ต. ภูซาง อ. ภูซาง จ. พะเยา

7. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ปัจจุบันยังไม่มีการจัดการที่ดินเชิงอนุรักษ์ ผนวกในระบบการผลิตทางเกษตรเป็นแนวทางหนึ่งที่ต้องได้รับการพัฒนาทั้งด้านความคิดและการปฏิบัติโดยเฉพาะการใช้ประโยชน์ที่ดินบนพื้นที่ลาดชันและพื้นที่ดอนลูกคลื่นเชิงเขา

8. วัฒนธรรม มีกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไทย ลาว ในงานประเพณีทางศาสนา

9. การลงทุนของรัฐบาลไทย โครงการความร่วมมือด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมระหว่าง จ. พะเยา และแขวงไซยะบูลี (ระหว่าง อ.ภูซาง และเมืองคอบ) ในอนาคต ถ้ามีการลงทุนจะช่วยเสริมสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคมและความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน 2 พื้นที่ ในด้านต่างๆ ได้แก่ ระบบคมนาคม ระบบชลประทานขนาดเล็ก การพัฒนาเทคโนโลยีการเกษตรและการจัดการสิ่งแวดล้อม และการฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้

| การพืงพากัน | ไทย | ลาว |
|---------------------|--|---|
| 1. ทรัพยากรธรรมชาติ | - | - ป่าไม้ พื้นที่เกษตร |
| 2. ทุน | - สินค้าปัจจัยการผลิตทางเกษตร | - |
| 3. มนุษย์ | - เกษตรกรชำนาญการด้านการผลิตทางเกษตร | - แรงงานภาคการเกษตร |
| 4. กายภาพ | - การบริการขนส่งสินค้าจากลาว - การบริการสินค้าอุปโภค บริโภค - เมล็ดพันธุ์พืช , วัสดุเคมีเกษตร, วัสดุก่อสร้าง | - ผลิตผลป่าที่ไม่ใช่ไม้ (NTFPs) - ผ้าทอพื้นเมือง และ- สินค้าเกษตร ข้าวโพด เดือย ถั่วลิสง มันสำปะหลัง ถั่วเหลือง |
| 5. สังคม | - ธุรกิจข้ามพรมแดน นำมาซึ่งการพัฒนา: เศรษฐกิจ สร้างงาน และลดปัญหายาเสพติด | |
| 6. วัฒนธรรม | - งานประเพณี วัฒนธรรมทางศาสนา ที่จัด ร่วมกันประจำปี ของ ต.ภูซาง และเมืองคอบ | |

2.5 ทุนหมุนเวียนและกิจกรรมกลุ่มบ้านฮวก

เกษตรกรบ้านฮวกได้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินกิจกรรม โดยเฉพาะการรวมกลุ่มเพื่อเปิดโอกาสการขยายแหล่งสินเชื่อเพื่อเป็นทุนหมุนเวียนธุรกิจ ดังตารางที่ 5 พบว่า จุดเด่นของบ้านฮวกที่สามารถพัฒนาการหมุนเวียนแหล่งสินเชื่อโดยการสร้างและพัฒนากลุ่มอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งในปี 2552 รวมทั้งสิ้น 17 กลุ่ม โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกมีเครดิตของสินเชื่อในกลุ่มที่เป็นสมาชิก และการบริหารจัดการกลุ่มด้านการเงินพบว่าโดยส่วนใหญ่กลุ่มจะนำผลกำไรที่ได้รับจากการบริหารจัดการกลุ่มกระจายสู่การพัฒนาสวัสดิการแก่คณะดำเนินงานและสนับสนุนกิจกรรมและองค์กรชุมชน ได้แก่ วัด โรงเรียน เป็นต้น โดยเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกล่าวว่า ผลประโยชน์จากรวมกลุ่มเพื่อออกมทรัพย์นั้น ประโยชน์ต่อสมาชิกในด้านต่างๆ ดังนี้

1. เป็นกองทุนเงินหมุนเวียนพอเพียงกับสมาชิกในชุมชน ทุนทางการเงินเพียงพอต่อการทำธุรกิจต่อเนื่อง
2. เป็นกองทุนของชุมชนโดยสมาชิก (80%) ใช้บริการของธนาคารหมู่บ้าน ในกรณีที่ธนาคารหมู่บ้านมีทุนหมุนเวียนไม่เพียงพอ นั้น ธนาคารหมู่บ้านก็ดำเนินร้องขอกู้เงินไปที่ ธกส. และมีสมาชิกร้อยละ 10 ที่ใช้บริการของธนาคารพาณิชย์ กองทุนชุมชนและกองทุน ธกส. จึงมีความสำคัญต่อการดำเนินธุรกิจเป็นอย่างยิ่ง
3. การประกอบธุรกิจการค้าขายแดนที่ใช้เงินทุนมากทางกลุ่มผู้ค้าได้ตกลงเจรจากับ ธกส. ที่อัตราดอกเบี้ย 5.5%
4. กลุ่มการผลิตหรือกลุ่มธุรกิจที่มีสมาชิกมากกว่า 10 คนขึ้นไป ได้จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนทุกกลุ่มเพื่อสะดวกในการแสวงหาเงินทุน

ตัวอย่างการบริหารจัดการกลุ่มที่ถือว่ามีความสำเร็จของชุมชนบ้านฮวก ได้แก่ การรวมกลุ่มทำกิจกรรมของชุมชน เช่น กลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนได้รับการส่งเสริมจากกรมส่งเสริมการเกษตร มุ่งเน้นให้เกษตรกรสามารถผลิต ขาย และผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวได้เอง ในระยะแรกได้จัดทำแปลงเมล็ดพันธุ์รวมขนาด 8 ไร่ ปลูกข้าวขาวมะลิ 105 แต่เกิดโรคระบาดไม่สามารถจัดการได้จึงไม่ได้จำหน่ายเป็นเมล็ดพันธุ์ จากนั้นจึงเปลี่ยนรูปแบบการผลิตเป็นกลุ่มย่อย กลุ่มละ 3-5 คน แต่ละกลุ่มรับผิดชอบและจัดการตรวจสอบภายในกลุ่ม พร้อมทั้งการควบคุมจากคณะกรรมการกลุ่มอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งในปี 2549 สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ได้ 1.6 ตัน เพียงพอสำหรับจำหน่ายให้กับสมาชิกภายในกลุ่มเท่านั้น จากการรวมกลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ชุมชนได้ขยายสู่กลุ่มออมทรัพย์ โดยจัดตั้งเป็นธนาคารหมู่บ้าน ระดมทุนจากการถือหุ้นของสมาชิก อัตราแรกเข้าหุ้นละ 70 บาท โดยสมาชิกต้องฝากเงินเป็นประจำในวันที่ 3 ของทุกเดือน ปัจจุบันมีสมาชิกประมาณ 300 คน สามารถให้บริการกู้ยืมแก่สมาชิก และพัฒนาสู่ระบบสวัสดิการจัดให้มีระบบประกันชีวิตทุกครัวเรือน เริ่มจากเบี้ยประกันปีละ 50 บาท ได้รับผลตอบแทน

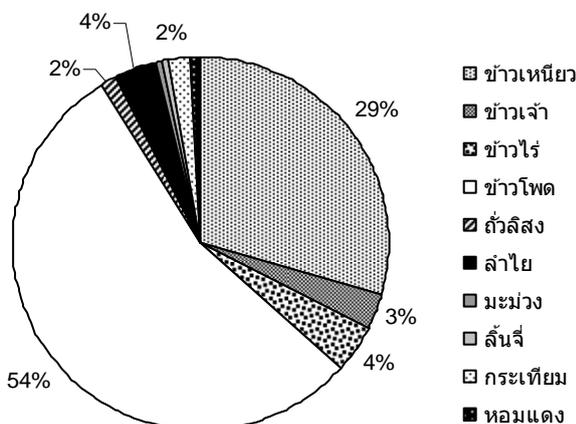
50,000 บาท การแบ่งปันผลกำไรได้จัดสรรอย่างเป็นธรรมและกระจายอย่างทั่วถึงทั้งในระดับบุคคล และชุมชน โดยแบ่งออกเป็นเงินปันผลหุ้นเงินฝาก เงินปันผลหุ้นกู้ยืม เงินสมทบกองทุนสวัสดิการ เงินสมทบกองทุนสำรองพัฒนา เงินสมทบกองทุนอนุรักษ์ป่า และค่าตอบแทนคณะกรรมการ ดังสัดส่วนที่แสดงในภาพที่ 2-3

ตารางที่ 2-4 กิจกรรมกลุ่มบ้านฮวก สมาชิกและเงินทุนกลุ่ม

| กลุ่ม | กิจกรรมกลุ่ม | จำนวนสมาชิก | ปีที่ก่อตั้ง | หน่วยงานที่ก่อตั้ง | วัตถุประสงค์ | เงินทุนกลุ่ม (บาท) | เงินกู้ (บาท) |
|-------|------------------------------|--------------------------|--------------|--------------------|------------------------|----------------------|---------------|
| 1 | กลุ่มออมทรัพย์ธนาคารหมู่บ้าน | ทุกครัวเรือน | 2542 | ปตท. | ทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน | 5 ล้านบาท | ไม่มี |
| 2 | กลุ่มกองทุนเงินล้าน | ทุกครัวเรือน | - | รัฐบาล | ทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน | 1.6 ล้านบาท | ไม่มี |
| 3 | กลุ่มออมทรัพย์ กขคจ | ทุกครัวเรือน | - | รัฐบาล | ทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน | 120,000 | 260,000 |
| 4 | กลุ่มผลิตภัณฑ์หมู่บ้าน | ทุกครัวเรือน | - | กลุ่มเกษตรกร | | 300,000 | ไม่มี |
| 5 | กลุ่มพัฒนาหมู่บ้าน | คุ่มต่างๆ ของทั้งสองหมู่ | - | กลุ่มเกษตรกร | | 560,000(14 x 40,000) | ไม่มี |
| 6 | กลุ่มข้าว | 21 คน | - | ส่งเสริมเกษตร | | 220,000 | ไม่มี |
| 7 | กลุ่มการค้าชายแดน | 42 คน | - | กลุ่มเกษตรกร | | 220,000 | ไม่มี |
| 8 | กลุ่มหมู | 10 คน | - | กลุ่มเกษตรกร | | 42,000 | 500,000 |
| 9 | กลุ่มวัว 1 | 10 คน | - | กลุ่มเกษตรกร | | 50,000 | 500,000 |
| 10 | กลุ่มวัว 2 | 10 คน | - | กลุ่มเกษตรกร | | 50,000 | 500,000 |
| 11 | กลุ่มทอผ้า | 16 คน | - | พัฒนาชุมชน | | 3,000 | ไม่มี |
| 12 | กลุ่มถักโคเซ | 18 คน | - | พัฒนาฝีมือแรงงาน | | 30,000 | ไม่มี |
| 13 | กลุ่มปุ๋ยหมัก | 14 คน | - | เกษตรจังหวัด | | 12,000 | ไม่มี |
| 14 | กลุ่มแปรรูป | 12 คน | - | กลุ่มเกษตรกร | | 90,000 | ไม่มี |
| 15 | กลุ่มข้าวซ้อมมือ | 19 คน | - | กลุ่มเกษตรกร | | 12,000 | ไม่มี |
| 16 | กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า | 13 คน | - | พัฒนาฝีมือแรงงาน | | 5,000 | ไม่มี |
| 17 | กลุ่มนำดื่ม (SML) | - | - | กลุ่มเกษตรกร | | 50,000 | 700,000 |

ที่มา: ประชุมกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวก, 2552

ชั้นบันได ใช้สำหรับปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ กล่าวได้ว่าเกษตรกร ผสมผสานการผลิตเพื่อยังชีพด้วยการปลูกข้าวให้พอเพียงต่อความต้องการของครัวเรือน และปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อสร้างรายได้ ระบบดังกล่าวได้พัฒนาอย่างเข้มข้นมากขึ้น เมื่อเกษตรกรได้รวมกลุ่มกันทำธุรกิจเกษตรชายแดน



ภาพที่ 2-4 การใช้ประโยชน์ที่ดินบ้านฮวก ต.ภูซาง กิ่งอ.ภูซาง จ.พะเยา

2.7 การขยายผลการดำเนินธุรกิจเกษตรของกลุ่มการค้าชายแดน

กลุ่มเกษตรกรบ้านฮวกโดยการนำของผู้ใหญ่บ้าน ได้ระดมทุนจากครัวเรือนเกษตรกรที่มีความพร้อมทางเศรษฐกิจ และมีเป้าหมายเดียวกัน เพื่อดำเนินธุรกิจเกษตร ขยายพื้นที่ปลูกข้าวโพดและกล้วยในแขวงไซยะบุรี โดยผ่านขั้นตอนต่างๆ ทั้งฝ่ายไทยและลาว จนสามารถดำเนินการธุรกิจซึ่งกลุ่มเกษตรกรได้มีระบบการติดตามผล และการให้คำปรึกษาเกษตรกรลาวด้านการผลิต ทำให้ผลผลิตทางเกษตรของเกษตรกรลาวให้ผลตอบแทนเป็นที่พอใจ และในปี 2551 ได้มีการจัดตั้งกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน โดยกิจกรรมธุรกิจเกษตรได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วครอบคลุมหมู่บ้านชายแดนของไซยะบุรีมากกว่า 30 หมู่บ้าน นอกจากนี้องค์กรท้องถิ่นบ้านฮวกได้มีนโยบายที่จะผลักดันให้บ้านฮวกเป็นด่านถาวรระหว่างไทย-ลาว

พัฒนาการค้าชายแดน ไทย-ลาว ระหว่าง จ.พะเยา และแขวงไซยะบุรี ณ จุดผ่อนปรนบ้านฮวก ซึ่งมีความก้าวหน้าและเข้มข้นตามลำดับนั้น กล่าวได้ว่าเป็นการริเริ่มของชุมชนบ้านฮวกที่ใช้ประโยชน์ของจุดผ่อนปรนการค้าไทย-ลาว ในพื้นที่ขยายฐานการผลิตทางเกษตรเข้าสู่แขวงไซยะบุรี โดยอาศัยความรู้และทักษะการผลิตพืชเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับความต้องการด้านตลาด ผ่านกระบวนการประสานงานอย่างเป็นขั้นตอน พร้อมทั้งพัฒนาระบบตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผลด้านการผลิตกับเกษตรกรลาวในระบบพันธะสัญญาที่ให้ความมั่นคงด้านการตลาด ทำให้ระบบการผลิตและการตลาดสินค้าเกษตรได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วเพียงระยะเวลาสั้นๆ

อย่างไรก็ตาม การขยายผลธุรกิจเกษตรเส้นทางบ้านฮวก-ไชยะบุรี ได้ดึงดูดนักลงทุนรายใหญ่ ทั้งใน จ.พะเยา และบรรษัทข้ามชาติของประเทศเข้ามาศึกษาสู่ทางการทำธุรกิจทางเกษตร ทำให้กลุ่มบ้านฮวกมีความตื่นตัวและตระหนักถึงการคุกคามจากภายนอก ที่อาจกระทบต่อการดำเนินธุรกิจชุมชนซึ่งมีทุนจำกัดและไม่สามารถที่จะแข่งขันได้ จึงได้ดำเนินการเจรจาจากลัทธิกลุ่มทุนใหม่เพื่อให้กลุ่มของตนได้มีโอกาสทำธุรกิจที่ให้ผลประโยชน์กระจายสู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง การพบปะระหว่างคณะวิจัยกับกลุ่มบ้านฮวกในเบื้องต้นพบว่า กลุ่มบ้านฮวกจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์การดำเนินธุรกิจ ปรับวิธีคิดโดยให้ความสำคัญกับแนวทางการพึ่งพิงซึ่งกันและกัน (interdependence) และมีการตัดสินใจร่วมกันมากกว่าที่จะกอบโกย (exploitation) ผลประโยชน์เพียงฝ่ายเดียว พร้อมทั้งพัฒนาจุดแข็งและแก้ไขจุดเปราะบางของกระบวนการดำเนินงาน

สำหรับการประกอบธุรกิจการค้าชายแดนของพ่อค้าบ้านฮวก เริ่มมีการพัฒนาจากการไปมาหาสู่กันฉันพี่น้องเมืองน้อง โดยเริ่มมีการค้าเกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2536 ซึ่งเป็นการดำเนินการอย่างไม่เป็นรูปแบบ จนกระทั่งได้พัฒนาเป็นธุรกิจระหว่างชายแดนในปี 2551 ดังรายละเอียดแสดงในตารางที่ 2-6 ตารางที่ 2-6 การก่อตั้งกลุ่มการค้าชายแดน

| ปีการริเริ่ม | กิจกรรม |
|--------------|--|
| 2536 | เริ่มการค้าที่ยังไม่มีโครงสร้าง เช่น ของป่า แลกเปลี่ยนยาแก้ไข |
| 2544 | พัฒนาเป็นการค้าชายแดนที่ค้าขายสินค้าเกษตร ได้แก่ ดอกหญ้า ถั่วลิสง |
| 2551 | พัฒนาเป็นกลุ่มโดยจดทะเบียนเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการค้าเกษตรชายแดน โดยมีมูลค่าของสินค้าจากฝั่งลาวผ่านการดำเนินงานของกลุ่มดังนี้ ข้าวโพด (60%) ถั่วลิสง(10%) ลูกเดือย (10%) ดอกหญ้า (10%) ข้าว (10%) |

หมายเหตุ ตัวเลขใน () เป็นสัดส่วนมูลค่าของสินค้าในปีการผลิต 2551

2.8 ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทย-ลาว (แขวงไชยะบุรี)

แขวงไชยะบุรี เป็นหนึ่งในจำนวนแขวงทั้งหมด 18 แขวงของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป. ลาว) ตั้งอยู่ทางปลายทิศตะวันตกสุดของประเทศ แขวงไชยะบุรี มีเนื้อที่ทั้งหมด 16,389 ตารางกิโลเมตร ซึ่งพื้นที่กว่า 80% เป็นพื้นที่สูงตามแนวเขา โดยมีพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ 57 เฮกตาร์ (3.5%) ในเขตเกษตรน้ำฝนจำนวน 25 เฮกตาร์ และในเขตเกษตรชลประทาน 1,222 เฮกตาร์ และมีเขตแดนติดกับพื้นที่ประเทศไทยยาว 645 กิโลเมตร ทางด้านจังหวัดน่าน อุตรดิตถ์ เลย เชียงราย และพะเยา มีประชากรประมาณ 330,000 คน มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น คนพื้นเมือง ไทดำ ไทลื้อ ขมุ ขฉิน กรี อาข่า และมลาบุรี และการปกครองของแขวงไชยะบุรีมี 10 เขตการปกครองได้แก่ 1. บ่อแตน 2. หงสา

3. แก่นท้าว 4. คอบ 5. เงิน 6. ปากลาย 7. เพียง 8. ทังมีไซ 9. ไชยะบุรี 10. เชียงหอม

ทรัพยากรธรรมชาติแขวงไชยะบุรี ในภูมิภาคย่านภูเขาที่อยู่ติดกับพรมแดนประเทศไทยยังเป็นป่าไม้สมบูรณ์อยู่มาก มีไม้สักและไม้มีค่าอื่น ๆ ทางแถบพื้นที่ภาคกลางและภาคใต้ของแขวง ส่วนในภาคเหนือของแขวงมีแร่ธาตุสำคัญ เช่น ถ่านลิกไนต์ ทองคำ ทองแดง และ แมงกานีส เป็นต้น และมีการอุตสาหกรรมเหมืองหินแกรนิตในภาคใต้ของแขวง

ส่วนเรื่องการคมนาคมนั้น มีเส้นทางถนนติดต่อระหว่างเมืองในภาคเหนือ และภาคใต้ของแขวงและเชื่อมต่อกับแขวงหลวงพระบาง รวมทั้งเส้นทางถนนเชื่อมต่อกับจังหวัดน่านของไทย นอกจากการคมนาคมทางบกโดยทางถนนแล้ว แขวงไชยะบุรี สามารถเดินทางเชื่อมต่อกับเมืองและแขวงอื่น ๆ ได้โดยทางน้ำ ซึ่งสามารถเดินทางได้โดยทางเรือโดยสารตามลำแม่น้ำ โดยเฉพาะลำแม่น้ำโขง ทั้งนี้เนื่องจากแขวงไชยะบุรี มีพื้นที่ติดกับแม่น้ำโขงเป็นระยะทางนับได้หลายร้อยกิโลเมตร การคมนาคมทางอากาศ โดยทางเครื่องบินก็สามารถเดินทางเชื่อมต่อกับแขวงเวียงจันทน์ (กำแพงนครเวียงจันทน์) ได้โดยมีสนามบินที่เมืองไชยะบุรี และเมืองแก่นท้าว และมีเที่ยวบินประจำเดินทางติดต่อกับนครหลวงเวียงจันทน์ได้ แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้โดยสาร ซึ่งเป็นปัจจัยประกอบสำคัญของเที่ยวบิน

ไชยะบุรีเป็นแขวงที่มีแม่น้ำโขงไหลผ่าน มีทรัพยากรป่าไม้และแร่ธาตุอุดมสมบูรณ์ นอกจากนั้นประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมอาชีพการเกษตรกรรม เป็นอาชีพหลักของประชาชน ในจำนวนนี้ 90 % เป็นครอบครัวชาวนาและข้าวเป็นผลิตภัณฑ์ที่สำคัญของแขวง พืชเกษตรชนิดอื่นที่ปลูกมาก ได้แก่ ฝ้าย ปลูกมากที่เมืองไชยะบุรีและถือเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญของแขวง รองลงมาจากข้าว นอกจากนี้มี ถั่วลิสง ถั่วเหลือง ข้าวโพด มะขาม และพืชผัก รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ การทอผ้าเป็นอุตสาหกรรมในครอบครัวที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของครอบครัวโดยทั่วไปของชาวไชยะบุรี อีกทั้งยังเป็นแขวงที่มีชื่อเสียงด้านการปลูกข้าวโพดและพืชเศรษฐกิจอีกหลายชนิดเพื่อส่งออก ตามรายงานของสื่อทางการลาว ปัจจุบันแขวงไชยะบุรีมีเนื้อที่ปลูกข้าวโพดกว่า 46,000 เฮกตาร์ (หรือ 278,500 ไร่) เศรษฐกิจของแขวงนี้เติบโตอย่างต่อเนื่อง ผลผลิตมวลรวมภายในของแขวงในปีงบประมาณ 2549-2550 (เม.ย.-มี.ค.) ขยายตัว 117.5% ปัจจุบันรายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากรต่อปี (per capita) ของแขวงนี้เพิ่มขึ้นเป็น 619 ดอลลาร์สหรัฐ (ศูนย์ข้อมูลลาว สำนักพัฒนาธรรม, 2552)

ส่วนความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจไทย-ลาวนั้นพบว่า ประเทศไทยเป็นคู่ค้าอันดับหนึ่งของลาว และได้เปรียบดุลการค้ามาโดยตลอด โดยเมื่อปี 2550 มีมูลค่าการค้า 1,782 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ไทยได้เปรียบดุลการค้า 841.7 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ สินค้าส่งออกของไทยที่สำคัญ คือ น้ำมันสำเร็จรูป รถยนต์ อุปกรณ์และส่วนประกอบเหล็ก เหล็กกล้าและผลิตภัณฑ์ ส่วนสินค้านำเข้าที่สำคัญจากลาวคือ สินแร่โลหะและเศษโลหะ เชื้อเพลิง ไม้ซุง/ไม้แปรรูปและผลิตภัณฑ์จากพืช และถ่านหิน ในด้านการลงทุนจากต่างประเทศ จีน เวียดนาม และไทยเป็นประเทศที่มีมูลค่าการลงทุนมากที่สุด 3 อันดับแรก

เมื่อปี 2550 จากโครงการที่รัฐบาลลาวอนุมัติให้ต่างประเทศลงทุนรวมมูลค่า 1,136 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ แต่โดยรวมจากปี 2543 ถึงเดือนมกราคม 2551 แล้ว ไทยเป็นประเทศที่ลงทุนในลาวมากที่สุด โดยการลงทุนของไทยที่สำคัญได้แก่ การผลิตไฟฟ้า การเกษตร และเหมืองแร่ ด้านการเกษตรรัฐบาลลาวมีนโยบายส่งเสริมการลงทุนในภาคเกษตร ซึ่งรวมถึงการลงทุนในรูปแบบการเกษตรแบบมีสัญญา (Contract Farming) กล่าวคือใช้แรงงานคนลาวและพื้นที่เพาะปลูกในลาวร่วมกับเงินทุนและเทคโนโลยีจากต่างประเทศ โดยมีนักลงทุนไทยที่เข้ามาลงทุนในลักษณะดังกล่าวบ้างแล้วเพื่อปลูกข้าวโพด เลี้ยงสัตว์และอ้อย (หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ, 2551) สำหรับประเทศไทยมติคณะรัฐมนตรีกำหนดให้มีโครงการทำคอนแทรคฟาร์มมิ่ง บริเวณชายแดนประเทศเพื่อนบ้านใน 3 จุดนำร่อง คือ แม่สอด-เมียวดี (ไทย-พม่า) เลย-ไชยะบุรี (ไทย-ส.ป.ป.ลาว) และจันทบุรี-พระตะบอง/ไพลิน (ไทย-กัมพูชา) (กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน, 2548) ในปี 2548 แขวงไชยะบูลี ส่งออกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ปริมาณ 139.031 ตัน ลูกเดือยปริมาณ 3 ตัน และพืชจำพวกถั่วปริมาณ 5.3 ตัน เปลือกหม่อน 1.3 ตัน ผลิตภัณฑ์จากป่าที่ไม่ใช่เนื้อไม้ปริมาณ 2,000 ตัน สำหรับไม้และผลิตภัณฑ์จากเนื้อไม้ปริมาณการส่งออกกว่า 5 ล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐฯ

กระทรวงพาณิชย์ (กรมการค้าระหว่างประเทศ, 2548) ได้สรุปความคืบหน้าการดำเนินการความสัมพันธ์ทางด้านการค้าการลงทุนในลักษณะ Contract farming เมื่อปี 2546 ของแขวงไชยะบูลีประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง ฝ่ายลาวมีความพึงพอใจต่อการเข้าไปลงทุนดำเนินการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ใน ลักษณะ Contract farming ของบริษัทเจริญโภคภัณฑ์ (CP) อย่างเป็นทางการมาเกือบ 2 ปี ส่งผลให้รายได้ต่อหัวของแขวงไชยะบุรี เพิ่มสูงขึ้น และยังเป็นต้นแบบที่รัฐบาลลาวขอให้กระทรวงพาณิชย์ไทยผลักดันให้เกิด Contract farming ใน 4 แขวง คือ แขวงบริคำไชย แขวงคำม่วน แขวงสะหวันนะเขต และแขวงจำปาสัก นอกจากนี้ยังมีความตกลงที่จะทำ Contract farming ในสินค้าละหุ่ง ข้าวโพดหวาน ถั่วเหลือง เป็นต้น

โดยกลยุทธ์การพัฒนาของแขวงไชยะบุรี จนถึงปี 2553 นั้นเน้นในเรื่องของ 1) ระบบการผลิต 2) อุตสาหกรรมปลูกไม้ยืนต้น/ ไม้ผล 3) การเพาะเลี้ยงปศุสัตว์ 4) กระบวนการทำไม้ 5) การท่องเที่ยวและบริการ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์การพัฒนาดังกล่าวนั้นได้ทำการแบ่งเขตพัฒนาเป็น 3 โซน คือ

โซนA: ครอบคลุมพื้นที่ เมืองบ่อแต่น เมืองปากกลาย เมืองแก่นท้าว และ เมืองทุ่งมีชัย โดยเน้นอุตสาหกรรมป่าไม้/ ไม้ผล การปศุสัตว์เพาะเลี้ยงสัตว์ใหญ่ สัตว์ปีก และการเลี้ยงปลา นอกจากนี้แล้วยังมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อโรงงานอุตสาหกรรมเกษตรและพัฒนากองท่องเที่ยว

โซนB: ครอบคลุมพื้นที่ เมืองเพ็ญ เมืองไชยะบุรี โดยเน้นการผลิตพืชอาหาร (การผลิตข้าว ปศุสัตว์ และเลี้ยงปลา) อุตสาหกรรมป่าไม้/ ไม้ผล นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อโรงงาน อุตสาหกรรมเกษตรและพัฒนาการท่องเที่ยว

โซนC: ครอบคลุมพื้นที่ เมืองหงสา เมืองเงิน เมืองโขงอ่อน และเมืองคอบ ในเขตนี้เน้นการเป็น เขตนิคมโรงงานอุตสาหกรรม อุตสาหกรรมป่าไม้/ ไม้ผล การปศุสัตว์เพาะเลี้ยงสัตว์ใหญ่ และการผลิตพืชอาหารเพื่อพลังงานน้ำ รวมถึงการส่งเสริมงานหัตถกรรมฝีมือ นอกจากนี้แล้วยังมีการพัฒนาการท่องเที่ยวและบริการ (วัฒนธรรม- สิ่งแวดล้อม)

โดยปลายปี 2551 ที่ผ่านมาจากทางแขวงไชยะบุรี ได้ออกใบอนุญาตให้แก่เกษตรกรไทยที่ขอเข้ามา ลงทุนกลุ่มมิตรผล โดยมีเป้าหมายส่งเสริมปลูกอ้อยเพิ่มอีก 20,000 เฮกตาร์ จากเดิม 7,000 เฮกตาร์ (1 เฮกตาร์ = 6.25 ไร่) นอกจากนี้ยังมีกลุ่มของบริษัทไทยฮั้วที่ได้รับสัมปทานจาก สปป.ลาว 2,640 เฮกตาร์ ส่วนการปลูกยางพาราที่เมืองไชยะบุรี

ทั้งนี้ในส่วนส่วนของจังหวัดพะเยามีความพยายามในการประสานกับทางการลาวผ่านแขวงไชยะบุรีในการยกระดับด้านท้องถิ่นบ้านปางมอญ เมืองคอบ แขวงไชยะบุรี ตรงข้ามกับจุดผ่อนปรน บ้านฮวก อ.ภูซาง จ.พะเยา ให้เป็นด่านผ่านแดนถาวร/สากล ซึ่งได้มีการหารือกันหลายครั้งรวมถึงการเดินทางเข้าไปสำรวจพื้นที่ของคณะผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา และการจัดทำแผนรองรับการขยายตัวของเศรษฐกิจหากมีการยกระดับด้านจริง ทั้งนี้ไม่ใช่เฉพาะเรื่องของการค้าขายเท่านั้นที่จะขยายตัว แต่รวมไปถึงการท่องเที่ยวที่ จ.พะเยาเร่งผลักดันให้ อ.ภูซาง เป็นเมืองท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนด้วย

2.9 บทสรุป

การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการด้านโครงสร้างพื้นฐาน การสนับสนุนการผลิตทางเกษตร และอีกทั้งการสนับสนุนเกิดถ่านผอนปรนที่ก๊วก อ. ภูซาง ได้ทำให้เกิดการปรับตัวของเกษตรกร และเกษตรกรที่เป็นพ่อค้า โดยสิ่งที่พบเห็นเด่นชัดได้แก่ พัฒนาการด้านการเกษตรที่ควบคู่กับการเกิดขยายกลุ่มด้านการผลิต และความเชื่อมโยงระหว่างการผลิตกับการตลาด โดยเฉพาะการพัฒนากลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวกที่ระยะแรกเป็นการกลุ่มเพื่อระดมหุ้น แต่พบว่ากาารพึ่งพาอาศัยด้านต่าง ๆ ของสมาชิก ได้มีส่วนสนับสนุนการพัฒนากลุ่มการค้าบ้านฮวกที่ได้พัฒนาต่อมากเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และมีกระบวนการพัฒนากลุ่มและกลไกการทำงานที่แบ่งหน้าที่ ดังจะกล่าวรายละเอียดในบทที่ 3

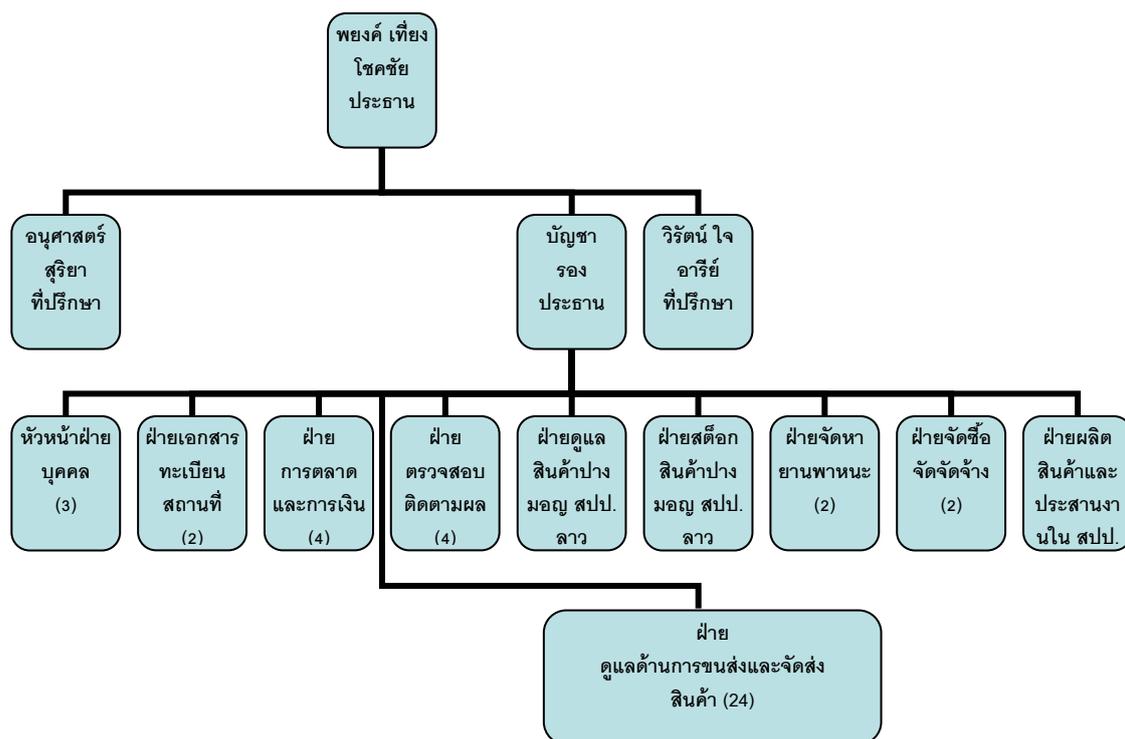
บทที่ 3

การพัฒนากลุ่มและกลไกการจัดการธุรกิจเกษตรข้ามชายแดน

การพัฒนากลุ่มการค้าบ้านฮวกและกลไกการจัดการธุรกิจเกษตรข้ามชายแดนในบทที่ 3 ประกอบด้วยเนื้อหาในด้าน การจัดตั้งกลุ่มและพัฒนาการของกลุ่ม การบริหารจัดการภายในกลุ่ม กลไกในการประสานงาน และ ปัจจัยที่ส่งผลและเป็นแรงจูงใจที่ทำให้สมาชิกเข้าร่วมและเกิดการ พัฒนากลุ่ม ซึ่งคณะวิจัยต้องการนำเสนอการพัฒนาในกลุ่ม การบริหารจัดการ และปัจจัยที่ส่งผลต่อ การรวมกลุ่มธุรกิจเกษตรข้ามพรมแดน ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 การจัดตั้งกลุ่มและบริหารจัดการธุรกิจเกษตรชายแดนบ้านฮวก

การจัดตั้งกลุ่มในระยะแรก เมื่อปี พ.ศ. 2536 ยังไม่มีการจัดระบบโครงสร้างที่ชัดเจน เป็นเพียงการรวมกลุ่มขนาดเล็กของเกษตรกร หลายกลุ่มเพื่อดำเนินธุรกิจ โดยต่างกลุ่มต่างมีวิธีการใน การดำเนินธุรกิจอย่างอิสระ มีคู่ค้าฝั่งลาวที่มีความสัมพันธ์กันมานาน แต่การดำเนินธุรกิจในปี 2551 ได้มีกระแสการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ หลายได้ที่สำคัญ ได้แก่ นโยบายการค้าชายแดนระหว่าง ประเทศที่ทำให้กลุ่มผู้ผลิตต้องมีการรวมกลุ่มกันและมีการจดทะเบียนเพื่อยืนยันการนำเข้าตามเงื่อนไข การสนับสนุนการค้าข้ามชายแดน เงินลงทุนที่ต้องอาศัยการร่วมทุนจากสมาชิก นอกจากนี้ยังรวมถึง การมีโอกาสในการกู้เงินจากสถาบันการเงินเมื่อมีการรวมกลุ่มในรูปวิสาหกิจ ซึ่งเหตุผลดังกล่าวทำให้ กลุ่มเล็กต่างๆ ได้เข้ามาร่วมมือโดยมีการจัดตั้งเป็นวิสาหกิจแต่ภายหลังไม่ได้มีการกระจายหน้าที่และ ความรับผิดชอบของสมาชิก การกระจายหน้าที่ 32 คนในการบริหารจัดการตามหน้าที่ต่างๆ ภาพที่ 5 ในสมาชิก 42 คน เพื่อลดความเสี่ยงเป็นการจัดการธุรกิจชุมชน ปัจจุบันกลุ่มได้จดทะเบียนกลุ่มในรูป ของวิสาหกิจชุมชน โดยแต่งตั้ง คุณบัญชา และคุณธนบัตรเป็นผู้ดำเนินการธุรกิจ ในนามของกลุ่มเพื่อ ความสะดวกในการจัดการ เหตุผลที่เกษตรกรรวมกลุ่มในรูปของวิสาหกิจ เกษตรกรมีประสบการณ์การ เป็นพ่อค้าใน สปป.ลาว มามากกว่า 10 ปี ถือว่าเป็นทุนทางมนุษย์ที่สำคัญ เดิมทีเกษตรกรได้ทำธุรกิจ การค้าชายแดนในรูปกลุ่มเล็กๆ ทำให้มีการแข่งขันด้านราคา และประกอบกับกฎระเบียบเข้มงวดมาก ขึ้น ทำให้การทำธุรกิจเกษตรระหว่างชายแดนแบบต่างคนต่างทำเป็นการแข่งขันกันเอง และไม่สามารถ สร้างกำไรได้ ดังนั้นจึงได้ร่วมจัดตั้งเป็นกลุ่มที่ชัดเจน ปี 2551 เป็นต้นมา นอกจากนี้ประธานกลุ่มและ กลุ่มมีความคิดเห็นต่อการทำธุรกิจเกษตรชายแดนว่าเป็นการหมุนเวียนเงินเข้าในประเทศเนื่องจาก ทางเกษตรกรลาว หลังจากการขายสินค้าเกษตรให้กับไทย ก็จะมีการหมุนเวียนเงินในรูปแบบการซื้อ สินค้าจากไทย ไม่ว่าจะเครื่องอุปโภค บริโภค หรือวัสดุอุปกรณ์สร้างก็จะทำให้มีการคล่องตัวทางการตลาด และธุรกิจอย่างอื่นนอกเหนือจากทางเกษตร



ภาพที่ 3-1 โครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่มธุรกิจเกษตรชายแดนบ้านฮวก

3.1.1 การบริหารจัดการภายในกลุ่ม

3.1.1.1 การบริหารจัดการกลุ่มสมาชิก

ในปี 2552 กลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวกมีสมาชิกรวมทั้งสิ้น 42 คน เป็นสมาชิกหญิง 4 คน และสมาชิกชาย 38 คน ซึ่งสมาชิกมาจากเกษตรกรและผู้ประกอบการ (พ่อค้าท้องถิ่นในหมู่บ้าน) ซึ่งแต่ละคนต่างมีบทบาทและประสบการณ์ด้านธุรกิจชายแดนแตกต่างกันการรวมตัวจัดตั้งกลุ่มมีวัตถุประสงค์หลักดังนี้

1. เพื่อลดการแข่งขันกันด้านราคารับซื้อระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรการค้าชายแดนในเขตบ้านฮวก เนื่องจากที่ผ่านมา กลุ่มและผู้ประกอบการอิสระที่เข้าไปดำเนินการธุรกิจเกษตรในฝั่ง สปป.ลาว จะมีการตัดราคาสินค้าเกษตร เกษตรกรที่เป็นคู่ค้าประจำกับผู้ประกอบการก็จะนำสินค้าขายให้ผู้ให้ราคาสูงกว่า ทำให้ผู้ประกอบการคู่ค้าเสียผลประโยชน์ และไม่ได้ปริมาณผลผลิตเท่าที่กำหนด การรวมกลุ่มจะช่วยกำหนดราคารับซื้อในราคาเดียวกัน

2. การรวมกลุ่มจะช่วยระดมทุนในการประกอบธุรกิจและสามารถขอรับบริการต่างๆ จากหน่วยงานภาครัฐได้ตามกรอบนโยบายสนับสนุนการลงทุนในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน

3.1.1.2 การแบ่งงานและหน้าที่ภายในกลุ่ม

ในสมาชิกทั้ง 42 ราย ของกลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวก สามารถจำแนกกลุ่มเป็น 2 ประเภทหลัก ตามประสบการณ์และความรู้เดิมด้านธุรกิจชายแดน กลุ่มแรกประกอบด้วย 18 คน ที่มีประสบการณ์เข้าไปดำเนินธุรกิจเกษตรในลาวในรูปแบบต่างๆ เช่น มีพื้นที่เป้าหมายและกลุ่มเกษตรกรลาวที่ทำการผลิตพืชผลเกษตรหรือเก็บของป่าส่งให้ตามสัญญา และบางรายได้สนับสนุนสินเชื่อปัจจัยการผลิตทางเกษตร ทำให้มีความสัมพันธ์ทางธุรกิจกันมานานพอสมควร การรวมกลุ่มไม่ได้ทำให้การดำเนินธุรกิจของกลุ่มหรือสมาชิกผู้ประกอบการรายเดี่ยวต้องสูญเสียกลุ่มเกษตรกรลาวเป้าหมาย ส่วนประเภทที่สอง คือสมาชิกที่เหลือ 24 คน ที่ไม่ได้เข้าไปดำเนินธุรกิจโดยตรงในลาว แต่ได้รับการมอบหมายให้ปฏิบัติงานระหว่างขนส่งสินค้าข้ามชายแดน เช่น การตรวจสอบคุณภาพ และหน้าที่ต่างๆ ตามที่ได้รับมอบหมายจากกลุ่ม ดังภาพที่ 3-1

3.1.1.3 การระดมทุนของกลุ่มสมาชิก

การระดมทุนเบื้องต้นของสมาชิกคือ เงินฝากออมทรัพย์ประจำเดือนละ 500 บาท และนำเงินส่วนที่ได้มีการระดมให้สมาชิกกู้ยืมเงิน โดยมีอัตราดอกเบี้ย ร้อยละ 12-15 การกู้ยืมเงินเป็นในรอบการผลิต 3 เดือน และ 6 เดือน ดอกเบี้ยที่ได้จะนำมาปันผลประโยชน์ ได้มีการตกลงร่วมกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม ซึ่งจะครอบคลุมเฉพาะธุรกิจการค้าข้าวโพดและถั่วลิสงเท่านั้น อย่างไรก็ตามข้อตกลงดังกล่าวจะมีการใช้ในปี 2553 ในขณะนี้ข้อตกลงประกอบด้วย

1. สมาชิกเดี่ยวหรือสมาชิกกลุ่มย่อย ที่เข้าไปดำเนินธุรกิจการค้าข้าวโพดและถั่วลิสง จะต้องแบ่งผลกำไรสุทธิร้อยละ 50 ให้กับกลุ่มใหญ่ (42 คน)
2. รายได้ทั้งหมดของกลุ่มจะแบ่งออกเป็น
 - เงินปันผลให้กับสมาชิก 42 คน เท่าๆ กัน ร้อยละ 50
 - ค่าตอบแทนคณะกรรมการ 32 คน ร้อยละ 35 ส่วนที่เหลือร้อยละ 25

จะเป็นทุนพัฒนากลุ่มและพัฒนาสังคมส่วนรวม

อย่างไรก็ตาม กฎเกณฑ์ในการแบ่งผลประโยชน์เหล่านี้ยังไม่มีข้อยุติ คณะกรรมการจำเป็นต้องอธิบายและเจรจากับสมาชิกทั้งหมด จนกระทั่งทุกคนมีความเห็นพร้อมต้องกันและมีข้อสรุปร่วมกัน โดยเฉพาะการแบ่งผลกำไรสุทธิร้อยละ 50 ของกลุ่มย่อยหรือสมาชิกผู้ประกอบการ ให้กับกลุ่มใหญ่นี้ และร้อยละ 50 ของรายได้ของกลุ่มใหญ่ ให้กับสมาชิกทุกคน คณะกรรมการจำเป็นต้องพิสูจน์ให้กับสมาชิกทุกราย โดยเฉพาะสมาชิกที่เข้าไปดำเนินธุรกิจเกษตรโดยตรงในลาวว่า ร้อยละ 50 ของผลกำไรสุทธิ จะต้องส่งเข้าเป็นรายได้ของกลุ่มใหญ่

3.1.1.4 การดำเนินธุรกิจการผลิตทางเกษตรกับเกษตรกรลาว

สมาชิกของกลุ่ม 26 ราย (พ่อค้าหรือผู้ประกอบการ) ที่มีประสบการณ์และเคยทำธุรกิจกับลาว ก่อนที่ตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ภายหลังมีการจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มสมาชิกเหล่านี้ได้มี

ข้อตกลงที่จะเข้าไปดำเนินธุรกิจต่อเนื่องจากฐานประสบการณ์และสมาชิกเกษตรกรลาวที่เคยผลิตสินค้าเกษตรให้ ซึ่งสมาชิกที่เข้าไปหรือเป็นทั้งที่เป็นผู้ประกอบการรายเดียว และหรือผู้ประกอบการที่ดำเนินการร่วมกับเพื่อนสมาชิกคนอื่นในรูปแบบกลุ่มย่อย (ดังภาพในตารางที่ 3-1) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขีดความสามารถ และความสัมพันธ์เดิม ระหว่างผู้ประกอบการบ้านฮวกและผู้ประกอบการฝ่ายลาว อย่างไรก็ตามข้อมูลส่วนนี้ยังไม่ชัดเจน จำเป็นต้องศึกษาและติดตามในฝ่ายลาว ว่าแต่ละกลุ่มย่อยของบ้านฮวกมีพื้นที่เป้าหมายในฝั่งลาวกระจายและอยู่ในพื้นที่ใด ซึ่งบางรายอาจจะมีพื้นที่เป้าหมายเหลื่อมล้ำกัน เช่น ผู้ประกอบการบ้านฮวกบางรายมีพื้นที่เป้าหมายของตนเอง และในขณะเดียวกัน ยังไปร่วมลงทุนกับผู้ประกอบการรายอื่นในอีกพื้นที่หนึ่ง เป็นต้น

การดำเนินการติดต่อเพื่อลงทุนธุรกิจจากตารางที่ 3-1 แสดงให้เห็นถึงสมาชิกของที่เข้าไปดำเนินธุรกิจชายแดนบ้านฮวกในฝั่งลาว พบว่า 1. ดำเนินการในรูปแบบรายเดียว หมายถึง พ่อค้าหรือผู้ประกอบการรายเดียวที่เข้าไปดำเนินธุรกิจเกษตรกับเกษตรกรลาวมีอยู่ทั้งสิ้นถึง 6 คน 2. การดำเนินการหรือลงทุนธุรกิจในรูปแบบกลุ่มย่อย ที่มีสมาชิกภายในกลุ่มย่อย 5 คน และ 7 คน มีเพียง 2 กลุ่ม 3. ดำเนินการลักษณะกลุ่มย่อยแต่เป็นลักษณะร่วมลงทุนบางส่วนในธุรกิจ มีถึง 3 กลุ่มด้วยกัน โดยพบว่ามีผู้ประกอบการรายเดียว 3 รายที่เข้าไปร่วมลงทุนกับกลุ่มอื่นๆ ในลักษณะรูปแบบที่ 3

ตารางที่ 3-1 ความสัมพันธ์ของเกษตรกรผู้ประกอบการและกลุ่มย่อยที่ดำเนินธุรกิจเกษตรใน สปป.ลาว

| จำนวนสมาชิกในกลุ่มย่อย (คน) | กลุ่มต่างๆ ที่ดำเนินธุรกิจ ข้าวโพด – ถั่วลิสง ในลาว | กลุ่ม |
|-----------------------------|---|-------|
| 1 | a b c d e f | 6 |
| 2 | a e f | 3 |
| 4 | a f | 2 |
| 5 | | 1 |
| 7 | e | 1 |

หมายเหตุ a, b, c, d, e, f เป็นผู้ประกอบการรายเดียวและบางรายได้เข้าร่วมกับกลุ่มต่างๆ

3.1.2 ข้อดีและข้อเสียในการรวมกลุ่ม

การรวมกลุ่มของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจนี้ เป็นการรวมกลุ่มของสมาชิก มีการรวมทุนโดยเป้าหมายเพื่อเป็นเงินสำหรับการกู้ยืมในกับสมาชิก และมีข้อตกลงร่วมกันในการดำเนินธุรกิจ โดยมีกติกาในการดำเนินกลุ่มในด้านต่าง ๆ เช่น เงื่อนไขการเป็นสมาชิกต้องมีการรวมทุนหุ้นละ 500 บาท และมีการแบ่งหน้าที่ตามความถนัด โดยแบ่งโครงสร้างการบริหารขององค์กร ซึ่งประกอบด้วยประธาน รองประธาน ฝ่ายตลาด ฝ่ายผลิต ฝ่ายติดต่อ ฝ่ายจัดส่ง เป็น แต่ในด้านกรดำเนินการรับซื้อหรือด้าน

การผลิตจะขึ้นอยู่กับพ่อค้าหรือผู้ประกอบการที่เป็นสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มผู้ทำธุรกิจกับลาว 26 คน และการรวมกลุ่มย่อยของพ่อค้าเพื่อจะลงทุนในทำการรับซื้อผลผลิตทางเกษตรตามที่ได้ตกลงให้เกษตรกรฝั่งลาวผลิตสินค้าให้ โดยที่พ่อค้าแต่ละราย หรือพ่อค้าที่มีการรวมเป็นกลุ่มย่อย (ตารางที่ 3-1) จะอาศัยฐานประสบการณ์และกลุ่มลูกค้าเกษตรกรที่เดิมเคยผลิตพืชทางเกษตรให้ก่อนที่จะมีการรวมกลุ่มในรูปแบบของวิสาหกิจ ซึ่งพ่อค้ารายย่อย หรือกลุ่มย่อยเหล่านี้ภายหลังที่มีการรวมกลุ่มในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน ได้พัฒนาเงื่อนไขและข้อตกลงใหม่ ในการดำเนินธุรกิจ โดยเฉพาะหน้าที่และการแบ่งปันกำไรที่เกิดขึ้น

การรวมกลุ่มของเกษตรกรและผู้ประกอบการเป็นการพัฒนาจากการรวมกลุ่มขนาดเล็กๆ แต่พัฒนาเป็นวิสาหกิจชุมชน โดยอาศัยการกระจายหน้าที่และผลประโยชน์ ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อดีและข้อเสียจากการรวมกลุ่มในรูปแบบดังกล่าว ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

| ข้อดี | ข้อเสีย |
|---|--|
| <ol style="list-style-type: none"> 1. การสร้างกฎและเงื่อนไขที่พัฒนาจากสมาชิก 2. เปิดโอกาสให้สมาชิกพ่อค้าหรือผู้ประกอบการที่มีประสบการณ์เข้าร่วมกลุ่ม 3. อำนาจต่อรองด้านราคาและไม่เป็นการแข่งขันกันตัดราคาของผู้ประกอบการ 4. การกระจายหน้าที่ตามความถนัดของสมาชิกแต่ละราย 5. การพัฒนาจากฐานประสบการณ์ด้านการผลิตพืชซึ่งสมาชิกมีความรู้และประสบการณ์สามารถให้ชี้แนะแก่เกษตรกรฝั่งลาวได้ 6. ผู้นำมีวิสัยทัศน์และประสบการณ์จากการดำเนินธุรกิจระหว่างชายแดนและเข้าใจระบบฝั่งลาวได้ดี | <ol style="list-style-type: none"> 1. เงื่อนไขในการเป็นสมาชิกเปิดโอกาสให้กับผู้ประกอบการแต่ยังไม่เปิดโอกาสให้เกษตรกรรายย่อยที่มีเงินทุนจำกัดได้มีส่วนร่วม 2. การรวมกลุ่มยังพึ่งตนเองจากการระดมทุน ยังไม่สามารถได้รับสนับสนุนถึงแม้ว่าจะมีการดำเนินการในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนก็ตาม 3. การดำเนินการกลุ่มในการรับซื้อผลผลิตยังไม่ได้ผนวกมาตรการที่เป็นเชิงอนุรักษ์และส่งผลต่อผลผลิตและการผลิตในระยะยาวของเกษตรกรฝั่งลาว |

3.2 แรงจูงใจของสมาชิกในการเข้าร่วมกลุ่มธุรกิจเกษตร

การรวมกลุ่มด้านธุรกิจเกษตรชายแดนไทย-ลาว ของกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวก เกิดจากแรงผลักดันของเกษตรกรกลุ่มย่อยที่เข้าไปดำเนินธุรกิจในลาว ซึ่งพบว่า ในปี 2551 การดำเนินการรับซื้อของกลุ่มย่อยที่มีการกำหนดราคากันเองภายในกลุ่มย่อย ทำให้การแข่งขันกันเองด้านราคาซื้อขายข้าวโพดและถั่วลิสงและไม่เป็นผลดีต่อส่วนรวม เกษตรกรผู้ประกอบการกลุ่มนี้มีความเห็นพร้อม

ต้องกันว่า ถ้ามีการกำหนดราคารับซื้อสินค้าเกษตร โดยเฉพาะ ข้าวโพดและถั่วลิสง ในราคาที่เหมาะสม เพื่อให้ธุรกิจเกษตรชายแดนมีความก้าวหน้า และให้ผลตอบแทนที่ดีกว่าเดิม

นอกจากนี้ จากการประชุมกลุ่มย่อย เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับแรงจูงใจที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาทางเลือกการดำเนินธุรกิจ พบว่า การรวมกลุ่ม สามารถสร้างอำนาจการต่อรอง และเจรจากับฝ่ายต่างๆ ได้ดี ไม่ว่าจะเป็นคู่ค้าฝ่ายลาว หรือแหล่งสินเชื่อของไทย และยังคงสอดคล้องกับนโยบายของรัฐ ดังแสดงในตารางที่ 3-2

ตารางที่ 3-2 แรงจูงใจและลำดับความสำคัญในการรวมกลุ่มทำธุรกิจข้าวโพด

| แรงจูงใจรวมกลุ่มทำธุรกิจข้าวโพด | ลำดับคะแนน ความสำคัญ (n=20) |
|--|--------------------------------|
| 1. การรวมกลุ่มสามารถสร้างอำนาจการต่อรองและเจรจากับฝ่ายต่างๆ ได้ดี | 17 |
| 2. ชุมชนบ้านฮวกเห็นความสำคัญของการเติบโตของการค้าชายแดนไทย-ลาว ต่อเศรษฐกิจชุมชนบ้านฮวก โดยเฉพาะโอกาสในการสร้างรายได้ | 17 |
| 3. ชุมชนชายแดนบ้านฮวก-ลาว มีความสัมพันธ์ทางการค้าเป็นเวลายาวนาน | 12 |
| 4. สภาพพื้นที่ลาว เปิดโอกาสให้ขยายข้าวโพดได้ | 6 |
| 5. นโยบายการขยายเกษตรพันธะสัญญาในประเทศลุ่มน้ำโขง | 4 |
| 6. นโยบายสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน | 2 |
| 7. นโยบายของลาวในการพัฒนาพื้นที่ชายแดนโดยผ่านการค้า | 2 |

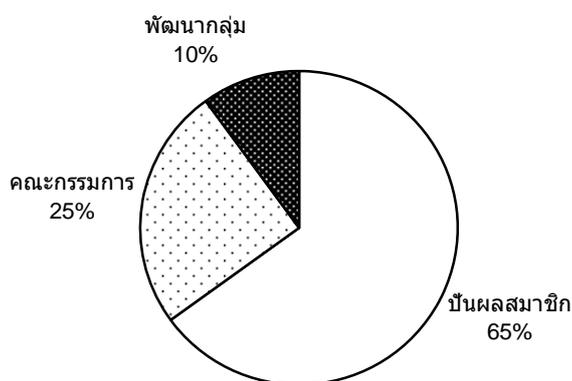
ชุมชนบ้านฮวกได้มองเห็นว่านโยบายการเปิดการค้าชายแดนไทย-ลาว ได้สร้างโอกาสใหม่ให้กับชุมชน ซึ่งมีความสัมพันธ์มาอย่างยาวนานกับชุมชนลาวในบริเวณพื้นที่ชายแดน ได้สร้างความหลากหลายทางเศรษฐกิจ ซึ่งในระยะแรกอาศัยพืชผลเกษตรที่ชุมชนบ้านฮวกมีความถนัด เช่น ข้าวโพด ถั่วลิสง ในขณะที่เดียวกัน ฝ่ายลาว ก็อาศัยความสมบูรณ์ของความหลากหลายชีวภาพ เช่น ผลิตภัณฑ์จากป่าที่ไม่ใช่ไม้ (non-timer forest products) พืชธรรมชาติ (ดอกหญ้า) และพืชที่ไม่ใช่ปัจจัยการผลิตจากภายนอก เช่น เต๋อย เป็นต้น เก็บเกี่ยวเป็นสินค้าส่งออกในเขตปกครองของเมืองคอบ แขวงไซยะบูลี

3.2.1 แรงจูงใจจากผลตอบแทน

กลุ่มธุรกิจการค้าชายแดนบ้านฮวก ปี 2552 กำหนดแบ่งปันผลประโยชน์ ให้กับสมาชิก ซึ่งสมาชิกภายในกลุ่มได้มีการประชุมปรึกษาหารือ เพื่อกำหนดสัดส่วนของผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่เป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย ซึ่งได้กำหนดการแบ่งปันผลตอบแทนดังนี้

1. รายได้ของกลุ่มใหญ่ (สมาชิกทั้งหมด 42 คน) มาจาก 2 ส่วน ส่วนแรกมาจากเงินออมของสมาชิก เดือนละ 500 บาท รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 252,000 บาทต่อปี ซึ่งจะใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนให้กับสมาชิกได้กู้ยืมจากกลุ่ม ส่วนรายได้ส่วนที่สองนี้มาจากพ่อค้าที่เป็นสมาชิกในกลุ่ม (26 คน) ที่เข้าไปดำเนินลงทุนในการรับซื้อข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และถั่วลิสง ในลาวกับผู้ประกอบการและเกษตรกรลาวโดยตรง โดยหักจากรายได้สุทธิร้อยละ 50 (ร้อยละ 50 ที่เหลือเป็นรายได้สุทธิที่ผู้ลงทุนได้รับไปจากการลงทุน)

2. รายได้ที่มาจกส่วนที่สองหรือส่วนรายได้จากพ่อค้าแต่ละรายและกลุ่มย่อยที่ไปลงทุนค้าขายกับเกษตรกรในลาว จะถูกแบ่งออกเป็นสามส่วนหลักๆ (ดังภาพที่ 3-2) ได้แก่ ส่วนที่ 1 รายได้ร้อยละ 65 จะเป็นเงินปันผลให้กับสมาชิกทั้งหมด 42 คน ส่วนที่สอง ร้อยละ 25 เป็นเงินสมนาคุณให้กับกรรมการบริหารกลุ่ม รวม 32 คน เป็นค่าตอบแทนในการบริหารงานด้านการติดต่อประสานงานและหน้าที่ต่าง ๆ (ตามที่ระบุในภาพที่ 3-2) และส่วนสุดท้าย ร้อยละ 10 จะแบ่งเป็นเงินสำหรับการพัฒนาสมาชิกภายในกลุ่ม ตลอดจนการสนับสนุนกิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรมของชุมชนบ้านฮวก และชุมชนเมืองคอบ สปป.ลาว



ภาพที่ 3-2 การแบ่งปันผลประโยชน์กลุ่มจากรายได้การลงทุนธุรกิจเกษตรใน สปป.ลาว

3.2.2 แรงจูงใจระดับนโยบายต่อการสนับสนุนเกษตรกรพันธะสัญญาประเทศเพื่อนบ้าน

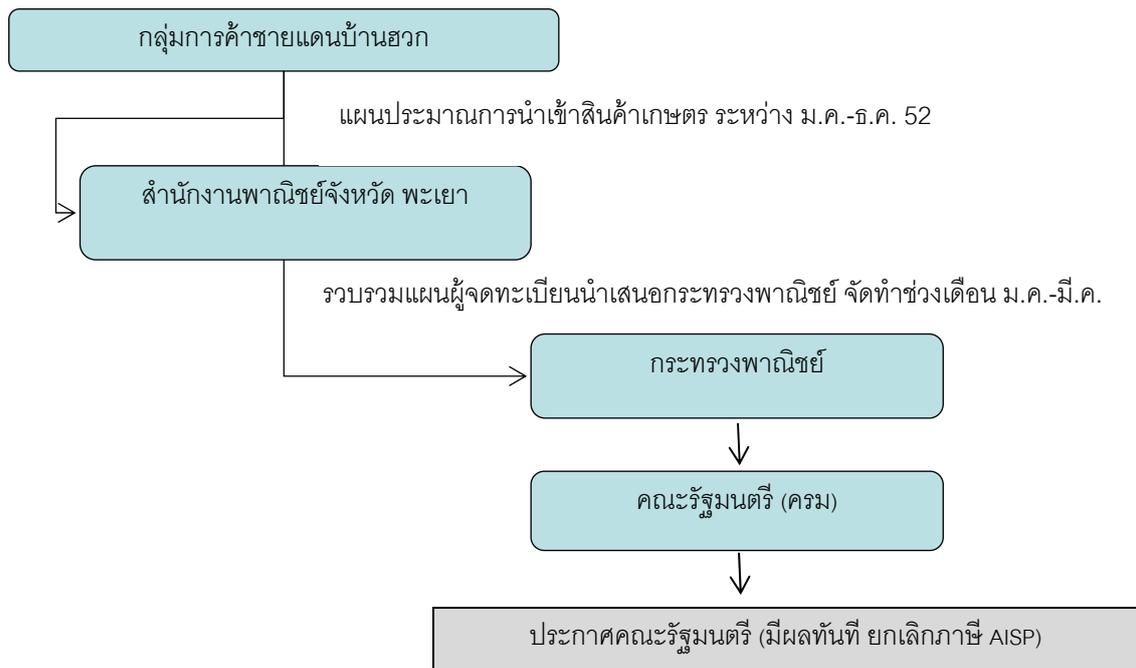
ภายใต้กรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจของประเทศในเครือ ACMECS มาตราการยกเว้นอากรนำเข้าตั้งแต่ปี 2550 ได้สร้างแรงจูงใจให้กับการค้าข้าวโพดข้ามชายแดนไทยลาวที่บ้านฮวก เกษตรกรที่นำเข้าข้าวโพดจากลาวแต่เดิมชำระอากรนำเข้าร้อยละ 8 และจดทะเบียนผู้ค้ำนำเข้า อย่างไรก็ตามในปี 2551/2552 ข้าวโพดภายในประเทศล้นตลาด เนื่องจากเกษตรกรต่างขยายพื้นที่ปลูกข้าวโพดอันเนื่องจากราคาข้าวโพดสูงเป็นประวัติการณ์ในปี 2551 แต่ราคาข้าวโพดลดลง

เกษตรกรไทยได้ขอให้รัฐบาลประกันราคาโดยใช้มาตรการการกวดขันเป็นพิเศษเพื่อลดการลักลอบนำเข้าจากประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งมาตรการโดยทั่วไปของผู้นำเข้าข้าวโพดต้องมีคุณสมบัติ

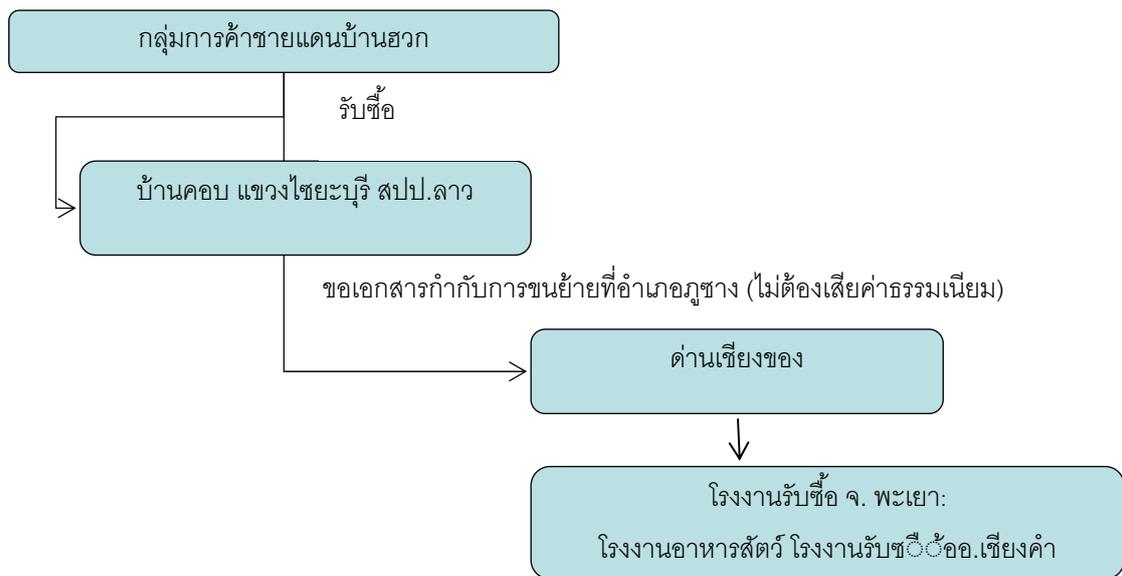
- ต้องจดทะเบียนในรูปแบบนิติบุคคลหรือวิสาหกิจชุมชน
- ผู้นำเข้าต้องมีแผนการผลิตที่ชัดเจนและ แผนการใช้ในกรณีที่นำเข้าวัตถุดิบ เช่น ถ้าเข้า

โรงงานอาหารสัตว์ต้องระบุปริมาณที่ชัดเจนและสามารถตรวจสอบได้

นอกจากนี้ ทางรัฐก็มีมาตรการเพื่อลดการลักลอบนำเข้าโดยเฉพาะเกษตรกรพันธะสัญญา ระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน ดังนี้ 1). เอกสารการรับรองการขนย้ายที่ อ.ภูซาง ได้มีการตั้งด่านที่ อ.ภูซาง กรณีที่มีการจดทะเบียนถูกต้องจะมีการระบุปลายทางที่ชัดเจน สามารถขอเอกสารการขนย้ายจาก พาณิชยจังหวัดพะเยา โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น แต่พบว่ามีปัญหาโดยเฉพาะความล่าช้าในการติดต่อขอรับเอกสารการขนย้ายจากส่วนกลางที่ สำนักงานพาณิชยจังหวัดพะเยา ดังนั้นตอนนี้ได้มีปรับเปลี่ยนการขอเอกสารกำกับการขนย้ายที่ อ.ภูซาง แทน เพื่อลดเวลา 2). การนำเข้าเพื่อจำหน่าย ต้องระบุปลายทางที่ชัดเจน ถ้าเป็นจังหวัดอื่นต้องมีการสลักหลังเอกสารเพื่ออำนวยความสะดวกและสามารถส่งต่อสินค้าระหว่างจังหวัดได้ แต่ปัจจุบันหลังเหตุการณ์สงบจากการประท้วงของเกษตรกรในปี 2552 ได้มีการยกเลิกระหว่างจังหวัด แต่ยังคงผ่านด่านที่ อ.ภูซาง เนื่องจากเป็นด่านตรวจสินค้าระหว่างภายในประเทศและประเทศเพื่อนบ้านอยู่ในระยะ 5-10 กม. ตัวอย่างกรณีขนย้ายสินค้าจาก สปป.ลาว ไปยัง จ.พะเยา ต้องดำเนินการตาม ภาพที่ 3-3 และ 3-4 ในปี 2552 นโยบายการสนับสนุนเกษตรกรพันธะสัญญาของ จ.พะเยา มีอยู่ที่ อ.ภูซาง เดียวเนื่องจาก ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา และเจ้าเมืองครอบ ของ สปป.ลาว ซึ่งทาง จ.พะเยา ก็มีกิจกรรมเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีทุกปี ได้แก่ กิจกรรมตักบาตร 2 สายน้ำ และการจัดประชุมกรรมการชายแดนไทยลาว โดยเฉพาะ จ.พะเยา กับแขวงไซยะบูลี



ภาพที่ 3-3 ขั้นตอนการประกาศยกเว้นอากรนำเข้าสินค้าเกษตรภายใต้การสนับสนุนเกษตรพันธะสัญญาระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน



ภาพที่ 3-4 ขั้นตอนการขนย้ายสินค้าจาก สปปลาวไปยังพะเยาของกลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวก

3.2.3 นโยบายผ่อนปรนภาษีในเกษตรพันธะสัญญากับประเทศเพื่อนบ้าน

1. ภาษี 2.75 บาท/กก. ไม่เสียภาษี เสีย 5 % ของสินค้า
2. เสียค่าธรรมเนียมพิเศษ 180 บาท/ตัน ภายใต้ CEP โดยใช้ฟอร์ม D หรือที่เรียกว่า AISP

ภายใต้ข้อตกลงต้องแสดงแหล่งกำเนิดสินค้า แต่ยกเว้นอากรนำเข้ากก.ละ 2.75 บาทและค่าธรรมเนียมพิเศษ 1,000 บาทต่อตัน ตามมาตรการนำเข้าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ปี 2550

(กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์, 2550) (โดยปกติถ้าไม่มีการยกเว้นค่าธรรมเนียมพิเศษจะมีการคิดอากรนำเข้า ในรูปแบบของ AFTA อากรนำเข้าร้อยละ 5 หรือ กก.ละ 2.75 บาท)

3.3 ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจเกษตรข้ามพรมแดน

ในการดำเนินงานการประกอบการค้าชายแดนธุรกิจข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ กลุ่มบุคคลหรือหน่วยงานที่เข้ามาพบปะทางเกี่ยวข้องนั้นมี 2 ฝ่ายคือฝ่ายบ้านฮวก และฝ่าย สปป.ลาว ดังรายละเอียดตารางที่ 3-3 และ ภาพที่ 3-5

3.3.1 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนภายในประเทศไทย

กระทรวงพาณิชย์และสำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพะเยา มีหน่วยงานภายใต้กระทรวงได้แก่ การค้าต่างประเทศ ดูแลรับผิดชอบด้านการค้าระหว่างชายแดนควบคุมปริมาณการนำเข้า โดยทำงานประสานกับ สำนักงานเกษตรจังหวัด โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน และส่วนสำนักงานเกษตรจังหวัด โดยมอบหมายให้เกษตรอำเภอภูซาง ดูแลด้านความมั่นคง (ซึ่งถือว่าเป็นหน่วยงานระดับจังหวัด) และศุลกากร อ.เชียงของ เป็นหน่วยงานที่ดูแลกวดขันการนำเข้าสินค้าอย่างเข้มงวด ซึ่งประกอบด้วย ปลัดอำเภอ กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 32 (ให้อำนาจกับอำเภอภูซาง) ในการติดตามความเคลื่อนไหวด้านการค้า กระทรวงพาณิชย์ได้จัดประชุมโดยระบบ e-conference ทุกวันอังคาร ซึ่งสำนักงานพาณิชย์จังหวัดทุกจังหวัดสามารถรายงาน ขอคำปรึกษา และนำนโยบายสู่การปฏิบัติได้อย่างรวดเร็ว

ตารางที่ 3-3 ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของ ฝ่ายไทยและสปป ลาวธุรกิจเกษตรชายแดน

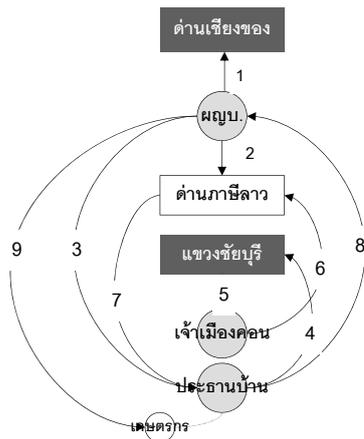
| ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในไทย | ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในสปป ลาว |
|---------------------------------------|-----------------------------------|
| 1. ฝ่ายบ้านฮวก ได้แก่ | 2. ฝ่ายลาว ได้แก่ |
| 1.1 เจ้าหน้าที่รัฐไทย | 1) เจ้าแขวง |
| - หน่วยกักกันพันธุ์พืชและปลูสัตว์ | 2) ผู้ประกอบการธุรกิจซึ่งตั้งขึ้น |
| - พาณิชย์จังหวัดพะเยา | ทะเบียนกับแขวง |
| - สำนักงานจังหวัดพะเยา | 3) เกษตรกรลาว |
| - สำนักงานเกษตรจังหวัด, อำเภอ | |
| - ศุลกากรด่าน | |
| - ฝ่ายปกครอง โดยอำเภอดำเนินการด้านการ | |
| ตรวจสอบคนเข้าออก | |
| - อบต. ผู้ใหญ่บ้าน | |
| 1.2 เกษตรกร | |

- เกษตรกรอิสระ
 - เกษตรกรรวมกลุ่ม
 - 1.3 กลุ่มผู้ทำการค้า (พ่อค้า)
 - พ่อค้าอิสระ
 - กลุ่มพ่อค้าร่วมลงทุนในลาว
 - 1.4 ผู้ค้าวัสดุการเกษตร
 - 1.5 บริษัทเมล็ดพันธุ์
 - บริษัทข้ามชาติและบริษัทท้องถิ่น
-

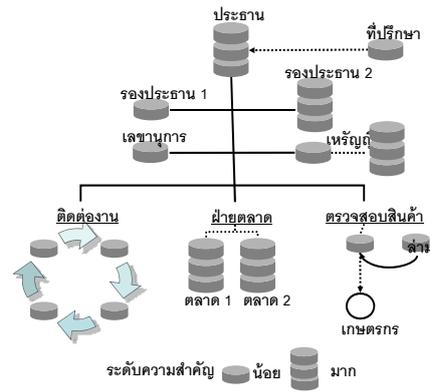
สินค้าที่นำเข้ามาจะมีจดทะเบียนเป็นรายชนิด เช่น ไม้ สินค้าเกษตร อื่นๆ เป็นต้น การรายงานถึงพาณิชย์จังหวัดมาจาก 2 หน่วยงาน อ.ภูซาง ปริมาณการนำเข้า และศุลกากร อ.เชียงของ รายงานด้านศุลกากร ส่วนการนำเข้าสินค้าประเภทอาหารสัตว์ต้องแจ้งหน่วยงานสาธารณสุขเพื่อตรวจการระบาดของโรคของสัตว์

3.4 กลไกในการประสานงาน

การผลิตและการตลาดทำธุรกิจการผลิตทางเกษตรในชายแดนไทย-ลาว ที่ขั้นตอนในการดำเนินการประสานงาน (ภาพที่ 3-5 ก) ที่อาศัยทักษะการเจรจาต่อรอง ความรู้ด้านเกษตรกับเจ้าหน้าที่ประเทศลาวในระดับต่างๆ บทบาทผู้ใหญ่นบ้านมีความสำคัญ ด้านแรกที่ทำหน้าที่เป็นผู้ติดต่อประสานงานเริ่มตั้งแต่ด่านเชียงของ (1) ต่อไปยังด่านภานีลาว (2) ประชานบ้าน หลังจากนั้นเป็นหน้าที่ประชานบ้านในลาว (3) ที่ดำเนินการต่อไปยังแขวงไซยะบูลี (4) และแขวงผาน (5) เจ้าเมืองคอบ (6) ด่านภานีลาว (7) และประชานบ้าน (8) ประชานบ้านจะดำเนินการผ่านผู้ใหญ่นบ้านเพื่อผู้ใหญ่นบ้านติดต่อกับเกษตรกรในประเทศลาวโดยกระบวนการทั้งสิ้น 9 ขั้นตอน (ภาพที่ 3-5 ข) ส่วนหน้าที่ด้านการตลาดในเขตชายแดนไทย-ลาว มีผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายและระดับความสำคัญของหน้าที่แตกต่างกัน เกษตรกรกล่าวว่า หน้าที่ประชาน รองประชาน เภรัญญิก และฝ่ายตลาด มีความสำคัญที่สุดในการดำเนินธุรกิจ เนื่องจากต้องอาศัยความรู้ ทักษะ รวมถึงเป็นผู้มีทุน ซึ่งมีสมาชิกที่เข้าร่วมกลุ่มดำเนินหน้าที่อื่นๆ ตามความสามารถและตามความถนัด เช่น รองประชาน เลขานุการ เจ้าหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพสินค้า และล่าม เป็นต้น



(ก)



(ข)

ภาพที่ 3-5 บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องข้องในการทำธุรกิจข้าวโพดและถั่วลิสง ในประเทศลาว

(ก) ขั้นตอนการติดต่อดำเนินการเพื่อทำการผลิต

(ข) บทบาทและระดับความสำคัญ ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านตลาด (ปี 2552 ได้ปรับโครงสร้างโดยขยายหน่วยงานรับผิดชอบ)

3.5 มูลค่าสินค้าเกษตร

มูลค่าการซื้อขายสินค้าเกษตร (ตารางที่ 3-4) ของชาวบ้านฮวกกับเกษตรกรฝั่งลาวนั้นพบว่า ข้าวโพด และถั่วลิสงเป็นพืชสินค้าที่เกษตรกรชาวบ้านฮวกมีการส่งเสริมสนับสนุนทางด้านเทคโนโลยี เพื่อเพิ่มผลผลิตในฝั่งลาวและรับซื้อกลับเข้ามา เช่นเดียวกับกับดอกหญ้าและเตี๋ยซึ่งเป็นสินค้าท้องถิ่นของลาว ที่ผู้ประกอบการค้าชายแดนบ้านฮวกได้รับซื้อนำเข้าจากฝั่งลาว ซึ่งการซื้อขายในลักษณะเพื่อก่อให้เกิดการหมุนเวียนเงินตราเพื่อกลับสู่ประเทศไทยในรูปแบบที่ชาวบ้านฝั่งลาวได้ซื้อสินค้าในฝั่งไทย ในการซื้อวัสดุอุปกรณ์และทำให้เกิดการหมุนเวียนทางด้านเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การค้าชายแดนบ้านฮวกนั้นมีการแข่งขันกับบริษัทอุตสาหกรรมเกษตร ดังนั้นการจะรักษาเสถียรภาพดุลการค้าชายแดนนั้นต้องอาศัยความสัมพันธ์ ทางสังคมและวัฒนธรรมของเกษตรกรผู้ประกอบการค้าชายแดนฝั่งไทยกับเกษตรกร นอกจากนั้นแล้วผู้ประกอบการค้าชายแดนบ้านฮวกยังให้ความเห็นว่าการค้าชายแดนของ จ.น่าน มีผลทางอ้อมกับการทำธุรกิจการค้าชายแดนของบ้านฮวก กล่าวคือ เป็นผลจากนโยบายกักกันของรัฐบาลที่ส่งผลให้ภาษีการนำเข้าผ่านช่องทางด่านถาวรนั้นสูงขึ้น ผู้ประกอบการค้าชายแดนของ จ.น่าน จึงหันมาใช้ช่องทางจุดผ่อนปรนบ้านฮวก ทำให้มีการดำเนินนโยบายกักกันห้ามนำเข้าพืชสินค้าเกษตรด้านจุดผ่อนปรนบ้านฮวก

ตารางที่ 3-4 มูลค่าสินค้าเกษตรบ้านฮวกปี 2551

| ชนิดพืช | มูลค่า |
|---------|--------------------------|
| ข้าวโพด | ในฝั่งบ้านฮวก 14 ล้านบาท |

| | |
|----------|--|
| | ไทยแนะนำให้เกษตรกรในลาว |
| | ปี 50 --> 5 ล้าน ก.ก. ราคา 5 บาท/ก.ก. รวม 25 ล้านบาท |
| | ปี 51 --> 10 ล้าน ก.ก. ราคา 4.6 บาท/ก.ก. รวม 40.6 ล้านบาท |
| ถั่วลิสง | 3 ล้านบาท (ถั่วสด-บ้านฮวก) 5 ล้านบาท (ถั่วพันธุ์ไทนาน-ลาว) |
| เด็อย | รับซื้อจากลาว ปี 50 --> ราคา 10-12 บาท/ก.ก. รวม 5 ล้านบาท ปี 51 --> ราคา 5-6 บาท/ก.ก. รวม 10 ล้านบาท |
| ข้าว* | ลาวรับซื้อข้าวเหนียวพื้นเมืองเปลือกขาว รวม 5 ล้านบาท |
| ดอกหญ้า | รับซื้อจากลาว ปี 51 --> รวม 3 ล้านบาท |

ที่มา: จากการประชุมกลุ่มย่อยแนะนำเกษตรกรบ้านฮวก, 2552

หมายเหตุ * กรณีข้าวกฎหมายประเทศไทยห้ามนำเข้าข้าวเนื่องจากจะมีผลต่อตลาดข้าวภายในประเทศซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนไทย ส่วนในฝั่งรัฐบาลลาวเองนั้นก็พยายามผลักดันให้ข้าวเป็นสินค้าหลักของประเทศตนและทางลาวเองก็พยายามที่จะลดการนำเข้าสินค้าข้าวจากประเทศเพื่อนบ้านเพื่อป้องกันไม่ให้เงินตราไหลออกนอกประเทศ

ผลของนโยบายจำนำข้าวโพดและมาตรการเข้มงวดกับการนำเข้า

กลุ่มธุรกิจเกษตรกรขายแดนบ้านฮวกต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ดังตารางที่ 3-5 ได้แก่ ค่าศุลกากร ค่าสรรพากร และค่าธรรมเนียมพิเศษ (surcharge) ในการอนุญาตนำเข้าสินค้าอาหารสัตว์ เช่น ข้าวโพด กากถั่วลิสง เป็นต้น รวมเป็นค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น 0.32 บาท ซึ่งกลุ่มเกษตรกรกล่าวว่า นโยบายการเพิ่มมาตรการนำเข้าวัตถุดิบข้าวโพด ได้เพิ่มต้นทุนการประกอบธุรกิจให้กับกลุ่มมาก

ตาราง 3-5 ค่าใช้จ่ายในการนำเข้าสินค้าเกษตรกรขายแดนกรณียกเว้นภาษีนำเข้าภายใต้ ACNEC

| รายการ | ค่าใช้จ่าย (บาท/100 ตัน) | หมายเหตุ |
|----------------------------------|--------------------------|---|
| 1. ค่าศุลกากร (100 ตัน x 90 บาท) | 9,000 | |
| 2. ภาษีสรรพากร 1.5% ต่อมูลค่า | 5,250 | (100 ตัน x 3.5 บ/ก.ก.) x 0.015 (หรือ 1.5%) 350000 x 0.015 = 5250 บาท |
| 3. ค่า surcharge 180 บาท/ตัน | 18,000 | 180 บาท x 100 ตัน |
| รวม | 32,250 | 0.32 บาท/กก. |

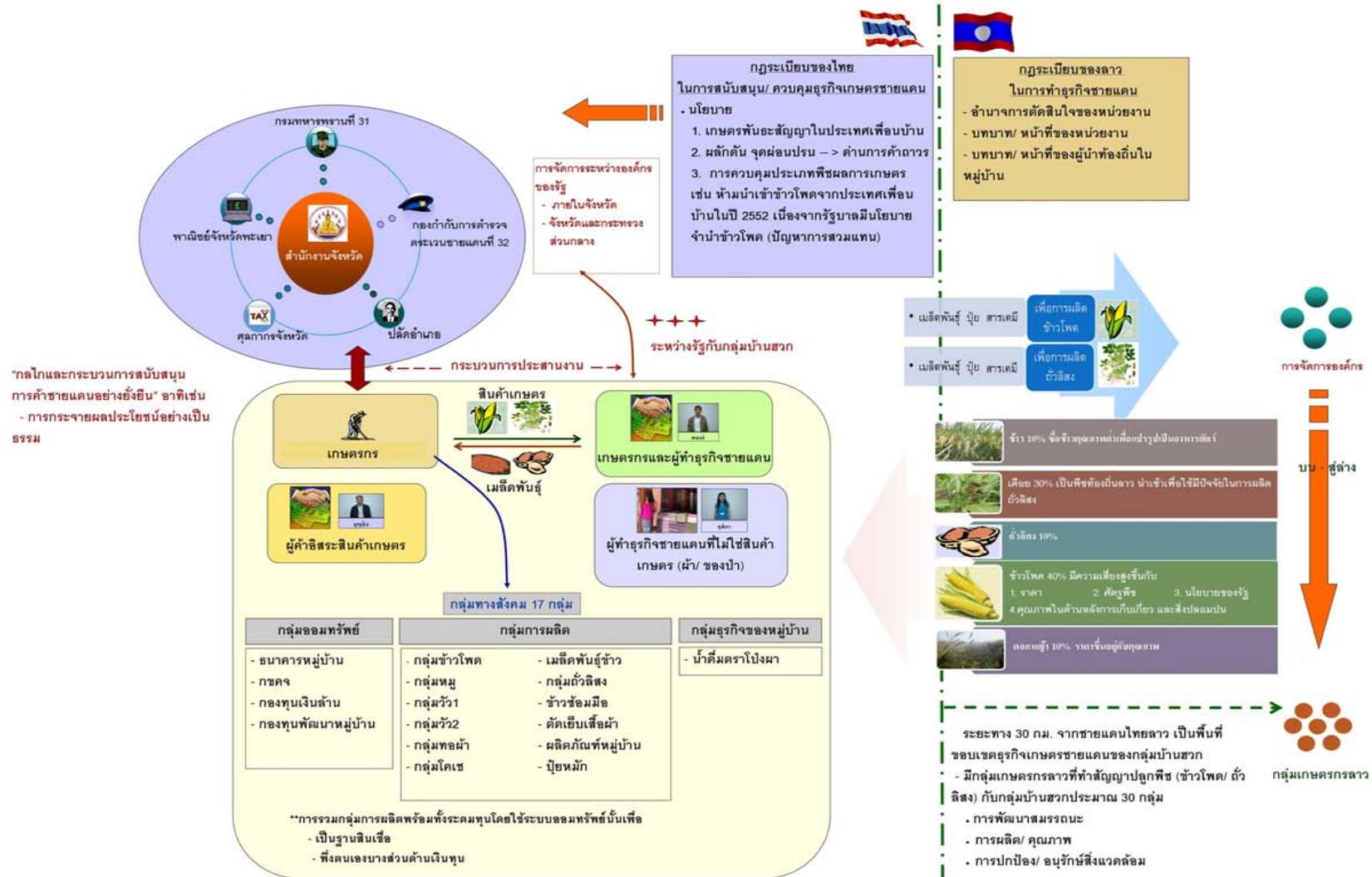
3.6 บทสรุป

การรวมกลุ่มของเกษตรกรพ่อค้า หรือผู้ประกอบการมีการจัดตั้งโดยเริ่มจากการรวมกลุ่มและไม่มีโครงสร้างที่ชัดเจนในปี 2536 มีหลายกลุ่มย่อย โดยวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้งกลุ่มเพื่อดำเนินการธุรกิจในการลงทุนการรับซื้อผลผลิตจากลาว ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มระดมทุน และแบ่งหน้าที่

กันรับผิดชอบ แต่ก็มีการพัฒนามาเรื่อย ๆ จนกระทั่งในปี 2551 เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายเกี่ยวกับการนำเข้าสินค้าและการรับซื้อข้าวหอมแดง ต้องมีการตรวจสอบการนำเข้าและลงทะเบียนอย่างชัดเจนตั้งแต่ปี 2551 ขึ้นตอนในการดำเนินการจากฝั่งไทยไปจนกระทั่งถึงความเห็นชอบของเจ้าเมืองฝั่งลาวมีรายละเอียดมากขึ้น และจากการรวมกลุ่มสมาชิกไม่กี่หลายที่มีหลายกลุ่มในบ้านฮวกที่ไปลงทุนทำธุรกิจกับเกษตรกรฝั่งลาว ซึ่งมีการแข่งขันในด้านราคากันสูง จึงทำให้สมาชิกที่เป็นกลุ่มเล็ก หันมารวมกันจนเกิดเป็นกลุ่มธุรกิจชายแดนบ้านฮวก

ซึ่งในปี 2552 ได้ปรับยกระดับจนกลายเป็นวิสาหกิจชุมชน มีการระดมทุนออมทรัพย์ 500 บาท ต่อเดือนและนำเงินที่ได้ไปลงทุน กลุ่มมีการแบ่งหน้าที่และโครงสร้างที่ชัดเจน รวมถึงมีการตั้งกติกาในการบริหารงาน การแบ่งปันผลประโยชน์ต่อสมาชิกที่ร่วมลงทุน และผลประโยชน์บางส่วนสู่ชุมชน ซึ่งข้อตกลงดังกล่าวเริ่มชัดเจนขึ้นในปี 2552 เช่นการบริหารจัดการ ส่วนการจัดการจากเงินที่ได้การออมทรัพย์ยังไม่ได้มีการจัดการแบ่งปันผล ในช่วงคณะวิจัยเข้าดำเนินการ แต่การจัดการที่ยังคงไว้เหมือนเดิมคือการที่กลุ่มเกษตรกรพ่อค้า หรือผู้ประกอบการยังคงเป็นรายเดี่ยว หรือกลุ่มสมาชิกเป็นกลุ่มย่อย ๆ เพื่อเข้าไปลงทุนในพื้นที่และกลุ่มเกษตรกรกลุ่มเดิมที่เคยทำธุรกิจร่วมกัน แต่การประสานงานในการที่จะลงทุนจะใช้คณะกรรมการเข้าไปดำเนินการหรือติดต่อในรูปแบบของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน แทนการเข้าไปทำธุรกิจจากกลุ่มเล็กๆ ที่ต่างคนต่างเข้าไปดำเนินการ

จากการศึกษาพบว่าแรงจูงใจที่สำคัญต่อการเข้าร่วมกลุ่มของเกษตรกรพ่อค้าบ้านฮวก เนื่องจากความสามารถของสมาชิกในการสร้างอำนาจต่อรองและเจรจากับฝ่ายต่าง ๆ ได้ดี โอกาสในด้านการเจริญของการค้าชายแดนและแรงจูงใจด้านเศรษฐกิจจากการค้าและความสัมพันธ์และประสบการณ์การค้ากับฐานสมาชิกเกษตรกรฝั่งลาว และรวมถึงนโยบายที่สนับสนุนการเกษตรพันธะสัญญาในประเทศลุ่มน้ำโขง



ภาพที่ 3-6 กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการดำเนินธุรกิจเกษตรกรชายแดนบ้านฮวก ในประเทศไทยและลาว

บทที่ 4

การประเมินสมรรถนะและการดำเนินงานของกลุ่ม

การประเมินสมรรถนะและการดำเนินงานของกลุ่ม ในงานวิจัยนี้เพื่อประเมินความสามารถ ความรู้และทักษะของสมาชิกที่ส่งผลต่อความยั่งยืนในการดำเนินธุรกิจการค้าข้ามพรมแดน ประเด็น คำถามหรือโจทย์วิจัย กลุ่มและการรวมกลุ่มของบ้านฮวกนี้มีความยั่งยืนแค่ไหน และสมรรถนะของการดำเนินการของกลุ่มอยู่ในระดับใด และถ้าต้องพัฒนาต้องดำเนินการด้านใดบ้าง

เนื้อหาประกอบในบทที่ 5 ประกอบด้วย สมรรถนะของสมาชิกรายบุคคล และกลุ่ม การใช้แนวทางต่าง ๆ เพื่อการประเมินศักยภาพของสมาชิกในแบบรายบุคคล (ซึ่งได้ดำเนินการโดยการใช้แบบสัมภาษณ์จากสมาชิกแต่ละราย) และการประเมินศักยภาพของกลุ่ม (โดยใช้การประชุมกลุ่มสมาชิก)

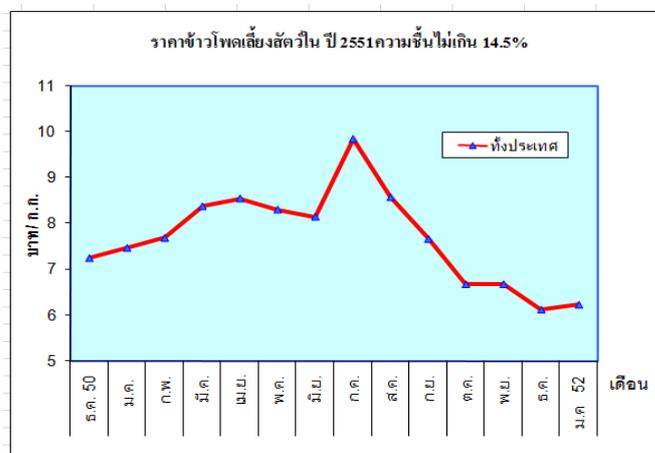
การประเมินและการวิเคราะห์ประกอบด้วย 1. การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง สิ่งคุกคาม และโอกาส เพื่อเข้าใจศักยภาพของกลุ่มโดยทั่วไป 2. การประเมินศักยภาพ 5 ด้านตามแนวทางของ Engel ของสมาชิกในกลุ่มต่อโอกาสในการพัฒนาธุรกิจเกษตรโดยชุมชน ซึ่งสามารถอธิบายความสามารถในด้านต่าง ๆ เช่น ความสามารถในการรวมตัว การวางแผนที่ทันต่อเหตุการณ์ การปรับตัว ความสามารถในการเชื่อมโยงกับหน่วยงาน และ ความสามารถในการสร้างผลงาน 3. การวิเคราะห์ทุนทางสังคม ที่เกี่ยวข้องกับทุน 5 ด้าน ที่สนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจเกษตร ขยายแดนและความยั่งยืนต่อการทำธุรกิจของชุมชน การใช้เครื่องมือที่ใช้ประเมินที่กล่าวมาเบื้องต้น นำไปสู่การสนับสนุนต่อการวิเคราะห์ความยั่งยืนของกลุ่มและโอกาสในการพัฒนาของกลุ่มต่อไป

4.1 วิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสและอุปสรรค ในการดำเนินงานของกลุ่ม

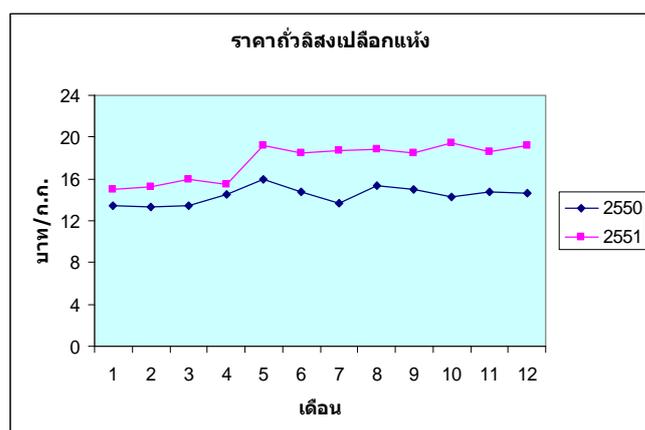
คณะผู้วิจัยฯ ได้ใช้กระบวนการกลุ่มทำความเข้าใจกับกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวกที่ดำเนินธุรกิจการค้าชายแดนทั้งที่เป็นสินค้าเกษตรและไม่ใช่สินค้าเกษตร (เช่น สิ่งทอ) เพื่อประเมินศักยภาพของชุมชนบ้านฮวกในเบื้องต้น เนื่องจากได้มีการสอบถามเบื้องต้นปรากฏว่าชุมชนยังไม่เคยมีเวทีที่เปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนกันอย่างเป็นระบบ

ในลำดับแรกนั้น คณะผู้วิจัยฯ ได้ชี้ให้กลุ่มเกษตรกรเห็นถึงภาวะวิกฤตด้านอาหารและพลังงาน ตั้งแต่ปลายปี 2550 และจนกระทั่งถึงเดือนมิถุนายน 2551 ราคาพืชอาหาร (ข้าว ข้าวโพด ถั่วเหลือง เป็นต้น) สูงเป็นประวัติการณ์ โดยเฉพาะข้าวโพด ทำให้เกษตรกรไทยหันไปปลูกข้าวโพดเพิ่มขึ้นในฤดูปลูก 2551 อย่างไรก็ตามราคาข้าวโพดได้ลดลงเรื่อยๆ ตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2551 เป็นต้นมา ดังตารางที่ 4-1 ในการประชุมกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวกได้เสนอข้อมูลราคาข้าวโพดที่บ้านฮวก ตั้งแต่เดือน

พฤศจิกายน 2551 ถึง มกราคม 2552 นอกจากนี้ยังมีความเห็นร่วมกันว่า ถั่วลิสงซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจของบ้านฮวก มีความผันแปรของราคาน้อยกว่าข้าวโพด

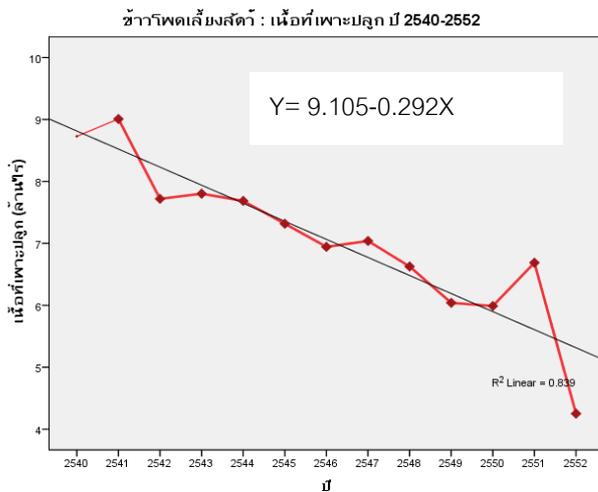


ภาพที่ 4-1 ความผันแปรของราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์รายเดือนในปี 2551

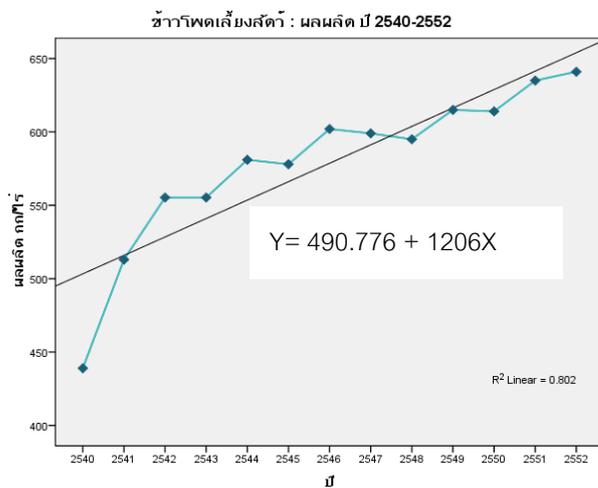


ภาพที่ 4-2 เปรียบเทียบความผันแปรของราคาถั่วลิสงเปลือกแห้งในปี 2550 และ 2551

นโยบายการค้าชายแดนตามกรอบ ACMECS ส่วนหนึ่งเป็นการผลักดันของบรรษัทข้ามชาติของไทย โดยเฉพาะการขยายฐานการผลิตพืชอุตสาหกรรม เช่น ข้าวโพด ถั่วเหลือง อ้อย เป็นต้น ข้อมูลของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ชี้ชัดว่าพื้นที่ปลูกข้าวโพดในไทย ลดลงตั้งแต่ปี 2541 เป็นต้นมา จากประมาณ 9.0 ล้านไร่ ในปี 2541 6.6 ล้านไร่ ในปี 2551 และ 4.25 ในปี 2552 โดยเฉลี่ยลดลงประมาณปีละ 290,000 ไร่ ในช่วงเวลาดังกล่าว (ภาพที่ 4-3 ก และ ข) ดังนั้น บรรษัทข้ามชาติของไทย โดยเฉพาะอุตสาหกรรมอาหารสัตว์ จำเป็นต้องขยายฐานการผลิตสู่ประเทศเพื่อนบ้าน โดยผ่านการผลิตเกษตรพันธะสัญญา



(ก)



(ข)

ภาพที่ 4-3 ก. เนื้อที่เพาะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ (ล้านไร่) ช่วงปี 2540-2552 และ ข. ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่) ช่วงปี 2540-2552

นอกจากนี้ ธุรกิจเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสมของไทย ซึ่งเกือบทั้งหมดอยู่ภายใต้การควบคุมของบริษัทเอกชน มีความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีการผลิตมากกว่า ประเทศเพื่อนบ้านบริษัทเอกชนจึงสนับสนุนให้เกษตรกรไทยผลิตเมล็ดพันธุ์ลูกผสมและส่งขายให้กับประเทศเพื่อนบ้าน ในส่วนนี้เกษตรกรบ้านฮวกมีความสนใจในการปรับเปลี่ยนจากการซื้อเมล็ดพันธุ์ลูกผสมจากบริษัท มาเป็นการที่เกษตรกรในบ้านฮวกสามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสมได้ด้วยตนเอง เพื่อต้องการลดต้นทุนการผลิต และได้เห็นถึงโอกาสในระยะยาวในการที่จะผลิตหรือทำธุรกิจเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสมในลาว หลังจากได้ทำความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับธุรกิจอุตสาหกรรมข้าวโพด และโอกาสการค้าเนินธุรกิจทางเลือกของข้าวโพด กลุ่มเกษตรกรข้าวโพดได้วิเคราะห์สภาพตนเองตามกรอบ จุดแข็ง จุดอ่อน สิ่งที่ทำหายและโอกาส ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.1.1 จุดแข็ง

1. ประชาชนเข้าใจการค้าและเห็นความสำคัญและโอกาสธุรกิจการค้าชายแดน และชุมชนชายแดนทั้งสองประเทศมีความคุ้นเคยและไว้วางใจซึ่งกันและกัน
2. วัฒนธรรมใกล้เคียงกันทั้งสองประเทศทำให้การค้าราบรื่น เช่น งานบวช งานขึ้นปีใหม่
3. นโยบายสนับสนุนการค้าชายแดน การเปิดตลาดนัดบ้านสวกทุกวัน ที่ 10 และ 30 ส่วนของลาว บ้านปางมอญ ทุกวันที่ 20 ของเดือน
4. คนในชุมชนมีความรักสามัคคี ทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างต่อเนื่อง
5. สปป.ลาว มีทรัพยากรที่เอื้อต่อการลงทุน
6. มีการรวมกลุ่มดำเนินธุรกิจเกษตร
7. มีกองทุนหมุนเวียนและแหล่งทุนของรัฐสนับสนุน
8. เกษตรกรมีความคุ้นเคยและมีประสบการณ์การค้าชายแดน
9. สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศเอื้อต่อการทำการเกษตร

4.1.2 จุดอ่อน

1. ถนนเพื่อการคมนาคมใน สปป.ลาว ไม่สะดวกต่อการขนส่งสินค้า โดยเฉพาะในฤดูฝน
2. ความไม่เข้าใจของพ่อค้ารายย่อยในการค้าชายแดน
3. ขาดตลาดกลางหรือคลังสินค้าเพื่อรองรับสินค้าเกษตรทำให้ราคาไม่แน่นอนและต้นทุนสูง
4. ขั้นตอนการเก็บเกี่ยวผลผลิตของลาวยังไม่ถูกต้อง เช่น เก็บเกี่ยวแล้วไม่ตากให้แห้งก่อนเก็บเข้ายุ้งฉาง
5. การแข่งขันของพ่อค้าท้องถิ่นฝ่ายลาวในด้านราคาทำให้คุณภาพสินค้าตกต่ำ
6. ด้านศุลกากรเชียงของ ไกลจากบ้านสวกประมาณ 130 ก.ม. (ค่าเดินทาง 1,000 บาท)
7. จุดผ่อนปรนบ้านสวก ยังไม่มีการปรับเป็นด่านถาวร ปัจจุบันผลประโยชน์และรายได้จากค่าผ่านด่านไปอยู่ที่ จ. เชียงราย
8. ขาดความรู้ความเข้าใจด้านราคาสินค้าระหว่างประเทศ
9. เกษตรกรรายย่อยเสียผลประโยชน์ให้กับพ่อค้าคนกลาง
10. ต้นทุนการผลิตสูง สินค้าราคาตกต่ำ
11. ขาดความเข้าใจด้านดูแลรักษาพืช ศัตรูพืช ธาตุอาหาร พันธุ์พืช
12. ขาดการส่งเสริมด้านการตลาดผ้าทอ

4.1.3 สิ่งคุกคาม

1. ต้องทำความเข้าใจกับรัฐบาลฝ่ายไทยให้เห็นความสำคัญของการค้าไทย-ลาว และผลกระทบต่อนโยบายที่มีการเปลี่ยนแปลง

2. ให้มีประเมินปริมาณการผลิตข้าวโพดในพื้นที่ฝายบ้านฮวก และลาวเพื่อสนับสนุนการวางแผนปริมาณการผลิต การตลาด และการนำเข้า

3. นโยบายการห้ามนำเข้าสินค้า พร้อมเพิ่มมาตรการควบคุมสินค้าเกษตร ทำให้เกษตรกรเพิ่มค่าใช้จ่ายในปี 51/52 กรมการค้าต่างประเทศเพิ่มภาษีการขนส่งข้าวโพดเป็น 180 บาท/ตัน ทำให้มีค่าต้นทุนเพิ่มเป็น 32 สต. จากเดิมประมาณ 14 สต.

4. นโยบายไม่แน่นอนในด้านการค้าต่อผู้ประกอบการ

4.1.4 โอกาส

1. ศักยภาพภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการเดินทางค้าขาย บ้านฮวกเป็นศูนย์กลางระหว่างเมืองคอบ ในลาว และ อ.ภูซาง ในไทย
2. ประเมินต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดและการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสม
3. การจัดการทางการเงินเพื่อใช้บริหารการเงินของกลุ่ม
4. การบริการด้านการเงินและการดำเนินธุรกิจของกลุ่มเกษตรกร จากธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย (SME Bank) ผลกระทบของการค้าชายแดนของน่าน ต่อการค้าชายแดนบ้านฮวก

ตารางที่ 4-1 ราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในปี 2551 ความขึ้นไม่เกิน 14.5%

| | 2550 | 2551 | | | | | | | | | | | 2552 | |
|----------------------------------|------|------|------|-------|-------|------|-------|------|------|------|------|--------|--------|--------|
| | ธ.ค. | ม.ค. | ก.พ. | มี.ค. | เม.ย. | พ.ค. | มิ.ย. | ก.ค. | ส.ค. | ก.ย. | ต.ค. | พ.ย. | ธ.ค. | ม.ค. |
| ภาคเหนือ | 7.22 | 7.45 | 7.09 | 7.96 | 8.46 | 8.31 | 8.16 | 9.85 | 8.58 | 7.67 | 6.58 | 6.42 | 5.67 | 6.15 |
| ทั่วประเทศ | 7.26 | 7.48 | 7.69 | 8.38 | 8.56 | 8.31 | 8.16 | 9.85 | 8.58 | 7.67 | 6.69 | 6.69 | 6.13 | 6.24 |
| บ้านฮวก รับซื้อลาวแห่ง 18-21% | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | 4.50 | 4.50 | 4.70 |
| | | | | | | | | | | | | (3.30) | (3.30) | (3.30) |
| รับซื้อไทย 30% (สด) | - | - | - | - | - | - | - | - | - | 4.5 | 3.4 | 3.4 | 3.8 | 4.8 |

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2551

หมายเหตุ : ราคาข้าวโพดไม่เท่ากันเนื่องจาก เป็นเชื้อราและความชื้นสูง, ราคาข้าวโพดลาวความชื้น 18-21% ราคาที่ชาวบ้านลาวได้ 3.30 และ ทำสัญญากับผู้ค้าลาว มีค่าภาษี (15 สต./กก) และ ค่าขนส่ง (25 สต./กก.) ค่าบูรณะหมู่บ้าน (2%) ค่าอากร (5 สต./กก.)

4.2 สมรรถนะการดำเนินงานของกลุ่ม

คณะวิจัยได้ติดตามประเมินสมรรถนะ (capacity) และผลการดำเนินงาน (performance) ของกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวก โดยใช้แนวทางความสมดุลของสมรรถนะ 5 ประเภท (Engel, et al., 2007) ได้แก่ 1. ความสามารถในการรวมตัวและบูรณาการ 2. ความสามารถในการวางแผนและการดำเนินการทันต่อเหตุการณ์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล 3. ความสามารถในการสร้างผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กรและส่วนรวมพร้อมทั้งเสริมความเข้มแข็งให้กับองค์กร 4. ความสามารถเชื่อมโยงกับหน่วยงานภายในและเสริมการปฏิบัติงานซึ่งกันและกัน และ 5. ความสามารถในการปรับตัวที่ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงพร้อมทั้งมีระบบการประเมินตนเองเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

1. ความสามารถในการรวมตัวและบูรณาการ

ในช่วงปลายปี 2551-52 กลุ่มเกษตรกรพ่อค้าและผู้ประกอบการบ้านฮวกได้ดำเนินธุรกิจเกษตรชายแดน ได้รวมกลุ่มของสมาชิกและมีการปรับโครงสร้างให้เหมาะสมกับประสบการณ์ ขีดความสามารถและความรับผิดชอบของบุคคล จากจำนวนสมาชิก 42 คน มีการจัดการบริหารในรูปแบบคณะกรรมการดำเนินงานรวม 32 คน กระจายหน้าที่และความรับผิดชอบธุรกิจเกษตรใน สปป.ลาว และภายในบ้านฮวก ตั้งแต่การจัดการด้านปัจจัยการผลิต การติดตามการผลิตใน สปป.ลาว และการขนส่งถึงปลายทางในไทย

อย่างไรก็ตามการจัดสรรผลประโยชน์ยังอยู่ในช่วงพิจารณาเพื่อให้ได้ฉันทามติจากสมาชิกทุกคน ความเป็นผู้นำของสมาชิกหลายคน สามารถสร้างความเชื่อมั่นให้เกษตรกรผู้ประกอบการอิสระได้เข้ามาเป็นสมาชิกของกลุ่มเพื่อสร้างความมั่นคงของธุรกิจ

2. ความสามารถในการวางแผนและการดำเนินการทันต่อเหตุการณ์

นโยบายของรัฐที่ควบคุมการนำเข้าวัตถุดิบเกษตร เช่น ข้าวโพด ได้ส่งผลกระทบต่อการค้าเนินธุรกิจของกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวก กลุ่มได้มีการวางแผนเพื่อเจรจากับกระทรวงพาณิชย์ ซึ่งคณะวิจัยได้ร่วมในการประสานงานเพื่อเป็นสื่อกลางการเจรจา พบปะระหว่างกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวกกับพาณิชย์จังหวัดพะเยา เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรการใหม่เกี่ยวกับข้าวโพด นอกจากนี้การพบปะระหว่างสององค์กร ทำให้กลุ่มเกษตรกรได้เข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของพาณิชย์จังหวัดมากขึ้น

นอกจากนี้กลุ่มเกษตรกรบ้านฮวกภายหลังจากการประชุมเชิงปฏิบัติร่วมกับกลุ่มเกษตรกรเพื่อวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง อุปสรรค และโอกาสนั้นเกษตรกรได้นำเสนอความต้องการการเพิ่มศักยภาพ โดยเฉพาะการสนับสนุนการฝึกอบรมการผลิตเมล็ดพันธุ์ลูกผสม เพื่อลดต้นทุนการผลิต และเพื่อสร้างโอกาสของการขยายบริการด้านธุรกิจเมล็ดพันธุ์ลูกผสมในอนาคต

3. ความสามารถในการสร้างผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กรและส่วนรวม

การรวมตัวเป็นกลุ่มและจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มธุรกิจเกษตรชายแดนบ้านสวก เปิดโอกาสให้กับเกษตรกรในกลุ่มย่อยต่างๆ ที่มีความผูกผันกับผู้ประกอบการใน สปป.ลาว ได้ดำเนินธุรกิจอย่างต่อเนื่อง ได้มีการจัดสรรผลประโยชน์ ที่ผู้ประกอบการในกลุ่มย่อยมีความพึงพอใจ ในขณะเดียวกัน ผลประโยชน์ที่แบ่งปันให้กับกลุ่มใหญ่ ได้สร้างความเข้มแข็งด้านการเงินในอนาคตซึ่งจะเป็นฐานสนับสนุนการเจรจาด้านสินเชื่อกับแหล่งเงินทุนของรัฐ

4. ความสามารถในการเชื่อมโยงกับหน่วยงานภายใน และเสริมการปฏิบัติซึ่งกันและกัน

สมาชิกของกลุ่มธุรกิจชายแดนบ้านสวก เป็นเกษตรกรที่ยังมีวิถีดำรงชีวิตที่ผูกผันกับการเกษตรในพื้นที่บ้านสวก ระบบเครือญาติและเครือข่ายของญาติได้สนับสนุนการทำเกษตรเพื่อยังชีพ ความก้าวหน้าด้านธุรกิจเกษตรชายแดน มีส่วนสนับสนุนให้การเกษตรของบ้านสวกขยายตัวและเจริญเติบโตไปพร้อมกับกลุ่มธุรกิจเกษตรบ้านสวก โดยเฉพาะการผลิตสินค้าเกษตรที่สร้างมูลค่าเพิ่ม เช่น เมล็ดพันธุ์ ซึ่งขณะนี้ เกษตรกรบ้านสวกได้มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน และกำลังเตรียมความพร้อมในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสม เกษตรกรหลายรายที่ไม่ได้เป็นสมาชิกในกลุ่มธุรกิจเกษตรบ้านสวก แต่มีโอกาสและศักยภาพในการที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ให้กับกลุ่มเพื่อนำไปเป็นเมล็ดพันธุ์ในการลงทุนใน สปป.ลาว

5. ความสามารถในการปรับตัว ที่ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงพร้อมทั้งมีระบบการประเมินตนเองเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ในกลุ่มธุรกิจเกษตรชายแดนบ้านสวกยังไม่ได้มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ สมาชิกของกลุ่มยังให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ทางธุรกิจ เป็นหลัก ในการประชุมกลุ่มร่วมกับคณะวิจัย ได้มีการนำเสนอการวัดผลประกอบการที่นอกเหนือจากผลกำไร และขาดทุนของกลุ่ม เช่น ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การแบ่งปันผลตอบแทนที่เป็นธรรม การพัฒนาระบบสวัสดิการของชุมชนที่กลุ่มจะสามารถแบ่งปันจากผลกำไรจากการดำเนินการธุรกิจเกษตร และระบบพัฒนาศักยภาพของสมาชิกของกลุ่ม

นอกจากนี้กลุ่มจำเป็นต้องพิจารณาความสัมพันธ์ระยะยาวกับกลุ่มเกษตรกร สปป.ลาว ในเมืองคอบ แขวงไชยะบูลี ซึ่งเป็นเขตชายแดนที่มีคมนาคมที่สะดวกสามารถติดต่อกับไทยผ่านบ้านสวก รวมถึงผลผลิตทางเกษตรในพื้นที่เมืองคอบจำเป็นต้องผ่านด่านบ้านสวก ดังนั้นทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคมแบบดั้งเดิมของสองชายแดน จะต้องได้รับการหล่อหลอมและรักษาความสัมพันธ์ที่ดีไว้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นลักษณะของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ในกระบวนการพัฒนาพื้นที่และวิถีชีวิตของชุมชนอย่างยั่งยืน

คุณสมบัติของความสามารถในการปรับตัวที่ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงนี้ จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนให้มีกิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพ และมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้ระหว่างสองชุมชน ทั้งไทย และ สปป.ลาว ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำซึ่งอาจนำไปสู่การเอาตัวเอาเปรียบได้

ประเด็นอื่นๆ ที่มีผลต่อความเข้าใจการดำเนินงานขององค์กรและผลประกอบการธุรกิจกลุ่มธุรกิจเกษตรชายแดนบ้านฮวก จำเป็นต้องได้รับการแจกแจง เช่น

- กลไกการประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐระดับจังหวัดและระหว่างจังหวัดกับส่วนกลาง จะปรับปรุงอย่างไร ที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการทำงานของผูปฏิบัติ ในขณะเดียวกัน ให้บริการกับกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวก/หรือกลุ่มอื่นๆ ที่ทำธุรกิจการค้าชายแดนไทย-ลาว
- กลไกการควบคุมและการปฏิบัติขององค์กรต่างๆ ของลาวซึ่งกล่าวกันว่า มีความชัดเจนกว่าไทย จริงหรือไม่ แต่หน่วยงานมีการประสานกันอย่างไร ในการกำกับดูแลธุรกิจชายแดนไทยลาว
- การพัฒนาบุคลากรในฝ่ายลาว มีความจำเป็นต่อการยกระดับผลผลิตและคุณภาพสินค้าเกษตรจะมีกลไกและกระบวนการทำงานอย่างไร ที่นักวิชาการฝ่ายไทยจะเข้าไปสนับสนุนการเสริมสร้างศักยภาพของเกษตรกรลาว โดยมีการร่วมมือกันอย่างมีประสิทธิภาพจากกลุ่มที่เกี่ยวข้อง

4.3 การประเมินทุนทางสังคมต่อการพัฒนาธุรกิจเกษตรชายแดนบ้านฮวก

แนวทางการดำรงชีพ(livelihoods approach) เป้าหมายการทำงานกับคนสนับสนุนให้เกิดความเข้มแข็งและความเชื่อในศักยภาพของตน แม้ในขณะที่บางครั้งอาจได้ รับผลจากนโยบายสถาบัน หรือภาวะผลกระทบอย่างทันทีทันใด (DFID, 2000) และการใช้ความสัมพันธ์ของทุน หรือที่เรียกว่า ทรัพย์สิน (livelihoods assets) เป็นองค์ประกอบหลักหลัก ที่เกษตรกรนำมาใช้ในกระบวนการดำรงชีพเพื่อเสริมสร้างศักยภาพกลุ่มเกษตรกรดำเนินธุรกิจเกษตรการค้าชายแดน

อย่างไรก็ตามอีกนัยที่นำมาใช้ที่ถูกรู้จักว่า ทุนทางสังคม ซึ่ง แนวคิด “ทุนทางสังคม” ถูกพัฒนาและประยุกต์โดยนักเศรษฐศาสตร์ นักรัฐศาสตร์ รวมทั้งนักสังคมศาสตร์ หากพิจารณาจะคล้ายกับเป็นสิ่งที่ป็นนามธรรมจับต้องไม่ได้เหมือนทุนทางเศรษฐศาสตร์ที่เป็นตัวเงิน หรือสินทรัพย์ “ทุน” กับแนวคิดด้านเศรษฐศาสตร์ที่มีความหมายใกล้เคียงกันและเป็นที่ยอมรับ คือ “ทุนมนุษย์” (Human capital) และ “ทุนทางกายภาพ” (Physical capital) จึงจะช่วยให้เข้าใจคำว่า “ทุนทางสังคม” (Social capital) ได้ชัดเจนขึ้น งานวิจัยได้ให้ความหมายทุนทางสังคมตาม สศช. (2549) และ รศ.ดร. นภาพร หะวานนท์ และคณะ ได้ประมวลสรุปความหมายและองค์ประกอบของทุนทางสังคม

ซึ่งในงานวิจัยนี้ได้ใช้นำเอาการวิเคราะห์ที่ผนวกทั้งแนวคิดด้านทุนทางสังคมและความยั่งยืนของการดำรงชีวิตเป็นกรอบในการประเมินเพื่อเห็นถึงสมรรถนะของกลุ่มซึ่งประกอบด้วยทุนด้านต่าง ๆ ไม่เฉพาะที่เป็นทุนการเงินหรือด้านเศรษฐกิจ เท่านั้นแต่รวมถึง ทุนด้านกายภาพ ทุนธรรมชาติ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม และวัฒนธรรม ให้สอดคล้องกับบริบทของกลุ่มบ้าน ฮวก ซึ่งมีรายละเอียดของทุนด้านต่าง ๆ ดังนี้

ทุนมนุษย์ หมายถึง คนที่มีคุณภาพ ความสามารถของบุคคลที่มาจากการประพฤติปฏิบัติ และประสบการณ์ คนเก่ง คนดี คนเสียสละ มีความรู้ สติปัญญา และทักษะ มีคุณธรรม มีวินัย และความรับผิดชอบ การรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายเพื่อทำประโยชน์ให้ส่วนร่วม เป็นผู้นำให้กับสังคม และนอกจากนี้ยังรวมถึง ทุนทางองค์ความรู้ (ปัญญา) หมายถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ ที่มีดั้งเดิมหรือที่เกิดขึ้นใหม่ โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น การปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการ เช่น ความต้องการของตลาด

ทุนทางสังคมหรือสถาบัน ได้แก่ สถาบันครอบครัว องค์การบริหารส่วนบุคคล องค์การที่ตั้งขึ้นมา เช่น องค์การชุมชน วิสาหกิจชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ทุนทางสังคมยังได้รวมเอา ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตที่สืบทอดยาวนานและเป็นที่ยอมรับในสังคมนั้น ๆ ความเอื้ออาทร ความมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไว้วางใจเชื่อใจต่อกัน

ทุนธรรมชาติ หมายถึง ลักษณะทางธรรมชาติของทรัพยากรในชุมชน ได้แก่ ป่าไม้ ต้นไม้ แม่น้ำ ความอุดมสมบูรณ์ของดิน สัตว์ป่า ที่ดิน และอื่น ๆ ที่แหล่งทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพ

ทุนทางกายภาพ หมายถึง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับด้านสิ่งของหรือวัตถุที่นำมาซึ่งการผลิตหรือประกอบกิจการดำรงชีพ เช่น เทคโนโลยี อุปกรณ์และเครื่องมือทางการเกษตร เมล็ดพันธุ์ วัสดุดิบ แรงงาน เป็นต้น

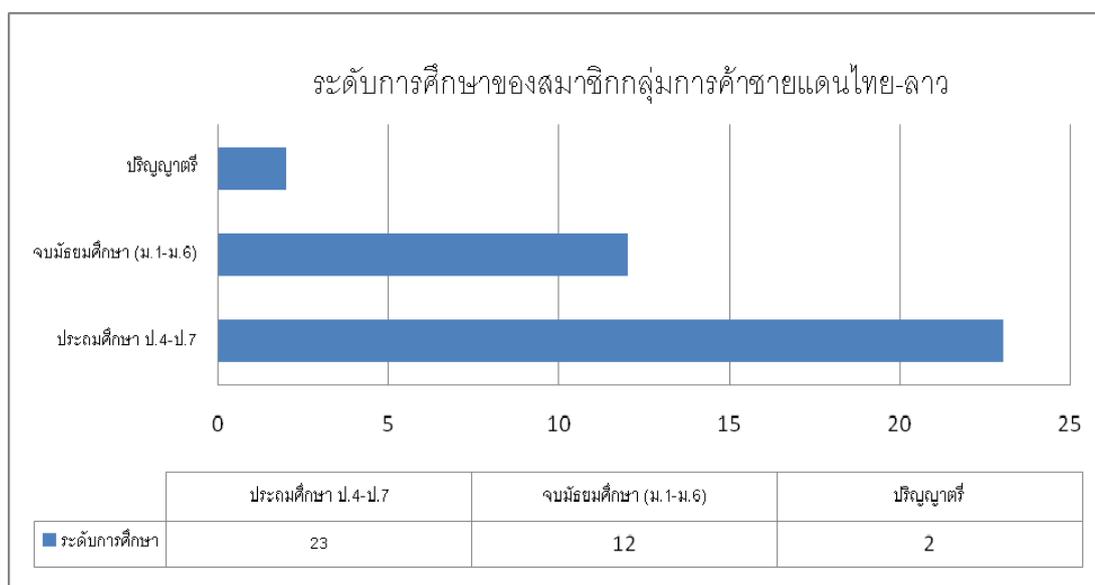
ทุนด้านเศรษฐกิจและการเงิน หมายถึง ความสามารถเข้าถึงการเงิน ได้แก่ ความสามารถในการกู้ยืมเงิน การใช้นี้ และการที่ได้มาซึ่งรายได้ สินทรัพย์ที่เป็นในรูปเงิน

ทุนมนุษย์ (Human assets)

ทุนมนุษย์ ถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญอันหนึ่งในกระบวนการผลิต เช่นเดียวกับจำนวนแรงงาน ที่ดิน เงินทุน และทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ แต่ทุนมนุษย์มีข้อได้เปรียบปัจจัยการผลิตที่สามารถสะสมได้อย่างไม่มีขอบเขตจำกัด นอกจากนั้นการสะสมทุนมนุษย์ไม่มีค่าเสื่อม แต่กลับจะยิ่งถือต่อการสะสมทุนมนุษย์ให้มีมากขึ้นไปอีกในอนาคต (ปิยนันท์, 2552) ดังนั้นคณะผู้ศึกษาได้ทำการประเมินทุนมนุษย์ (Human Assets) ของกลุ่มตัวอย่างสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาวทั้ง 37 คน ดังนี้

1. ระดับการศึกษาของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

การศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนร้อยละ 92 เป็นเพศชาย มีสมาชิกที่เป็นผู้หญิงเพียงร้อยละ 8 เท่านั้น สำหรับระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างสมาชิกส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา (ป. 4 – ป.7) คิดเป็นร้อยละ 62 รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษา/ระดับอาชีวศึกษาชั้นต้น และ การศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 33 และ 5 ตามลำดับ ถึงแม้ว่าสมาชิกส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษา แต่พบว่ากลุ่มสมาชิกมีความรู้ที่ผ่านการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ และถือว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่เปิดโอกาสให้สมาชิกมีความเข้าใจและยกระดับอาชีพด้านการค้าด้านการเกษตร



ภาพที่ 4-4 ระดับการศึกษาของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

ที่มา: การสำรวจ, 2552

2. สมาชิกในครัวเรือนของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

การศึกษาข้อมูลครัวเรือนของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาวทั้งหมด 37 คน พบว่าสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนร้อยละ 92 เป็นเพศชาย มีสมาชิกที่เป็นผู้หญิงเพียงร้อยละ 8 เท่านั้น กลุ่มตัวอย่างโดยส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ย 43 ปี เกษตรกรที่เป็นสมาชิกส่วนใหญ่มีขนาดจำนวนสมาชิกของครัวเรือนสูงสุดที่ 7 คนและต่ำสุดที่ 2 คน และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยอยู่ที่ 4.46 คนต่อครัวเรือน โดยสมาชิกในครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นเพศชายมีจำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 48.5 เป็นเพศหญิงจำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 51.5 สำหรับขนาดครัวเรือนของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาวส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกครัวเรือนเท่ากับ 3-4 คนถึงร้อยละ 59.5 จำนวนสมาชิกครัวเรือนเท่ากับ 5-7 คน และจำนวนสมาชิกครัวเรือนเท่ากับ 1-2 คน ร้อยละ 37.8 และ 2.7 ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่าสมาชิกในครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 19-40 ปี โดยคิดเป็นร้อยละ 35

รองลงมาคือกลุ่มอายุ 1-18 ปี อายุมากกว่า 60 ปี อายุ 41-60 ปี และมากกว่า 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 30 29 และ 5 ตามลำดับ (ตารางที่ 4-2)

ตารางที่ 4-2 ข้อมูลสมาชิกในครัวเรือนของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

| รายการ | จำนวน | ร้อยละ |
|----------------------------|-------|--------|
| สมาชิกกลุ่มการค้า | | |
| เพศชาย | 34 | 92 |
| เพศหญิง | 3 | 3 |
| รวม (ร้อยละ) | 37 | 100 |
| อายุเฉลี่ยของสมาชิก | | |
| | 43 | |
| สมาชิกครัวเรือนกลุ่มการค้า | | |
| เพศชาย | 80 | 48.5 |
| เพศหญิง | 85 | 51.5 |
| รวม | 165 | 100 |
| ช่วงอายุของสมาชิกครัวเรือน | | |
| 1 - 18 ปี | 50 | 30 |
| 19 - 40 ปี | 58 | 35 |
| 41 - 60 ปี | 48 | 29 |
| มากกว่า 60 ปี | 9 | 5 |
| รวม | 165 | 100 |
| จำนวนสมาชิกในครัวเรือน | | |
| 1-2 คน | 1 | 2.7 |
| 3-4 คน | 23 | 59.5 |
| 5-7 คน | 14 | 37.8 |
| รวม | 37 | 100 |

ที่มา: การสำรวจ, 2552

3. บทบาท หน้าที่ ตำแหน่งของกลุ่มทางสังคมของสมาชิก

สมาชิกในกลุ่มมีการกระจายหน้าที่และมีตำแหน่งอื่นๆ กระจายความรับผิดชอบในทั้งภายในกลุ่มการค้า และกลุ่มอื่น ๆ ที่มีบทบาทในชุมชน เช่น กลุ่มข้าว กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น การดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ถือว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ โดยเฉพาะหมายถึงทักษะและความรู้ นั้น ๆ ในการทำหน้าที่

ตารางที่ 4-3 บทบาท หน้าที่ และตำแหน่งของกลุ่มทางสังคมของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

| บทบาท/ตำแหน่ง | จำนวน | หน้าที่ |
|--|-------|--|
| ในกลุ่มการค้า | | |
| ประธาน | 1 | ประสานและแจ้งข้อมูลข่าวสารทางราชการ/ ช่วยหาตลาด/ ติดต่อราชการที่เกี่ยวข้อง |
| รองประธาน | 1 | แจ้งข้อมูลข่าวสารทางราชการ/ ช่วยหาตลาด/ ติดต่อราชการที่เกี่ยวข้อง |
| ที่ปรึกษา | 2 | ตรวจเอกสาร, เจ้าหน้าที่, หน่วยงานต่างๆมอบหมายนโยบายและประสานงาน |
| เลขานุการ | 3 | คุมบัญชี ช่วยดูแลด้านการเงิน(รายรับ รายจ่าย เปิดบัญชี) ดูแลการตลาด ตรวจสอบสินค้า |
| เหรียญก | 2 | รวบรวมเงิน และ เอาเงินไปลงทุนในลาว ดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเงินของกลุ่ม |
| ฝ่ายเอกสาร ทะเบียน สถานที่ | 1 | ใบเสร็จรับเงินต่างๆ |
| ฝ่ายการตลาดและการเงิน | 2 | จัดส่งสินค้า หารถขนส่ง หาตลาด |
| ฝ่ายตรวจสอบและติดตามผล | 1 | สุ่มตรวจสอบคุณภาพสินค้าเวลาซื้อ |
| ฝ่ายดูแลสินค้าปางมอญลาว | 1 | ดูแลสินค้าในฝั่งลาว |
| ฝ่ายสต็อกสินค้าปางมอญลาว | 1 | ดูแลสินค้าในฝั่งไทยในระหว่างพักสินค้าเพื่อหาตลาด คัดคุณภาพ |
| ฝ่ายจัดหายานพาหนะ | 4 | จัดหารถบรรทุกไปขนสินค้าในประเทศลาวออกมาฝั่งไทย |
| ฝ่ายจัดซื้อจัดจ้าง | 1 | จัดจ้างรถ เพื่อขนส่งสินค้าจากลาวเข้าไทย |
| ฝ่ายผลิตสินค้าและประสานงาน ภายในลาว | 5 | ติดต่อประสานงานในลาว เป็นสมาชิกที่เอาเงินไปลงทุนฝั่งลาว |
| สมาชิกกลุ่ม | 12 | เป็นเพียงสมาชิกกลุ่มเท่านั้นและเข้าร่วมประชุมกลุ่ม |
| นอกกลุ่มการค้า | | |
| ประธานกลุ่มข้าว | 1 | ประสานงานระหว่างสมาชิก |
| ประธานธนาคารหมู่บ้าน | 1 | ควบคุมการค้าเงินของกรรมการ ตรวจสอบความถูกต้องโปร่งใส |
| ผู้จัดการกลุ่ม SML | 1 | ดูแลการค้าเงินงาน |
| ที่ปรึกษากลุ่มกองทุนเงินล้าน | 1 | ให้คำแนะนำแก่เหรียญก, เลข, การเงิน |

| | | |
|---|---|---|
| ที่ปรึกษาในกลุ่มออมทรัพย์ธนาคาร หมู่บ้าน | 1 | ให้คำแนะนำแก่เหรียญก, เลข, การเงิน |
| ผู้ใหญ่บ้าน | 2 | ดูแลลูกบ้าน |
| เลขานุการกลุ่มข้าว | 1 | ดูแลเมล็ดพันธุ์ข้าว |
| เลขานุการกลุ่มหมู | 1 | มอบหมายหน้าที่แก่สมาชิก |
| กรรมการกลุ่มออมทรัพย์ธนาคาร หมู่บ้าน | 1 | ฝ่ายเงินกู้ เก็บเงินต้นและดอกเบี้ยเงินกู้ |
| สมาชิก อบต. | 1 | สมาชิก อบต. |
| ประธานแม่บ้าน | 1 | เป็นผู้นำกลุ่มเข้าร่วมงานต่างๆ |
| ประธานกลุ่มผักโคเซต | 1 | มอบหมายงานแก่สมาชิก |
| กรรมการกลุ่มสตรี | 1 | เป็นแกนนำกลุ่มไปออกงานต่างๆ |

ที่มา: การสำรวจ, 2552

4. ประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

ประสบการณ์ในการเข้าร่วมฝึกอบรม ประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมถูกจัดแบ่งศึกษาเป็น 4 ประเด็นคือ 1). ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมการเกษตรในพืชอันได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ถั่วลิสง และ ชิง 2). ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าภายในอันได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ถั่วลิสง ฝ้ายทอ และ ร้านขายของชำ 3). ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดนอันได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ถั่วลิสง เต๋อย ดอกหญ้า เปลือกยาง ลูกชิต ปอสา หนอนไม้ไผ่ ชี้อ้อย อะไหล่รถยนต์ วัสดุก่อสร้าง ของโบราณ และ การวิ่งรถโดยสารไทย-ลาว 4). ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมด้านป่าไม้ได้แก่ การเก็บหาของป่า ได้ดังนี้

4.1 ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมการเกษตร

สมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาวร้อยละ 84 (31 คน) มีประสบการณ์ในการปลูกข้าวโพด โดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 45 ปี ระยะเวลาต่ำสุดเท่ากับ 2 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมการเกษตรปลูกข้าวโพดคือ 12.4 ปี ร้อยละ (26 คน) มีประสบการณ์ในการปลูกถั่วลิสง โดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 30 ปี ระยะเวลาต่ำสุดเท่ากับ 2 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมการเกษตรปลูกถั่วลิสงคือ 9.5 ปี ร้อยละ (26 คน) มีประสบการณ์ในการปลูกข้าวโดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 50 ปี ระยะเวลาต่ำสุดเท่ากับ 6 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมการเกษตรปลูกข้าวคือ 17.2 ปี และร้อยละ (2 คน) มีประสบการณ์ในการปลูกชิงโดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 5 ปี ระยะเวลาต่ำสุดเท่ากับ 2 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมการเกษตรปลูกชิงคือ 0.2 ปี (ตารางที่ 4-4)

ตารางที่ 4-4 ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมการเกษตรของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

| กิจกรรมการผลิต | จำนวน (คน) (N= 37) | % ต่อจำนวน สมาชิกทั้งหมด (N=37) | ต่ำสุด (ปี) | สูงสุด (ปี) | เฉลี่ยรวมทั้ง กลุ่ม (ปี) |
|----------------|--------------------------|---------------------------------------|----------------|----------------|--------------------------------|
| ข้าวโพด | 31 | 84 | 2 | 45 | 12.4 |
| ถั่วลิสง | 26 | 70 | 2 | 45 | 9.5 |
| ข้าว | 26 | 70 | 6 | 50 | 17.2 |
| ชิง | 2 | 5 | 2 | 5 | 0.2 |

ที่มา: การสัมภาษณ์, 2552

4.2 ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าภายใน

สมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาวร้อยละ 54 (20 คน) มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าภายในถั่วลิสงโดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 30 ปี ระยะเวลาต่ำสุดเท่ากับ 1 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าภายในถั่วลิสงคือ 6.4 ปี ร้อยละ 49 (18 คน) มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าภายในข้าวโพด โดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 30 ปี ระยะเวลาต่ำสุดเท่ากับ 3 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าภายในข้าวโพดคือ 5.2 ปี ร้อยละ 27 (10 คน) มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าภายในข้าว โดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 25 ปี ระยะเวลาต่ำสุดเท่ากับ 1 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าภายในข้าวคือ 2.4 ปี ร้อยละ 11 (4 คน) มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าภายในขายของชำโดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 20 ปี ระยะเวลาต่ำสุดเท่ากับ 4 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าภายในขายของชำคือ 1.2 ปี และมีเพียงร้อยละ 3 (1 คน) เท่านั้นที่มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าภายในขายผ้าทอโดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 15 ปี และคิดเป็นประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าภายในขายของชำคือ 0.4 ปี (ตารางที่ 4-5)

ตารางที่ 4-5 ระยะเวลาการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าภายในของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

| กิจกรรมการผลิต | จำนวน (คน) (N= 37) | % ต่อจำนวน สมาชิกทั้งหมด (N=37) | ต่ำสุด (ปี) | สูงสุด (ปี) | เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่ม (ปี) |
|----------------|-----------------------|---------------------------------------|----------------|----------------|----------------------------|
| ถั่วลิสง | 20 | 54 | 1 | 30 | 6.4 |
| ข้าวโพด | 18 | 49 | 3 | 30 | 5.2 |
| ข้าว | 10 | 27 | 1 | 25 | 2.4 |
| ขายของชำ | 4 | 11 | 4 | 20 | 1.2 |
| ผ้าทอ | 1 | 3 | 15 | 15 | 0.4 |

ที่มา: การสัมภาษณ์, 2552

4.3 ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดน

สมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาวร้อยละ 97 (36 คน) มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดนถั่วลิสงโดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 30 ปี ระยะเวลาต่ำสุดเท่ากับ 1 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดนถั่วลิสงคือ 4.7 ปี เช่นเดียวกันร้อยละ 97 (36 คน) มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดนข้าวโพดโดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 10 ปี ระยะเวลาต่ำสุดเท่ากับ 1 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดนข้าวโพดคือ 3.6 ปี ร้อยละ 57 (21 คน) มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดนดอกหญ้า โดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 30 ปี ระยะเวลาต่ำสุดเท่ากับ 1 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดนดอกหญ้าคือ 3 ปี ร้อยละ 35 (13 คน) มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดน เต๋อย โดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 10 ปี ระยะเวลาต่ำสุดเท่ากับ 1 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดน เต๋อยคือ 1 ปี ร้อยละ 14 (5 คน) มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดนข้าว โดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 6 ปี ระยะเวลาต่ำสุดเท่ากับ 2 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดนข้าวคือ 0.6 ปี ร้อยละ 5 (2 คน) มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดนปอสา โดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 10 ปี ระยะเวลาต่ำสุดเท่ากับ 5 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดนปอสาคือ 0.4 ปี และพบว่ามี 5 กิจกรรม ได้แก่ การค้าชายแดนลูกชิต การค้าชายแดนหนอนไม้ไผ่ การวิ่งรถโดยสารไทย-ลาว การค้าชายแดนวัสดุก่อสร้าง การค้าชายแดนอะไหล่รถยนต์ ที่มีร้อยละ

ละ 3 (1 คน) มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดนดังกล่าว โดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 12 ปี ยกเว้นการค้าชายแดนอะไหล่รถยนต์ระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 11 ปี แต่ประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดนใน 5 กิจกรรมที่กล่าวมาคือ 0.3 ปี

นอกจากนี้ยังมีอีกร้อยละ 3 (1 คน) ที่มีประสบการณ์ในกิจกรรมการค้าชายแดนวัสดุก่อสร้างและการค้าชายแดนของโบราณ โดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 6 และ 3 ปี ตามลำดับ และประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดนของสองกิจกรรมนี้คือ 0.2 ปี อีกทั้งยังพบว่าอีกร้อยละ 3 (1 คน) เช่นเดียวกันที่มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดนซื้อซีเรีย โดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 3 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดนซื้อซีเรียคือ 0.08 ปี และสุดท้ายร้อยละ 3 อีกร้อยละ 3 (1 คน) ที่มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดนค้าของเก่า โดยระยะเวลาสูงสุดเท่ากับ 2 ปี ส่วนประสบการณ์เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมธุรกิจการค้าชายแดนค้าของเก่าคือ 0.05 ปี (ตารางที่ 4-6)

ตารางที่ 4-6 ระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจการค้าชายแดนของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

| กิจกรรมการผลิต | จำนวน (คน) (N= 37) | % ต่อจำนวนสมาชิก ทั้งหมด (N=37) | ต่ำสุด (ปี) | สูงสุด (ปี) | เฉลี่ยรวมทั้งกลุ่ม (ปี) |
|-----------------|-----------------------|---------------------------------------|----------------|----------------|----------------------------|
| ถั่วลิสง | 36 | 97 | 1 | 30 | 4.7 |
| ข้าวโพด | 36 | 97 | 1 | 10 | 3.6 |
| ดอกหญ้า | 21 | 57 | 1 | 30 | 3.0 |
| เด็อย | 13 | 35 | 1 | 10 | 1.0 |
| ข้าว | 5 | 14 | 2 | 6 | 0.6 |
| เปลือกยาง | 2 | 5 | 3 | 3 | 0.2 |
| ปอสา | 2 | 5 | 5 | 10 | 0.4 |
| ลูกชิด | 1 | 3 | 12 | 12 | 0.3 |
| หนอนไม้ไผ่ | 1 | 3 | 12 | 12 | 0.3 |
| รถโดยสารไทย-ลาว | 1 | 3 | 12 | 12 | 0.3 |
| อะไหล่รถยนต์ | 1 | 3 | 11 | 11 | 0.3 |
| วัสดุก่อสร้าง | 1 | 3 | 6 | 6 | 0.2 |
| ของโบราณ | 1 | 3 | 6 | 6 | 0.2 |
| ซีเรีย | 1 | 3 | 3 | 3 | 0.08 |
| ค้าของเก่า | 1 | 3 | 2 | 2 | 0.05 |

ที่มา: การสัมภาษณ์, 2552

5. องค์ความรู้และประสบการณ์

องค์ความรู้และความเชี่ยวชาญและทักษะพิเศษเป็นข้อมูลทุนทางสังคม โดยเฉพาะทุนมนุษย์ที่มีความแตกต่างกันระหว่างบุคคล ซึ่งทางคณะผู้ศึกษาได้ทำการประเมินเพื่อให้ทราบขีดความสามารถในการแข่งขันของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว โดยสามารถจำแนกออกได้ 7 ทักษะ คือ ทักษะพิเศษทางการเกษตร ทักษะพิเศษทางการค้าชายแดน ทักษะพิเศษทางการเจรจาธุรกิจ ทักษะพิเศษทางการบริหารจัดการ ทักษะพิเศษทางไฟฟ้า ทักษะพิเศษทางช่างยนต์ ทักษะพิเศษทางการเก็บหาของป่า จากการศึกษาพบว่าสมาชิกของกลุ่มสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว มีทักษะและความชำนาญพิเศษในประเด็นที่กล่าวข้างต้นร้อยละ 80, 70, 51, 49, 27 16.2 และ 5.4 ตามลำดับ (ตารางที่ 4-7)

นอกจากนี้ ประสบการณ์การฝึกอบรมของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาวในรอบปี 2551/52 โดยมีข้อสมมติฐานว่าจำนวนครั้งของการเข้าร่วมฝึกอบรมจะเป็นทุนมนุษย์ที่สำคัญในการบริหารจัดการและดำเนินธุรกิจเกษตรการค้าชายแดนไทย-ลาวของสมาชิกภายในกลุ่มพบว่าสมาชิกร้อยละ 51 มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมการฝึกอบรมเพื่อเป็นการเพิ่มความรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเองจากหน่วยงานต่างๆ (ตารางที่ 4-8) ในรอบปี 2551/52 เป็นจำนวน 18 ครั้ง โดยสมาชิกในกลุ่มมีจำนวนครั้ง (ประสบการณ์) การเข้าร่วมอบรมสูงสุดคือ 6 ครั้ง

ตารางที่ 4-7 ทักษะพิเศษในด้านต่างๆของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

| ทักษะพิเศษ | จำนวนสมาชิก(คน) | % ต่อจำนวนสมาชิกทั้งหมด (N=37=100%) |
|--------------------|-----------------|--|
| ทางการเกษตร | 30 | 81.0 |
| ทางการค้าชายแดน | 26 | 70.0 |
| ทางการเจรจาธุรกิจ | 19 | 51.0 |
| ทางการบริหารจัดการ | 18 | 49.0 |
| ทางไฟฟ้า | 10 | 27.0 |
| ทางช่างยนต์ | 6 | 16.2 |
| ทางการเก็บหาของป่า | 2 | 5.4 |

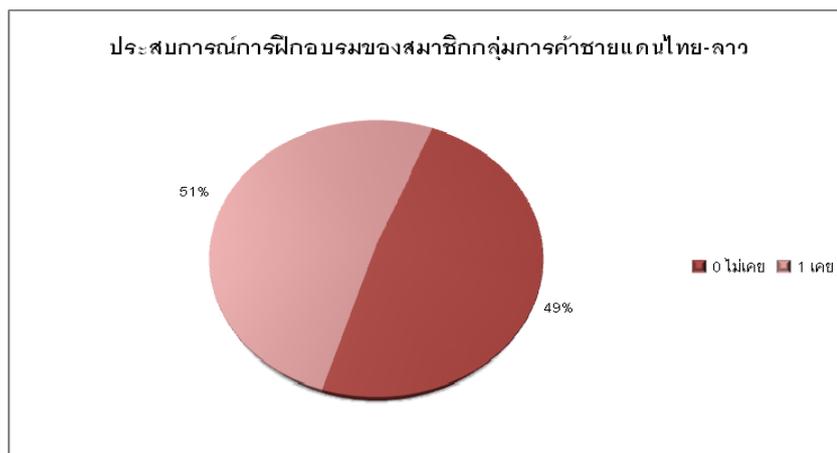
ที่มา: การสำรวจ, 2552

ตารางที่ 4-8 ประสบการณ์ฝึกอบรมของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาวในรอบปี 2551/52

| หัวข้อการฝึกอบรม | หน่วยงานที่จัดฝึกอบรม | จำนวนสมาชิกที่เข้าร่วม (คน) |
|--------------------------------------|------------------------------|-----------------------------|
| 1.วิสาทกิจชุมชน | อาจารย์ เสรี พงศ์พิศ | 2 |
| 2.การเกษตรทั่วไปในกลุ่มวัว | เกษตรอำเภอภูซาง | 3 |
| 3.การค้าชายแดน | พาณิชย์จังหวัดพะเยา | 2 |
| 4.การจัดการธุรกิจเกษตรชายแดน | มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ | 4 |
| 5.ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) | กรมการปกครอง | 1 |
| 6.การทำปุ๋ยหมัก | เกษตรอำเภอภูซาง | 1 |
| 7.ยาเสพติด | พลส เครื่องข่ายภาค 5 | 5 |
| 8.การวิ่งรถโดยสารไทย-ลาว | อำเภอภูซาง | 1 |
| 9.เกษตรพอเพียง | ส่วนปกครองท้องถิ่น | 1 |
| 10.การปล่อยเงินกู้ | ธกส. | 3 |
| 11.กลุ่มทำข้าวพันธุ์ | สหกรณ์พะเยา | 1 |
| 12.การปกครอง | อำเภอภูซาง | 2 |
| 13.อุตสาหกรรมเกษตร | * | 1 |
| 14.การปรับภูมิทัศน์ OTOP | * | 1 |
| 15.ลูกเสือชาวบ้าน | * | 1 |
| 16.ชมรมสร้างสุขภาพ | สาธารณสุขอำเภอร่วมกับจังหวัด | 1 |
| 17.การเกษตรสวนปาล์ม | เกษตรอำเภอ | 1 |
| 18.การดูงาน OTOP | กรมพัฒนาชุมชน | 1 |
| รวม | 18 ครั้ง | |

ที่มา: การสำรวจ, 2552

หมายเหตุ * จำชื่อหน่วยงานที่จัดฝึกอบรมไม่ได้



ภาพที่ 4-5 ประสมการณ์การฝึกอบรมของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว
ที่มา: การสำรวจ, 2552

5.2.2 ทูทางสังคม (Social assets)

1. ทูทางสังคมหรือทูทางสถาบัน

การเป็นสมาชิกของกลุ่มและสถาบันทางสังคมในชุมชน นอกจากนี้ยังรวมถึงการที่ชุมชนบ้านฮวกมีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเกื้อหนุนและความร่วมมือในการดำเนินงานซึ่งกันและกัน เพื่อก่อให้เกิดความสามารถในการปรับปรุงสถานะและพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านฮวกโดยใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือที่จะทำให้คนมารวมกันทำกิจกรรมร่วมกัน จำนวนกลุ่มที่สมาชิกในกลุ่มการค้าเป็นสมาชิกเป็นตัวชี้วัดหนึ่งขององค์ประกอบด้านกลุ่มและเครือข่าย จากการศึกษาพบว่า มีกลุ่มและสถาบันที่มีการจัดตั้งและสมาชิกในชุมชนบ้านฮวกเข้าร่วมเป็นสมาชิกอยู่ 18 กลุ่ม/สถาบัน (ตารางที่ 4-9 และภาพที่ 4-6) โดย 3 อันดับแรกที่สมาชิกของกลุ่มการค้าได้เข้าเป็นสมาชิกพบว่า ร้อยละ 78 เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ธนาคารหมู่บ้านเพื่อใช้บริการต่างๆ ด้านสินเชื่อเพื่อเป็นทุนหมุนในการดำเนินธุรกิจเกษตรชายแดนไทย-ลาว ร้อยละ 70 เป็นสมาชิกกลุ่มกองทุนเงินล้าน และร้อยละ 68 เป็นสมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เพื่อการเกษตร (ธ.ก.ส.)

2. ทูทางวัฒนธรรม

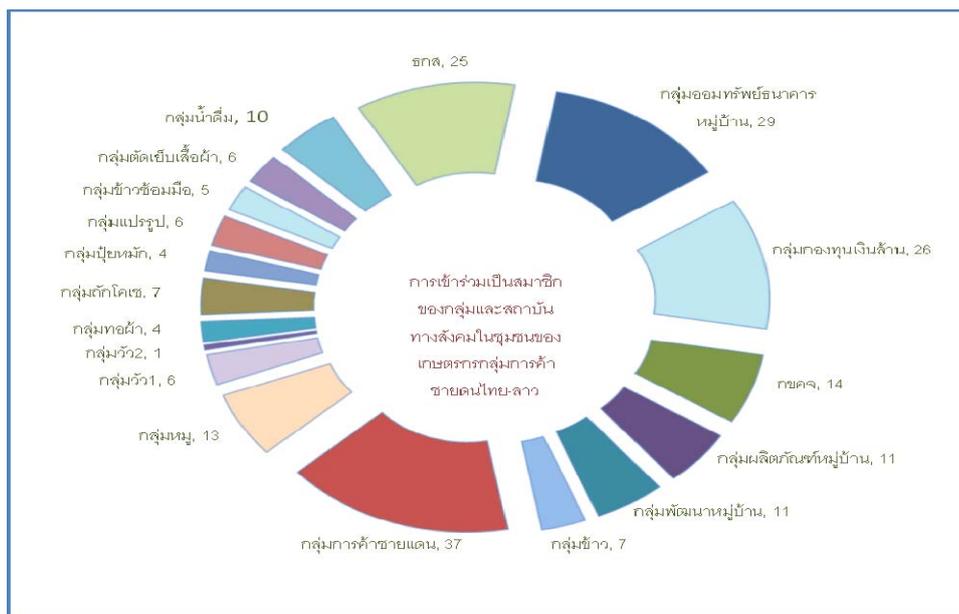
วัฒนธรรมชุมชนเป็นสิ่งที่ผูกพันแนบแน่นกับวิถีชีวิต สะท้อนให้เห็นวิถีคิด ดังนั้นวัฒนธรรมชุมชนเป็นกลไกที่สร้างความสัมพันธ์ และคงความสัมพันธ์ของสมาชิกชุมชนไว้ด้วยกัน ความสัมพันธ์นี้ย่อมถือได้ว่าเป็นทูทางสังคมและทูทางวัฒนธรรม ซึ่งชุมชนบ้านฮวกนั้นได้ตระหนักและให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมระหว่างชุมชนชายแดนไทย-ลาว โดยในปี 2551 ที่ผ่านมามีได้ร่วมกับส่วนงานราชการจังหวัดพะเยาและส่วนราชการเมืองคอบ สปป.ลาว ในการจัดงาน “ตักบาตรสองแผ่นดิน และของดีไชยะบุรีศรี ภูซาง” ณ ตลาดการค้าชายแดนไทย-ลาวบ้านฮวก อ. ภูซาง จ.พะเยา เพื่อสืบสานและ

ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน อีกทั้งเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศ

ในลักษณะสังคมบ้านฮวกพบว่า คริวเรือนที่เป็นไปมาหาหาและช่วยเหลือกันอยู่ตลอดของสมาชิก ในการดำเนินธุรกิจเกษตรทั้งหลาย นอกเหนือจากความรู้ ทักษะ และทัศนคติแล้ว เครือข่ายความสัมพันธ์เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มสมาชิกสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการฝึกอบรมไปใช้ให้ประสบความสำเร็จ เครือข่ายความสัมพันธ์เป็นเครื่องช่วยให้เกิดความหลากหลายในความคิดและช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่กว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

รูปแบบของความสัมพันธ์ □ ทางสังคมในรูปแบบของ “ความเชื่อถือไว □ วางใจ” (Trust) ถือเป็นทุนทางสังคมซึ่งมีวัตถุประสงค์ □ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของกลุ่มและสังคมโดยรวม □ หากสมาชิกในกลุ่มมีความไว □ เนื้อเชื่อใจและมีเครือข่าย □ ยาระหว □ างกันมากขึ้นเท □ าไหร่ □ ความสนิทสนมกลมเกลียวจะส □ งผลทำให้ □ คนในสังคมสามารถทำงานได้ □ อย □ างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และมีความเข □ มแข็งเป □ นกลุ่ม □ มเป □ นก □ อนมากขึ้น ในแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ □ ทุนทางสังคมจะส □ งผลกระทบภายนอกทางบวก (Positive Externality) ต □ อกลุ่มในสังคม ซึ่งจากการศึกษาพบว่ากลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวกพบว่า สมาชิกในกลุ่มมีความเชื่อใจกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มเองในระดับสูง (70-100 คะแนน) คิดเป็นร้อยละ 73 (ตารางที่ 4-10) ทั้งนี้สมาชิกในกลุ่มได้ให้เหตุผลว่าในกลุ่มมีการบริหารจัดการธุรกิจเกษตรชายแดนที่เป็นธรรมก่อให้เกิดการสังคมนิยมที่ สำคัญบนพื้นฐานของความไว □ เนื้อเชื่อใจจึงสามารถใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมส่วนนี้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร อีกทั้งยังเพื่อป้องกันปัญหาและลดข้อขัดแย้งภายในกลุ่มเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับธุรกิจเกษตรการค้าชายแดนไทย-ลาว

ความสัมพันธ์ของสมาชิกในลักษณะที่เหมือนกัน ถือเป็นทุนทางสังคมอีกประการหนึ่ง โดยเฉพาะโอกาสในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและความไว □ เนื้อเชื่อใจกันในการดำเนินธุรกิจร่วมกัน จากการศึกษาพบว่าสมาชิกในกลุ่มการค้าโดยส่วนใหญ่ร้อยละ 89.2 เห็นว่ามีอาณาบริเวณบ้านใกล้เคียงกัน รองลงมาร้อยละ 73 ทำอาชีพเหมือนกันและอีกร้อยละ 43.2 เห็นว่าเป็นญาติพี่น้อง/ เครือญาติกัน ซึ่งสนับสนุนการวิจัย โอกาสในด้านการทำธุรกิจร่วมกัน



ภาพที่ 4-6 การเป็นสมาชิกของกลุ่มและสถาบันทางสังคมในชุมชนของเกษตรกร
ที่มา: การสำรวจ, 2552

ตารางที่ 4-10 ระดับคะแนนความเชื่อใจระหว่างสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

| ประเมินระดับความเชื่อใจระหว่างสมาชิก (โดยเกณฑ์ 100 คะแนน) | ความถี่ | % ต่อจำนวนสมาชิกทั้งหมด (N=37) |
|--|---------|-----------------------------------|
| สูง (70-100) | 27 | 73.0 |
| ปานกลาง (40-69) | 9 | 27.3 |
| น้อย (0-30) | 1 | 3.7 |

ที่มา: การสัมภาษณ์, 2552

ตารางที่ 4-11 ลักษณะที่เหมือนกันของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

| ลักษณะที่เหมือนกันของสมาชิก | ความถี่ | % ต่อจำนวนสมาชิกทั้งหมด (N=37) |
|-----------------------------|---------|-----------------------------------|
| อาณาบริเวณบ้านใกล้เคียงกัน | 33 | 89.2 |
| ทำอาชีพเหมือนกัน | 27 | 73.0 |
| ญาติพี่น้อง/ เครือญาติ | 16 | 43.2 |
| เพื่อนสนิท | 11 | 29.7 |
| เพศเดียวกัน | 1 | 2.7 |
| ระดับการศึกษาใกล้เคียงกัน | 0 | 0 |

ตารางที่ 4-9 การเป็นสมาชิกกลุ่มและสถาบันของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

| กลุ่ม | จำนวน | % ต่อจำนวนสมาชิกทั้งหมด (N=37) |
|--------------------------|-------|-----------------------------------|
| 1. ออมทรัพย์ธนาคาร | | |
| หมู่บ้าน | 29 | 78 |
| 2. กองทุนเงินล้าน | 26 | 70 |
| 3. กขคจ | 14 | 38 |
| 4. ผลิตภัณฑ์หมู่บ้าน | 11 | 30 |
| 5. กลุ่มพัฒนาหมู่บ้าน | 11 | 30 |
| 6. กลุ่มข้าว | 7 | 19 |
| 7. กลุ่มการค้าชายแดน | 37 | 100 |
| 8. กลุ่มหมู | 13 | 35 |
| 9. กลุ่มวัว1 | 6 | 16 |
| 10. กลุ่มวัว2 | 1 | 3 |
| 11. กลุ่มทอผ้า | 4 | 11 |
| 12. กลุ่มถักโคเซ | 7 | 19 |
| 13. กลุ่มปุ๋ยหมัก | 4 | 11 |
| 14. กลุ่มแปรรูป | 6 | 16 |
| 15. กลุ่มข้าวซ้อมมือ | 5 | 14 |
| 16. กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า | 6 | 16 |
| 17. กลุ่มน้ำดื่ม (SML) | 10 | 27 |
| 18. ธกส. | 25 | 68 |

ที่มา: การสำรวจ, 2552

ที่มา: การสัมภาษณ์, 2552

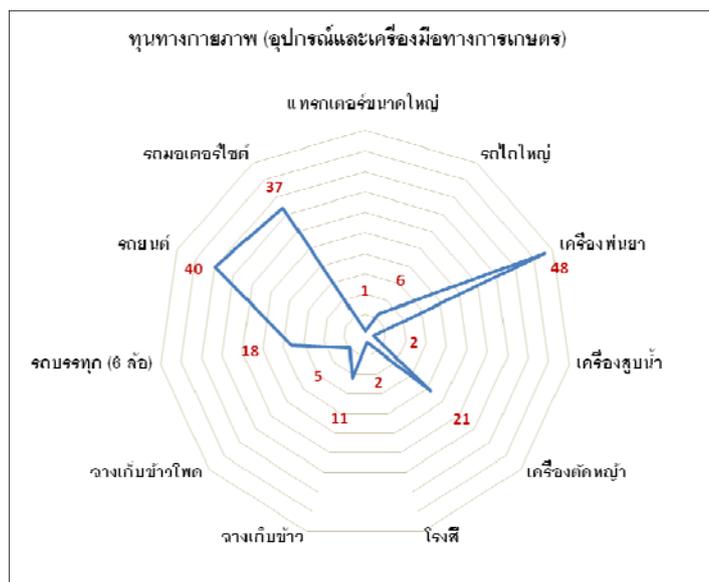
5.2.3 ทุนธรรมชาติ (Natural asset)

ด้วยลักษณะภูมิประเทศซึ่งมีภูเขาที่กั้นระหว่างเมืองคอบ กับแขวงไซยะบูลี ทำให้เส้นทางการลำเลียงผลผลิตเกษตรจำเป็นต้องพึ่งพิงทางออก ณ ด้านผอนปรนกิวหkB้านฮวก รวมทั้งวิถีชีวิตของชาวบ้านฮวกผูกพันกับพึ่งพิงการใช้ประโยชน์ที่ดินบนที่ดอน ที่ราบเชิงเขา และที่ราบลุ่มเพื่อการผลิตเป็นอาหารและรายได้ พืชเศรษฐกิจนอกจากข้าวเหนียวนาปีได้แก่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และถั่วลิสงเมล็ดใหญ่ ซึ่งเกษตรกรปลูกอย่างต่อเนื่องในฤดูฝนบนที่ดอนอาศัยน้ำฝน และในฤดูแล้งในพื้นที่ราบลุ่มรับน้ำชลประทานจากอ่างเก็บน้ำ นอกจากนี้เกษตรกรปลูกไม้ยืนต้น เศรษฐกิจบนที่ดอน เช่น ยางพารา ลิ้นจี่ ในพื้นที่ที่มีความเหมาะสมน้อยกับพืชไร่เศรษฐกิจ ทำให้ระบบการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นลักษณะที่มีความหลากหลาย กระจายเป็นหย่อมๆ สลับกันไปมา (mosaic) ประกอบด้วย พื้นที่ป่าอนุรักษ์ พื้นที่ไม้ยืนต้น พืชไร่บนที่ลาดชัน ที่ดอน ที่ราบเชิงเขา และพื้นที่นาลุ่ม

5.2.4 ทุนทางกายภาพ (physical assets)

นอกจากบ้านฮวกจะมีทุนทางสังคมที่ดีแล้ว ด้านกายภาพ หรือทุนทางกายภาพ (physical assets) ที่สำคัญสำหรับภาคการเกษตรในการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับกลุ่มการค้าชายแดนสินค้าเกษตรที่มีการลงทุนในการเกษตรในฝั่งลาวด้วยแล้ว ทุนทางกายภาพในส่วนที่เป็นอุปกรณ์และเครื่องมือทางการเกษตร (สินทรัพย์) ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างช่องทางเสริมสร้างรายได้และเพิ่มประสิทธิภาพในห่วงโซ่การผลิตสินค้าเกษตรชายแดนที่มีคุณภาพ จากการศึกษาพบว่าสินทรัพย์สะสมรวมที่เอื้อต่อการเข้าไปส่งเสริมการปลูกพืช การเก็บผลผลิต รวมถึงการติดต่อเจรจาที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจเกษตรของกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

จากการศึกษาพบว่า ภายในสมาชิก 37 คนพบว่ามีอุปกรณ์และเครื่องมือทางเกษตรเป็นของตนเอง และถือว่าเป็นสินทรัพย์ที่สำคัญ มีดังนี้ คือ รถแทรกเตอร์ขนาดใหญ่ รถไถใหญ่ รถบรรทุก (6 ล้อ) รถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ เครื่องพ่นยา เครื่องสูบน้ำ เครื่องตัดหญ้า ฉางเก็บข้าว ฉางเก็บข้าวโพด และโรงสี (ดังภาพที่ 4-7) นอกจากนี้ทุนทางกายภาพที่สำคัญนอกเหนือจากที่กล่าวมาเบื้องต้นพบว่า โครงสร้างพื้นฐาน น้ำประปา อ่างเก็บน้ำ และการคมนาคม มีความสมบูรณ์ และได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากองค์กรส่วนท้องถิ่น และภาครัฐ โดยเฉพาะด้านทรัพยากรน้ำ ที่กลุ่มสามารถใช้ในการผลิตน้ำบริโภคและจัดการจำหน่ายภายในชุมชน



ภาพที่ 4-7 ทุนทางกายภาพของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว ที่มา: การสำรวจ, 2552

5.2.5 ทุนทางการเงิน (Financial assets)

ทุนทางการเงินถือว่าเป็นทุนที่สำคัญเช่นเดียวกับทุนทางสังคมที่เป็นเงื่อนไขต่อการเกิดกลุ่มการค้าบ้านฮวก ซึ่งจากการประเมินทางการเงิน (Financial Assets) ของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาวเงินลงทุนในรอบปีการผลิต 2551/52 มีการนำเงินใช้ในลงทุน 2 ลักษณะ คือ การลงทุนในการผลิตเกษตรในพื้นที่ฝั่งไทยและการลงทุนผลิตสินค้าการเกษตรในฝั่งลาวทั้งนี้รวมทั้งการซื้อมาและจำหน่ายไป

สำหรับการลงทุนในฝั่งไทยในรอบปี 2551/52 นั้นสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนได้ลงทุนในพืชหลัก 3 ชนิดคือ ข้าว ข้าวโพด และถั่วลิสง (พันธุ์พระราชทาน) ซึ่งได้ทำการผลิตในพื้นที่การเกษตรของตนเอง และเก็บเกี่ยวผลผลิตให้กับพ่อค้าท้องถิ่นในพื้นที่ อ. ภูซาง จ. พะเยา ผลการศึกษาพบว่าสมาชิกมีต้นทุนในการเกษตรภายในประเทศรวมทั้งสิ้นเป็นเงิน 1,015,800 บาท สมาชิกมีต้นทุนในการเกษตรภายในประเทศโดยเฉลี่ยเท่ากับ 27,454 บาท/ครัวเรือน/ปี โดยเป็นต้นทุนในการผลิตข้าวโดยเฉลี่ยเท่ากับ 4,865 บาท/ครัวเรือน/ปี ต้นทุนในการผลิตข้าวโพดโดยเฉลี่ยเท่ากับ 18,157 บาท/ครัวเรือน/ปี และต้นทุนในการปลูกถั่วลิสงโดยเฉลี่ยเท่ากับ 4,432 บาท/ครัวเรือน/ปี และมีรายรับสุทธิเฉลี่ย 48,744 บาท/ครัวเรือน/ปี (ตารางที่ 4-12)

ส่วนการลงทุนผลิตสินค้าการเกษตรในฝั่งลาวในรอบปีการผลิต 2551/52 นั้นกลุ่มการค้าชายแดนได้ลงทุนในพืชหลัก 4 ชนิด คือ ข้าวโพด ถั่วลิสง เต๋อย ดอกหญ้า และนอกจากนี้ยังมีสมาชิกที่ดำเนินการค้าสินค้าเกษตรอย่างอื่นเป็นกิจการรายบุคคลในกิจกรรมดังต่อไปนี้ การค้าตะเกียบ ลูกชืดหนอนไม้ไผ่ และขี้เลื่อย โดยสินค้าการเกษตรแต่ละชนิดมีแหล่งซื้อมาขายไปแตกต่างกันไป (ตารางที่ 24) ผลการศึกษาทำให้ทราบการเข้าไปดำเนินกิจกรรมธุรกิจเกษตรการค้าชายแดนไทย-ลาวของกลุ่ม

การค้าขายแดนบ้านฮวกนั้นมีต้นทุนในการดำเนินธุรกิจเกษตรการค้าขายแดนในรอบการผลิตปี 2551/52 รวมทั้งสิ้นเป็นมูลค่า 69,126,000บาท และมีรายรับสุทธิเฉลี่ย 3,166,879 บาท โดยแต่ละกิจกรรมการลงทุนในพืชแต่ละชนิด

รายได้ในการดำเนินกิจกรรมการค้าขายแดนไทยลาวถือเป็นส่วนหนึ่งของรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรสมาชิกกลุ่มการค้าขายแดนบ้านฮวก ผลในการศึกษาครั้งนี้คณะวิจัยได้นำเสนอรายได้ของครัวเรือนเฉพาะส่วนที่เป็นรายรับสุทธิซึ่งเป็นส่วนต่างระหว่างราคาซื้อและราคาขายไปของสินค้าเกษตรเพียงเท่านั้น (ไม่ได้หักค่าใช้จ่ายในส่วนราชการและค่าภาษีศุลกากรใดๆทั้งสิ้น) จากผลการศึกษาพบว่า ในรอบปีการผลิต 2551/52 สมาชิกกลุ่มการค้าขายแดนไทย-ลาว มีรายรับสุทธิจากการดำเนินธุรกิจเกษตรการค้าขายแดนโดยรวมทั้งสิ้น 117,174,500 บาท/ครัวเรือน/ปี และมีรายรับสุทธิโดยเฉลี่ยเท่ากับ 3,166,879 บาท/ครัวเรือน/ปี

อย่างไรก็ตามภายหลังจากที่มีการติดตามข้อมูลพบว่าเกษตรกรที่รวมกลุ่มเดิมปี 2543 37 คนปี 51 มี 28 คนและปัจจุบันดำเนินการรูดกลุ่มย่อยเพียง 8 กลุ่มที่ลงทุนในลาว การลงทุนจากการสัมภาษณ์กลุ่มสมาชิก ต้นทุนการผลิตข้าวโพด 1 กิโลกรัมต้องลงทุนการข้ามพรมแดน 56 สตางค์ โดยมีสัดส่วนของค่าธรรมเนียม 16 สตางค์ ค่ารถขนย้าย 20 สตางค์ ค่าสรรพากร 10 สตางค์ และค่าแรง 10 สตางค์ ซึ่งปกติรับซื้อจากเกษตรกรลาว 3.50 บาท กลุ่มขายสินค้าในฝั่งไทย ปี 2552 ได้ราคา 4.50 บาท สัดส่วนกำไรที่ได้ประมาณ 70 สตางค์ ซึ่งปัจจุบันต้องเสียค่าดำเนินการในการขนส่งสินค้าข้ามพรมแดน 56 สตางค์ต่อกิโลกรัม ซึ่งกำไรสุทธิที่กลุ่มได้ประมาณ 14 สตางค์ต่อกิโลกรัม

ตารางที่ 24 แหล่งซื้อมาขายไปสินค้าเกษตรของสมาชิกกลุ่มการค้าขายแดนไทย-ลาว

| พืช | แหล่งซื้อ (บาท/กก.) | แหล่งขายไป (บาท/กก.) |
|------------|-----------------------|------------------------------------|
| ข้าวโพด | ฝั่งโขง ป่าซาง ปางมอญ | สุโขทัย เชียงคำ จุน อยุธยา ลำพูน |
| | บ้านม่วง น้ำพ้าว เค็ง | พิษณุโลก พิจิตร กำแพงเพชร |
| ถั่วลิสง | ปางมอญ | ลำปาง |
| เคียว | ปางมอญ | พะเยา สุโขทัย ชัยภูมิ เลย กรุงเทพฯ |
| ดอกหญ้า | ฝั่งโขง ปางมอญ | เทิง สุโขทัย สระแก้ว ปราจีนบุรี |
| ตะเกียบ | เมืองคอบ | เชียงใหม่ ลำปาง |
| หนอนไม้ไผ่ | หลวงพระบาง | เชียงใหม่ |
| ขี้เลื่อย | เมืองคอบ | พะเยา |
| ปอสา | เมืองคอบ | เชียงใหม่ เชียงใหม่ |
| ลูกชิด | เชียงฮ่อน เมืองคอบ | เชียงใหม่ |

ที่มา: การสัมภาษณ์, 2552

ตารางที่ 4-12 เงินลงทุนและรายได้ในรอบการผลิต 2551/52 ของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

| พืช | ต้นทุนเงินสด (บาท) | | รายรับสุทธิ (บาท) | |
|-------------------------------|--------------------|-----------|-------------------|-----------|
| | รวม | เฉลี่ย | รวม | เฉลี่ย |
| ภายในประเทศ | | | | |
| ข้าว | 180,000 | 4,865 | *99,262 | *16,543 |
| ข้าวโพด | 671,800 | 18,157 | 703,460 | 19,012 |
| ถั่วลิสง | 164,000 | 4,432 | 488,000 | 13,189 |
| รวม | 1,015,800 | 27,454 | 1,290,722 | 48,744 |
| การค้าชายแดน (กลุ่ม) | | | | |
| ข้าวโพด | 36,159,500 | 977,284 | 64,891,000 | 1,753,811 |
| ถั่วลิสง | 17,024,000 | 460,108 | 48,139,500 | 1,301,068 |
| เด็อย | 4,723,000 | 127,648 | 1,379,500 | 37,284 |
| ดอกหญ้า | 11,219,500 | 303,229 | 2,764,500 | 74,716 |
| รวม | 69,126,000 | 1,868,269 | 117,174,500 | 3,166,879 |
| การค้าชายแดน (ส่วนตัว) | | | | |
| ตะเกียบ** | 44,000 | - | 8,000 | - |
| หนอนไม้ไผ่** | 1,400,000 | - | 100,000 | - |
| ขี้เริ่อย | 0 | 0 | 2,100,000 | - |
| ปอสา | 758,000 | 20,486 | 844,000 | 22,811 |

ที่มา: การสัมภาษณ์, 2552

ตารางที่ 25 ราคาซื้อขายสินค้าเกษตรของสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

| พืช | ราคาซื้อ (บาท/กก.) | ราคาขาย (บาท/กก.)* |
|------------|--------------------|--------------------|
| ข้าวโพด | 5-5.20 | 5.70-6.20 |
| ถั่วลิสง | 12-18 | 18-23 |
| เด็อย | 4.5-5 | 6.5 |
| ดอกหญ้า | 18-22 | 22-27 |
| ตะเกียบ | 10-11 | 12-13 |
| หนอนไม้ไผ่ | 140-280 | 145-285 |
| ขี้เริ่อย | * | 0.5-0.75 |
| ปอสา | 11-13 | 24-26 |

ที่มา: การสัมภาษณ์, 2552 หมายเหตุ **ได้มาฟรี มีเฉพาะค่าขนส่ง และน้ำมันเป็นต้นทุน

5.4 บทสรุป

ชุมชนชายแดนบ้านฮวก และเมืองคอบ แขวงไซยะบูลี ของ สปป.ลาว มีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจกันมานาน ความสัมพันธ์ดังกล่าวได้กลายเป็นทุนดำเนินธุรกิจชายแดนที่สำคัญ เมื่อบ้านฮวกได้พัฒนาเป็นจุดผ่อนปรนตามนโยบายการจัดระบบเศรษฐกิจตามแนวชายแดน และการผลักดันระบบเกษตรพันธะสัญญาตามกรอบ ACMECS จากการศึกษาโดยใช้แนวทาง Sustainable livelihood ทำให้ทราบถึงศักยภาพ 5 ด้าน และทุนทางสังคม ของกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวก เป็นต้นทุนที่เกษตรกรนำมาใช้ในกระบวนการดำรงชีพ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับผลลัพธ์ (outcome) และโอกาสการเลือกวิถีการดำรงชีพ นอกจากนี้กระบวนการตัดสินใจได้รับอิทธิพลโดยตรงจากความเปราะบางของระบบ เช่น นโยบายสินค้าชายแดนที่ไม่ชัดเจนอันเป็นผลมาจากการเมือง และการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างและสถาบันดังนี้

1. **ทุนมนุษย์ (Human assets)** ทุนมนุษย์ ถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญอันหนึ่งในกระบวนการดำเนินธุรกิจเกษตร องค์การชุมชนท้องถิ่นเพื่อดำเนินธุรกิจสินค้าเกษตรชายแดนไทย-ลาว ของชุมชนเกษตรกรบ้านฮวก เป็นนวัตกรรมทางสังคมและสถาบันประเภทหนึ่งที่อาศัยทุนทางสังคม วัฒนธรรม กอปรกับทุนทางมนุษย์ที่มีขีดความสามารถผู้นำชุมชนทางด้านการผลิตและการตลาด และภาวะความเป็นผู้นำสูงจนสามารถโน้มน้าวให้เกษตรกรร่วมระดมทุนและรวมกลุ่มกันทำธุรกิจชุมชน การก่อตัวและพัฒนาการของกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวกเกิดจากภายใน โดยมีผู้นำกลุ่มที่ไม่ซ้ำซ้อน และสมาชิกมีความเข้าใจเป้าหมายของกลุ่ม รวมถึงการเพิ่มศักยภาพด้านบริหารจัดการและการประกอบอาชีพเสริมด้วยการฝึกอบรมจากหน่วยงานต่างๆ ทำให้กระบวนการกลุ่มดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2. **ทุนทางสังคม (Social assets)** ชุมชนบ้านฮวกมีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเกื้อหนุนและความร่วมมือในการดำเนินงานซึ่งกันและกัน เพื่อก่อให้เกิดความสามารถในการปรับปรุงสภาวะและพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือที่จะทำให้คนมารวมกันทำกิจกรรมร่วมกัน จำนวนกลุ่มที่สมาชิกในกลุ่มการค้าเป็นสมาชิกเป็นตัวชี้วัดหนึ่งขององค์ประกอบด้านกลุ่มและเครือข่าย จากการศึกษาค้นพบว่า มีกลุ่มและสถาบันที่มีการจัดตั้งและสมาชิกในชุมชนบ้านฮวกเข้าร่วมเป็นสมาชิกอยู่ 18 กลุ่ม/สถาบัน นอกจากนี้ยังพบว่าสมาชิกร้อยละ 73 ความไว้วางใจกันในระดับสูง (70-100 คะแนน)

3. **ทุนทางธรรมชาติ (Natural assets)** ด้วยลักษณะภูมิประเทศซึ่งมีภูเขาถิ่นระหว่างเมืองคอบ กับแขวงไซยะบูลี ทำให้เส้นทางการลำเลียงผลิตผลเกษตรจำเป็นต้องพึ่งพิงทางออก ณ ด่านผ่อนปรนกิวฮกบ้านฮวก รวมทั้งวิถีชีวิตของชาวบ้านฮวกผูกพันกับพึ่งพิงการใช้ประโยชน์ที่ดินบนที่ดอน ที่ราบเชิงเขา และที่ราบลุ่มเพื่อการผลิตเป็นอาหารและรายได้ พืชเศรษฐกิจ

4. **ทุนทางกายภาพ (Physical assets)** ทุนทางกายภาพที่สำคัญสำหรับภาคการเกษตรในการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับกลุ่มการค้าชายแดนสินค้าเกษตรที่มีการลงทุนในการเกษตรในฝั่งลาวด้วยแล้ว อุปกรณ์และเครื่องมือทางการเกษตร ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างช่องทางเสริมสร้างรายได้และเพิ่มประสิทธิภาพในห่วงโซ่การผลิตสินค้าเกษตรชายแดนที่มีคุณภาพ จากการศึกษาพบว่าสินทรัพย์สะสมรวมที่เอื้อต่อการเข้าไปส่งเสริมการปลูกพืช การเก็บผลผลิต รวมถึงการติดต่อเจรจาที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจเกษตรของกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว ภายในสมาชิก 37 คน มีอุปกรณ์และเครื่องมือทางเกษตรเป็นของตนเอง และถือว่าเป็นสินทรัพย์ที่สำคัญ มีดังนี้ คือ รถแทรกเตอร์ขนาดใหญ่ รถไถใหญ่ รถบรรทุก รถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ เครื่องพ่นยา เครื่องสูบน้ำ เครื่องตัดหญ้า ฉางเก็บข้าว ฉางเก็บข้าวโพด และโรงสี

5. **ทุนทางการเงิน (Financial assets)** ในรอบปีการผลิต 2551/52 สมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาวมีการนำเงินใช้ในลงทุน 2 ลักษณะ คือ การลงทุนในการผลิตเกษตรในพื้นที่ฝั่งไทย และการลงทุนผลิตสินค้าเกษตรในฝั่งลาวทั้งนี้รวมทั้งการซื้อและจำหน่ายไป สำหรับการลงทุนในฝั่งไทยในรอบปี 2551/52 นั้นสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนได้ลงทุนในพืชหลัก 3 ชนิดคือ ข้าว ข้าวโพด และถั่วลิสง ซึ่งได้ทำการผลิตในพื้นที่การเกษตรของตนเอง และเก็บเกี่ยวผลผลิตให้กับพ่อค้าท้องถิ่นในพื้นที่ ผลการศึกษาพบว่า สมาชิกมีต้นทุนในการเกษตรภายในประเทศรวมทั้งสิ้นเป็นเงิน 1,015,800 บาท ส่วนการลงทุนผลิตสินค้าเกษตรในฝั่งลาวนั้นได้ลงทุนในพืชหลัก 4 ชนิด คือ ข้าวโพด ถั่วลิสง เต๋อย ดอกหญ้า กลุ่มการค้าชายแดนบ้านสวนนั้นมีต้นทุนในการดำเนินธุรกิจเกษตรการค้าชายแดนในรอบการผลิตปี 2551/52 รวมทั้งสิ้นเป็นมูลค่า 69,126,000บาท และมีรายรับสุทธิรวม 117,174,500 บาท โดยผลการศึกษาครั้งนี้คณะวิจัยได้นำเสนอรายได้ของครัวเรือนเฉพาะส่วนที่เป็นรายรับสุทธิซึ่งเป็นส่วนต่างระหว่างราคาซื้อและราคาขายไปของสินค้าเกษตรเพียงเท่านั้น (ไม่ได้หักค่าใช้จ่ายในส่วนราชการและค่าภาษีศุลกากรใดๆทั้งสิ้น)

กล่าวโดยสรุป กลุ่มการค้าชายแดนบ้านสวน ได้ใช้ความได้เปรียบของทุนมนุษย์และทุนทางสังคม (สนับสนุนด้วยทุนทางกายภาพ) เพื่อพัฒนาธุรกิจเกษตรข้ามพรมแดน ถึงแม้จะมีทุนทางการเงินต่ำ ส่วนที่จะเสริมสร้างศักยภาพในการดำเนินงานของกลุ่ม รัฐต้องทำความเข้าใจเรื่องผลกระทบของข้อตกลงเขตการค้าเสรีในภูมิภาคอาเซียนและแนวทางปฏิบัติของภาครัฐในพื้นที่ที่จะสนับสนุนการทำธุรกิจเกษตรข้ามพรมแดนอย่างมีประสิทธิภาพ และยังมีจุดแข็งด้านด้านการรวมกลุ่ม การที่วัฒนธรรมสองพื้นที่ใกล้เคียงกัน และ ประชาชนเห็นความสำคัญของการค้าและโอกาสการค้าข้ามพรมแดน สิ่งที่มีผลกระทบต่อความยั่งยืน ได้แก่ ความไม่แน่นอนของนโยบาย การจัดการผลิตพืชที่สามารถต้นทุนการผลิตที่สูง การส่งเสริมในการผลิตพืชในฝั่งลาวระยะยาว และการแข่งขันด้านราคากับพ่อค้ารายอื่นๆและกลุ่มอื่นในฝั่งลาว

บทที่ 5

มาตรการเชิงนโยบายที่สนับสนุนธุรกิจเกษตรข้ามพรมแดน

มาตรการเชิงนโยบายในบทที่ 5 ซึ่งเป็นผลมาจากการประชุมเชิงปฏิบัติการกับสมาชิกของกลุ่มและผู้มีส่วนร่วมกับกรปฏิบัติและนโยบาย และการวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องและข้อมูลที่สามารถรวบรวมได้ ซึ่งบทนี้ได้กล่าวถึงผลกระทบด้านนโยบายที่ยังจำกัดต่อการทำธุรกิจของกลุ่ม ความเสี่ยงที่เกิดจากปัจจัยภายนอก ปัญหาข้อจำกัดในการพัฒนาการเกษตรในบ้านฮวก และข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาของกลุ่มและชุมชนบ้านฮวก ซึ่งเนื้อหาในบทได้ครอบคลุม มาตรการด้านนโยบาย ข้อจำกัดในทางปฏิบัติ ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อปฏิบัติงานของกลุ่มในอนาคต และมีรายละเอียดดังนี้

5.1 ผลกระทบด้านนโยบายและข้อจำกัดการทำธุรกิจเกษตรข้ามพรมแดน

5.1.1 ปัญหาด้านราคาที่มีผลมาจากนโยบายของภาครัฐ

5.1.1.1 นโยบายประเทศไทย

เนื่องจากกรอบ Contact farming ยกเลิกไปแล้ว ให้ดำเนินการตามกรอบ AFTA ที่สินค้านำเข้า การเกษตรมีภาษีนำเข้าเป็น 0% เนื่องจากทางกลุ่มเกรงว่าหากเมื่อเศรษฐกิจฟื้นตัวดีขึ้น อาจเกิดปัญหา ในประเด็นที่ว่าพ่อค้าจีนจะเข้ามาแย่งรับซื้อสินค้าเกษตร (ข้าวโพด) ในฝั่งลาวโดยทางจีนได้ตั้งราคารับซื้อสูงถึง 4.80 บาท/กก. ในขณะที่ราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในตลาดของไทยอยู่ที่ 3.80 บาท/กก. เท่านั้น ในขณะที่เกษตรกรกลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวกเป็นผู้ลงทุนในการสนับสนุนทางด้านเทคโนโลยีการผลิตและปัจจัยการผลิตทางเกษตรต่างๆ ให้กับเกษตรกรชาวลาว แต่ต้องประสบกับภาวะความไม่แน่นอนและความเสี่ยงในตลาดรับซื้อผลผลิตในพื้นที่ของเกษตรกรชาวลาวที่อาจจะหันไปขายผลผลิตให้กับพ่อค้าชาวจีนที่ให้ราคาสูงกว่า ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น แต่เนื่องจากปัจจุบันด้วยลักษณะภูมิศาสตร์เมืองคอบ สปป. ลาว ที่เป็นภูเขาและโครงสร้างพื้นฐานที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ เป็นปัญหาต่อการขนส่งจากในเขตลาวไปจีนตอนใต้ซึ่งส่งผลกระทบต่อต้นทุนค่าขนส่งจึงยังไม่คุ้มที่จีนจะเข้ามารับซื้ออย่างเต็มตัว ซึ่งส่งผลดีต่อบ้านฮวกดี แต่เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาดังกล่าวทางกลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวกจึงได้รวบรวมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อทางจังหวัดเพื่อเตรียมการดังนี้

1. การให้หน่วยงานรัฐบาลเข้ามาดูแลในการทำสัญญาระหว่างพ่อค้าไทย-ลาว ซึ่งที่ผ่านมายังไม่มีหน่วยงานใดๆ เข้ามาดูแลในจุดนี้ โดยทางกลุ่มบ้านฮวกอยากให้มีการดำเนินการด้านกรอบพันธะสัญญาค้าขายระหว่างทางแขวงไซยะบูลี กับทาง จ.พะเยา เพื่อเป็นมาตรการและนโยบายมาช่วยส่งเสริมความเข้มแข็ง ลดภาวะความเสี่ยงของชาวบ้านผู้ประกอบการกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว บ้านฮวกมากขึ้น

2. ความเป็นไปได้หรือโอกาสที่จะมีโควตานำเข้าให้กับกลุ่มผู้ประกอบการการค้าชายแดน บ้านฮวก เพราะหากสินค้าการเกษตรมีภาษีนำเข้าเป็น 0% ตามกรอบ AFTA อาจมีการกีดกันทางการค้าเกิดขึ้น อาทิ **ในกรณีที่บริษัทรายใหญ่ เช่น CP ต้องการที่จะเข้ามาแทรกแซงและกีดกันทางการค้าเมื่อภาษีนำเข้าเป็น 0% ย่อมที่จะไม่รับซื้อสินค้าทางเกษตรจากภายในประเทศ และหันไปนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศแทน (**เป็นข้อคิดเห็นตามความเข้าใจของกลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวก)

5.1.1.2 นโยบายประเทศไทย นโยบายของ สปป.ลาว

นโยบายสปป. ลาว ถึงแม้ว่าจะดำเนินการในลักษณะที่เป็นเกษตรพันธะสัญญา แต่ในทางปฏิบัติตลาดสินค้าเกษตรโดยเฉพาะข้าวโพด ราคาซื้อไม่ได้ผันแปรตามภาวะตลาดแต่เป็นการกำหนดทางด้านราคาจากเจ้าเมืองคอบ (การกำหนดการรับซื้อและเงื่อนไขในการตกลงในการผลิตของกลุ่มบ้านฮวกต้องผ่านกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ โดยเฉพาะความเห็นชอบจากเจ้าเมืองคอบให้มีการผลิตและรับซื้อสินค้า ซึ่งเจ้าเมืองเป็นผู้กำหนดว่าพ่อค้าชาวไทยต้องรับซื้อสินค้าเกษตรจากเกษตรกรลาวในราคาเท่าไร โดยที่เจ้าเมืองจะอาศัยฐานด้านราคาจากปีก่อนและเปรียบเทียบกับต้นทุนการผลิตโดยรวมของเกษตรกรฝั่งลาว ซึ่งโดยทั่วไปจะมีลักษณะการกำหนดราคาจากเจ้าเมือง แต่การเจรจาจะขึ้นอยู่กับผู้ประกอบการของกลุ่มโดยเฉพาะประธานกลุ่มและเจ้าหน้าที่ตลาดที่จะทำหน้าที่ในการตกลงด้านราคารวมถึงการเจรจาต่อรอง อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากที่กลุ่มผู้ประกอบการการค้าชายแดนบ้านฮวกได้ชี้แจงกับเจ้าเมืองคอบได้รับทราบในเรื่องเกี่ยวกับต้นทุนการผลิต เจ้าเมืองคอบก็ได้ทำความเข้าใจและมีการปรับมาตรการด้านภาษี

โดยภาพรวมในปี 2552 เกษตรผู้ประกอบการการค้าชายแดนไทย-ลาว ในรอบปีการผลิต 2552 นี้ มีการจัดการด้านการตลาดเป็นระบบมากขึ้นแต่ก็ยังมีความเป็นห่วงเรื่องราคาสินค้าเกษตรภายในประเทศหากราคาภายในประเทศต่ำกว่าราคาที่รับซื้อเข้ามาดังเช่นที่เกิดขึ้นในกรณีของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

5.2 ปัญหาความเสี่ยงที่มีผลจากปัจจัยภายนอกอื่น ๆ

นอกจากจะประสบกับปัญหาทางด้านราคาสินค้าเกษตรตกต่ำแล้ว สถานการณ์ปัจจุบันของทางกลุ่มที่ได้รับความเสี่ยงจากปัจจัยภายนอกอื่น ๆ ดังมีรายละเอียดดังนี้

1. ความไม่ซื่อสัตย์ของเกษตรกร สปป.ลาว ที่ในช่วงเดือนมกราคม-เมษายน เมื่อต้องการทุนในการผลิตก็เข้ามาติดต่อทางกลุ่มบ้านฮวกให้เข้าไปลงทุนในเรื่อง พันธุ์พืช ปุ๋ย และปัจจัยการผลิตอื่นๆ แต่เมื่อถึงฤดูการเก็บเกี่ยวผลผลิตนั้น เกษตรกรกลับเลือกที่จะขายสินค้าให้กับผู้รับซื้อสินค้าที่ให้ราคาสูงกว่า ทำให้เกิดความเสียหายด้านปริมาณรับซื้อคืน ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวแตกต่างจากการทำธุรกิจพันธะสัญญาของบริษัทที่บริษัทรับซื้อมีข้อตกลงที่มีการกำหนดชัดเจนทำให้เกษตรกรต้องขายสินค้าให้กับบริษัท ซึ่งตรงกันข้ามกับกรณีของกลุ่มบ้านฮวก

2. การมองจากกลุ่มภายนอกเรื่องยาเสพติด กลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวก ในเรื่องของยาเสพติด ที่มีชื่ออยู่ในลิสต์ผู้ต้องสงสัยในการนำเข้ายาเสพติด ทั้งๆ ที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับจริงๆ แต่ทางกลุ่มมิได้มีผลประโยชน์ให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องดูแล (กอ.รมน.) จึงถูกจับตามองในประเด็นนี้เสมอมา ซึ่งส่งผลต่อชื่อเสียงของชุมชน และภาพรวมในแง่ลบจากบุคคลภายนอก

3. การช่วยเหลือทางด้านนโยบายจากภาครัฐ สำหรับผลผลิตทางการเกษตรที่ปลูกในพื้นที่ของประเทศไทย ทางรัฐบาลมีการช่วยเหลือโดยใช้นโยบายประกันราคาสินค้าเกษตร-ข้าว-ข้าวโพด-มันสำปะหลัง โดยขอความร่วมมือจากผู้ว่าฯ นายอำเภอ กำหนดและส่วนท้องถิ่นอย่างเต็มที่ ที่ต้องรับรองเกษตรกรตัวจริงที่แท้จริงเท่านั้นเพราะหัวใจสำคัญคือการขึ้นทะเบียนเกษตรกรเพราะไม่มีใครรู้ว่าผลผลิตที่แท้จริงอยู่ที่ใดดังนั้นจึงต้อง ขึ้นอยู่กับทะเบียนเกษตรกรที่จะทำให้รู้ว่ามีการปลูกข้าวจริงและใครเป็นเจ้าของที่แท้จริง โดยในเขตปกครองบ้านฮวกมีการดำเนินการในขั้นตอนการขึ้นทะเบียน ดังนี้

1. การแจ้งขึ้นทะเบียนเข้าร่วมโครงการประกันราคาเกษตรกรที่จะต้องดำเนินการแจ้งขึ้นทะเบียนเกษตรกรให้เสร็จภายในวันที่ 30 ก.ย. 2552
2. การตรวจสอบความถูกต้องของจำนวนพื้นที่ ชนิดพืชที่ปลูกและปริมาณผลผลิต ที่เกษตรกรแจ้ง โดยผ่านการทำประชาคมจาก “คณะกรรมการตรวจสอบระดับตำบล” ทั้งนี้เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของพื้นที่และประเภทการผลิต หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมการเกษตรออก “ใบรับรองผลการขึ้นทะเบียนผู้ปลูก” รวมทั้งให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ใช้ข้อมูลจากภาพถ่ายดาวเทียมตรวจสอบพื้นที่ และแจ้งให้คณะกรรมการระดับจังหวัดตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง
3. การทำสัญญาฉบับ ๓.๓.๓. เมื่อเกษตรกรได้รับ “ใบรับรองผลการขึ้นทะเบียนผู้ปลูก” ให้ไปติดต่อทำ “สัญญาประกันราคา” กับ ธ.ก.ส. ที่สาขาใกล้บ้าน หรือที่จุดนัดหมาย
4. การประชาสัมพันธ์เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องกับเกษตรกรในเรื่องกลไกการทำงานของมาตรการประกันราคา เพื่อป้องกันปัญหาความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ซึ่งในเขตปกครองบ้านฮวกพบว่าข้อนี้ยังเป็นปัญหามากในการติดต่อสื่อสารระหว่างหัวหน้าส่วนท้องถิ่นกับเกษตรกรลูกบ้าน
5. การจำหน่ายผลผลิตและการรับเงินของเกษตรกร เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการประกันราคามีสิทธิตัดสินใจได้ 2 กรณี (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2552) ได้แก่ 1) กรณีที่เกษตรกรไม่ใช้สิทธิการประกันราคา เกษตรกรก็นำผลผลิตจำหน่ายในราคาตลาด ซึ่งกรณีนี้จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อราคาตลาดนั้นสูงกว่าราคาประกันที่ระบุไว้ใน สัญญา และสูงกว่าราคาอ้างอิง 2) กรณีที่เกษตรกรใช้สิทธิการประกันราคา ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อราคาอ้างอิงต่ำกว่าราคาประกัน ในทางปฏิบัติคาดว่า การตัดสินใจของเกษตรกรจะพิจารณาเปรียบเทียบราคาอ้างอิงกับราคาตลาดด้วย กล่าวคือ

กรณีราคาอ้างอิงต่ำกว่าราคาตลาด กรณีนี้เกษตรกรอาจจะตัดสินใจขายสินค้าเกษตรทันที เนื่องจากจะได้รับประโยชน์สูงสุดโดยเกษตรกรจะได้รับเงิน 2 ก้อน คือ เงินก้อนแรกเกษตรกรจะได้รับเงิน“ส่วนต่างราคา” (ระหว่าง ราคาประกันที่ระบุในสัญญากับราคาตลาดอ้างอิงที่กระทรวงพาณิชย์ ประกาศ) คูณกับปริมาณผลผลิตเฉพาะที่อยู่ในประกันที่ระบุไว้ในสัญญาของเกษตรกรแต่ละราย

กรณีราคาอ้างอิงสูงกว่าราคาตลาด ซึ่งหมายความว่า การประกันราคาที่เกษตรกรได้รับยังไม่พอที่จะชดเชยปัญหาที่ราคาตลาดตกต่ำ การตัดสินใจของเกษตรกรจะมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น คาดว่าเกษตรกรคงเลือกที่จะรอโดย การเก็บสต็อกสินค้าไว้รอให้ราคาสูงขึ้น สำหรับเกษตรกรที่ไม่สามารถเก็บผลผลิตเพื่อรอจังหวะการจำหน่าย อาจจะต้องขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าให้กับโรงงานแปรรูปโรงสี ฯลฯ เนื่องจากโครงการประกันราคานี้ เป็นการให้ความคุ้มครองเพียงบางส่วน ราคาตลาดอาจเคลื่อนไหวต่างไปจากราคาอ้างอิงได้ในบางกรณี หรือในบางพื้นที่ทำให้เกษตรกรยังคงต้องระมัดระวังในการเลือกจังหวะเวลาที่จะขาย ผลผลิต แม้ว่าจะได้รับการคุ้มครองความเสี่ยงส่วนหนึ่ง (ผลต่างระหว่างราคาประกันกับราคาอ้างอิง) แล้วก็ตาม แต่พบว่าปัญหาในทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นในพื้นที่บ้านฮวกคือ เกษตรกร ตกสำรวจ เพราะไม่ได้มาขึ้นทะเบียน หรือไม่ได้ไปทำสัญญากับธ.ก.ส. ในระยะเวลาที่กำหนด ทางกลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวก จ.พะเยา ได้กล่าวถึงนโยบายการให้ความช่วยเหลือเกษตรกรด้านราคาผลผลิตของรัฐบาลตามโครงการประกันราคาว่า รัฐบาลประกันราคาข้าวโพดที่มีความชื้นไม่เกิน 14.5 เปอร์เซ็นต์ ในกิโลกรัมละ 7.10 บาท ในเดือนไซผลผลิตเฉลี่ย 640 กิโลกรัมต่อไร่ (เนื่องจากความชื้นไม่แน่นอนจึงใช้มาตรการการประมาณผลผลิตเฉลี่ยที่ระดับความชื้น 14.5 ต่อไร่) และเกษตรกร 1 ราย เข้าร่วมโครงการได้ไม่เกิน 20 ตัน

5.3 ปัญหาข้อจำกัดและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาด้านการเกษตร

5.3.1 ปัญหาและข้อจำกัด

1. การผลิตในบ้านฮวก ยังไม่มีการกระจายความหลากหลายของพืช ลงทุนในพืชชนิดเดียวกันหมด เช่น ถั่วเขียว ถั่วเหลือง อยากให้มีการศึกษาข้อมูลเรื่องการตลาดของพืชชนิดอื่นเพื่อจะได้นำมาใช้ในวางแผนการผลิตต่อไป

2. สำหรับพืชถั่วเหลือง ยังเห็นว่ามีปัญหาด้านราคา โดยที่ผ่านมาราคาที่จับรับซื้ออยู่ที่ 20 บาท/ กก. แต่ทางกลุ่มสามารถรับซื้อได้ที่ราคา 16 บาท/ กก. ทางกลุ่มจึงสามารถไปลงทุนในพืชชนิดนี้ได้

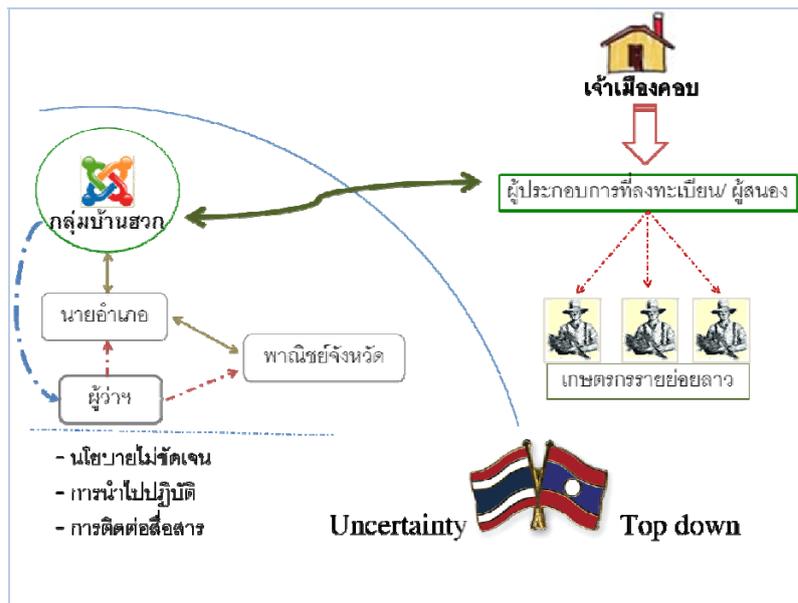
3. การผลิตในฝั่งลาวทั้งฝ่ายผู้สนับสนุนการผลิตและรัฐบาลฝ่ายลาวไม่มีการผนวกมาตรการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมซึ่งอาจจะส่งผลต่อความยั่งยืนของระบบการผลิตในอนาคต

4. รัฐบาลไทยยังไม่ได้มองว่าบ้านฮวกเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญจุดหนึ่งในประเด็นเรื่องของการแก้ปัญหาแรงงานข้ามชาติ และปัญหายาเสพติด นอกจากนี้ นักวิชาการมองว่าการค้า ณ จุด

ชายแดนบ้านฮวกนั้นขาดดุล แต่ในความรู้สึกของชาวบ้านฮวกและผู้ประกอบการค้าในบ้านฮวกเอง กลับไม่ได้รู้สึกเช่นนั้น เพราะในความเป็นจริงแล้วทำยที่สุดเม็ดเงินในการลงทุนที่ไหลออกไปก็จะกลับเข้ามาสู่ผู้ประกอบการบ้านฮวกซึ่งอาจจะเป็นในรูปแบบของการซื้อวัสดุก่อสร้าง เครื่องยนต์ทางการเกษตร และปัจจัยการผลิตอื่นๆ ฯลฯ

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการพัฒนากลุ่มและบ้านฮวก

1. การมีงานทำ (อาชีพเสริมนอกภาคเกษตร) เป็นหลักแหล่งและมั่นคง เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้คนในชุมชน
2. การวางแผนที่จะนำซึ่งข้าวโพดมาอัดแท่งแล้วทำเป็นถ่านจำหน่าย และโรงน้ำแข็ง ในปี 2553 โดยของบประมาณจากใช้งบสนับสนุนเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้รับจัดสรรเพื่อพัฒนาหมู่บ้านทุกปีๆ ละ 250,000
3. การผนวกมาตรการอนุรักษ์ในการรับซื้อผลผลิต และ โอกาสการใช้พืชตระกูลถั่วเข้าไปสนับสนุนในการผลิตข้าวโพดเพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์แก่ดิน
4. ความยั่งยืนของกลุ่มยังขึ้นกับการบริหารจัดการที่จะส่งผลกำไรอย่างต่อเนื่อง และการขยายฐานสมาชิก อย่างไรก็ตามกลุ่มยังมีโอกาสในการเพิ่มสมาชิกที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทำธุรกิจ และขยายการลงทุน เนื่องจากการสนับสนุนด้านการเงินยังมีข้อจำกัดจากสถาบันภายนอก
5. การสร้างมาตรการแรงจูงใจด้านการผลิตกับเจ้าเมืองและสมาชิกฝั่งลาว เพื่อผลิตสินค้าให้กลุ่ม เช่น การผนวกมาตรการอนุรักษ์ในการผลิต การให้เกษตรกรฝั่งลาวเข้าใจการผลิตและลดต้นทุนการผลิต เป็นต้น
6. การมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่น พาณิชย์จังหวัดและหน่วยงานอื่น ๆ ที่ให้ข้อมูล และสนับสนุนกลุ่มต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านนโยบาย รวมถึงแนวทางในลดค่าใช้จ่ายในการนำเข้าสินค้า แม้ว่าจะมีข้อกำหนดในเรื่องนโยบายการค้าที่ไม่มีภาษีการนำเข้า



ภาพที่ 5-1 การประสานเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ไทยและสปป. ลาว

5.4 มาตรการเชิงนโยบายและการสนับสนุนการพัฒนาธุรกิจชายแดน

ข้อตกลงเรื่องการจัดระบบเศรษฐกิจตามแนวชายแดน เพื่อให้เกิดการจ้างงานและการพัฒนาในพื้นที่ชายแดน เพื่อเชื่อมโยงการผลิตระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านทั้ง 3 ประเทศ ก่อให้เกิดการย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศเพื่อนบ้าน โดยเน้นพืชที่ปัจจุบันไทยนำเข้า ซึ่งจะไม่ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรภายในประเทศ เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วเหลือง ถั่วลิสง เป็นต้น นโยบายข้ามพรมแดนมีการเมืองระหว่างประเทศ ภาครัฐระหว่างประเทศซึ่งขึ้นกับความสัมพันธ์ทางการเมือง กล่าวคือถ้ามีข้อขัดแย้งระหว่างประเทศก็จะส่งผลกระทบต่อลดจนนโยบายการอพยพข้ามแดน หรือแรงงานข้ามชาติขึ้นกับนโยบายของประเทศ เหล่านี้มีผลต่อการค้าข้ามพรมแดน

รัฐบาลไทยได้สนับสนุนภาคเอกชนไทยลงทุนในการพัฒนาเกษตรแบบพันธะสัญญา (contract farming) ภายใต้กรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (Ayeyawady-Chao Phraya-Mekong Economic Cooperation strategy (ACMECS)) ซึ่งปัจจุบันในปี 2552 มีการเปลี่ยนแปลงด้านนโยบาย อันเป็นผลสืบเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจ ที่ผ่านมามีเมื่อรัฐบาลมีนโยบายรัฐเข้าแทรกแซงก็มีผลกระทบต่อผลิตผลเกษตรข้ามพรมแดนจากเพื่อนบ้าน อย่างรวดเร็ว ดังนั้นหน่วยงานในท้องถิ่น เกษตรจังหวัด พาณิชย์ จังหวัด เป็นต้น จำเป็นต้องมีกลไกการทำงานในพื้นที่เชิงบูรณาการที่สามารถแปลงนโยบายเป็นแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน จากการศึกษาพบว่าการดำเนินงานดังกล่าวของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังขาดกลไกการทำงานทำความเข้าใจ การถ่ายทอดข้อมูลที่ดำเนินการในพื้นที่ ตลอดจนเกษตรกรที่ผู้ปฏิบัติก็ขาดความรู้ กลยุทธ์หนึ่งที่ต้องพิจารณา คือแนวทางการลดต้นทุนที่อาศัยความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน (cooperation) มากกว่าการต่างคนต่างดำเนินการเพื่อได้รับผลประโยชน์เพื่อ

ความอยู่รอด (exploitation) โดยเฉพาะผู้ส่งออกของประเทศไทย ที่ไม่มีความคุ้นเคย หรือการติดต่อสื่อสารกับบริษัท โดยส่วนใหญ่พบว่าเป็นการค้าเชิงธุรกิจแต่ในกรณีบ้านฮวก พบลักษณะการดำเนินกิจกรรมในเป็นลักษณะการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และมีการลงทุนเพียงแห่งเดียว ดังนั้น สองฝ่ายทั้งเกษตรกรในฝั่ง สปป. ลาวและกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวกจำเป็นต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน เนื่องจากเป็นอาชีพและรายได้หลักของทั้งสองฝ่าย ดังนั้นกลุ่มบ้านฮวกได้ให้ความสนใจติดตามการเปลี่ยนแปลงของข้อมูลข่าวสาร เพื่อที่จะสื่อสารกับผู้ผลิตฝั่ง สปป. ลาว ได้ถูกต้อง เช่น ด้านเคลื่อนไหว ด้านราคา มีการเจรจากับผู้นำ และคู่ค้า ตลอดเวลา ทำให้บ้านฮวกสามารถเจรจาต่อรองและดำเนินธุรกิจการเกษตรได้

จากการประชุมกลุ่มและศึกษาวิจัยพบว่า สิ่งทีกลุ่มการค้าและเกษตรกรในชุมชนบ้านฮวก ต้องการ คือการใช้ยุทธศาสตร์ที่ต้องการสนับสนุนจากรัฐด้านการเปิดด่านถาวร เนื่องจากมีความเชื่อว่าการพัฒนาเปิดด่านถาวร จะช่วยให้เกิดการลดต้นทุนการดำเนินงานขนถ่าย เนื่องจากมองว่า บ้านฮวกเป็นรั้วของชาติ โดยเป็นกลุ่มการค้าที่ช่วยเหลือให้เกษตรกรลาวในประเทศเพื่อนบ้านให้มีรายได้ไม่ทะเลาะเข้ามาเป็นแรงงานนอกระบบในเมืองไทย เป็นรั้วของชาติ โดยเป็นด่านด้านยาเสพติดช่วยลดปัญหาการไหลเข้ายาเสพติดจากประเทศเพื่อนบ้าน นอกจากนี้กลุ่มการค้าได้มองพิจารณาหลักการที่เป็นองค์กรธุรกิจชุมชนในการทำธุรกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) เนื่องจากมองว่าเป็นการช่วยเศรษฐกิจลาวในระดับชาวบ้านให้ดีขึ้น และทางกลุ่มมีความต้องการที่ให้ความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตให้กับเกษตรกรลาวหากได้รับอนุญาตจากทางการลาว รวมถึงประเด็นสิ่งแวดล้อมที่ตอนนี้ได้มีการลงทุนส่งเสริมปลูกถั่วเหลืองเข้าไปในพื้นที่ของเกษตรกรลาว และไม่ได้มองเพียงแค่ว่าจะเข้าไปทำธุรกิจและกำไรเพียงเท่านั้น หากแต่ยังมองไปถึงความเชื่อมโยงด้านสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมด้วย

อย่างไรก็ตามแต่ผลจากการประชุมภาคีผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยได้มีการจัดประชุมภาคีหลักจำนวน 50 คนเข้าร่วม ก็ยังมีข้อถกเถียงถึงผลกระทบที่จะตามมาทั้งด้านบวกและด้านลบ ซึ่งปัจจุบันก็ยังไม่มีการวิเคราะห์ผลดีและผลเสียจากการจัดตั้งด่านถาวร แต่สิ่งที่เป็นผลจากการประชุมได้พิจารณาว่าสามารถดำเนินการได้ทันที ดังนี้

1. รัฐควรจะให้การจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้ชุมชนบ้านฮวก เกี่ยวกับข้อตกลงการค้าระหว่างประเทศ AFTA 0 % นำเข้าสินค้าและผลกระทบของการค้าท้องถิ่นต่อการค้าข้ามพรมแดนกลุ่มบ้านฮวกต้องพัฒนาสินค้า ที่กลุ่มบ้านฮวกจะได้พิจารณาศักยภาพที่จะสร้างมูลค่าและ เพิ่มคุณค่าให้กับกิจกรรมของกลุ่ม
2. การจัดทำการศึกษาร่วมกันระหว่างรัฐและชุมชนเกี่ยวกับข้อได้เปรียบและเสียเปรียบของการตั้งด่านถาวร โดยเฉพาะผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของชุมชน และการปรับตัวของครัวเรือนเกษตรกรภายใต้การปรับเปลี่ยนองค์กร

3. จังหวัดควรอำนวยความสะดวกหรือเจ้าหน้าที่รัฐส่วนกลาง จังหวัด อำเภอ ตำบล เกี่ยวข้องกับนโยบายการค้าข้ามพรมแดนและการปรับเปลี่ยนข้อตกลงนโยบายการค้าภายใต้กรอบ ACMECS ซึ่งจะทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและผู้ที่เกี่ยวข้องระดับล่างได้มีความเข้าใจ การเตรียมความพร้อมดำเนินการได้ทันทีกับบุคลากรภายในกลุ่มเพื่อทำความเข้าใจการค้าภายใต้กฎหมายของอฟต้า
4. กลุ่มต้องวางยุทธศาสตร์การลงทุนทางด้านการเกษตรที่กลุ่มเป็นเพียงแค่ผู้รวบรวมผลผลิตและส่งขายให้กับผู้ประกอบการ โดยเฉพาะอาหารสัตว์ ซึ่งไม่ได้กำไรมาก กลุ่มเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งในห่วงโซ่การผลิต ซึ่งมีความคุ้นเคยกับผู้ผลิต ผู้ประกอบการนอกพื้นที่ การจัดการธุรกิจแบบเดิม สิ่งที่บ้านฮวกต้องพิจารณาเพิ่มเติมเพื่อความยั่งยืน ได้แก่ การผลิตที่มีมาตรการอนุรักษ์ความอุดมสมบูรณ์ของดินและความหลากหลายชีวภาพที่มีผลต่อความมั่นคงทางอาหาร การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตร เช่น การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและการแปรรูปสินค้า และ

5.5 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย แผนปฏิบัติการในระยะเวลา 3 ปี

1. บ้านฮวกควรพิจารณาการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ที่นำไปสู่ธุรกิจเกษตรที่ครบวงจรกับผู้ผลิตสินค้าในฝั่งลาว โดยเฉพาะมาตรการควบคุมการพังทลายหน้าดิน การผนวกความอุดมสมบูรณ์ของดินและความหลากหลายชีวภาพต่อความมั่นคงทางอาหาร และการลดปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ
2. การเพิ่มความหลากหลายของสินค้าที่ผลิตโดยการสร้างมูลค่าเพิ่มและการผลิตเมล็ดพันธุ์ เช่น เมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสม เมล็ดพันธุ์ข้าว และถั่วบำรุงดิน
3. การจัดกลุ่มยุทธศาสตร์ (cluster) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับบริษัทธุรกิจการค้าสินค้าเกษตร พ่อค้าที่กระจายสินค้าเกษตรไปสู่ตลาด และรวมถึงองค์กรสาธารณะที่สนับสนุนกระบวนการและนโยบาย การสนับสนุนและการให้บริการด้านเทคโนโลยีและสิ่งอำนวยความสะดวก

5.6 บทสรุป

ประเด็นความยั่งยืนของกลุ่มนอกจากที่กล่าวเบื้องต้นในบทที่ 4 แล้ว ปัจจัยด้านมาตรการด้านนโยบายยังมีส่วนสำคัญที่ส่งผลต่อการดำเนินธุรกิจขายแดนโดยตรงโดยเฉพาะ นอกจากนี้ความเสี่ยงจากปัจจัยภายนอกอื่น ๆ ยังมีผลต่อการพัฒนาและความยั่งยืนของกลุ่ม ดังตัวอย่าง เช่น ความไม่ซื่อสัตย์ของเกษตรกร สปป.ลาว ภายหลังจากตกลงผลิตสินค้าให้กับผู้ประกอบการซึ่งเป็นสมาชิกบ้านฮวก เมื่อถึงเวลาจำหน่าย เกษตรกรได้ขายผลผลิตให้กับผู้รับซื้อสินค้าที่ให้ราคาสูงกว่า ความไม่แน่นอนในการช่วยเหลือทางด้านนโยบายจากภาครัฐ เป็นต้น ข้อเสนอแนะที่ภายหลังจากการประชุมในการปฏิบัติ

ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจชายแดนที่ยั่งยืนได้แก่ การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การมาตรการควบคุมการพังทลายหน้าดินและการผนวกความอุดมสมบูรณ์ของดินและความหลากหลายชีวภาพต่อความมั่นคงทางอาหาร และการลดปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ การเพิ่มความหลากหลายของสินค้าที่ผลิตโดยการสร้างมูลค่าเพิ่มและการผลิตเมล็ดพันธุ์ การจัดกลุ่มยุทธศาสตร์ เพื่อกระจายสินค้าเกษตรไปสู่ตลาด

บทที่ 6

สรุปและข้อเสนอแนะ

สืบเนื่องจากนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าในสมัยรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ นั้นทำให้เกษตรกรผู้ธุรกิจการค้าในเขตชายแดนบ้านฮวกได้เล็งเห็นโอกาสที่จะได้รับการสนับสนุนเพื่อขยายปริมาณและประสิทธิภาพของการค้าชายแดนในเขตบ้านฮวก รวมทั้งได้ตระหนักถึงความสำคัญในรูปแบบการดำเนินธุรกิจการค้าชายแดนที่ก่อประโยชน์ส่วนรวมอย่างยั่งยืน กลุ่มได้มีการจัดตั้งกลุ่มจดทะเบียนอย่างเป็นทางการตั้งแต่วันที่ 5 มกราคม 2550 โดยคำแนะนำของกลุ่มผู้ค้าด้วยกันเนื่องจากเกษตรกรผู้ธุรกิจการค้านั้นประสบกับปัญหาขาดทุนจากการแข่งขันตัดราคาซื้อสินค้าเกษตรจากเกษตรกรฝั่งลาว รวมถึงปัญหาราคาผลผลิตในฝั่งไทยเองก็ไม่แน่นอน อีกทั้งยังมีปัญหาด้านแหล่งเงินลงทุน

เกษตรกรบ้านฮวกได้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินกิจกรรม โดยเฉพาะการรวมกลุ่มเพื่อเปิดโอกาสการขยายแหล่งสินเชื่อเพื่อเป็นทุนหมุนเวียนธุรกิจ พบว่าจุดเด่นของบ้านฮวกที่สามารถพัฒนาการหมุนเวียนแหล่งสินเชื่อโดยการสร้างและพัฒนากลุ่มอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งในปี 2552 รวมทั้งสิ้น 17 กลุ่ม โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกมีเครดิตของสินเชื่อในกลุ่มที่เป็นสมาชิก และการบริหารจัดการกลุ่มด้านการเงินพบว่าโดยส่วนใหญ่กลุ่มจะนำผลกำไรที่ได้รับจากการบริหารจัดการกลุ่มกระจายสู่การพัฒนาสวัสดิการแก่คณะดำเนินงานและสนับสนุนกิจกรรมและองค์กรชุมชน ได้แก่ วัดโรงเรียน เป็นต้น โดยเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกล่าวว่า ผลประโยชน์จากรวมกลุ่มเพื่อออกมาร์ทพายนั้นประโยชน์ต่อสมาชิก

การจัดการธุรกิจชายแดนไทย-ลาว โดยกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวก ได้มีการพัฒนาจากผู้ประกอบการซึ่งมีฐานอาชีพเดิมเป็นเกษตรกร โดยระยะแรกดำเนินการแบบอิสระมีธุรกิจขนาดเล็กเพื่อเสริมอาชีพหลักทางเกษตร จนกระทั่งเกิดการพัฒนารวมกลุ่ม เพื่อร่วมทุนและขยายกิจการไปในเมืองคอบ แขวงไซยะบูลี การรวมกลุ่มที่มีสมาชิกเป็น active participants อย่างแท้จริง ไม่ใช่เป็นสมาชิกเพียงรับผลจากการลงแรงของผู้อื่น (Free rider) ทำให้กลุ่มสามารถดำเนินงานธุรกิจที่เอื้อประโยชน์อย่างเป็นธรรม อย่างไรก็ตาม ลักษณะของธุรกิจเกษตรข้ามพรมแดนของกลุ่มบ้านฮวก มีความอ่อนไหวและมีภาวะเสี่ยงสูงพอสรุปได้ดังนี้

1. สินค้าเกษตรไม่หลากหลาย

กลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวก อิงกับสินค้าเกษตรไม่หลากหลาย ส่วนใหญ่ประกอบด้วยข้าวโพด และถั่วลิสง กลุ่มสามารถได้ผลตอบแทนจากการจัดหาวัสดุปัจจัยเกษตร ด้านเมล็ดพันธุ์และสารเคมี สำหรับข้าวโพดกลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวกจำเป็นต้องพึ่งพิงผู้ผลิตจากภายนอก โดยที่

เกษตรกรทั่วไปของบ้านฮวกไม่ได้ประโยชน์จากธุรกิจดังกล่าวแต่สำหรับถั่วลิสง ซึ่งเป็นพืชหลักในฤดูฝนและฤดูของบ้านฮวก เกษตรกรทั่วไปสามารถจัดขายเป็นเมล็ดพันธุ์คุณภาพให้กับเกษตรกรลาวในเมืองคอบได้ ส่วนเดียนนั้นเกษตรกรลาวเป็นผู้ควบคุมปัจจัยการผลิตด้านเมล็ดพันธุ์แต่เพียงผู้เดียว ถือว่าเป็นระบบการผลิตที่ลดการพึ่งพิงจากภายนอก (ตารางที่ 6-1)

ตารางที่ 6-1 แหล่งปัจจัยการผลิตของพืชหลัก

| พืช | แหล่งปัจจัยการผลิต |
|----------|--|
| ข้าวโพด | - เมล็ดพันธุ์ เกษตรกรผู้ผลิตอิสระและจากบริษัท - ปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดศัตรูพืชจากบริษัทเอกชน |
| ถั่วลิสง | - เมล็ดพันธุ์จากเกษตรกรผู้ปลูกในบ้านฮวกและศูนย์ขยายพันธุ์พืชลำปาง - ปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดศัตรูพืชจากบริษัทเอกชน |
| เดียน | - เมล็ดพันธุ์เป็นของเกษตรกรลาวซึ่งจะคัดและเก็บไว้ปลูกในฤดูต่อไป ไม่ต้องซื้อจากกลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวก |

2. กลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวก ดำเนินธุรกิจสินค้าเกษตรเป็นวัตถุดิบ ซื้อวัตถุดิบจากฝั่งลาวและส่งขายให้กับผู้รวบรวมสินค้าฝ่ายไทยที่จังหวัดพะเยาหรือเชียงราย ไม่ได้ดำเนินธุรกิจแบบครบวงจร ทำให้ขาดอำนาจในการกำหนดราคาพืชผลเกษตร และไม่อยู่ในห่วงโซ่เกษตรอาหารที่สร้างมูลค่าเพิ่ม เช่นไม่สามารถแปรรูปข้าวโพดเป็นอาหารสัตว์ หรือแปรรูปถั่วลิสงเป็นน้ำมันและกากถั่ว กลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวกจึงดำเนินธุรกิจเป็นเพียงผู้รวบรวมหรือโบรกเกอร์รวบรวมวัตถุดิบสินค้าเกษตร

3. การขยายตัวธุรกิจเข้าสู่แขวงไซยะบุรีและเมืองคอบ ของพ่อค้าจีนได้กลายเป็นคู่แข่งทางการค้าที่สำคัญ ถึงแม้กลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวกจะมีความได้เปรียบทางภูมิศาสตร์ และการขนส่งสินค้าจากเมืองคอบเข้าสู่บ้านฮวกสะดวกกว่าการขนส่งจากเมืองคอบสู่ประเทศจีนก็ตาม แต่พ่อค้าจีนสามารถเสนอราคาที่สูงกว่ากลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวก ดังเช่นในปี 2552 – 2553 จีนมีความต้องการผลผลิตลูกเดียนในปริมาณที่สูง สามารถยกระดับราคาสูงถึง 10 บาท/กก. ปริมาณส่วนใหญ่ของลูกเดียนจึงถูกพ่อค้าฝ่ายจีนจัดซื้อไปเกือบหมด ในฤดูปลูก ปี 2553 เกษตรกรลาวได้เพิ่มพื้นที่การปลูกเดียนมากขึ้น ซึ่งระบบการผลิตเดียน เกษตรกรลาวใช้เมล็ดพันธุ์ที่เก็บด้วยตนเอง และส่วนใหญ่ไม่ใช้

ปุ๋ยเคมีเป็นระบบที่ใช้ปัจจัยการผลิตภายนอกอย่างมาก กลุ่มการค้าชายแดนจึงไม่ได้ผลตอบแทนจากการจัดจำหน่ายปัจจัยการผลิต ดังเช่นในระบบข้าวโพด

4. กลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวกยังคงได้เปรียบในด้านความสัมพันธ์เชิงสังคมและวัฒนธรรมกับเกษตรกรเมืองคอบของประเทศลาว ทำให้การติดต่อและสื่อสารทางธุรกิจในระดับพื้นที่ที่มีความเข้าใจและตัดสินใจได้ง่าย ถึงแม้ในระดับบนจะมีขั้นตอนมากมาย การรับรู้โดยเจ้าแขวงและเจ้าเมืองพร้อมทั้งการอนุมัติอย่างเป็นทางการ มีส่วนทำให้กลไกและขั้นตอนการดำเนินงานฝั่งลาวราบรื่นพอสมควร ความสัมพันธ์เชิงบุคคลยังคงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญของการดำเนินธุรกิจชายแดนไทย – ลาว

5. ภายใต้บริบทบ้านฮวกและเมืองคอบพัฒนาการของการใช้ประโยชน์บนพื้นที่ภูเขาและที่ราบเชิงเขาจะมีลักษณะคล้ายกับพัฒนาการของระบบเกษตรที่ตอนอาศัยน้ำฝนในเขตพื้นที่เพชรบูรณ์ของไทยในช่วงทศวรรษที่ 70 เป็นช่วงที่ข้าวโพดได้ขยายจากภาคกลางสู่ภาคเหนือตอนล่าง การใช้ประโยชน์ที่ดินแบบดูดซับทรัพยากรเพียงอย่างเดียว (exploitative) โดยไม่มีระบบฟื้นฟู ความเสื่อมโทรมความเสื่อมโทรมจะทวีความรุนแรงภายใน 3 ทศวรรษ หลังจากนั้นผู้ประกอบการโดยเฉพาะบริษัทเมล็ดพันธุ์และผู้ผลิตอาหารสัตว์ที่อาศัยข้าวโพดได้ขยายพื้นที่สู่ภาคเหนือตอนบนที่จังหวัดแพร่ น่าน พะเยา เชียงราย และเชียงใหม่ (อ. แม่แจ่ม) กลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวกจำเป็นต้องแนะนำและส่งเสริมมาตรการการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน โดยเฉพาะการลดการชะล้างของหน้าดินและวิธีการคลุมดิน เพื่อให้ปริมาณน้ำฝนได้ซึมซับในดินนานที่สุด แทนที่จะไหลบ่าอย่างรวดเร็วตามแนวลาดชัน แนวคิดการดำเนินธุรกิจเชิงจริยธรรม (ethical mind) (Gardner, 2009) ที่ต้องการทำกิจกรรมเพื่อให้ทุกสังคมดีขึ้นกว่าเดิม จะสนับสนุนให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มการค้าชายแดนฯ และชุมชนเมืองคอบมีการพัฒนาวิถีชีวิตนลักษณะที่พึ่งพาซึ่งกันและกันได้ (interdependence) อย่างเป็นธรรมชาติ

อีกทั้งพื้นที่บ้านฮวกที่มีอาณาเขตติดกับประเทศ สปป. ลาว ได้เปิดโอกาสให้เกิดการไหลเวียนทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งข้อได้เปรียบในด้านทำเลที่ตั้งและการให้การสนับสนุนของรัฐที่ให้เป็น จุดผ่อนปรนชายแดนไทย-ลาว (สปป.ลาว) และยังมีข้อได้เปรียบในการยกฐานะเป็นด่านถาวรในอนาคต นอกจากนี้ยังพบว่าบ้านฮวก ยังมีจุดเด่นด้านกายภาพ และเศรษฐกิจสังคมที่เอื้อต่อการดำเนินธุรกิจดังนี้

1. เศรษฐกิจบ้านฮวกพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติของเมืองคอบ ด้านการเกษตรและป่าไม้
2. การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และรายได้ของลาว นำไปสู่การขยายตัวของธุรกิจอื่นๆ โดยเฉพาะธุรกิจวัสดุ

ก่อสร้าง 3. การเปิดตลาดชุมชน ชายแดนที่ฝั่งลาวเพิ่มขึ้นของทุกวันที่ 20 ของเดือน (ซึ่งได้ดำเนินการมาตั้งแต่เดือน มีนาคม 2552) มีส่วนทำให้ธุรกิจชายแดนฝั่งไทย ที่จัดทุกวันที่ 10 และ 30 ของเดือนซบเซา 4. ธุรกิจข้ามพรมแดน ได้มีส่วนยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชนเกษตรกรรมเมืองคอบ โดยภาพรวมมีผลที่ดีทางด้าน 5. เศรษฐกิจ รายได้เพิ่มขึ้น สภาพความเป็นอยู่ดีขึ้นโดยประเมินจากบ้านเรือนและโครงสร้างของที่อยู่อาศัย 6. สังคม มีงานภาคเกษตร เพิ่มขึ้นและภาวะยาเสพติด 7. วัฒนธรรม มีกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไทย ลาว ในงานประเพณีทางศาสนา 8. การอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม ปัจจุบันยังไม่มีการจัดการที่ดินเชิงอนุรักษ์ ผนวกในระบบการผลิตทางเกษตร เป็นแนวทางหนึ่งที่ต้องได้รับการพัฒนาทั้งด้านความคิดและการปฏิบัติโดยเฉพาะการใช้ประโยชน์ที่ดินบนพื้นที่ลาดชันและพื้นที่ดอนลูกคลื่นเชิงเขา 9. เศรษฐกิจของบ้านฮวก มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อมและภูมินิเวศน์ของเมืองคอบ การเติบโตของธุรกิจ/ข้ามพรมแดน สร้างผลประโยชน์ให้กับหมู่บ้านใกล้เคียงของอ. ภูซาง ตลอดจนจนถึง อ. เชียงคำ ซึ่งมีระบบคมนาคมที่เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายอย่างดี 10. ลักษณะภูมิประเทศของเมืองคอบซึ่งมีภูเขากั้นระหว่างเมืองคอบกับแขวงไซยะบูลี ทำให้เส้นทางการลำเลียงผลผลิตเกษตรจำเป็นต้องพึ่งพิงทางออก ณ ด้านผอนปรน กิวหก ที่บ้านฮวก 11. การลงทุนของรัฐบาลไทย โครงการความร่วมมือด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ระหว่างจังหวัดพะเยาและแขวงไซยะบูลี (ระหว่าง อ. ภูซาง และเมืองคอบ) ในอนาคต ถ้ามีการลงทุน จะช่วยเสริมสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคมและความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน 2 พื้นที่ ในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ระบบคมนาคม ระบบชลประทานขนาดเล็ก การพัฒนาเทคโนโลยีการเกษตร และการจัดการสิ่งแวดล้อม และการฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้

การประเมินสมรรถนะ (capacity) และผลการดำเนินงาน (performance) ของกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวก โดยใช้แนวทางการวัดผลของสมรรถนะ 5 ประเภท (Engel, *et.al.*, 2007) พบว่ากลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวกมีการปรับตัวและแนวทางตามสมรรถนะทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ 1. ความสามารถในการรวมตัวและบูรณาการ 2. ความสามารถในการวางแผนและการดำเนินการทันต่อเหตุการณ์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล 3. ความสามารถในการสร้างผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กรและส่วนรวมพร้อมทั้งเสริมความเข้มแข็งให้กับองค์กร 4. ความสามารถเชื่อมโยงกับหน่วยงานภายในและเสริมการปฏิบัติงานซึ่งกันและกัน และ 5. ความสามารถในการปรับตัวที่ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงพร้อมทั้งมีระบบการประเมินตนเองเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังพบว่า บ้านฮวกมี “ทุนทางสังคม” เกิดจาก การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ บนฐานของความไว้วางใจ สายใยความผูกพัน และวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทยผ่านระบบความสัมพันธ์ในองค์ประกอบหลัก ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนทางสถาบัน ทุนทางวัฒนธรรม และทุนปัญญา หรือ องค์ความรู้ ซึ่งจะเกิดเป็นพลังในชุมชนและสังคม ความสัมพันธ์ไม่ได้เกิดเฉพาะภายในกลุ่มการค้าบ้านฮวกเท่านั้นแต่มีทุนทางสังคมที่เข้มแข็งเนื่องจาก

ความสัมพันธ์ที่ระบบเครือข่ายติและการทำงานร่วมกันของสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ ในบ้านฮวก ที่สอดคล้องกับทุนทางสังคมที่กล่าวถึง ชุมชนเกิดขึ้นเพราะมนุษย์จำเป็นต้องมีกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมร่วมกันนี้อาจเป็นกิจกรรมที่เอื้อด้านเศรษฐกิจ เมื่อเป็นชุมชน จะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ทักษะในการบริหารจัดการ บริหารจัดการกิจกรรมด้านใดด้านหนึ่งอาจขยายไปยังกิจกรรมด้านอื่น ๆ หลายด้านพร้อม ๆ กันได้ (อัมมาร สยามวาลา, 2544) ซึ่งทุนเหล่านี้ก่อให้เกิดการพัฒนาและการปรับตัวของคนในชุมชนไปพร้อมกัน นอกจากนี้ยังพบว่ากรณีบ้านฮวก ทุนมนุษย์ที่เข้มแข็งที่มีสมาชิกกระจายความรับผิดชอบในหน้าที่ต่าง ๆ ทั้งภายในกลุ่มการค้า และบ้านฮวก รวมถึงการมีผู้นำที่เข้มแข็งที่รวมถึงแกนนำสตรี และมีการทำงานประสานกันเป็นอย่างดี ดังจะเห็นจากการเกิดกลุ่มต่างๆ ภายในชุมชน ตลอดจนการพัฒนาการเกษตรในด้านต่าง ๆ นอกเหนือจากทุนทางสังคม ทุนด้านการรยภาพ และทุนทางการเงินยังเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่ส่งผลต่อเกิดกลุ่มธุรกิจเกษตรข้ามชายแดนบ้านฮวก

ความยั่งยืนของกลุ่มดังกล่าวยังขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย แต่ที่สำคัญของการบริหารจัดการบนฐานธรรมาภิบาล โปร่งใส ตรวจสอบได้และเป็นธรรม 1). ภาวะการณ์ขาดแคลนพื้นที่ทำกินและสภาพภูมิโนทัศน์ที่เป็นป่าเขา ทำให้เกษตรกรต้องดิ้นรนหาทางเลือกด้านธุรกิจเกษตรบนพื้นฐานการผลิตที่ตนเองถนัด 2). โอกาสด้านตลาดและธุรกิจชายแดน ซึ่งสร้างความต้องการและในขณะเดียวกันกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวกสามารถเข้าถึงแหล่งผลิต และหน่วยงานที่สนับสนุนด้านการผลิตและการตลาดของประเทศลาว 3). สภาพแวดล้อมเชิงนโยบายของไทยและลาวได้สร้างโอกาสใหม่ กฎเกณฑ์และข้อบัญญัติต่างๆ และ 4). สมาชิกของกลุ่มมีความรู้และเทคโนโลยีด้านการผลิตพืชข้าวโพด ถั่วลิสง ตลอดจนมีเครือข่ายตลาดรับซื้อภายในประเทศไทย ได้สร้างความมั่นคงทางด้านตลาดที่เชื่อมโยงระบบห่วงโซ่มูลค่าของสินค้าเกษตรกร 5). การสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และนโยบายการค้าข้ามชายแดน มีผลต่อจัดการและวางแผนการทำธุรกิจเกษตรกับลาว โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงการค้าภายใต้กรอบใหม่ AFTA อย่างไรก็ตามพบว่า เกษตรผู้ประกอบการค้าชายแดนไทย-ลาวในการดำเนินงานในรอบปีที่ผ่านมา 2552 นี้มีการจัดการด้านการตลาดเป็นระบบมากขึ้น แต่ก็ยังมีความเป็นห่วงเรื่องราคาสินค้าเกษตรภายในประเทศหากราคาภายในประเทศต่ำกว่าราคาที่รับซื้อเข้ามาดังเช่นที่เกิดขึ้นในกรณีของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

สมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวกมีฐานอาชีพเดิมทางเกษตรกรรม บางรายได้ขยายฐานอาชีพมาทางด้านค้าขายข้ามพรมแดน บางรายยังคงลงทุนด้านเกษตรในพื้นที่บ้านฮวกและหมู่บ้านใกล้เคียง ปลูกและรับซื้อยางพารา แต่ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ด้านการค้าข้ามพรมแดนกับชุมชนฝั่งลาว และทุกคนมีความรู้และประสบการณ์ด้านภูมิโนทัศน์ของเมืองคอบ แขวงไซยะบุรี เป็นอย่างดี

ธุรกิจเกษตรข้ามชายแดนมีการแข่งขันสูงขึ้นตามลำดับ ทั้งระหว่างผู้ประกอบการในบ้านฮวกและผู้ประกอบการจากภายนอก เช่น จากอำเภอเชียงคำ นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายการค้าชายแดน มีผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการค้าของผู้ประกอบการอิสระรายย่อย

ดังนั้นการรวมกลุ่มจึงได้รับการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง สถานะด้านเงินทุน เพื่อกำหนดกฎระเบียบในการดำเนินธุรกิจเกษตรในพื้นที่เมืองคอบที่เป็นธรรมให้สมาชิกทุกรายสามารถเข้าถึงแหล่งการผลิตและได้รับบริการอย่างเท่าเทียมกัน และเพื่อสร้างอำนาจการเจรจากับฝ่ายรัฐบาลไทยและเจ้าหน้าที่ฝั่งลาวให้เกิดความมั่นใจในกฎเกณฑ์ต่างๆที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ การรวมกลุ่มเป็นการยกระดับการทำงานในระดับที่เป็นองค์กร มีรูปแบบการดำเนินงานเป็นกรรมการ (คล้ายบริษัทหรือองค์กรธุรกิจทั่วไป) มีระบบการตรวจสอบภายใน ทั้งนี้เพื่อสร้างผลประโยชน์ที่เป็นธรรมให้กับสมาชิกทุกคน ดังนั้นการคัดเลือกกรรมการ จึงได้คัดเลือกจากสมาชิกที่มีประสบการณ์ และความรู้ในด้านต่างๆที่สนับสนุนการค้าธุรกิจข้ามชายแดน การรวมกลุ่มจึงเป็นการพัฒนาการของการปรับตัวของเกษตรกรผู้ซึ่งได้ขยายฐานอาชีพไปสู่นอกการผลิตทางเกษตรแต่ดำเนินธุรกิจสินค้าเกษตรที่ตนมีความรู้และประสบการณ์ด้านการผลิต การปรับตัวด้วยการรวมตัวเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากธุรกิจด้านข้าวโพด ซึ่งเป็นสินค้าเกษตรหลักของกลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวกมีความอ่อนไหวด้านการผลิตและการตลาดสูง ดังนี้

- กลุ่มการค้าชายแดนฯ จำเป็นต้องพึ่งพิงเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช (โรค, แมลง, วัชพืช) จากภายนอก ซึ่งทั้งหมดถูกควบคุมโดยกลุ่มทุนบรรษัทข้ามชาติขนาดใหญ่ (ของไทยและต่างประเทศ) กลุ่มการค้าชายแดนเป็นเพียงแค่ “อำนวยความสะดวก” ให้กับเกษตรกรฝั่งลาว ในการจัดหาเมล็ดพันธุ์พืชและวัสดุปัจจัยการผลิต โดยได้ผลตอบแทนจากผลต่างๆของราคาวัสดุปัจจัยการผลิต ซึ่งกลุ่มการค้าชายแดนจะต้องแสวงหาสินค้าราคาถูกลงที่เกษตรกรฝั่งลาวสามารถชำระส่งคืนเงินเชื่อได้ ดังนั้นกลุ่มการค้าชายแดนฯจึงได้ประสานกับกลุ่มเกษตรกรผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสมภายในประเทศ (อ. พัวว จ. เชียงใหม่) ซึ่งเสนอราคาที่ถูกกว่าเมล็ดพันธุ์ของบรรษัทข้ามชาติ

- การรวมกลุ่มทำให้กลุ่มการค้าชายแดนฯ มีโอกาสเจรจาขอสินเชื่อจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) เพื่อสนับสนุนการลงทุนได้ ถึงแม้ในระหว่างการศึกษานี้กลุ่มยังไม่ได้รับการอนุมัติเงินกู้จำนวน 3 ล้านบาท จาก ธกส.

- การรวมกลุ่มยังคงเปิดโอกาสให้สมาชิกมีอิสระในการดำเนินธุรกิจในเมืองคอบ ดังนั้นในทางปฏิบัติ สมาชิก 3 – 4 ราย จะรวมเป็นกลุ่มย่อยเพื่อดำเนินธุรกิจเกษตรโดยตรงกับ

เกษตรกรในพื้นที่ โดยมีเงื่อนไขว่า กระบวนการกำหนดราคาสินค้าเกษตรจำต้องผ่านมติของกลุ่มการค้าชายแดนฯ ทั้งนี้เพื่อให้มีมาตรฐานราคาสินค้าเท่าเทียมและลดการแข่งขันระหว่างสมาชิก การดำเนินแบบกลุ่มย่อยอย่างอิสระนี้ ทำให้กลุ่มย่อยเหล่านี้กระจายตัวเข้าถึงพื้นที่เคยดำเนินธุรกิจกับเกษตรกรเมืองคอบอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ เนื่องจากแต่ละกลุ่มย่อยมีความสัมพันธ์ทางการค้าที่ดี และคุ้นเคยกับเกษตรกรในพื้นที่ของตนเอง การดำเนินธุรกิจก็ไม่ข้ามเขตกัน ทำให้การติดตามและสื่อสารระหว่างสมาชิกในกลุ่มย่อยกับเกษตรกรลาวเมืองคอบมีความใกล้ชิดและรวดเร็ว

- สมาชิกของกลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวกมาจากหมู่บ้านใกล้เคียงกัน มีความคุ้นเคย และอายุไล่เลี่ยกัน ในระหว่างการประชุม ถึงแม้มีการโต้แย้ง แต่ทุกคนแสดงความอดทนต่อข้อคิดเห็นที่แตกต่างกันของเพื่อนสมาชิก และยอมรับการตัดสินใจหรือมติของเสียงส่วนใหญ่ ได้พัฒนาความสามารถในการเคารพและยอมรับในความแตกต่างและพร้อมที่จะร่วมมือซึ่งกันและกัน เพื่อบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม การรวมกลุ่มทำให้ทุกคนร่วมรับผิดชอบ ร่วมทุน ร่วมกิจกรรม และกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม ไม่มีใครเป็น Free rider โดยได้รับประโยชน์จากการรวมกลุ่มแต่ตนเองไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน (Collective action) เนื่องจากการรวมกลุ่มเพื่อร่วมทุนทั้งทางด้านการเงิน ความคิด และการดำเนินงาน ทำให้เกิดประโยชน์สำหรับผู้ที่มีส่วนร่วมอย่างจริงจังเท่านั้น ดังนั้นการได้รับประโยชน์จากความพยายามหรือการทำงานของผู้อื่นโดยที่ตนเองไม่มีส่วนร่วมอย่างจริงจังจึงไม่เกิดขึ้น (Olson, 1971)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย แผนปฏิบัติที่เร่งด่วน ในหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง 1. รัฐควรจะให้การจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้ชุมชนบ้านฮวก เกี่ยวข้องกับข้อตกลงการค้าระหว่างประเทศ AFTA 0 % นำเข้าสินค้าและผลกระทบของการค้าท้องถิ่นต่อการค้าข้ามพรมแดน 2. จังหวัดควรอำนวยความสะดวกหรือเจ้าหน้าที่รัฐส่วนกลาง จังหวัด อำเภอบ้านฮวก ตำบล เกี่ยวข้องกับนโยบายการค้าข้ามพรมแดนและการปรับเปลี่ยนข้อตกลงนโยบายการค้าภายใต้กรอบ ACMECS ซึ่งจะทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและผู้ที่เกี่ยวข้องระดับล่างได้มีความเข้าใจชัดเจนและสามารถดำเนินงานได้ 3. การศึกษาข้อดีและข้อเสียจากการเปิดด่านถาวรบ้านฮวก โดยเฉพาะผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของชุมชน และการปรับตัวของครัวเรือนเกษตรกรภายใต้การปรับเปลี่ยนองค์กร

นอกจากนี้ แผนปฏิบัติการในระยะเวลา 3 ปี 1. บ้านฮวกควรพิจารณาการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ที่นำไปสู่ธุรกิจเกษตรที่ครบวงจรกับผู้ผลิตสินค้าในฝั่งลาว โดยเฉพาะมาตรการควบคุมการพังทลายหน้าดิน การผนวกความอุดมสมบูรณ์ของดินและความ

หลากหลายชีวภาพต่อความมั่นคงทางอาหาร และการลดปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ

2. การเพิ่มความหลากหลายของสินค้าที่ผลิตโดยการสร้างมูลค่าเพิ่มและการผลิตเมล็ดพันธุ์ เช่น เมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสม เมล็ดพันธุ์ข้าว และถั่วบำรุงดิน

3. การจัดกลุ่มยุทธศาสตร์ (cluster) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับบริษัทธุรกิจการค้าสินค้าเกษตร พ่อค้าที่กระจายสินค้าเกษตรไปสู่ตลาด และรวมถึงองค์กรสาธารณะที่สนับสนุนกระบวนการและนโยบาย การสนับสนุนและการให้บริการด้านเทคโนโลยีและสิ่งอำนวยความสะดวก

สิ่งที่ท้าทาย ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์การพัฒนา (Development paradigm) โดยเน้นการเรียนรู้ ร่วมกันจากชีวิตจริงของชุมชน 2 ประเทศผ่านการปฏิบัติและทบทวนบทเรียนร่วมกัน จะเป็นตัวอย่างสำหรับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยที่ชุมชนชายขอบเป็นผู้กำหนดกฎและกติกา เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ในการแก้ไขปัญหาและหาทางออกที่เสริมสร้างความเป็นอยู่ที่ยั่งยืนบนฐานของความเป็นธรรมและความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์ซึ่ง ต. ภูซางและเมืองคอบมีคุณสมบัติทางภูมิศาสตร์ใกล้เคียงกัน จะเป็นกรณีตัวอย่างการศึกษาที่เปิดโอกาสให้มีการพัฒนาจากภายใน (endogenous development) ร่วมกันของ 2 ชุมชน กรณีศึกษา บ้านฮวก ได้ท้าทายการปรับใช้แนวทาง interdependence และ co-evolution ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทั้งนี้จะต้องสร้างกลไก การประสานงาน (coordination mechanisms) ที่มีศักยภาพในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์การพัฒนา (Development paradigm) โดยเน้นการเรียนรู้ ร่วมกันจากชีวิตจริงของชุมชน 2 ประเทศ ผ่านการปฏิบัติ และทบทวนบทเรียนร่วมกัน จะเป็นตัวอย่างสำหรับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยที่ชุมชนชายขอบเป็นผู้กำหนดกฎและกติกา เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ในการแก้ไขปัญหาและหาทางออกที่เสริมสร้างความเป็นอยู่ที่ยั่งยืนบนฐานของความเป็นธรรมและความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์ ซึ่ง ต. ภูซาง และเมืองคอบ มีคุณสมบัติทางภูมิศาสตร์ใกล้เคียงกัน จะเป็นกรณีตัวอย่างการศึกษาที่เปิดโอกาสให้มีการพัฒนาจากภายใน (endogenous development) ร่วมกันของ 2 ชุมชน

นอกจากนี้ สิ่งที่ได้รับ ความสนใจขณะนี้ คือ ข้อตกลงการค้าระดับภูมิภาคภายใต้กรอบ AFTA ใหม่ ที่ส่งผลกระทบต่อการค้าข้ามพรมแดน เนื่องจากความไม่แน่นอนของนโยบายและแผนปฏิบัติงาน ซึ่งกลุ่มบ้านฮวกได้เสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐระดับจังหวัดเพื่อจัดเวทีทบทวนผลที่จะเกิดจากข้อตกลงภายใต้กรอบ AFTA กับการค้าระหว่างพรมแดน และผลกระทบต่อการทำวิสาหกิจของกลุ่ม ความต้องการที่เปิดด่านถาวร ที่เกิดขึ้นกับการดำเนินธุรกิจเกษตรของกลุ่มบ้านฮวก จำเป็นต้องมีการทบทวนโดยกลุ่มองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอก

เอกสารอ้างอิง

Douthwaith, B. 2002. *Enabling Innovation*, London: Zed Books.

Engel, P., N. Keijzer & T. Land. 2007. A balanced approach to monitoring and evaluating capacity and performance: A proposal for a framework. Discussion Paper 58E. European Centre for Development Policy Management: Maastricht, The Netherlands. 17 pages (www.ecdpm.org/dp58E).

Gardner, H. 2009. *Five Minds for the Future*. Harvard Business School Press. USA.

กรมการค้าระหว่างประเทศ. 2548. ข่าวเศรษฐกิจ. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.ryt9.com/s/ryt9/16162>. (เข้าถึงวันที่ 6 สิงหาคม 2553)

Olson, M. 1971. *The Logic of Collective Action: Public Goods and The Theory Groups* : (Revised edition ed.). Harvard Univ. Press.

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. 2552. ข้อมูลทั่วไปบ้านฮวก.[ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://phooshang.mooban thai.com/>. (เข้าถึง วันที่ 16 มีนาคม 2552)

กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน.2548. ซีพีร่วมคอนแทรคฟาร์มมิ่ง เลย์-แวงไชยะบูลี. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.ftawatch.org/node/6744>. (เข้าถึงวันที่ 6 สิงหาคม 2553)

ปิยนันท์ สวัสดิ์ศฤงคาร, 2552. ทูมมนุษย์กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แนวคิดใหม่ <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=462489>

ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิระวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (ACMECS). 2552. ซีพีส่งเสริมเพื่อ บ้านปลูกข้าวโพดตามกรอบ ACMECS ย้ำชัดไม่มีนโยบายรุกป่า แม้พื้นที่ปลูกในประเทศจะ จำกัด (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: <http://www.acmecsthai.com/web/16.php?id=19926> (1 มีนาคม 2552).

ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิระวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (ACMECS). 2552. โครงการพัฒนา เกษตรแบบมีสัญญา (Contract Farming) ของสินค้าเกษตรใน สปป.ลาว (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: <http://www.acmecsthai.com/internet/news/19919.doc> (15 มีนาคม 2552).

รัตติกอ สมฤทธิ. 2546. ผลกระทบทางสุขภาพของประชาชนจากการเปิดตลาดการค้าชายแดนไทย-ลาว ณ จุดผ่อนปรนบ้านฮวก กิ่ง อ.ภูซาง จ.พะเยา. การค้นคว้าแบบอิสระ. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ศูนย์ข้อมูลลาว สำนักวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2552. แวงไชยะบูลี [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://cac.kku.ac.th>. (เข้าถึงวันที่ 6 สิงหาคม 2553)

ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลภูซาง. 2548. แผนพัฒนาการเกษตรระดับ
ตำบล ภูซาง 3 ปี (ปี 2548-2550). องค์การบริหารส่วนตำบลภูซาง อ.ภูซาง จ.พะเยา.
หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ. 2551. "ข่าวเศรษฐกิจ: ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจไทย-ลาว".
ฐานเศรษฐกิจ. ฉบับที่ 2312.

ภาคผนวก 1

กิจกรรมการดำเนินงาน

รายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการ

โครงการ “การจัดการธุรกิจเกษตรชายแดนไทย-ลาว โดยองค์กรชุมชนท้องถิ่น

กรณีศึกษาชุมชนบ้านฮวก จังหวัดพะเยา”

วันที่ 29-30 มกราคม 2552

ห้องประชุม 1 ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

วัตถุประสงค์การประชุม:

1. เพื่อประมวลสถานการณ์การผลิตและการตลาดสินค้าเกษตร เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วลิสง ในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว
2. เพื่อประมวลกระบวนการผลิตและตลาดแบบที่มีพันธะสัญญาของกลุ่มเกษตรกร บ้านฮวกกับกับเกษตรกรลาว
3. เพื่อวิเคราะห์ถึง จุดอ่อน จุดแข็ง ปัญหา โอกาสและสิ่งที่ท้าทายในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวก

ผู้เข้าร่วม:

เกษตรกรแกนนำและกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรและการค้าชายแดนบ้านฮวก จ.พะเยา นักวิชาการ อาจารย์ และผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ รวมจำนวน 24 คน

ลักษณะโครงการ:

เป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ระหว่างแกนนำกลุ่มเกษตรกรผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรและการค้าชายแดนบ้านฮวก จ.พะเยา และผู้รับผิดชอบโครงการโดยศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ ภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ตามแนบท้ายสรุปผลการประชุมวันที่ 30 มกราคม 2552

ผู้ดำเนินการประชุม

1. อาจารย์ พุกษ์ ยิบมันตะศิริ ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์
2. ดร.บุศรา ลิ้มนิรันดร์กุล ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์

ผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ

1. โครงสร้างและกิจกรรมกลุ่มของเกษตรกรในบ้านฮวก

บ้านฮวกเกษตรกรได้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินกิจกรรม โดยเฉพาะการรวมกลุ่มเพื่อเปิดโอกาสการขายแหล่งดินเชื้อเพื่อหมუნเวียนธุรกิจ ดังตารางที่ 5 ที่แสดงถึงโครงสร้างกิจกรรมการรวมกลุ่มของเกษตรกรในบ้านฮวก ในรูปแบบกลุ่มการออมทรัพย์ ซึ่งผลประโยชน์จากรวมกลุ่มออมทรัพย์นั้น มีดังนี้

- 1) เป็นกองทุนเงินหมუნเวียนพอกเพียงกับสมาชิกในชุมชน ทูลทางการเงินเพียงพอกต่อการทำธุรกิจต่อเนื่อง
- 2) เป็นกองทุนของชุมชนโดยสมาชิก (80%) ใช้บริการของธนาคารหมู่บ้าน ในกรณีที่ธนาคารหมู่บ้านมีทุนหมუნเวียนไม่เพียงพอ นั้น ธนาคารหมู่บ้านก็ดำเนินร้องขอกู้เงินไปที่ ธกส. และมีสมาชิก 10 % ที่ใช้บริการของธนาคารพาณิชย์ กองทุนชุมชนและกองทุน ธกส. จึงมีความสำคัญต่อการดำเนินธุรกิจเป็นอย่างมาก

3) การประกอบธุรกิจการค้าชายแดนที่ใช้เงินทุนมากทางกลุ่มผู้ค้าได้ตกลงเจรจากับ ธกส. ที่อัตราดอกเบี้ย 5.5 %

4) กลุ่มชุมชนบ้านฮวกได้จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนทุกกลุ่มเพื่อสะดวกในการแสวงหาเงินทุน (สมาชิกมากกว่า 10 คนขึ้นไป)

2. การก่อตั้งกลุ่มการค้าชายแดน

สำหรับการประกอบธุรกิจการค้าชายแดนของพ่อค้าบ้านฮวก เริ่มมีการพัฒนาจากการไปมาหาสู่กันฉันบ้านที่เมืองนอง โดยเริ่มมีการค้าเกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2536 ซึ่งเป็นการดำเนินการอย่างไม่เป็นรูปแบบ จนกระทั่งได้พัฒนาเป็นธุรกิจระหว่างชายแดนในปี 2551 ดังรายละเอียดแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 การก่อตั้งกลุ่มการค้าชายแดน

| ปีการริเริ่ม | กิจกรรม |
|--------------|---|
| 2536 | เริ่มการค้าที่ยังไม่มีโครงสร้าง เช่น ของป่าแลกเปลี่ยนยาแก้ไอ |
| 2544 | พัฒนาเป็นการค้าชายแดนที่ ค้าขายดอกหญ้า ถั่วลิสง |
| 2551 | พัฒนาเป็นกลุ่มการค้าชายแดน <ol style="list-style-type: none"> 1. ข้าวโพด(40%) 2. ถั่วลิสง(10%) 3. ลูกเดือย(10%) 4. ดอกหญ้า(10%) 5. ข้าว(10%) |

หมายเหตุ ตัวเลขใน () เป็นสัดส่วนมูลค่าของสินค้าในปีการผลิต 2551

3. มูลค่าสินค้าเกษตร

มูลค่าการซื้อขายสินค้าเกษตร (ตารางที่ 3) ของชาวบ้านฮวกกับเกษตรกรฝั่งลาวนั้นพบว่า ข้าวโพด และถั่วลิสงเป็นพืชสินค้าที่เกษตรกรชาวบ้านฮวกมีการส่งเสริมสนับสนุนทางด้านเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลผลิตในฝั่งลาวและรับซื้อกลับเข้ามา เช่นเดียวกันกับดอกหญ้าและเดือยซึ่งเป็นสินค้าท้องถิ่นของลาว ที่ผู้ประกอบการค้าชายแดนบ้านฮวกได้รับซื้อนำเข้าจากฝั่งลาว ส่วนข้าวเหนียวเปลือกยวานั้นเป็นซื้อขายเพื่อก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทำให้ได้วัสดุอุปกรณ์ ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การค้าชายแดนบ้านฮวกนั้นมีการแข่งขันกับบริษัทอุตสาหกรรมเกษตร ดังนั้นการจะรักษาเสถียรภาพดุลการค้าชายแดนนั้นต้องอาศัยความสัมพันธ์ ทางสังคมและวัฒนธรรมของเกษตรกรผู้ประกอบการค้าชายแดนฝั่งไทยกับเกษตรกร นอกจากนี้แล้วผู้ประกอบการค้าชายแดนบ้านฮวกยังให้ความเห็นว่าการค้าชายแดนของ จ.น่าน มีผลทางอ้อมกับการทำธุรกิจการค้าชายแดนของบ้านฮวก กล่าวคือ เป็นผลจากนโยบายกักกันของรัฐบาลที่ส่งผลให้ภาชีการนำเข้าผ่านช่องทางด่านถาวรนั้นสูงขึ้น ผู้ประกอบการค้าชายแดนของ จ.น่าน จึงหันมาใช้ช่องทางจุดผ่อนปรนบ้านฮวก ก่อให้เกิดห่วงโซ่ปัญหาทำให้มีการดำเนินนโยบายกักกันห้ามนำเข้าพืชสินค้าเกษตรด้านจุดผ่อนปรนบ้านฮวก

| กลุ่มที่ | กิจกรรมกลุ่ม | จำนวนสมาชิก | ปีที่ก่อตั้ง | หน่วยงานที่ก่อตั้ง | เงินทุนกลุ่ม (บาท) | เงินกู้ (บาท) |
|----------|------------------------------|--------------------------|--------------|--------------------|----------------------|---------------|
| 1 | กลุ่มออมทรัพย์ธนาคารหมู่บ้าน | ทุกครัวเรือน | 2542 | ปตท. | 5 ล้านบาท | ไม่มี |
| 2 | กลุ่มกองทุนเงินล้าน | ทุกครัวเรือน | - | รัฐบาล | 1.6 ล้าน | ไม่มี |
| 3 | กลุ่มออมทรัพย์ กขคจ | ทุกครัวเรือน | - | รัฐบาล | 120,000 | 260,000 |
| 4 | กลุ่มผลิตภัณฑ์หมู่บ้าน | ทุกครัวเรือน | - | กลุ่มเกษตรกร | 300,000 | ไม่มี |
| 5 | กลุ่มพัฒนาหมู่บ้าน | คุ้มต่างๆ ของทั้งสองหมู่ | - | กลุ่มเกษตรกร | 560,000(14 x 40,000) | ไม่มี |
| 6 | กลุ่มข้าว | 21 คน | - | ส่งเสริมเกษตร | 220,000 | ไม่มี |
| 7 | กลุ่มการค้าขายแดน | 42 คน | - | กลุ่มเกษตรกร | 220,000 | ไม่มี |
| 8 | กลุ่มหมู | 10 คน | - | กลุ่มเกษตรกร | 42,000 | 500,000 |
| 9 | กลุ่มวัว 1 | 10 คน | - | กลุ่มเกษตรกร | 50,000 | 500,000 |
| 10 | กลุ่มวัว 2 | 10 คน | - | กลุ่มเกษตรกร | 50,000 | 500,000 |
| 11 | กลุ่มทอผ้า | 16 คน | - | พัฒนาชุมชน | 3,000 | ไม่มี |
| 12 | กลุ่มถักโคเซ | 18 คน | - | พัฒนาฝีมือแรงงาน | 30,000 | ไม่มี |
| 13 | กลุ่มปุ๋ยหมัก | 14 คน | - | เกษตรจังหวัด | 12,000 | ไม่มี |
| 14 | กลุ่มแปรรูป | 12 คน | - | กลุ่มเกษตรกร | 90,000 | ไม่มี |
| 15 | กลุ่มข้าวซ้อมมือ | 19 คน | - | กลุ่มเกษตรกร | 12,000 | ไม่มี |
| 16 | กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า | 13 คน | - | พัฒนาฝีมือแรงงาน | 5,000 | ไม่มี |
| 17 | กลุ่มน้ำดื่ม (SML) | - | - | กลุ่มเกษตรกร | 50,000 | 700,000 |

ตารางที่ 6 มูลค่าสินค้าเกษตรบ้านฮวกปี 2551

| ชนิดพืช | มูลค่า |
|----------|--|
| ข้าวโพด | ในฝั่งบ้านฮวก 14 ล้านบาท ไทยแนะนำให้เกษตรกรในลาว ปี 50 --> 5 ล้าน ก.ก. ราคา 5 บาท/ก.ก. รวม 25 ล้านบาท ปี 51 --> 10 ล้าน ก.ก. ราคา 4.6 บาท/ก.ก. รวม 40.6 ล้านบาท |
| ถั่วลิสง | 3 ล้านบาท (ถั่วสด-บ้านฮวก) 5 ล้านบาท (ถั่วพันธุ์ไทนาน-ลาว) |
| เดือย | รับซื้อจากลาว ปี 50 --> ราคา 10-12 บาท/ก.ก. รวม 5 ล้านบาท ปี 51 --> ราคา 5-6 บาท/ก.ก. รวม 10 ล้านบาท |
| ข้าว* | ลาวรับซื้อข้าวเหนียวพื้นเมืองเปลือกขาว รวม 5 ล้านบาท |
| ดอกหญ้า | รับซื้อจากลาว ปี 51 --> รวม 3 ล้านบาท |

ที่มา: จากการประชุมกลุ่มย่อยแกนนำเกษตรกรบ้านฮวก, 2552

หมายเหตุ * กรณีข้าวกฎหมายประเทศไทยห้ามนำเข้าข้าวเนื่องจากเป็นการตีตลาดข้าวภายในประเทศซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนไทย ส่วนในฝั่งรัฐบาลลาวเองนั้นก็พยายามผลักดันให้ข้าวเป็นสินค้าหลักของประเทศตนและไม่ต้องการให้เงินตราไหลออกนอกประเทศโดยช่องทางนี้

4. แรงจูงใจรวมกลุ่มทำธุรกิจข้าวโพด

จากการแบ่งกลุ่มย่อยผู้เข้าร่วมประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นและร่วมเสนอแนวคิดเห็นแรงจูงใจที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาทางเลือกการทำธุรกิจบ้านฮวก จากนั้นจัดลำดับความสำคัญของแต่ละแรงจูงใจ

ตารางที่ 7 แรงจูงใจและลำดับความสำคัญในการรวมกลุ่มทำธุรกิจข้าวโพด

| แรงจูงใจรวมกลุ่มทำธุรกิจข้าวโพด | ลำดับคะแนนความสำคัญ |
|---|---------------------|
| 1. นโยบายการขยายเกษตรพันธสัญญาในประเทศลุ่มน้ำโขง | 4 |
| 2. นโยบายสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน | 2 |
| 3. นโยบายของลาวในการพัฒนาพื้นที่ชายแดนโดยผ่านการค้า | 2 |
| 4. ชุมชนชายแดนบ้านฮวก-ลาว มีความสัมพันธ์ทางการค้าเป็นเวลายาวนาน | 12 |
| 5. สภาพพื้นที่ลาว เปิดโอกาสให้ขยายข้าวโพดได้ | 6 |
| 6. ชุมชนบ้านฮวกเห็นความสำคัญของการเติบโตของการค้าชายแดนไทย-ลาวต่อเศรษฐกิจชุมชนบ้านฮวก | 17 |
| 7. การรวมกลุ่มสามารถสร้างอำนาจการต่อรองและเจรจาเกี่ยวกับฝ่ายต่างๆ ได้ดี | 17 |

ที่มา: จากการประชุมกลุ่มย่อยแกนนำเกษตรกรบ้านฮวก, 2552

5. กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง

ในการดำเนินงานการประกอบการค้าชายแดนธุรกิจข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ กลุ่มบุคคลหรือหน่วยงานที่เข้ามาบทบาทเกี่ยวข้องนั้นมี 2 ฝ่ายคือฝ่ายบ้านฮวก และฝ่ายสปปลาวดังรายละเอียดตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของ ฝ่ายไทยและสปป ลาวธุรกิจเกษตรชายแดน

| ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในไทย | ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในสปป ลาว |
|---|---------------------------------|
| 3. ฝ่ายบ้านฮวก ได้แก่ | 4. ฝ่ายลาว ได้แก่ |
| 1.2 เจ้าหน้าที่รัฐไทย | 1) เจ้าแขวง |
| - หน่วยกักกันพันธุ์พืชและปลูสัตว์ | 2) เกษตรกรชาวลาว |
| - พาณิชยจังหวัดพะเยา | |
| - สำนักงานจังหวัดพะเยา | |
| - สำนักงานเกษตรจังหวัด, อําเภอ | |
| - ศาลากรดํา | |
| - ฝ่ายปกครอง โดยอําเภอดําเนินการดําเนินการ การตรวจสอบคนเข้าออก | |
| - อบต. ผู้ใหญ่บ้าน | |
| 1.2 เกษตรกร | |
| - เกษตรกรอิสระ | |
| - เกษตรกรรวมกลุ่ม | |
| 1.3 กลุ่มผู้ทำการค้า (พ่อค้า) | |
| - พ่อค้าอิสระ | |
| - กลุ่มพ่อค้าร่วมลงทุนในลาว | |
| 1.5 ผู้ค้าวัสดุการเกษตร | |
| 1.5 บริษัทเมล็ดพันธุ์ | |
| - เมล็ดพันธุ์ข้าวโพด 888 | |
| - เมล็ดพันธุ์ข้าวโพด 919 | |
| - เมล็ดพันธุ์ข้าวโพด 9901 | |
| - เมล็ดพันธุ์ข้าวโพด 717 | |
| - เมล็ดพันธุ์ข้าวโพด 979 | |

6. วิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน สิ่งคุกคามและ โอกาสในการดำเนินงานกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวก จุดแข็ง

● ศักยภาพภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการเดินทางค้าขาย บ้านฮวกเป็นศูนย์กลางระหว่างเมืองคอบในลาว และ อ.ภูซางในไทย

- ประชาชนเข้าใจการค้าและตั้งใจสูงทั้ง 2 ประเทศ มีความไว้วางใจสูง ไม่คดโกง
- วัฒนธรรมใกล้เคียงกันทั้งสองประเทศทำให้การค้าราบรื่น เช่น งานบวช งานขึ้นปีใหม่
- นโยบายสนับสนุนการค้าชายแดน การเปิดตลาดนัดบ้านฮวกทุกวันที่ 10 และ 30 ส่วนของลาว บ้านปางมอญ ทุกวันที่ 20

- คนในชุมชนมีความรักสามัคคี ทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างต่อเนื่อง
- สปป.ลาว มีทรัพยากรที่เอื้อต่อการลงทุน
- มีการรวมกลุ่มผลิตการค้า เพื่อการต่อรอง
- มีกองทุนหมุนเวียนและแหล่งทุนของรัฐสนับสนุน
- ชาวบ้านมีความถนัดด้านการค้าดั้งเดิม
- สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศเอื้อต่อการทำการเกษตร

จุดอ่อน

- นโยบายไม่แน่นอนในด้านการค้าต่อผู้ประกอบการ
- ถนนเพื่อการคมนาคมใน สปป.ลาว ไม่สะดวกต่อการขนส่งสินค้า ถนนมีน้ำขังในฤดูฝน
- ความไม่เข้าใจของพ่อค้ารายย่อยในการค้าชายแดน
- ขาดตลาดรองรับสินค้าเกษตรทำให้ราคาไม่แน่นอนและต้นทุนสูง
- ขั้นตอนการเก็บเกี่ยวผลผลิตของลาวยังไม่ถูกต้อง เช่น เก็บเกี่ยวแล้วไม่ตากให้แห้งก่อนเก็บเข้ายุ้งฉาง
- การแข่งขันของพ่อค้าท้องถิ่นฝ่ายลาวในด้านราคาทำให้คุณภาพสินค้าตกต่ำ
- ด้านศุลกากรเชียงของ ไกลจากบ้านฮวกประมาณ 130 ก.ม. (ค่าเดินทาง 1,000 บาท)
- จุดผ่อนปรนบ้านฮวก ยังไม่มีการปรับเป็นด่านถาวร ปัจจุบันผลประโยชน์และรายได้จากค่าผ่านด่านไปอยู่ที่จ. เชียงรายแทน

- ขาดความรู้ความเข้าใจด้านราคาสินค้าระหว่างประเทศ
- เกษตรกรรายย่อยเสียผลประโยชน์ให้กับพ่อค้าคนกลาง
- ต้นทุนการผลิตสูง สินค้าราคาตกต่ำ
- ขาดความเข้าใจด้านดูแลรักษาพืช ศัตรูพืช ธาตุอาหาร พันธุ์พืช
- ขาดการส่งเสริมด้านการตลาดผ้าทอ

สิ่งคุกคาม

● ต้องทำความเข้าใจกับรัฐบาลฝ่ายไทยให้เห็นความสำคัญของการค้าไทย-ลาว และผลกระทบต่อนโยบายที่มีการเปลี่ยนแปลง

- ให้มีประเมินปริมาณการผลิตข้าวโพดในพื้นที่ฝ่ายบ้านสวก และลาวเพื่อสนับสนุนการวางแผนปริมาณการผลิต การตลาด และการนำเข้า

- นโยบายการห้ามนำเข้าสินค้า พร้อมเพิ่มมาตรการควบคุมสินค้าเกษตร ทำให้เกษตรกรเพิ่มค่าใช้จ่ายในปี 51/52 กรมการค้าต่างประเทศเพิ่มภาษีการขนส่งข้าวโพดเป็น 180 บาท/ตัน ทำให้มีค่าต้นทุนเพิ่มเป็น 45 สต. จากเดิมประมาณ 27 สต.

โอกาส

- การศึกษาและประเมินต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด
- ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการทางการเงินเพื่อใช้บริหารการเงินของกลุ่ม
- ข้อมูลของธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย (SME bank)
- การค้าชายแดนของน่าน มีผลกระทบทางอ้อมต่อการค้าชายแดนบ้านสวก

รายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการ

โครงการ “การจัดการธุรกิจเกษตรชายแดนไทย-ลาว โดยองค์กรชุมชนท้องถิ่น

กรณีศึกษาชุมชนบ้านฮวก จังหวัดพะเยา”

วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2552

ณ ห้องประชุม สถานีอนามัยบ้านฮวก ต.ภูซาง อ.ภูซาง จ.พะเยา

วัตถุประสงค์การประชุม:

1. เพื่อสร้างความเข้าใจการรวมกลุ่มในการดำเนินธุรกิจและเข้าใจบริบทท้องถิ่น
2. เพื่อศึกษากลไกในการประสานงาน (coordination mechanisms) การทำงานร่วมกัน (interaction) และการกระจายผลประโยชน์ (benefit sharing) ในการทำธุรกิจทางเกษตรของกลุ่มเกษตรกรในชายแดนไทย-ลาว
3. เพื่อเข้าใจปัจจัยที่ส่วนสำคัญที่สนับสนุน ข้อจำกัด โอกาสกลุ่มในการดำเนินธุรกิจเกษตร ชายแดนไทย-ลาว โดยองค์กรชุมชนท้องถิ่น

ผู้เข้าร่วม:

กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรและการค้าชายแดนบ้านฮวก จ.พะเยา นักวิชาการ อาจารย์ และผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ รวมจำนวน 22 คน

ลักษณะโครงการ:

เป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ระหว่างแกนนำกลุ่มเกษตรกรผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรและการค้าชายแดนบ้านฮวก จ.พะเยา และผู้รับผิดชอบโครงการโดยศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ ภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ตามแนบท้ายสรุปผลการประชุมวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2552

ผู้ดำเนินการประชุม

1. อาจารย์ พุกษ์ ยิบมันตะศิริ ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์
2. ดร.บุศรา ลิ้มนิรันดร์กุล ภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์

ผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ

กลุ่มธุรกิจเกษตรชายแดนเริ่มการรวมมีการจัดตั้งกลุ่มเมื่อปี 2551 โดยสินค้าที่มีอยู่ในกลุ่มมี ข้าว ข้าวโพด ถั่วลิสง ดอกไม้กวาด เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มการค้าชายแดนได้มีการจัดการระดมทุนในวงเงิน 2,000,000 บาท โดยดำเนินการดังนี้ คือ 1) จัดสรรเป็นหุ้นๆละ 1,000 บาท จำนวนหุ้นทั้งหมด 2,000 หุ้น และ 2) สมาชิกในกลุ่มแต่ละคนมีสิทธิ์ซื้อหุ้นได้ไม่เกิน 50 หุ้น

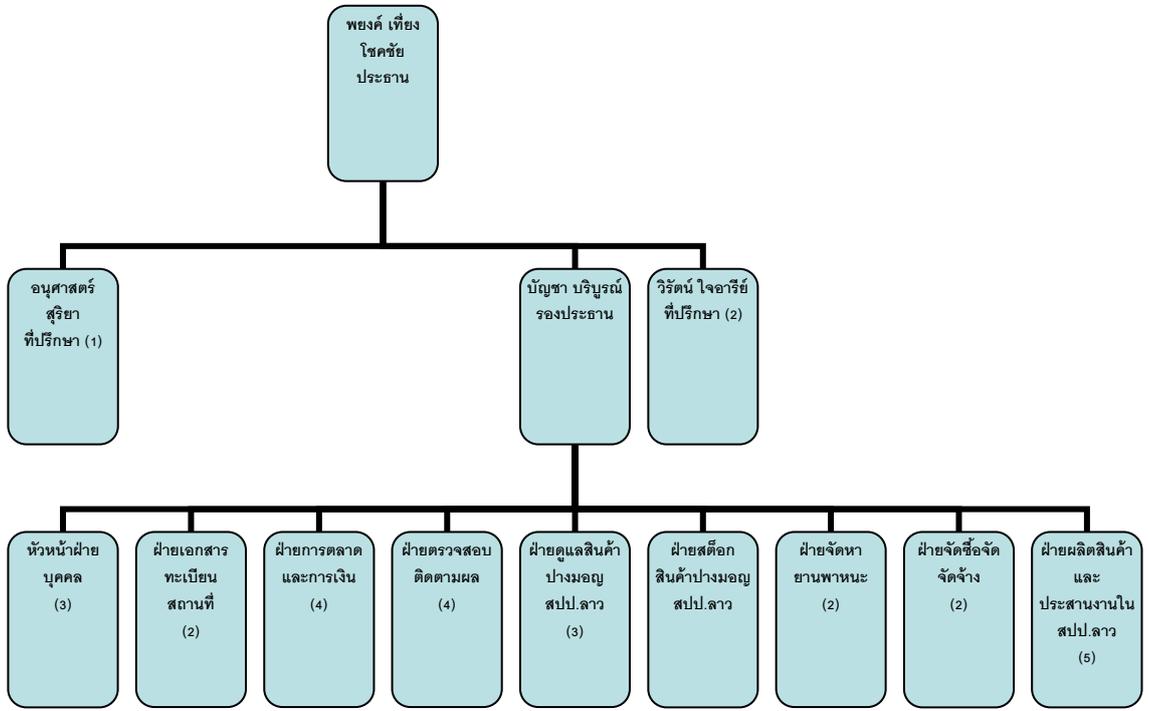
ส่วนการวางแผนงบประมาณการลงทุนของแต่ละปีนั้น ทางกลุ่มได้ตั้งงบประมาณจำนวนเงิน 10 ล้านบาท และเพื่อให้กลุ่มมีความมั่นคงและมีเงินทุนสำรอง ดั้งเดิมเห็นชอบร่วมกันให้สมาชิกทุกคนในกลุ่มฝากเงินสะสมไว้เดือนละ 500 บาท ทุกวันที่ 7 ของเดือน ทั้งนี้เริ่มดำเนินการโดยครั้งแรกเรียกเก็บ 3,000 บาท เพื่อเป็นเงินฝากออมย้อนหลังรอบ 6 เดือน (มกราคม 51-มิถุนายน 51) โดยปัจจุบันทางกลุ่มมีเงินทุนประมาณ 220,000 บาท

และในการจัดสรรและแบ่งผลกำไรสุทธิของกลุ่มมีหลักเกณฑ์ดังนี้

- คณะกรรมการดำเนินงาน 25%
- บันผลให้สมาชิก 65%

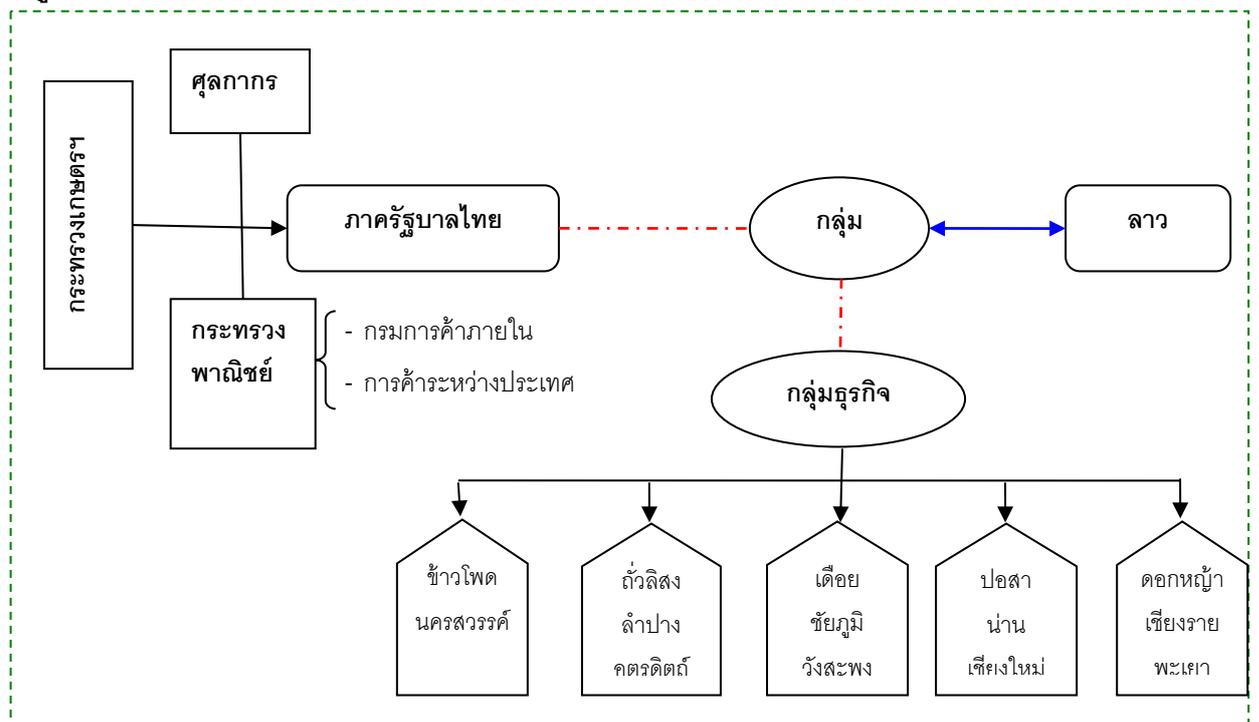
- ปันผลเข้ากลุ่ม 10%

โครงสร้างผังการดำเนินงานกลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวก



กลุ่มยุทธศาสตร์การลงทุนการค้าชายแดนไทย-ลาว ของกลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวก ต.ภูซาง

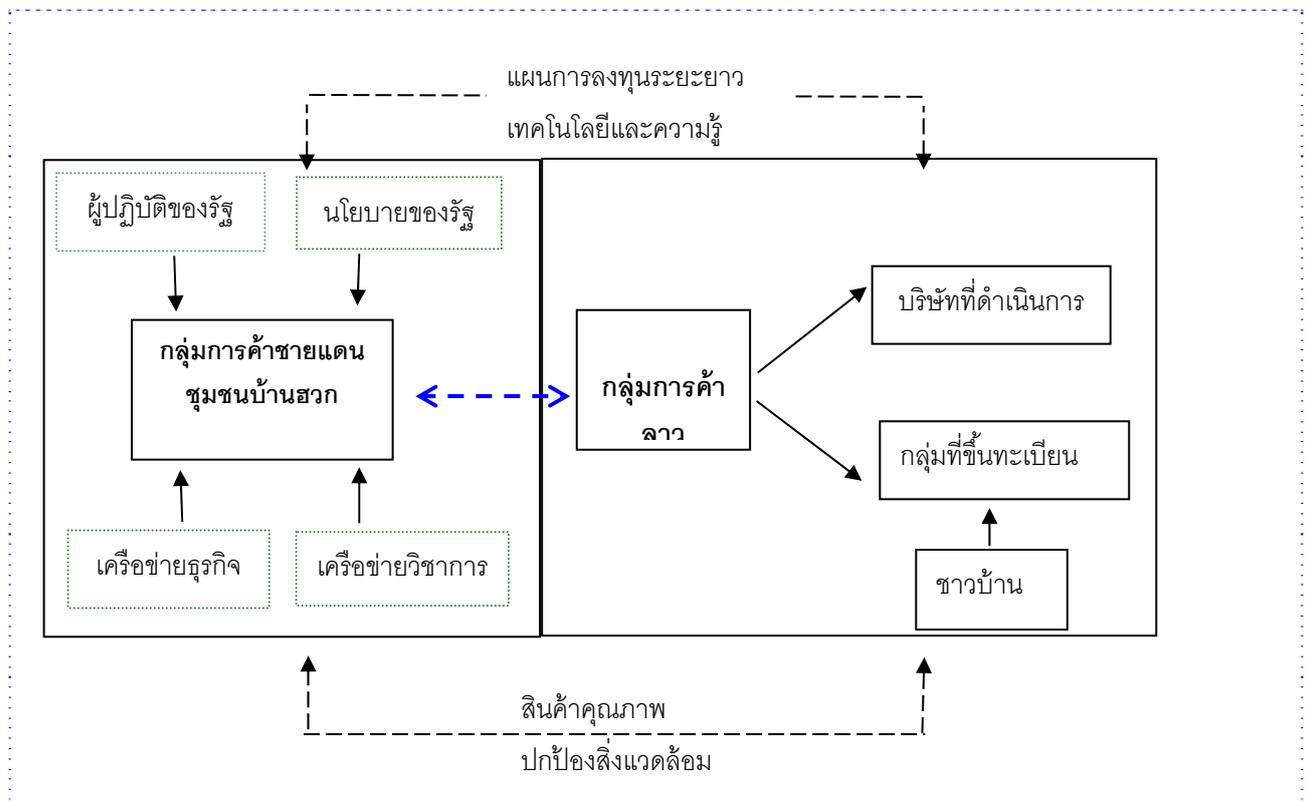
อ.ภูซาง



หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและมีบทบาทในการนำเข้าสู่สินค้าผ่านจุดผ่อนปรนบ้านสวก ต.ภูซาง อ.ภูซาง

- 1) ต.ม.
- 2) ศุลกากร
- 3) กรมการปกครอง (ปลัดอำเภอ)---> อส.
- 4) ทหารพราน
- 5) ตชด.

ช่องทางการไหลเวียนสินค้าของกลุ่มการค้าชายแดนบ้านสวก ต.ภูซาง อ.ภูซาง



ความคิดเห็นและข้อเสนอประเด็นต่าง ๆ

1. การรองรับการลงทุนระหว่างประเทศ รัฐบาลจะเข้ามามีบทบาทในเรื่องต่อไปนี้อย่างไร
2. การป้องกันผลกระทบเสียที่เกิดขึ้นกับกลุ่ม
3. ทางกลุ่มเองอยากให้พีซีทั้ง 4 ชนิด เข้าสู่ระบบการค้าอย่างถูกต้อง
4. ความขัดแย้งภายในกลุ่มนั้นต้องใช้กฎระเบียบมารองรับหรือจะมีการจัดการอื่นๆอย่างไรบ้าง
5. ในการผลิตที่ผ่านมาพบว่ากลุ่มมีต้นทุนเมล็ดพันธุ์ในการผลิตข้าวโพดสูงมาก
6. ทางกลุ่มยังไม่มีที่ทำการสำนักงานและไซโลเก็บข้าวโพด ซึ่งทุนในการสร้างประมาณ 500,000 บาท
 - เสนอขอจากงบจังหวัด
 - เสนอขอจากงบ อบต.

- ยื่นขอกู้ที่สนับสนุนจากสถาบันการเงินเป็นเงินกู้ปลอดดอกเบี้ยระยะยาว

7. อยากให้มีการสนับสนุนจากกรมวิชาการเกษตรเรื่องของเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด โดยอยากได้รับสนับสนุนพันธุ์ข้าวโพด

- เป็นเมล็ดพันธุ์คุณภาพราคาถูกรวม 10 ตัน

- เป็นสายพันธุ์ใหม่ที่กันเชื้อราได้

รายงานการโครงการประชุมหารือร่วมภาครัฐและเอกชนด้านการค้าชายแดน

วันที่ 17 มีนาคม 2552

ณ ห้องประชุมสำนักงานพาณิชย์จังหวัดพะเยา

ผู้รับผิดชอบ โครงการ “การจัดการธุรกิจเกษตรชายแดนไทย-ลาว โดยองค์การชุมชนท้องถิ่น กรณีศึกษาชุมชนบ้านฮวก จังหวัดพะเยา” อาจารย์พฤษัช ยิบมันตะศิริ ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร และ ดร.บุศรา ลิ้มนิรันดร์กุล ภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผู้เข้าร่วมประชุม

| | |
|------------------------------------|-----------------------------|
| ภาครัฐ สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพะเยา | นางเฟื่องฟ้า ตูลาธรรมกุล |
| มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ | นายพฤษัช ยิบมันตะศิริ |
| | นางสาวบุศรา ลิ้มนิรันดร์กุล |
| ภาคเอกชน | นายพยงค์ เทียงโชคชัย |
| | นายบัญชา บริบูรณ์ |
| | นายธนภัต ศรีวิชัย |
| | นายคเชนทร์ แก้วจำปา |
| | นางวันดี คำทองพิพร |

ที่มาของการประชุมหารือ

วิถีชีวิตของชาวบ้านฮวกผูกพันกับการเกษตรตลอดทั้งปี โครงการวิจัย “การจัดการธุรกิจเกษตรชายแดนไทย-ลาว โดยองค์การชุมชนท้องถิ่น” พัฒนามาจาก ปราชญ์การณ ที่ชุมชนบ้านฮวก กิ่ง อ.ภูซาง จ.พะเยา รวมกลุ่มร่วมลงทุนทำธุรกิจ กับเกษตรกรลาว โดยโครงการให้ความสำคัญต่อการรวมกลุ่มเพื่อทำธุรกิจชายแดน ซึ่งการรวมกลุ่มของเกษตรกรจากเดิมมีหน้าที่เป็นผู้ผลิตเพียงอย่างเดียว ปัจจุบันได้มีการปรับตัวเพื่อทำการค้าที่เป็นมิติใหม่ ซึ่งแต่เดิมนบ้านฮวกที่เขตแนวชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้านและวัฒนธรรมของชุมชน มีโอกาสไปมาหาสู่และแลกเปลี่ยนสินค้าในอดีตจนกลายเป็นการทำธุรกิจในปัจจุบันร่วมกัน โดยนำพืชข้าวโพดและถั่วลิสง ซึ่งกลุ่มมีความรู้และประสบการณ์ด้านการผลิตเป็นอย่างดี มีการติดตามและถ่ายทอดความรู้หรือปัจจุบันเป็นการถ่ายทอดเทคโนโลยีในการค้าชายแดนเพื่อขยายฐานธุรกิจ ในรูปแบบเกษตรพันธะสัญญาเดิมบริษัทเอกชนเป็นผู้ดำเนินการ แต่ในกรณีบ้านฮวกได้มีการยกระดับขีดความสามารถซึ่งดำเนินการโดยเกษตรกร ซึ่งดำเนินการธุรกิจพันธะสัญญากับเกษตรกรในสปป ลาวได้ โดยการใช้นวทางการผลิตที่ผนวกมาตรการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ เนื่องจากในพื้นที่มีลักษณะเป็นลาดชัน ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ท้าทาย

สิ่งที่โครงการได้มองคือการรวมกลุ่มมีฐานทางสังคมอะไรบ้าง ซึ่งจะพบว่าบ้านฮวกมีฐานการรวมกลุ่ม โดยเฉพาะการออมทรัพย์ ทั้งได้รับการสนับสนุนจากรัฐและกลุ่มเองและในรูปธุรกิจของหมู่บ้าน ที่สำคัญฐานความรู้และความถนัดที่นำไปสู่การผลิตต้นทุนการผลิต อย่างไรก็ตามทางโครงการได้วางแผนที่สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรที่สามารถนำไปสู่การผลิตที่ลดต้นทุน เช่น การฝึกอบรมการปรับปรุงข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ลูกผสม โดยติดต่อที่ศูนย์วิจัยพืชไร่นครสวรรค์ อ. ตากฟ้า จ. นครสวรรค์ นอกจากนี้การสร้างความเข้าใจด้านกฎระเบียบในการค้าชายแดนข้าวโพดเป็นเรื่องที่สำคัญ เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

โครงสร้างกลุ่มได้มีการกระจายหน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิก เพื่อลดความเสี่ยงเป็นการจัดการธุรกิจชุมชน ปัจจุบันกลุ่มได้จดทะเบียนกลุ่มในรูปของวิสาหกิจชุมชน โดยแต่งตั้ง คุณบัญชา และคุณธนภัตรเป็น

ผู้ดำเนินการธุรกิจในอนาคตของกลุ่มเพื่อความสะดวกในการจัดการ เหตุผลที่เกษตรกรรวมกลุ่มในรูปของวิสาหกิจ เกษตรกรมีประสบการณ์การเป็นพ่อค้าใน สปป.ลาว มากมากกว่า 10 ปี ถือเป็นทุนทางมนุษย์ที่สำคัญ เดิมที เกษตรกรได้ทำธุรกิจการค้าชายแดนในรูปกลุ่มเล็กๆ ทำให้มีการแข่งขันด้านราคา และประกอบกับกฎระเบียบเข้มงวด มากขึ้น ทำให้การทำธุรกิจเกษตรระหว่างชายแดนแบบต่างคนต่างทำไม่สามารถได้กำไรเป็นการแข่งขันกันเองดังนั้น จึงได้ร่วมจัดตั้งเป็นกลุ่มที่ชัดเจนปี 2551 เป็นต้นมา นอกจากนี้ประธานกลุ่มและกลุ่มมีความคิดเห็นต่อการทำธุรกิจ เกษตรชายแดนว่าเป็นการหมุนเวียนเงินเข้าในประเทศเนื่องจากทางเกษตรกรลาว หลังจากการขายสินค้าเกษตร ให้กับไทย ก็จะมีการหมุนเวียนเงินในรูปแบบการซื้อสินค้าจากไทย ไม่ว่าจะเป็นเครื่องอุปโภค บริโภค หรือวัสดุก่อสร้างก็ จะทำให้มีการคล่องตัวทางการตลาดและธุรกิจอย่างอื่นนอกเหนือจากทางเกษตร

อย่างไรก็ตามทางพาณิชย์จังหวัด ได้เสนอแนะการจดทะเบียนในรูปวิสาหกิจชุมชนน่าจะมีการนำเข้าสินค้า ในรูปแบบกลุ่ม ซึ่งภาษีและค่าใช้จ่ายการนำเข้าไม่แตกต่างกัน ถ้าดำเนินการในรูปวิสาหกิจแต่ดำเนินการโดยนิติบุคคล อาจจะได้รับ การส่งเสริมหรือจับตามองการนำเข้าสินค้าโดยรัฐ

ความรับผิดชอบและกฎระเบียบของกระทรวงพาณิชย์ที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพะเยา มีหน่วยงานภายใต้กระทรวงได้แก่ การค้าต่างประเทศ ดูแลรับผิดชอบด้าน การค้าระหว่างชายแดน ควบคุมปริมาณการนำเข้า โดยทำงานประสานกับ สำนักงานเกษตรจังหวัด โดยมีผู้ว่าราชการ จังหวัดเป็นประธาน และส่วนสำนักงานเกษตรจังหวัด โดยมอบหมายให้เกษตรอำเภอภูซาง ดูแลด้านความมั่นคง (ซึ่งถือว่าเป็นหน่วยงานระดับจังหวัด) และศุลกากรเชียง ดูแลกวดขันการนำเข้าสินค้าอย่างเข้มงวด ซึ่งประกอบด้วย ปลัดอำเภอ กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 32 (ให้อำนาจกับอำเภอภูซาง)

ปัจจุบันเพื่อทันต่อเหตุการณ์กระทรวงพาณิชย์ทั่วประเทศ และสำนักงานพาณิชย์จังหวัดที่ภายใต้กำกับ กระทรวงทุกจังหวัดได้ดำเนินการประชุมช่วงเช้าทุกวันอังคารทุกสัปดาห์ โดยใช้ระบบ e-conference

สินค้าที่นำเข้ามาจะมีจดทะเบียนเป็นรายชนิด เช่น ไม้ สินค้าเกษตร อื่นๆ เป็นต้น การรายงานถึงพาณิชย์ จังหวัดมาจาก 2 หน่วยงาน อ.ภูซาง ปริมาณการนำเข้า และศุลกากร อ. เชียงของ รายงานด้านศุลกากร ส่วนการ นำเข้าสินค้าประเภทอาหารสัตว์ต้องแจ้งหน่วยงานสาธารณสุขเพื่อตรวจโรค

นโยบายการสนับสนุนเกษตรกรพันธะสัญญากับประเทศเพื่อนบ้าน

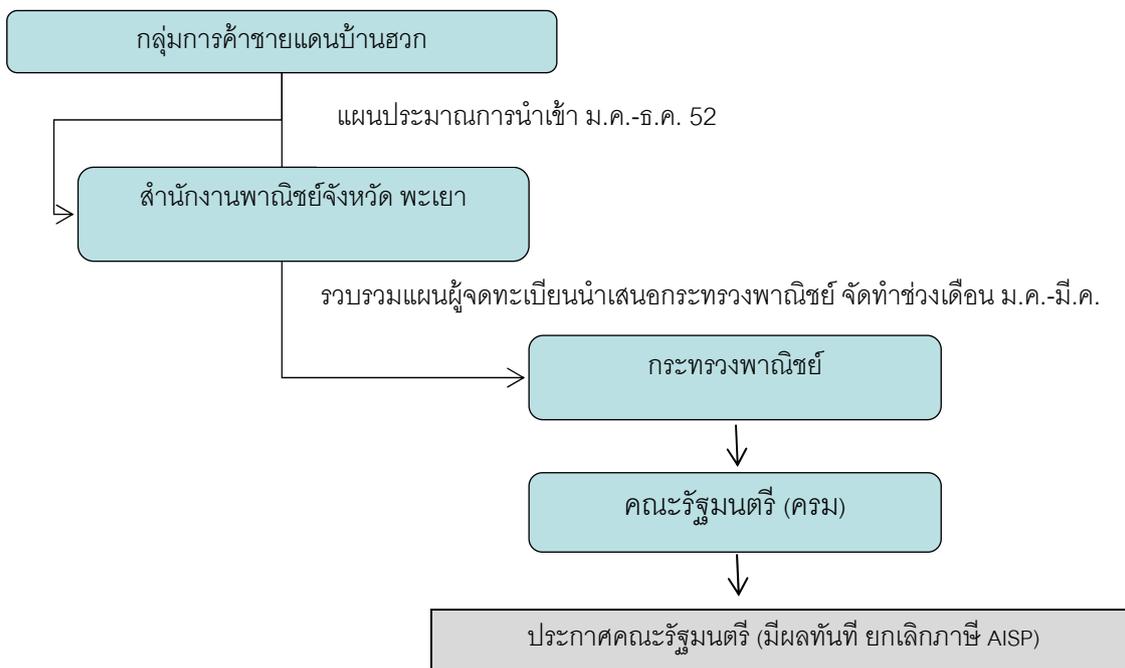
ในปี 2552 หน่วยงานกรมการค้าภายในยังไม่ได้มีประกาศของกระทรวงการคลังที่จะมีการปรับรูปแบบใหม่ ซึ่งการดำเนินงานการลงทุนเกษตรกรพันธะสัญญากับประเทศเพื่อนบ้าน กรณีการผ่อนปรนภาษีในการสนับสนุน เกษตรพันธะสัญญาระหว่างประเทศเพื่อนบ้านของรัฐ (ACNIC) ซึ่งต้องมีการดำเนินการทุกปี โดย ทางจังหวัดต้องมีคณะทำงานเพื่อรับผิดชอบงานด้านเกษตรกรพันธะสัญญาโดยเฉพาะ ซึ่งขึ้นตรงต่อปลัดกระทรวง พาณิชย์ โดยพาณิชย์จังหวัดเป็นประธาน (ดำเนินการเดือน ม.ค.-ก.พ. 52) เพื่อนำเสนอแผนการปริมาณการนำเข้า สินค้าเกษตรของกลุ่มและนิติบุคคลจากประเทศเพื่อนบ้านที่ชัดเจน โดยทางพาณิชย์จังหวัดจะนำเสนอเสนอแผนการ ลงทุน (แผนรอบปี ม.ค.-ธ.ค. 52) ดังกล่าวส่งไปยังกระทรวงพาณิชย์ซึ่งมีปลัดกระทรวงเป็นประธานเพื่อเข้าสู่กรรมและ หลังการประชุมกรรมก็มีการประกาศใช้ของกระทรวงการคลัง หลังจากนั้นเกษตรกรก็สามารถใช้ประกาศดังกล่าวเพื่อ ลดหย่อนภาษีการนำเข้าสินค้าเกษตรจากประเทศเพื่อนบ้าน ดังภาพที่ 1 (ดูรายละเอียดในการลดภาษีการนำเข้า ภายได้เกษตรกรพันธะสัญญากับประเทศเพื่อนบ้าน)

ในปี 2552 ซึ่งเป็นปีที่มีสินค้าเกษตรหลายชนิดล้นตลาด โดยเฉพาะข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ดังนั้นทางกระทรวง มีมาตรการกวดขันเป็นพิเศษเพื่อลดการลักลอบนำเข้าสินค้าหรือการสวมแทนสินค้า ซึ่งมาตรการโดยทั่วไปของผู้

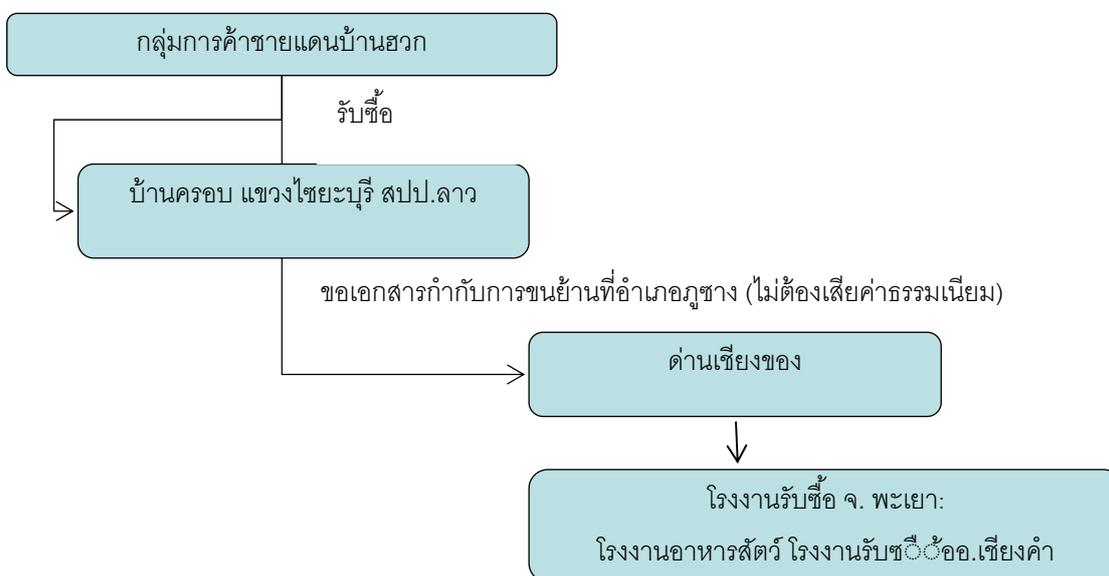
นำเข้าสินค้าต้องมีคุณสมบัติ 1. ต้องมีการจดทะเบียนในรูปแบบนิติบุคคลหรือวิสาหกิจชุมชน 2. ผู้นำเข้าต้องมีแผนการผลิตที่ชัดเจนและแผนการใช้ในกรณีนำเข้าวัตถุดิบ เช่น ถ้าเข้าโรงงานอาหารสัตว์ต้องมีภาระปริมาณที่ชัดเจน และสามารถตรวจสอบได้ ในป็นี้ยังใช้แบบฟอร์มเดิมในการเขียนแผนปริมาณการนำเข้าเสนอต่อพาณิชย์จังหวัด โดยติดต่อขอจากกรมการค้าต่างประเทศเขต 6 สำนักงานจังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นผู้ดูแลการค้าระหว่างชายแดน จ. พะเยา จ. เชียงราย จ. แพร่ จ. น่าน โดยในเดือนมกราคม พณิชย์จังหวัด คุณเฟื่องฟ้าเล่าให้ฟังว่า ปี 52 แผนการนำเข้าที่ส่งเดือนมกราคมถูกระงับหมด

นอกจากนี้ทางรัฐก็มีมาตรการเพื่อลดการลักลอบนำเข้าโดยเฉพาะเกษตรพันธะสัญญาระหว่างประเทศเพื่อนบ้านดังนี้ (1) เอกสารการรับรองการขนย้ายที่ อ.ภูซาง ได้มีการตั้งด่านที่ อ.ภูซาง กรณีที่มีการจดทะเบียนถูกต้องที่มีการระบุปลายทางที่ชัดเจนสามารถขอเอกสารการขนย้ายจากพาณิชย์จังหวัด จ. พะเยา โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น แต่พบว่ามีปัญหาโดยเฉพาะความล่าช้าในการติดต่อขอรับเอกสารการขนย้ายจากส่วนกลางที่ สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพะเยา ดังนั้นตอนนี้ได้มีปรับเปลี่ยนการขอเอกสารกำกับการขนย้าย อ.ภูซางแทน เพื่อลดเวลา (2) การนำเข้าเพื่อจำหน่ายต้องระบุปลายทางที่ชัดเจน ถ้าเป็นจังหวัดอื่นต้องมีการสลักหลังเอกสารเพื่ออำนวยความสะดวกและสามารถส่งต่อสินค้าระหว่างจังหวัดได้ แต่ปัจจุบันหลังเหตุการณ์สงบจากการประท้วงของเกษตรกรในปี 2552 ได้มีการยกเลิกระหว่างจังหวัด แต่ยังคงผ่านด่านที่ อ.ภูซาง เนื่องจากเป็นด่านตรวจสินค้าระหว่างภายในประเทศและประเทศเพื่อนบ้านอยู่ในระยะ 5-10 กม. ตัวอย่างกรณีขนย้ายสินค้าจาก สปป.ลาว ไปยัง จ.พะเยา ต้องดำเนินการตาม ภาพที่ 2

ในขณะนั้นนโยบายการสนับสนุนเกษตรกรพันธะสัญญาของ จ.พะเยา มีอยู่ที่ อ.ภูซาง ที่เดียวเนื่องจากความสัมพันธ์ที่ดีของผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยากับเจ้าเมืองครอบ ของ สปป.ลาว ซึ่งทาง จ.พะเยา ก็มีกิจกรรมเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีทุกปี ได้แก่ กิจกรรมตักบาตร 2 สายน้ำ และการจัดประชุมกรรมการชายแดนไทยลาว โดยเฉพาะ จ.พะเยา กับแขวงไซยะบูลี



ภาพที่ 1 ขั้นตอนการประกาศยกเว้นอากรนำเข้าสินค้าเกษตร ภายใต้การสนับสนุนเกษตรพันธะสัญญาระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน



ภาพที่ 2 ขั้นตอนการขนย้ายสินค้าจาก สปป.ลาวไปยังพะเยาของกลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวก

นโยบายผ่อนผันภาษีในเกษตรพันธะสัญญากับประเทศเพื่อนบ้าน

1. ภาษี 2.75 บาท/กก. ไม่เสียภาษี เสีย 5 % ของสินค้า
2. เสียค่าธรรมเนียมพิเศษ 180 บาท/ตัน ภายใต้ CEP โดยใช้ฟอร์ม D หรือที่เรียกว่า AISP ภายใต้ข้อตกลงต้องแสดงแหล่งกำเนิดสินค้า แต่ยกเว้นอากรนำเข้ากก.ละ 2.75 บาทและค่าธรรมเนียมพิเศษ 1,000

บาทต่อตัน ตามมาตรการนำเข้าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ปี 2550 (กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์, 2550) (โดยปกติ ถ้าไม่มีการยกเว้นค่าธรรมเนียมพิเศษจะมีการคิดอากรนำเข้า ในรูปแบบของ AFTA อากรนำเข้าร้อยละ 5 หรือ กก.ละ 2.75 บาท)

สิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากเปิดด่าน อ. เชียงของ ที่ประชุมได้ระดมความคิดเห็นภายหลังที่มีการเปิดจุดผ่อนปรน ด่านชั่วคราวที่ อ.เชียงของ 1. การขยายตัวในการท่องเที่ยว 2. การผลิตสินค้าเกษตร 3. หักลดการการค้าฝิ่นไทย ได้นำวัสดุให้ลาวผลิตสินค้าและส่งกลับมาขายที่ด่าน โดยใช้แรงงานจากฝั่งลาว

ต้นทุนกลุ่มธุรกิจเกษตรระหว่างชายแดนบ้านฮวก

ค่าใช้จ่ายในการนำเข้าสินค้าเกษตรภายใต้ การสนับสนุนเกษตรพันธสัญญาาระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน (contract farming AISP) โดยการยกเว้นภาษี 0 % ต่อปี แต่ต้องระบุปลายทางของสินค้า แต่ในทางปฏิบัติกลุ่ม เกษตรกรต้องเสียค่าใช้จ่ายอื่นๆ ดังตารางที่ 1 ได้แก่ ค่าศุลกากร ค่าสรรพากร และค่า surcharge ในการอนุญาต นำเข้าสินค้าอาหารสัตว์ เช่น ข้าวโพด กากถั่วลิสง เป็นต้น รวมเป็นค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น 0.32 สตางค์ ต่อการนำเข้า ข้าวโพดน้ำหนัก 1 กิโลกรัม ซึ่งกลุ่มเกษตรกรกล่าวว่าต้องมีการนำเข้าประมาณ 100 ตัน หรือ 1 แสนกิโลกรัม ถึงจะคุ้มกับค่าขนส่ง การบรรทุกสินค้าบรรทุกคันละประมาณ 20 ตัน 5 คันในการบรรทุกสินค้าออกมาจาก สปป.ลาว

ตาราง 1 ค่าใช้จ่ายในการนำเข้าสินค้าเกษตรชายแดนกรณียกเว้นภาษีนำเข้าภายใต้ ACNEC

| รายการ | ค่าใช้จ่าย (บาท/100 ตัน) | หมายเหตุ |
|--------------------------------|--------------------------|--|
| 1. ค่าศุลกากร (100 ตัน) | 9,000 | |
| 2. ภาษีสรรพากร 1.5 % ต่อมูลค่า | 5,250 | (3.5 x แสน) x 0.015 (หรือ 1.5%) 350000 x 0.015 = 5250 บาท |
| 3. ค่า surcharge 180 บาท/ตัน | 18,000 | 180 บาท x 100 ตัน |
| รวม | 32,250 | 0.32 บาท/กก |

การคาดการณ์การนำเข้าสินค้าเกษตรของกลุ่มบ้านฮวก ปี 2552

กลุ่มเกษตรกรการค้าชายแดนบ้านฮวกได้มีแผนที่จะนำเข้าข้าวโพด ในนามคุณบัญชา ประมาณ 1000 ตัน และคุณ ธนบัตร 500 ตัน รวมประมาณการนำเข้าทั้งสิ้น 1500 ตัน ใน จ.พะเยา มีผู้นำเข้าที่จดทะเบียนถูกต้องอยู่ 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรการค้าชายแดนบ้านฮวก, Mpoil (อ. เชียงคำและอ.ภูซาง นำโดย คุณ มรรดา แจ้เล็ก) ซึ่งปัจจุบันได้เลิกกิจการแล้ว และเชียงคำพืชผล (นิเพ็ญ) (รับซื้อจากกลุ่มเชียงของ)

ประธานกลุ่มเกษตรกรการค้าระหว่างชายแดนได้นำเสนอต่อพาณิชย์จังหวัด ในกรณีการผลิตถั่วเหลืองว่ามี สถานการณ์อย่างไร ถ้ากลุ่มเกษตรกรจะมีการนำเข้าถั่วเหลือง ซึ่งคุณเฟื่องฟ้าได้กล่าวว่าปัจจุบันสถานการณ์การผลิตถั่วเหลืองประเทศไทยปริมาณการผลิตไม่เพียงพอ เนื่องจากผลผลิตต่อไร่ต่ำ แม้ว่าจะมีต้นทุนการผลิตที่ต่ำ ซึ่งในปัจจุบันโดยเฉพาะปี 52 ได้มีการสนับสนุนการปลูกมันสำปะหลังมากเพื่อนำสู่การผลิตเอทานอล ปี 51 ปริมาณการผลิต 2000 ตัน ขยายไปสู่ปี 52 มากถึง 15000 ตัน ถ้าเกษตรกรสามารถนำเข้าถั่วเหลืองหรือมีการส่งเสริมการผลิตถั่วเหลืองในฝั่งลาวน่าจะทำได้

ประเด็นอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

1. กรณีธุรกิจเกษตรชายแดนที่ดำเนินการโดยเกษตรกร โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐส่วนสนับสนุนให้ดำเนินการถูกต้องแบบวิธีจะสามารถเป็นกรณีตัวอย่างธุรกิจเกษตรชายแดนได้หรือไม่
2. สิ่งที่พาณิชย์จังหวัดพะเยาได้พยายามผลักดันให้ด้าน อ.ภูซาง เป็นด่านถาวร ซึ่งปัจจุบันเป็นเพียงระดับนโยบายอยู่ และการจัดประชุมร่วมกับเกษตรกรมากขึ้นโดยคิดว่าน่าจะจัดประชุมทุกเดือนเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลใหม่ๆ และช่วยกันแก้ปัญหา อุปสรรคและความเสี่ยงด้านต่างๆ
3. กรณีที่เกษตรกรที่ดำเนินการธุรกิจเกษตรชายแดนดำเนินการจดทะเบียนการถูกต้องตามกฎหมายอะไรที่เป็นแรงจูงใจแตกต่างกับการที่ไม่เป็นเกษตรกรทำการค้าชายแดนแบบไม่จดทะเบียน ตัวอย่างนำเสนอโดยประธานกลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวก 1. น่าจะมีการเก็บเงินเฉพาะต้นทางและปลายทาง ทำให้ลดค่าใช้จ่ายและการทุจริตในการผ่านด่านต่างๆ
4. การแจ้งการนำเข้าปลายทางเพื่อไปส่งโรงงานไหนบ้างบางครั้งทำได้ยากเนื่องจากปริมาณผลผลิตบางครั้งบางโรงงานไม่รับซื้อเนื่องจากคุณภาพไม่ได้มาตรฐานก็จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนที่ส่งของโรงงาน
5. ตอนนี้คุณบัญญัติทำธุรกิจ shipping ที่ อ. เชียงคำ เดิมมีการใช้ shipping ที่ อ. เชียงของ

รายงานโครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ
การปรับปรุงพันธุ์และผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์
วันที่ 30 มีนาคม 2552- 1 เมษายน พ.ศ. 2552
ศูนย์วิจัยพืชไร่ นครสวรรค์ อ. ตากฟ้า จ. นครสวรรค์

ชื่อโครงการ: โครงการศึกษาและวิจัยระบบการผลิตข้าวโพดแบบพันธะสัญญา และการจัดการธุรกิจเกษตรชายแดน ไทย-ลาว

ผู้รับผิดชอบ: ดร. บุศรา ลิ้มวันดรกุล และ อาจารย์ พฤกษ์ ยิบมันตะศิริ

หลักการและเหตุผล

โครงการวิจัย “การจัดการธุรกิจเกษตรชายแดนไทย-ลาว โดยองค์กรชุมชนท้องถิ่น” พัฒนาจากปรากฏการณ์ ที่ชุมชนผลิตสินค้าด้านการเกษตรบ้านฮวก กิ่ง อ.ภูซาง จ.พะเยา รวมกลุ่มร่วมลงทุนทำธุรกิจกับเกษตรกรลาว โดยนำพืชข้าวโพดและถั่วลิสง ซึ่งกลุ่มมีความรู้และประสบการณ์ด้านการผลิตเป็นอย่างดี พร้อมทั้งมีระบบตลาดรองรับ ซึ่งกลุ่มได้มีการจัดตั้งกลุ่มในรูปวิสาหกิจชุมชน โดยมีสมาชิกทั้งสิ้น 42 คน ซึ่งมีกรรมการบริหารจัดการภายในสมาชิกทั้งสิ้น 31 คน

อย่างไรก็ตามการประกอบธุรกิจเกษตรในปัจจุบันจำเป็นต้องอาศัยความรู้ในด้านการผลิต ข้อมูลข่าวสารเพื่อลดต้นทุนการผลิต จากการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของกลุ่มเกษตรกรและนักวิจัย เกษตรกรในกลุ่มมากกว่า 70% ต้องการเรียนรู้และทดลองเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ของตนเองประกอบกับความผันผวนด้านราคาของเมล็ดพันธุ์ที่สูง ดังนั้นเกษตรกรต้องการผลิตเมล็ดพันธุ์เป็นของตนเองโดยอาศัยฐานประสบการณ์จากกลุ่มเกษตรกรที่เคยมีประสบการณ์จากการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

ดังนั้น การฝึกประสบการณ์ในการปรับปรุงพันธุ์ข้าวโพด จะเปิดโอกาสให้กลุ่มเกษตรกรสามารถพัฒนาศักยภาพด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์เป็นของตนเอง ลดการพึ่งพิงจากปัจจัยภายนอกและลดต้นทุนการผลิตรวมถึงการลงทุนที่ทำให้การทำธุรกิจเกษตรโดยเฉพาะข้าวโพดมีต้นทุนโดยรวมสูง นำไปสู่การขยายผลทางธุรกิจที่ตลอดจนเป็นการสร้างโอกาสความร่วมมือของกลุ่มเกษตรกร

วัตถุประสงค์:

1. เพื่อฝึกปฏิบัติและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดร่วมกับนักวิจัยศูนย์วิจัยพืชไร่ อ. ตากฟ้า จ. นครสวรรค์
2. เพื่อเพิ่มศักยภาพในการผลิตและโดยเฉพาะการนำองค์ความรู้เกษตรกรที่มีอยู่ผนวกกับความรู้หน่วยงานภายนอกเพื่อยกระดับการผลิตและลดต้นทุนการผลิต

ผู้เข้าร่วม:

เกษตรกรบ้านฮวกและสมาชิกกลุ่มธุรกิจการค้าชายแดนบ้านฮวก ต.ภูซาง จ. พะเยา รวม 8 คน

ลักษณะโครงการ: ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ

ผลที่จะได้รับ

1. ความรู้ด้านการปรับปรุงพันธุ์และผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์
2. การฝึกปฏิบัติจริงร่วมกับนักวิจัยสถานีวิจัยพืชไร่ นครสวรรค์
3. สามารถลดต้นทุนการผลิตและการยกระดับสมรรถนะการผลิตของกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวก

สถานที่: วันที่ 30 มีนาคม ถึง 1 เมษายน 2552 ณ ศูนย์วิจัยข้าวโพดและข้าวฟ่าง อ. ตากฟ้า จ. นครสวรรค์

ผู้ดำเนินการประชุม: นักวิจัยศูนย์วิจัยพืชไร่ กรมวิชาการเกษตร อ. ตากฟ้า จ. นครสวรรค์

งบประมาณ: จากโครงการวิจัย “การจัดการธุรกิจเกษตรกรชายแดนไทย-ลาว โดยองค์กรชุมชนท้องถิ่น”

ผลการดำเนินงาน

เกษตรกรที่เข้าร่วมเป็นเกษตรกรชาย 3 คน และเกษตรกรหญิง 5 คน เกษตรกรทุกคนมีประสบการณ์ผลิตข้าวโพดมากกว่า 20 ปี เกษตรกรส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการใช้เมล็ดพันธุ์ที่ผลิตจากบริษัทผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสม ได้แก่ CP pioneer Asia seed ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่มีต้นทุนการผลิตจากเมล็ดพันธุ์ที่สูงถึง กิโลกรัมละ 170 บาท ซึ่งกิจกรรมที่เข้าร่วมฝึกอบรมนักวิจัยจากศูนย์วิจัยพืชไร่ นครสวรรค์ ประกอบด้วย

1. ความเข้าใจเมล็ดพันธุ์ลูกผสมและพันธุ์ข้าวโพดนครสวรรค์ 3 ที่พัฒนาจากกรมวิชาการเกษตร และได้มีการส่งเสริมสนับสนุนให้ใช้เมล็ดพันธุ์ลูกผสมคุณภาพดี ราคาเมล็ดพันธุ์ถูกกว่าท้องตลาด ซึ่งให้ผลผลิตเฉลี่ยประมาณ 1000 กก.ต่อไร่ โดยเฉพาะการผลิตในสภาพพื้นที่น้ำไม่ขัง การหมุนเวียนของธาตุอาหารที่ดี

2. ขั้นตอน และวิธีการปรับปรุงพันธุ์ ตลอดจนการจัดการสารเคมีที่เหมาะสม โดยการใช้เชื้อพันธุ์พ่อและแม่เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ลูกผสม โดยปกติใช้อัตราเมล็ดพันธุ์พ่อ 1 กิโลกรัม ต่อเมล็ดพันธุ์แม่ 3 กิโลกรัม โดยการปลูก 2 แถวพันธุ์พ่อ และ 4 แถวเมล็ดพันธุ์แม่ระหว่างกลางพันธุ์พ่อ

3. ตัวอย่างการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสมนครสวรรค์ 3 โดยใช้สายพันธุ์พันธุ์พ่อและแม่ กรมวิชาการเกษตร ที่กลุ่มเกษตรกรร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลที่ต้องการผลิตเมล็ดพันธุ์ลูกผสมเป็นของตนเอง

หลังการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเกษตรกรที่เข้าร่วมมีการวางแผนที่จะทำแปลงสาธิตการผลิตเมล็ดพันธุ์เพื่อทดลองผลิตเมล็ดพันธุ์ลูกผสมโดยโครงการได้สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการ ซึ่งคาดว่าจะดำเนินการผลิตในเดือนเมษายน 2552

กำหนดการฝึกอบรม

วันที่ 30 มีนาคม - 1 เมษายน พ.ศ. 2552

ศูนย์วิจัยพืชไร่ นครสวรรค์ อ. ตากฟ้า จ. นครสวรรค์

วันจันทร์ที่ 30 มีนาคม 2552

07.00 – 18.00 น. เดินทางออกจากบ้านฮวก ต.ภูเขา อ. ภูเขา จ. พะเยา เดินทางถึงที่ศูนย์วิจัยพืชไร่ อ. ตากฟ้า จ. นครสวรรค์

อังคาร 31 มีนาคม 2552

8.30 - 16.30 น. ฝึกปฏิบัติการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดนครสวรรค์

พุธ 1 เมษายน 2552

8.00 น. เดินทางกลับ

รายงานการประชุม

เรื่อง การจัดการเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสมและศักยภาพของกลุ่มธุรกิจเกษตรชายแดนบ้านฮวก

ต.ภูซาง อ.ภูซาง จ.พะเยา

วันที่ 19-20 พฤษภาคม 2552 ณ บ้านฮวก ต.ภูซาง อ.ภูซาง จ.พะเยา

วัตถุประสงค์ของการประชุม

1. เพื่อร่วมวางแผน การจัดการปลูกข้าวโพดลูกผสม
2. เพื่อพัฒนาตัวชี้วัด ศักยภาพและประเมินผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการธุรกิจ 13 กลุ่มย่อยและโอกาสในการพัฒนากลุ่มธุรกิจเกษตร บ้านฮวก
3. เพื่อนำเสนอผลการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ที่สนับสนุนการดำเนินการและการวางแผนของกลุ่มในการดำเนินธุรกิจเกษตรชายแดนไทย-ลาว ตลอดจนการแลกเปลี่ยนประเด็นที่มีผลต่อการดำเนินธุรกิจเกษตร

ผลการประชุม

1. ผู้เข้าร่วมประชุม

- | | |
|-------------------------------|-----------------------------------|
| 1. นายพยงค์ เทียงโชคชัย | กลุ่มผู้ประกอบการค้า |
| 2. นายเซนทร์ แก้วจำปา | กลุ่มผู้ปลูกข้าวโพด |
| 3. นางวันเพ็ญ สิงห์ชัย | กลุ่มผู้ประกอบการค้า |
| 4. นายบัญญัติ บริบูรณ์ | กลุ่มผู้ประกอบการค้า |
| 5. นายธนบดี ศรีวิชัย | กลุ่มผู้ประกอบการค้า |
| 6. นายอนุศาสตร์ สุริยา | ผอ.บ. หมู่ 3 กลุ่มผู้ประกอบการค้า |
| 7. นางสุชานาถ ถาริฟู | |
| 8. นางยอด สมแก้ว | |
| 9. นางสาว บัวผัด | |
| 10. นางศรีสุดา มหาวรรณ | |
| 11. นางแสงเดือน เทียงโชคชัย | |
| 12. นส.พิศมัย จันจุม | |
| 13. นางประภัสสร จันจุม | |
| 14. นางสุบรรณ ผาลา | |
| 15. อาจารย์พฤกษ์ ยิบมันตะศิริ | ศวพก. |
| 16. ดร. บุศรา ลิมน์รัตนกุล | ศวพก. |
| 17. นส. ญาณพร ศิริบัติ | ศวพก. |
| 18. นส. มาณีชรา ทองน้อย | ศวพก. |

2. สถานการณ์การค้าธุรกิจเกษตรชายแดน

1. ขณะนี้เกษตรกรบ้านฮวกและเกษตรกรลาวที่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มีปัญหาเนื่องจากปริมาณข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มีมากเกินไปและราคาผลผลิตตกต่ำ จึงมีความต้องการที่จะหาพ่อค้ารับซื้อเพิ่มขึ้น โดยเป็นพ่อค้าที่ต้องการทำการค้าร่วมกันในระยะยาว

2. หมู่บ้านใน สปป.ลาว ที่กลุ่มบ้านฮวงลงทุนทำธุรกิจอยู่ประกอบด้วยหมู่บ้าน 37 หมู่บ้าน พื้นที่ทั้งหมด ประมาณ 20,000 ไร่ ดังนี้

- | | | |
|-------------------|--------------------|-------------------|
| 1. บ้านป่าซาง | 13. บ้านน้ำคำ | 25. บ้านหัวเมือง |
| 2. บ้านม่วง | 14. บ้านทุ่งเม่น | 26. บ้านเล็ม |
| 3. บ้านก๊วปาน | 15. บ้านดอนมูล | 27. บ้านเค็ง |
| 4. บ้านหลักคำ | 16. บ้านผาบ่อง | 28. บ้านสะพาน |
| 5. บ้านน้ำพร้าว | 17. บ้านถ้ำ | 29. บ้านหัวน้ำกรด |
| 6. บ้านหัวตาแหวน | 18. บ้านหัวมะแขวน | 30. บ้านดอนยม |
| 7. บ้านดอนยม | 19. บ้านหัวเลาน้อย | 31. บ้านป่าคา |
| 8. บ้านหัวเลาใหญ่ | 20. บ้านปางไฮน้อย | 32. บ้านบ่อ |
| 9. บ้านปากคอก | 21. บ้านหาดงาม | 33. บ้านปูล้าน |
| 10. บ้านก๊วเม่า | 22. บ้านหัวเงิน | 34. บ้านดอนตัน |
| 11. บ้านดอนชัย | 23. บ้านกล้วย | 35. บ้านน้ำไต้ |
| 12. บ้านใจสว่าง | 24. บ้านดอยแฮ่ | 37. บ้านปางไฮใหญ่ |

3. เกษตรกรลาวโดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มลาวลื้อและลาวเทิง ผู้ที่ค้าขายร่วมกันจะเคยเดินทางมาที่บ้านฮวง เพื่อเจรจาด้านการค้าและต่อรองราคาสินค้า แต่ยังไม่เคยมีโอกาสศึกษากระบวนการผลิตการเกษตรของเกษตรกรบ้านฮวง จากการวิเคราะห์ของกลุ่มพบว่า เกษตรกร สปป.ลาว มีศักยภาพในการผลิตการเกษตรแตกต่างกัน ดังนี้

3.1 กลุ่มหมู่บ้านที่มีกระบวนการผลิตข้าวโพดที่มีประสิทธิภาพ และสามารถผลิตข้าวโพดได้คุณภาพดี ซึ่งเป็นกลุ่มหมู่บ้านที่มีลาวลื้อ ไต มิ่ง อาศัยอยู่ ได้แก่

- | | | |
|-----------------|-----------------|--------------------|
| 1) บ้านหัวเมือง | 6) บ้านเค็ง | 11) บ้านหัวเลาใหญ่ |
| 2) บ้านม่วง | 7) บ้านหลักคำ | 12) บ้านหัวเลาน้อย |
| 3) บ้านดอนมูล | 8) บ้านผาบ่อง | 13) บ้านป่าคา |
| 4) บ้านใจสว่าง | 9) บ้านปูล้าน | |
| 5) บ้านดอยแฮ่ | 10) บ้านหัวเงิน | |

3.2 หมู่บ้านที่มีผลผลิตมาก แต่คุณภาพไม่ดี เป็นหมู่บ้านที่มิ่งอาศัยอยู่ ได้แก่ บ้านทุ่งเม่น บ้านก๊วปาน บ้านน้ำคำ และบ้านป่าซาง

3.3 กลุ่มหมู่บ้านที่ระบบสื่อสารสะดวก สามารถใช้โทรศัพท์จากประเทศไทยได้ และใช้เสาสัญญาณเดียวกับประเทศไทย ได้แก่ บ้านหัวเงิน บ้านเล็ม บ้านป่าซาง บ้านป่าไร่ บ้านเค็ง บ้านผาบ่อง บ้านน้ำพร้าว และบ้านหัวมะแขวน

4. เพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการรวบรวมผลผลิตการเกษตร กลุ่มได้มีการลงทุนทำโกดังรวบรวมสินค้า 3 จุด คือ ที่บ้านป่าไร่ บ้านหัวเมืองและบ้านม่วง แต่โดยส่วนใหญ่เกษตรกร สปป.ลาว นำผลผลิตมาขายที่โกดังบ้านป่าไร่

5. พ่อค้าจากไทย (ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่ม) นำเมล็ดพันธุ์ไปให้เกษตรกรลาวแล้ว ณ เวลานี้ มี 2 ราย คือ พ่อหลวงอนุศาสตร์ สุริยา (ผญบ. หมู่ 3) และนายบัญชา บริบูรณ์ โดยหมู่บ้านที่ลงทุนไปแล้ว มีดังนี้

5.1 พ่อหลวงอนุศาสตร์ สุริยา ได้แก่ บ.หัวเมือง บ.ม่วง บ.ใจสว่าง บ.คอยแฮ บ.ป่าซาง บ.ดอนยม บ.ผาป่อง บ.น้ำพร้าว บ.ห้วยน้ำกรด บ.ห้วยตาแหลว บ.กิวเม้า บ.ปู่ล้าน

5.2 นายบัญชา บริบูรณ์ ได้แก่ บ.ป่าไร่ บ.คอยแฮ บ.ดอนตัน บ.ห้วยเงิน บ.น้ำได้ม บ.เค็ง บ.น้ำพร้าว บ.กิวปาน บ.ห้วยมะเขว่น บ.ดอนยม บ.ปางไสน้อย บ.ปางไฮใหญ่ บ.ปางไฮใหญ่ บ.ป่าคา บ.ห้วยเลาน้อย บ.ห้วยเลาใหญ่

6. การค้าขายแดนระหว่างบ้านฮวกและเมืองคอบมีมานานแล้ว พ่อค้ากลุ่มแรกที่เข้าไปค้าขาย คือ พ่อของพ่อหลวงพวงค์และในปัจจุบันถือว่าเป็นรุ่น 2 การค้ายุคแรก พ่อค้าจากบ้านฮวกจะเป็นผู้กำหนดราคาสินค้าแต่ละชนิดเอง สินค้าที่ค้าขายส่วนใหญ่คือของป่า ยังไม่มีการค้าขายผลผลิตที่มาจากการผลิต การติดต่อค้าขายเริ่มจากเดินพัฒนามาเป็นใช้เกวียน รถปิคอัพ รถหกล้อ และปัจจุบันมีการใช้รถ 10 ล้อ ในการขนส่งสินค้า

3. แผนการขยายกิจกรรมของกลุ่ม

1. ส่งเสริมให้สมาชิกของเกษตรกรบ้านฮวกปลูกพืชชนิดอื่น เพื่อเป็นทางเลือกในการสร้างรายได้ เช่น ถั่วเหลือง ถั่วลิสงพันธุ์ขาวพวง (มี 3 ข้อ เป็นพันธุ์ดั้งเดิม) พันธุ์ขอนแก่น 5 (มี 2 ข้อ เมล็ดโต) และพันธุ์ไทนาน

2. ปีการผลิตนี้ เกษตรกรบ้านฮวกปลูกถั่วลิสงพันธุ์พระราชทาน (เมล็ดใหญ่ ฝักยาว) โดยเฉลี่ยคนละ 3 ไร่ แต่เนื่องจากผลผลิตตกต่ำมาก จากราคาปีที่ผ่านมา 150-160 บาทต่อกิโลกรัม ปีนี้ราคา 50 บาทต่อกิโลกรัม ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่เก็บผลผลิตและปล่อยให้ในแปลง บางคนเก็บผลผลิตแต่ไม่ขาย บางคนเก็บผลผลิตแล้วตากแห้งเพื่อเก็บเป็นเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้ในปีการผลิตต่อไป

3. แผนการพัฒนาของกลุ่มต่อเกษตรกรลาว

3.1 ลงพื้นที่พบเกษตรกรลาวและให้คำแนะนำด้านวิชาการเกี่ยวกับการปลูกพืชให้เหมาะสมกับพื้นที่ การคัดเลือกพันธุ์พืช การใช้ปุ๋ยและสารเคมี การเก็บเกี่ยวและรักษาผลผลิต

3.2 ทดลองปลูกข้าวโพดรวมพันธุ์ใหม่ๆร่วมกัน เพื่อให้เกษตรกรลาวศึกษาและได้เรียนรู้ถึงลักษณะของข้าวโพดแต่ละสายพันธุ์ ปัจจุบันพันธุ์ข้าวโพดที่เกษตรกร สปป.ลาว ปลูก ได้แก่ พันธุ์ทอง 8 จาก ซี.พี. หมาแดง ฮองเฮา ดีคาร์ฟ จากมอนซานโต้

3.3 กลุ่มมีแผนจะเป็นตัวแทนจัดหาปัจจัยการผลิตประเภทต่างๆไปขายให้กับเกษตรกร สปป.ลาว โดยเมล็ดพันธุ์จะให้จ่ายเงินเมื่อเกษตรกรลาวจำหน่ายผลผลิตให้กับกลุ่ม ส่วนสารเคมีและปุ๋ยเคมีให้จ่ายเป็นเงินสด

3.4 กำหนดสายพันธุ์ข้าวโพดให้เกษตรกรลาวปลูก เนื่องจากในปัจจุบันเกษตรกรลาวตัดสินใจเลือกพันธุ์ที่จะปลูกเอง ซึ่งพันธุ์ข้าวโพดที่ปลูกในปัจจุบันนอกจากจะซื้อเมล็ดพันธุ์จากไทยแล้ว ยังมีเมล็ดพันธุ์จากประเทศอินเดียและเวียดนาม ในอนาคตถ้ากลุ่มกำหนดพันธุ์ที่จะปลูกให้กับเกษตรกรลาวได้ จะทำให้ได้พันธุ์ตามที่ต้องการ ซึ่งอาจจะเป็นพันธุ์สุวรรณ 2 และสุวรรณ 5 ที่เกษตรกรสามารถเก็บเมล็ดพันธุ์ได้เอง

3.5 การค้าขายแดนทำให้เมืองคอบของลาวเจริญรุ่งเรืองมาก เป็นเมืองที่หน่วยงานราชการต่างๆ ต้องการมาทำงาน ซึ่งวัดได้จากมีรถไถเดินตาม 100-200 คัน มีสิบล้อประมาณ 10 คัน และมีบ้านหลังใหญ่เพิ่มจำนวนมากขึ้น

4. การประสานงานของกลุ่มกับหน่วยงานราชการต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกเรื่องการค้าขายแดน โดยพ่อหลวงพวงค์ ขณะนี้ยังไม่มีความคืบหน้ามากนัก แต่มีแผนที่จะมีการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ 2 เรื่อง คือ

1) การประสานงานกับพาณิชย์จังหวัดคนใหม่ เพื่อแจ้งเรื่องการค้าขายแดนให้ทราบ 2) ประชุมร่วมกับกลุ่มการค้าและกรมการค้าต่างประเทศ ในวันที่ 27 พค. 2552 ที่โรงแรมเวียงคำ จ.เชียงราย โดยมีประเด็นที่สำคัญ คือ การนำเข้าและ

ส่งออกสินค้า การเสียภาษีการ หน่วยงานที่รับผิดชอบการค้าชายแดนและบทบาทที่ชัดเจนของแต่ละหน่วยงาน เนื่องจากปัจจุบันมีหลายหน่วยงานรับผิดชอบ ได้แก่ ตชด. ทหารพราน อส. และศุลกากร ทำให้เกิดความสับสนในการประสานงาน

5. สมาชิกของกลุ่มได้จัดตั้งกลุ่มใหม่เพิ่มขึ้น ชื่อ กลุ่มออมทรัพย์การค้าชายแดนไทย-ลาว บ้านฮวก โดยมีสมาชิกทั้งสิ้น จำนวน 29 คน และมีแผนที่จะกู้เงินจาก ธกส. เพื่อเป็นทุนหมุนเวียนให้สมาชิกกู้ยืมในการลงทุนด้านการผลิตและลงทุนซื้อผลผลิต ในวงเงิน 5 ล้านบาท (ความเป็นจริง กลุ่มใช้เงินหมุนเวียนในธุรกิจการค้าชายแดน ประมาณ 10 ล้านบาท) โดยกลุ่มจะต้องจ่ายดอกเบี้ยร้อยละ 6 บาทต่อปี ในวันที่ 20 พค. นี้ จะมีการทำความเข้าใจเรื่องระเบียบการในการกู้เงินประเภทต่างๆ จากเจ้าหน้าที่ ธกส.

6. กลุ่มมีแผนที่จะรณรงค์และให้ความรู้กับสมาชิก เรื่องการปรับตัวให้ทันกับการค้าชายแดนที่เปลี่ยนไป เนื่องจากปัจจุบันนี้มีการเปิดด่านชายแดนด้าน สปป.ลาว ด้วย ในวันที่ 20 ของทุกเดือน ดังนั้นสมาชิกน่าจะมีการนำสินค้าของตนเองไปขายที่ สปป.ลาว ซึ่งอาจจะเป็นลักษณะขายตรง ทั้งขายปลีกและขายส่ง ไม่รอให้ผู้ซื้อจากลาวข้ามมาซื้อที่ไทย ในวันที่ 10 และ 30 เพียงอย่างเดียว แต่เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจ วิธีการค้าจึงยังเป็นไปในลักษณะเดิม และตัวแทนกลุ่มเห็นว่าอาจจะทำให้เกิดปัญหา เช่น รายได้ลดลง ผู้ซื้อบางส่วนจาก สปป.ลาว ไปซื้อสินค้าโดยตรงที่ ตลาด อ.เชียงคำและที่โลตัส ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจเรื่องดังกล่าว

7. ขณะนี้มีพ่อค้าลาวที่จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายที่เมืองคอบ จำนวน 16 กลุ่ม (บริษัท) ซึ่งตามระเบียบของลาว แต่ละกลุ่มมีผู้ร่วมลงทุนหรือเป็นเจ้าของไม่เกิน 3 คน และสามารถเลือกลงทุนได้ทุกหมู่บ้าน

8. มีแผนที่จะจัดทำสำนักงานของกลุ่ม เพื่อให้สะดวกต่อการประสานงาน โดยในเบื้องต้น จะใช้อาคารของสถานีอนามัยตำบลภูซางเป็นสำนักงาน

4. การประสานความร่วมมือระหว่าง ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร (ศวพก.)กับกลุ่มธุรกิจเกษตรชายแดนบ้านฮวก

1. ศวพก. มีแผนงานที่จะร่วมมือกับกลุ่มบ้านฮวกพัฒนาการค้าธุรกิจเกษตรชายแดน ดังนี้

- การพัฒนาพันธุ์และคัดเลือกพันธุ์ข้าวโพดลูกผสมโดยกลุ่มเกษตรกร และร่วมพัฒนาสายพันธุ์ข้าวโพดลูกผสม ที่เกษตรกรสามารถเก็บเมล็ดพันธุ์เองได้ เพื่อลดต้นทุนการผลิต ในปีการผลิต 2552 เริ่มต้นทดลองปลูกข้าวโพดพันธุ์นครสวรรค์ 3 ซึ่งกำลังอยู่ในช่วงเลือกพื้นที่ปลูก โดยกลุ่มมีแผนที่จะปลูกในแปลงรวม นอกจากนี้กลุ่มมีความต้องการทดลองปลูกพันธุ์ สุวรรณ 2 และสุวรรณ 5

- การพัฒนาระบบการผลิตการเกษตรของเกษตรกร สปป.ลาว เพื่อผลิตสินค้าที่มีคุณภาพมาจำหน่ายให้กับกลุ่มบ้านฮวก โดยจะมีการจัดอบรมและศึกษาดูงานให้กับเกษตรกร สปป.ลาว

2. การสนับสนุนทุนสำหรับการศึกษาดูงานด้านการผลิต เพื่อพัฒนาคุณภาพการผลิตข้าวโพดของเกษตรกร สปป.ลาว กระบวนการติดต่อกับขั้นตอนดังนี้ ประสานงานกับเจ้าเมืองคอบ เมื่อเจ้าเมืองคอบเห็นด้วยในหลักการแล้ว จะประสานงานไปยังเจ้าเมืองของแขวงไซยะบุรี ขั้นตอนดังกล่าวจะได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นโครงการที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร สปป.ลาว และไม่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของประเทศ และน่าจะมีตัวแทน สปป.ลาว แต่ละหมู่บ้านอย่างน้อย 2 คนเข้าร่วม

5. งานที่ยังต้องติดตาม

1. การติดตามเรื่องพื้นที่สำหรับปลูกข้าวโพดลูกผสมเพื่อเก็บเมล็ดพันธุ์ของกลุ่มและการจัดระบบการปลูก

2. การจัดหาเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด พันธุ์สุวรรณ 2 และสุวรรณ 5

โครงการศึกษาและวิจัย

ระบบการผลิตข้าวโพดแบบพันธะสัญญาและการจัดการธุรกิจเกษตรชายแดน ไทย-ลาว

ระหว่างวันที่ 5-7 มิถุนายน พ.ศ. 2552

ณ. สหพันธ์แม่หญิงลาว แขวงไซยะบูลี

1. **ชื่อโครงการ:** โครงการศึกษาและวิจัยระบบการผลิตข้าวโพดแบบพันธะสัญญาและการจัดการธุรกิจเกษตรชายแดน ไทย-ลาว

ผู้รับผิดชอบ: ดร. บุศรา ลิ้มวันจันทร์กุล และ อาจารย์ พุกฤษ ยิบมันตะศิริ

2. หลักการและเหตุผล

โครงการวิจัย “การจัดการธุรกิจเกษตรชายแดนไทย-ลาว โดยองค์กรชุมชนท้องถิ่น” พัฒนมาจากปรากฏการณ์ ที่ชุมชนบ้านฮวก กิ่ง อ.ภูซาง จ.พะเยา รวมกลุ่มร่วมลงทุนทำธุรกิจ กับเกษตรกรลาว โดยนำพืชข้าวโพดและถั่วลิสง ซึ่งกลุ่มมีความรู้และประสบการณ์ด้านการผลิตเป็นอย่างดี พร้อมทั้งมีระบบตลาดรองรับ ขยายฐานการผลิตสู่ลาวโดยทำเกษตรแบบมีพันธะสัญญารับซื้อผลผลิตทั้งหมดของสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ แนวคิดหลักของโครงการวิจัยคือความยั่งยืนของธุรกิจเกษตร ที่มีองค์ประกอบของแนวคิด “ระบบเกษตรยั่งยืนและระบบธุรกิจที่เป็นธรรม” ข้ามพรมแดนตั้งอยู่บนฐานคิด มีกระบวนการพึ่งพาซึ่งกันและกัน กระบวนการตัดสินใจ ระบบการจัดการที่โปร่งใส และการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม ให้กับกลุ่มผู้ประกอบการและผู้ผลิตทั้งสองฝ่าย ในขณะเดียวกันโครงการวิจัยให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างสมรรถนะทรัพยากรมนุษย์ทั้งระดับบุคคลและองค์กร เพื่อเข้าใจกลไกในการประสานงานและการทำงานร่วมกันด้านธุรกิจเกษตรชายแดนไทย-ลาว ของกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวก

ดังนั้น การเข้าไปศึกษาและวิจัยในพื้นที่ เพื่อเข้าใจระบบการผลิตข้าวโพดภายใต้พันธะสัญญาในแขวงไซยะบูลี โดยเฉพาะบทบาทของภาคเอกชนไทยในไซยะบูลี ตลอดจนกระบวนการและขั้นตอนการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรพันธะสัญญาแบบทวิภาคีระหว่างเอกชนและเกษตรกรลาว การศึกษาและวิจัยในพื้นที่ในครั้งนี้เพื่อระดมความคิดเห็นเพื่อสร้างความเข้าใจระบบการประสานงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับขั้นตอนการผลิตและการจัดการด้านตลาด ตลอดจนเงื่อนไขที่สนับสนุนกระบวนการทำงานที่สร้างความสัมพันธ์ที่ดีและนำไปสู่การขยายผลทางธุรกิจที่เป็นธรรม ทั้งฝั่งไทยและลาว ตลอดจนเป็นการสร้างโอกาสความร่วมมือในอนาคตเนื่องจากแขวงไซยะบูลีมีพื้นที่ติดต่อกับภาคเหนือของประเทศไทย เช่น พะเยา และน่าน เป็นต้น

3. วัตถุประสงค์:

3.1 เพื่อเข้าใจระบบการผลิตข้าวโพดแบบมีพันธะสัญญาในแขวงไซยะบูลี ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

3.2 เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเจ้าหน้าที่และกลุ่มเกษตรกรในลาวที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและการจัดการเกษตรพันธะสัญญา

3.3 เพื่อศึกษาโอกาสการพัฒนาการผลิตที่ยั่งยืน ผนวกมาตรการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในระบบการผลิตข้าวโพด

4. ผู้เข้าร่วม:

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิตทางเกษตรในเขตไซยะบูลี กับไทย และกลุ่มเกษตรกรภายใต้การผลิตข้าวโพดพันธะสัญญาแขวงไซยะบูลี

5. **ลักษณะโครงการ:** เวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

6. ผลที่จะได้รับ

1. แนวทางการลดช่องว่างของปัญหาและโอกาสในการปรับปรุงระบบการผลิต
2. โอกาสด้านการผลิตข้าวโพดที่ผสมมาตรฐานการด้านการฟื้นฟูดินเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

7. สถานที่:

วันที่ 5-6-7 มิถุนายน 2552 ณ. สถานที่ สหพันธ์แม่หญิงลาวแขวงไชยะบูลี

8. ผลการประชุม

วัตถุประสงค์การประชุม เพื่อศึกษาระบบการผลิตข้าวโพดและการทำการเกษตรในแขวงไชยะบูลี และโอกาสในการเกษตรในมิติที่คำนึงถึงการผลิตทางเกษตร ที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตที่ยั่งยืน และพื้นที่แขวงไชยะบูลี เป็นเขตติดต่อกับประเทศไทย 4 จังหวัด ได้แก่ จ. พะเยา (ด้านปางมอน เมืองคอบ) จ. น่าน (ด้านเมืองเงิน) จ. เลย (ด้านเมืองแก่นท้าว) และ จ. พิษณุโลก

การเดินทางจากหลวงพระบางไปแขวงไชยะบูลี โดยรถโดยสาร หรือรถเช่าเหมา ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมงจากหลวงพระบางถึงแม่น้ำโขงเขตแดน แขวงไชยะบูลี ข้ามแม่น้ำโขง ขึ้นไปเขตแขวงไชยะบูลี โดยใช้เวลาเดินทางอีกประมาณ 1 ชั่วโมงรวมทั้งสิ้นประมาณ 3 ชั่วโมง

ลักษณะเด่นของพื้นที่

ลักษณะเด่นของพื้นที่แขวงไชยะบูลี เป็นเขตภูเขา แต่มีการผลิตที่เกษตรเป็นหลักมีแม่น้ำหลายสายไหลผ่าน ได้แก่ แม่น้ำฮูง ในบางพื้นที่มีการผลิตข้าว 2 ครั้งต่อปี เนื่องจากมีระบบชลประทานและเขื่อน

ระบบการเกษตรหลักได้แก่ ข้าวโพด ถั่วลิสง และข้าว ส่วนยางพาราได้เริ่มต้นทดลองในปี 2550 เป็นต้นมาแต่ยังไม่แน่ใจในด้านผลผลิตที่จะได้รับ โดยในพื้นที่ได้เป็นพื้นที่ปลูกข้าวโพดเป็นหลัก ได้แก่ เมืองเพียร เมืองแก่นท้าว และเหนือไชยะบูลี ติดเขตหลวงพระบางเป็นพื้นที่ราบสลับเขาโดยส่วนใหญ่ปลูกข้าวเหนียว และผลผลิตที่ได้ส่งจำหน่ายที่แขวงหลวงพระบาง

พื้นที่เป็นแหล่งข้าวโพดสำคัญของแขวงไชยะบูลี ได้แก่ บริเวณด้านใต้ โดยเฉพาะเมืองที่มีด้านสากล (บ้านแก่นท้าว บ้านปักหลาย ผลผลิตมาก) โดยส่วนใหญ่เป็นการผลิตแบบพันธะสัญญากับบริษัท ซีพี ผลผลิตรวมปี 2551 ผลผลิตข้าวโพดในแขวงไชยะบูลี 59200 ตัน และถั่วลิสง 251699 ตัน ส่วนในเมืองคอบ พื้นที่การผลิต 299 เฮกตาร์

การผลิตข้าวโพดโดยส่วนใหญ่ผ่าน จ.เลย เนื่องจากมีด่านถาวร หรือด่านสากล จ. อุดรดิตถ์ (จุดผ่อนปรน) และ จ.พะเยา (จุดผ่อนปรน)

ด่านประเพณีจะมีทั้งสิ้น 13 จุด ทั้งด้านสากลและผ่อนปรน จำหน่ายสินค้าตลาดนัด ทุกวันอาทิตย์ หรือวันพระแล้วแต่จะกำหนด เช่น ห้วยตอง (เชียงฮ้อน) เมืองคอบ หนองประจิด นาค่า เมืองแม่ เป็นต้น

หน่วยงานรัฐที่สำคัญในแขวงไชยะบูลี

1. สหพันธ์แม่หญิงลาว นอกจากนี้มีงานด้านการพัฒนาด้าน แรงงานนอกเกษตร การหาของป่า และการดูแลด้านการเกษตร โดยหน้าที่แม่หญิงลาวไชยะบูลี การทำงานที่ระดับหน่วยครัวเรือนโดยเน้นการนำนโยบายของรัฐเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับประชาชน และการให้ความรู้และฝึกอบรมความรู้ด้านต่างๆ การปรับเปลี่ยนทัศนคติและความคิดของเกษตรกร ตั้งแต่ระดับครัวเรือนถึงระดับท้องถิ่น โดยใช้วิธีการ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมฝึกปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบและ รับฟังผล ในกรณีที่ต้องการความรู้ด้านการผลิต ก็ทำการประสานงานกับหน่วยงานสิทธิกรรมและป่าไม้ การผลิตของเกษตรกรโดยส่วนใหญ่ก็เป็นแบบต่างคนต่างผลิต ไม่ได้มีการจัดตั้งเป็นกลุ่ม อยากรักก็ตามงานของแม่หญิงที่เคยได้ทำมารวมถึง การสรรหากองทุนโดยการสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกองทุนสากล หรือการจัดตั้งธนาคาร

ข้าว เมืองหงษ์สา และเมืองเงิน โดยเกษตรกรมีการหมุนเวียนพันธุ์ข้าวเพื่อลดต้นทุนในการผลิต โดยในแขวงไชยะบูลี มีเจ้าหน้าที่ระดับเมืองประจำ 7 เมือง โดยในแต่ละเมืองมีเจ้าหน้าที่รวม 5 คน แม่หญิงเมือง 1 คน คณะแม่หญิง 2 คน วิชาการ 2 คน ส่วนในเมืองใหญ่เล็กจะมีเจ้าหน้าที่ 3 คน เช่นเมืองคอบ ส่วนแม่หญิงบ้านเป็นอาสาสมัครจากชาวบ้านที่ทำหน้าที่ประสานงานกับแม่หญิงเมืองและคณะ

2. กลไกกรรมและป่าไม้แขวงไชยะบูลี เจ้าหน้าที่วางแผนการผลิตด้านการเกษตรและป่าไม้ เก็บผลผลิตข้อมูลในแต่ละเมือง การส่งเสริมการปลูก ให้วิชาการด้านการเกษตร เช่นที่ได้รับความก้าวหน้าในการปลูกข้าวเส้นเดียว โดยปลูกที่เมืองเพ็ญ และเมืองเงิน ตั้งแต่ปี 2549 เป็นต้นมา ผลผลิตเพิ่มจากเดิม 4-5 ตัน/เฮกตาร์ เพิ่มเป็นประมาณ 7 ตัน/เฮกตาร์

3. หน่วยการค้า เจ้าหน้าที่กำหนดการรับซื้อ การจำหน่ายสินค้าภายในประเทศและส่งออกต่างประเทศ

ประเด็นปัญหา

ในการเกษตรปัจจุบัน ได้แก่ ราคาผลผลิตตกต่ำ และการไม่มีตลาด อย่างไรก็ตามทางสหพันธ์แม่หญิงต้องการที่หาทางเลือกระบบการผลิตทางเกษตรอื่นๆ ที่ช่วยเกษตรกรมีทางเลือกมากขึ้น ประเด็นการปลูกข้าวโพดซ้ำพื้นที่เดิมนานๆ โดยขาดมาตรการอนุรักษ์ ทำให้ดินเสื่อม ซึ่งสหพันธ์แม่หญิงได้ให้ความสนใจการผลิตที่เปิดโอกาสให้มีการฟื้นฟูดิน โดยวิธีการต่างๆ ซึ่งปัจจุบันก็ได้ดำเนินการและส่งเสริมอยู่ เช่น การใช้พืชตระกูลถั่วในระบบการผลิตทางเกษตร นอกจากนี้การแปรรูปสินค้า เป็นต้น ปัจจุบันการจำหน่ายสินค้าทางเกษตรมีด้วยกัน 2 ลักษณะ ได้แก่ 1. จำหน่ายให้กับแม่ค้าและพ่อค้าคนกลาง 2. จำหน่ายให้กับบริษัทผู้ค้า (โดยมีสมาคมเก็บซื้อ นำโดย คุณจันยา ทำประธาน จัดซื้อ ปล่อยพันธุ์และส่งออก)

โอกาสการพัฒนาความร่วมมือ

การจับตลาดชายหญิงที่เข้าถึงระดับครัวเรือนเกษตรกร โดยเอาแนวคิดด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรในการผลิตทางเกษตร เข้าไปในระบบการผลิตเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

8. ผู้ดำเนินการประชุม

- | | |
|-------------------------------|---|
| 1. อาจารย์ พฤษัช ยิบมันตะศิริ | ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ |
| 2. ดร. บุศรา ลิ้มนิรันดร์กุล | ภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร |
| 3. นส. มาณิษฐา ทองน้อย | ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ |
| 4. นส. ยุกาพร ศิริบัติ | ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ |
| 5. Ms. Khamsy Sithivorada | Women Union, Vientian |
| 6. Ms. Nongluk | Women Union, Xayaburi |
| 7. Ms. Thongsuk | Women Union, Xayaburi |
| 8. Mr. Banchorn | Women Union, Xayaburi |

Itinerary for Luang Prabang and Xayabury visit 5-6-7 June, 2009

Friday 5 June

15:05-16:05 Chiang Mai-Luang Prabang

17:00-19:30 Meet Khamsy (Women Union)

Discussion and Planning for the visit to Xayabury

Saturday 6 June

08:00-10:30 Leave Luang Prabang for Xayabury, arriving at Xayabury at 10:30 am

10:30-16:00 Discussion on men and women roles in maize-based farming systems in

Xayabury province

Maize agro-ecosystems

Maize contract farming and its impacts on farmers' livelihoods

Thai private partnership in maize contract farming

Site visits and meet both women and men farmers

16:00-18:30 Leave Xayabury and arriving at Luang Prabang

Sunday 7 June

09:00-12:00 Wrap up and develop work plan for Xayabury

13:10-14:10 Luang Prabang-Chiang Mai

การประชุมเชิงปฏิบัติการสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

วันที่ 18-19 กันยายน 2552

ณ ชุมชนบ้านฮวก หมู่ที่ 3 และ 12 ต.ภูซาง อ.ภูซาง จ.พะเยา

ผู้รับผิดชอบ: โครงการ “การจัดการธุรกิจเกษตรชายแดนไทย-ลาว โดยองค์การชุมชนท้องถิ่น กรณีศึกษาชุมชนบ้านฮวก จังหวัดพะเยา”

อาจารย์พฤกษ์ ยิบมันตะศิริ ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร

ดร.บุศรา ลิ้มนิรันดร์กุล ภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

2. สถานการณ์การลงทุนในลาวของกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว

การลงทุนผลิตพืชในฝั่งลาว ของเกษตรกรผู้ประกอบการการค้าชายแดนบ้านฮวก จากการพูดคุยในที่ประชุมทราบว่ามีการเข้าไปลงทุนผลิตพืชชนิดต่างๆ ในรอบปีการผลิต 2552 อาทิเช่น

พ่อหลวงอนุศาสตร์ ได้ให้ข้อมูลว่าปีนี้ลงทุนในการผลิตพืชในลาว ดังนี้

- **ข้าวโพด**

ปี 2551 ตนเองได้ผลผลิตข้าวโพดทั้งหมดประมาณ 1,200 ตัน

สมาชิกคนอื่นๆ ในกลุ่มประมาณ 6 คน ได้ผลผลิตข้าวโพดทั้งหมดประมาณคนละ 1,000 ตัน

รวมผลผลิตข้าวโพดทั้งหมดที่ได้ในปีที่แล้วประมาณ 10,000 ตัน

ปี 2552 คาดว่าผลผลิตข้าวโพดที่ลงทุนในฝั่งลาวลดลงประมาณ ร้อยละ 20 คาดว่าคงเหลือประมาณ 8,000 ตัน ซึ่งมีสาเหตุมาจาก

ก) ชาวบ้านลาว ขาดทุนเนื่องจากวัสดุทางการเกษตรราคาสูง ทำให้ขาดทุนในปีการผลิต 2551

ข) เวลาเอาสินค้าเข้าไป ทางกลุ่มผู้ประกอบการบ้านฮวกไม่ได้บอกกำไร เพราะมีพ่อค้าหน้าใหม่เข้าไปต้องการพื้นที่การเกษตรเพื่อลงทุนในฝั่งลาว จึงต้องลดราคาสินค้าให้ต่ำกว่าทุน โดยในปีนี้ได้มีการพูดคุยตกลงกันว่าจะต้องบวกเพิ่มร้อยละ 10-20 ในสินค้าที่เอาไปให้เกษตรกรลาว

- **ถั่วลิสง** คาดว่าปีนี้จะได้ 20 คันรถ (สิบล้อ) คันละ 12,000 กก.

- **มันสำปะหลัง** แนวโน้มคนในบ้านฮวกจะเลิกทำกัน ก็เลยลงไว้ทำพันธุ์ประมาณ 5 ตัน

- **ถั่วเหลือง** เป็นพืชเกษตรตัวใหม่ที่นำเข้าไปปลูกในฝั่งลาว ซึ่งส่วนมากจะเป็นพ่อหลวงพวงค์ที่นำเข้าไปกระจายในพื้นที่เกษตรกรลาว โดยได้เมล็ดพันธุ์ถั่วเหลืองมาจาก จ.แพร่ ซึ่งผลผลิตจะออกสู่ตลาดในช่วงเดือนธันวาคมของปี 2552

3. ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหา

3.1 ปัญหาด้านราคาที่มีผลมาจากนโยบายของภาครัฐ

นโยบายของทางการไทย เนื่องจากกรอบ Contact farming ยกเลิกไปแล้ว ให้ดำเนินการตามกรอบ AFTA ที่สินค้านำเข้าการเกษตรมีภาษีนำเข้าเป็น 0% เนื่องจากทางกลุ่มเกรงว่าหากเมื่อเศรษฐกิจฟื้นตัวดีขึ้น อาจเกิดปัญหาในประเด็นที่ว่าพ่อค้าจีนจะเข้ามาแย่งรับซื้อสินค้าเกษตร (ข้าวโพด) ในฝั่งลาวโดยทางจีนได้ตั้งราคาซื้อสูงถึง 4.80 บาท/กก. ในขณะที่ราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในตลาดของไทยอยู่ที่ 3.80 บาท/กก. เท่านั้น ในขณะที่เกษตรกรกลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวกเป็นผู้ลงทุนในการสนับสนุนทางด้านเทคโนโลยีการผลิต และปัจจัยการผลิตทางเกษตรต่างๆ ให้กับเกษตรกรลาว แต่ต้องประสบกับภาวะความไม่แน่นอน และความเสี่ยงในตลาดรับซื้อผลผลิตในพื้นที่ของ

เกษตรกรชาวลาวยังอาจจะหันไปขายผลผลิตให้กับพ่อค้าชาวจีนที่ให้ราคาสูงกว่าดังกล่าวมาแล้วข้างต้น (แต่เนื่องจากปัจจุบันนี้ยังมีปัญหาทางด้านภูมิศาสตร์ที่เป็นภูเขาและโครงสร้างพื้นฐานที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ เป็นปัญหาต่อการขนส่งจากในเขตลาวไปจีนตอนใต้ซึ่งส่งผลกระทบต่อต้นทุนค่าขนส่งจึงยังไม่คุ้มที่จีนจะเข้ามาซื้ออย่างเต็มตัว) เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาดังกล่าวทางกลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวกจึงมีเสนอต่อทางจังหวัดดังนี้

5. ให้หน่วยงานรัฐบาลเข้ามาดูแลในการทำสัญญาระหว่างพ่อค้าไทย-ลาว ซึ่งที่ผ่านมายังไม่มีหน่วยงานใดๆ เข้ามาดูแลในจุดนี้ โดยทางกลุ่มบ้านฮวกอยากให้มีการดำเนินการด้านกรอบพันธะสัญญาค้าขายระหว่างทางแขวงไซยะบูลี กับทาง จ.พะเยา เพื่อเป็นมาตรการและนโยบายมาช่วยส่งเสริมความเข้มแข็ง ลดภาวะความเสี่ยงของชาวบ้านผู้ประกอบการกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว บ้านฮวกมากขึ้น

6. เป็นไปได้หรือไม่ที่จะมีโควตานำเข้าให้กับกลุ่มผู้ประกอบการการค้าชายแดนบ้านฮวก เพราะหากสินค้าการเกษตรมีภาษีนำเข้าเป็น 0% ตามกรอบ AFTA อาจมีการกีดกันทางการค้าเกิดขึ้น อาทิ** ในกรณีที่บริษัทรายใหญ่ เช่น CP ต้องการที่จะเข้ามาแทรกแซงและกีดกันทางการค้าเมื่อภาษีนำเข้าเป็น 0% ย่อมที่จะไม่รับซื้อสินค้าทางการเกษตรจากภายในประเทศ และหันไปนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศแทน (**เป็นข้อคิดเห็นตามความเข้าใจของกลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวก)

นโยบายของทางการลาว ถึงแม้ว่าจะดำเนินการในลักษณะที่เป็นเกษตรกรพันธะสัญญา แต่ในทางปฏิบัติตลาดสินค้าเกษตรโดยเฉพาะข้าวโพด ราคารับซื้อไม่ได้ผันแปรตามภาวะตลาดแต่เป็นการผูกขาดทางด้านราคาจากเจ้าเมืองคอบที่เป็นผู้กำหนดว่าพ่อค้าชาวไทยต้องรับซื้อสินค้าเกษตรจากลูกบ้านชาวลาวในราคาเท่าใด เช่น มีการกำหนดว่าจะต้องรับซื้อข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในราคา 4 บาท/ กก.

แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น หลังจากที่มีการชี้แจงจากกลุ่มผู้ประกอบการการค้าชายแดนบ้านฮวกให้เจ้าเมืองคอบได้รับทราบในเรื่องเกี่ยวกับต้นทุนการผลิต เจ้าเมืองคอบก็ได้ให้ความสนใจและมีการปรับมาตรการด้านภาษี

สรุปโดยภาพรวม เกษตรผู้ประกอบการค้าชายแดนไทย-ลาว คิดว่าในรอบปีการผลิต 2552 นี้มีการจัดการด้านการตลาดเป็นระบบมากขึ้น แต่ก็ยังมีความเป็นห่วงเรื่องราคาสินค้าเกษตรภายในประเทศหากราคาภายในประเทศต่ำกว่าราคาที่ได้รับซื้อเข้ามาดังเช่นที่เกิดขึ้นในกรณีของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

3.2 ปัญหาด้านความเสี่ยงที่มีผลจากปัจจัยภายนอกอื่นๆ

นอกจากจะประสบกับปัญหาทางด้านราคาสินค้าเกษตรตกต่ำแล้ว สถานการณ์ปัจจุบันของทางกลุ่มที่ได้รับความเสี่ยงจากปัจจัยภายนอกอื่นๆ อันได้แก่

7. **ความไม่ซื่อสัตย์ของคู่ค้าชาวลาว** ที่ในช่วงเดือนมกราคม-เมษายน เมื่อต้องการทุนในการผลิตก็เข้ามาติดต่อทางกลุ่มบ้านฮวกให้เข้าไปลงทุนในเรื่อง พันธุ์พืช ปุ๋ย และปัจจัยการผลิตอื่นๆ แต่เมื่อถึงฤดูการเก็บเกี่ยวผลผลิตนั้น คู่ค้ากลับไม่ซื่อสัตย์ เลือกว่าจะขายสินค้าให้กับผู้รับซื้อสินค้าที่ให้ราคาสูงกว่า

8. **การกล่าวร้ายต่อกลุ่มการค้าชายแดนบ้านฮวก** ในเรื่องของยาเสพติด ที่มีชื่ออยู่ในลิสต์ผู้ต้องสงสัยในการนำเข้ายาเสพติด ทั้งๆ ที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องจริงๆ แต่ทางกลุ่มมิได้มีผลประโยชน์ให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องดูแล (กอ.รมน.) จึงถูกจับตามองและกล่าวร้ายในประเด็นนี้เสมอมา

3.3 การช่วยเหลือทางด้านนโยบายจากภาครัฐ

สำหรับผลผลิตทางการเกษตรที่ปลูกในพื้นที่ของประเทศไทย ทางรัฐบาลมีการช่วยเหลือโดยใช้นโยบายประกันราคาสินค้าเกษตร-ข้าว-ข้าวโพด-มันสำปะหลัง โดยขอความร่วมมือจากผู้ว่าฯ นายอำเภอ กำนันและส่วนท้องถิ่นอย่างเต็มที่ ที่ต้องรับรองเกษตรกรตัวจริงที่แท้จริงเท่านั้นเพราะหัวใจสำคัญคือการขึ้นทะเบียนเกษตรกรเพราะ

ไม่มีใครรู้ว่าผลผลิตที่แท้จริงอยู่ที่ใดดังนั้นจึงต้อง ขึ้นอยู่กับทะเบียนเกษตรกรที่จะทำให้รู้ว่ามีการปลูกข้าวจริงและใครเป็นเจ้าของนาที่แท้จริง โดยในเขตปกครองบ้านฮวกมีการดำเนินการในขั้นตอนการขึ้นทะเบียน ดังนี้

1. การแจ้งขึ้นทะเบียนเข้าร่วมโครงการประกันราคาเกษตรกรที่จะต้องดำเนินการแจ้งขึ้นทะเบียนเกษตรกรให้เสร็จภายในวันที่ 30 ก.ย. 2552

2. การตรวจสอบความถูกต้องของจำนวนพื้นที่ ชนิดพืชที่ปลูกและปริมาณผลผลิต ที่เกษตรกรแจ้ง โดยผ่านการทำประชาคมจาก “คณะกรรมการตรวจสอบระดับตำบล” ทั้งนี้เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของพื้นที่และประเภทการผลิต หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมการเกษตรออก “ใบรับรองผลการขึ้นทะเบียนผู้ปลูก” รวมทั้งให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ใช้ข้อมูลจากภาพถ่ายดาวเทียมตรวจสอบพื้นที่ และแจ้งให้คณะกรรมการระดับจังหวัดตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง

3. การทำสัญญากับ ธ.ก.ส. เมื่อเกษตรกรได้รับ “ใบรับรองผลการขึ้นทะเบียนผู้ปลูก” ให้ไปติดต่อทำ “สัญญาประกันราคา” กับ ธ.ก.ส. ที่สาขาใกล้บ้าน หรือที่จุดนัดหมาย

4. การประชาสัมพันธ์เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องกับเกษตรกรในเรื่องกลไกการทำงานของมาตรการประกันราคา เพื่อป้องกันปัญหาความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ซึ่งในเขตปกครองบ้านฮวกพบว่าข้อนี้ยังเป็นปัญหามากในการติดต่อสื่อสารระหว่างหัวหน้าส่วนท้องถิ่นกับเกษตรกรลูกบ้าน

5. การจำหน่ายผลผลิตและการรับเงินของเกษตรกร เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการประกันราคามีสิทธิตัดสินใจได้ 2 กรณี (ศูนย์วิจัยกสิกรรมไทย, 2552) คือ

1) กรณีที่เกษตรกรไม่ใช้สิทธิการประกันราคา เกษตรกรก็นำผลผลิตจำหน่ายในราคาตลาด ซึ่งกรณีนี้จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อราคาตลาดนั้นสูงกว่าราคาประกันที่ระบุไว้ใน สัญญา และสูงกว่าราคาอ้างอิง

2) กรณีที่เกษตรกรใช้สิทธิการประกันราคา ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อราคาอ้างอิงต่ำกว่าราคาประกัน ในทางปฏิบัติคาดว่า การตัดสินใจของเกษตรกรจะพิจารณาเปรียบเทียบราคาอ้างอิงกับราคาตลาดด้วย กล่าวคือ

- กรณีราคาอ้างอิงต่ำกว่าราคาตลาด กรณีนี้เกษตรกรอาจจะตัดสินใจขายสินค้าเกษตรทันที เนื่องจากจะได้รับประโยชน์สูงสุดโดยเกษตรกรจะได้รับเงิน 2 ก้อน คือ เงินก้อนแรกเกษตรกรจะได้รับเงิน “ส่วนต่างราคา” (ระหว่าง ราคาประกันที่ระบุในสัญญากับราคาตลาดอ้างอิงที่กระทรวงพาณิชย์ประกาศ) คูณกับปริมาณผลผลิตเฉพาะที่อยู่ในประกันที่ระบุไว้ในสัญญาของเกษตรกรแต่ละราย

- กรณีราคาอ้างอิงสูงกว่าราคาตลาด ซึ่งหมายความว่า การประกันราคาที่ได้รับยังไม่พอที่จะชดเชยปัญหาที่ราคาตลาดตกต่ำ การตัดสินใจของเกษตรกรจะมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น คาดว่าเกษตรกรคงเลือกที่จะรอโดย การเก็บสต็อกสินค้าไว้รอให้ราคาสูงขึ้น สำหรับเกษตรกรที่ไม่สามารถเก็บผลผลิตเพื่อรอจังหวะการจำหน่ายอาจจะตกลงขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าให้กับโรงงานแปรรูป โรงสี ฯลฯ เนื่องจากโครงการประกันราคานี้ เป็นการให้ความคุ้มครองเพียงบางส่วน ราคาตลาดอาจเคลื่อนไหวต่างไปจากราคาอ้างอิงได้ในบางกรณีหรือในบางพื้นที่ ทำให้เกษตรกรยังคงต้องระมัดระวังในการเลือกจังหวะเวลาที่จะขาย ผลผลิต แม้ว่าจะได้รับการคุ้มครองความเสี่ยงส่วนหนึ่ง (ผลต่างระหว่างราคาประกันกับราคาอ้างอิง) แล้วก็ตาม แต่พบว่าปัญหาในทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นในพื้นที่บ้านฮวกคือ เกษตรกร ตกสำรวจ เพราะไม่ได้มาขึ้นทะเบียน หรือไม่ได้ไปทำสัญญากับธ.ก.ส. ในระยะเวลาที่กำหนด ทางกลุ่มการค้าขายแดนบ้านฮวก จ. พะเยา ได้กล่าวถึงนโยบายการให้ความช่วยเหลือเกษตรกรด้านราคาผลผลิตของรัฐบาลตามโครงการประกันราคาว่า รัฐบาลจะประกันราคาข้าวโพดที่มีความชื้นไม่เกิน 14.5 เปอร์เซ็นต์ ใน

กิโลกรัมละ 7.10 บาท ในเงื่อนไขผลผลิตเฉลี่ย 640 กิโลกรัมต่อไร่ (เนื่องจากความชื้นไม่แน่นอนจึงใช้มาตรการการประมาณผลผลิตเฉลี่ยที่ระดับความชื้น 14.5 ต่อไร่) และเกษตรกร 1 ราย เข้าร่วมโครงการได้ไม่เกิน 20 ต้น

4. การวางแผนแนวทางดำเนินการของกลุ่ม

ผู้ประกอบการที่เป็นสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว บ้านฮวก ได้มีความพยายามในการพัฒนาศักยภาพของตนเองและกลุ่มเพื่อลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต โดยได้เข้าร่วมอบรมในหลักสูตรตัวแทนการส่งออก (ชิปปิง) จนได้รับใบอนุญาตในการเป็นตัวแทนขนส่งสินค้าผ่านแดน ทั้งนี้เพื่อลดขั้นตอนในการติดต่อกับด่านภาษีศุลกากรที่ปกติต้องไปติดต่อด้านเขียงของ จ.เขียงราย นอกจากนี้แล้วทางกลุ่มยังได้วางแผนว่าในปีต่อไปจะจัดตั้งกลุ่มเป็นห้างหุ้นส่วนจำกัด เพื่อที่จะสามารถเป็นประกอบธุรกิจตัวแทนชิปปิงได้เลย

นอกจากนี้แล้วสมาชิกบางคนในกลุ่มได้มีการปรับเปลี่ยนการลงทุนในธุรกิจเกษตรให้มีความหลากหลายมากขึ้นเพื่อลดความเสี่ยงจากราคาสินค้าเกษตรในตลาดที่มีความผันผวนขึ้นลงตามอุปสงค์และอุปทานของตลาดอยู่ตลอดเวลาโดยการเพิ่มการลงทุนในการรับซื้อน้ำยางสด (ยางพารา) ที่เห็นว่าปัจจุบันนี้พื้นที่พืชเศรษฐกิจการเกษตรของพะเยาที่แต่ก่อนเป็นระบบ กระเทียม ข้าวโพด และพื้นที่นาได้ลดน้อยลงเนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เกษตรกรได้เปลี่ยนไปปลูกยางพารามากขึ้น จนพื้นที่การปลูกข้าวโพดลดลงจากปีก่อนๆ เหลือแค่ประมาณร้อยละ 20 ในปัจจุบันนี้

5. ประเด็นอื่นๆ

5.1 ผลอนุมติสินเชื่อกู้ยืมจาก ธกส. เนื่องจากทางกลุ่มต้องการสินเชื่อมาเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตมาดำเนินการในรูปแบบสหกรณ์เพื่อให้ลูกกลุ่มผู้ประกอบการได้นำปัจจัยการผลิตเหล่านั้นไปกระจายการลงทุนในพื้นที่ของเกษตรกรฝั่งลาว ซึ่งตอนแรกได้รับการแจ้งรายงานความก้าวหน้าจากทาง ธกส. คือ นัดวันทำสัญญากู้ยืมเงินของกลุ่มแล้ว แต่คราวหลังมีการเลื่อนวัน สาเหตุที่เป็นเช่นนั้นทางกลุ่มให้ความเห็นว่าเนื่องจากมีคนที่แตกแยกออกไปจากกลุ่มนั้นได้ให้ข้อมูลผิดๆกับทางเจ้าหน้าที่ ธกส. ซึ่งยังแสดงให้เห็นถึงประเด็นขัดแย้งทางผลประโยชน์ทั้งภายในและภายนอกกลุ่มในระหว่างผู้ประกอบการค้าชายแดนไทย-ลาว บ้านฮวก

5.2 ตลาดนัดชายแดนไทย-ลาว หลังจากที่มีการอนุญาตให้เปิดตลาดนัดชายแดนในฝั่งลาวในทุกวันที่ 20 ตั้งแต่ต้นปี 2552 ผ่านมาเป็นเวลา 5-6 เดือน ส่งผลให้ตลาดการค้าชายแดนฝั่งไทยที่เปิดทุกวันทั้ง 10 และ 30 ของเดือนนั้นซบเซาลงเป็นอย่างมากคิดเป็นมูลค่าถึงร้อยละ 50 สมาชิกกลุ่มผู้ที่มีบทบาทเป็นผู้นำชุมชนและสมาชิกคนอื่นๆที่ถือว่าเป็นหัวใจที่สำคัญและความเป็นห่วงต่อทิศทางการปรับตัวของบ้านฮวกประมาณ 10 คน ได้ให้ความเห็นว่า ถึงแม้ตลาดจะซบเซาลงเป็นอย่างมากนั้นในความเป็นจริงแล้วไม่ได้มีผลกระทบต่อคนบ้านฮวกเท่าใดนักในทางตรงกันข้ามร้านขายของชำในบ้านฮวกกลับได้ขายของดีมากขึ้นกว่าเดิมด้วยซ้ำ เพียงแต่มีความเป็นกังวลต่อภาพพจน์ของบ้านฮวก ที่มีชื่อเสียงในด้านการท่องเที่ยวการค้าชายแดนไทย-ลาว บ้านฮวก ซึ่งหากตลาดซบเซาก็คิดว่าน่าจะส่งผลให้นักท่องเที่ยวไม่เข้ามา จะทำให้ร้านค้า ร้านกาแฟในบ้านฮวกเองไม่ได้ขายสินค้า และในส่วนของพ่อค้าที่ข้ามมาสินค้าเข้าไปขายในบ้านฮวกส่วนมากเป็นพ่อค้าชาวกรุงซึ่งโดนส่วนใหญ่เป็นคนนอกพื้นที่ ดังนั้นในประเด็นนี้จึงมีข้อเสนอให้มีการจัดตั้งตลาดการค้าชายแดนไทย-ลาว บ้านฮวกให้เป็นจุดศูนย์กลางที่แน่ชัด อย่านำเงินไปเหวี่ยงทางทอดทิ้งเพื่อที่จะดึงดูดคนเข้ามา โดยใช้แนวความคิดของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (creative economy) ในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน เช่น เมื่อตลาดชายแดนคึกคัก มีคนข้ามนอกพื้นที่เข้ามาเที่ยวในตลาดชายแดนบ้านฮวกแล้วนั้น เราจะทำอย่างไรเพื่อให้คนเหล่านั้นเข้ามาอุปโภคบริโภคสินค้าที่บ้านฮวกเราเป็นผู้ผลิตแทนที่เราจะต้องเอาสินค้าเหล่านั้น (เช่น สินค้าเกษตร สินค้าหัตถกรรม) ออกไปขายนอกพื้นที่

6. ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

การเจรจาเพื่อขอจัดตั้งเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ อำนาจในการยื่นขอเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษอยู่ในความรับผิดชอบของผู้ว่าราชการจังหวัด ซึ่งสามารถอ้างเหตุผลประกอบในการสนับสนุนให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ ดังนี้

9. เป็นรั้วของชาติ โดยเป็นกลุ่มการค้าที่ช่วยเหลือให้เกษตรกรลาวในประเทศเพื่อนบ้านให้มีรายได้ไม่ทะลักเข้ามาเป็นแรงงานนอกระบบในเมืองไทย

10. เป็นรั้วของชาติ โดยเป็นด่านด้านยาเสพติดช่วยลดปัญหาการไหลเข้ายาเสพติดจากประเทศเพื่อนบ้าน

11. ใช้หลักการที่เป็นองค์กรธุรกิจชุมชนที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) อยู่แล้วไม่จำเป็นที่จะช่วยเศรษฐกิจลาวในระดับชาวบ้านให้ดีขึ้น และทางกลุ่มก็ยินดีที่จะจัดอบรมเพิ่มความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตให้กับเกษตรกรลาวหากได้รับอนุญาตจากทางการลาว รวมถึงประเด็นสิ่งแวดล้อมที่ตอนนี้ทางกลุ่มได้มีการลงทุนส่งเสริมปลูกถั่วเหลืองเข้าไปในพื้นที่ของเกษตรกรลาว ที่ทางกลุ่มนั้นไม่ได้มองเพียงแค่ว่าจะเข้าไปเก็งกำไรเพียงเท่านั้น หากแต่ยังมองไปถึงความเชื่อมโยงด้านสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมด้วย

ปัญหาจุดบอดของกลุ่มที่ได้จากการเสนอของสมาชิกกลุ่มในที่ประชุม

12. ยังไม่มีการกระจายความหลากหลายของพืช ลงทุนในพืชชนิดเดียวกันหมด เช่น ถั่วเขียว ถั่วเหลือง อยากให้มีการศึกษาข้อมูลเรื่องการตลาดของพืชชนิดอื่นเพื่อนำมาใช้ในการวางแผนการผลิตต่อไป

13. สำหรับพืชถั่วเหลือง ยังเห็นว่ามีปัญหาด้านราคา โดยที่ผ่านมาราคาที่จีนรับซื้ออยู่ที่ 20 บาท/กก. แต่ทางกลุ่มสามารถรับซื้อได้ที่ราคา 16 บาท/กก. ทางกลุ่มจึงมาสามารถไปลงทุนในพืชชนิดนี้ได้

14. รัฐบาลไทยยังไม่ได้มองว่าบ้านฮวกเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญจุดหนึ่งในประเด็นเรื่องของการแก้ปัญหาแรงงานข้ามชาติ และปัญหายาเสพติด

15. นักวิชาการมองว่าการค้า ณ จุดชายแดนบ้านฮวกนั้นขาดดุล แต่ในความรู้สึกของชาวบ้านฮวกและผู้ประกอบการค้าในบ้านฮวกเองกลับไม่ได้รู้สึกเช่นนั้น เพราะในความเป็นจริงแล้วทำยที่สุดเม็ดเงินในการลงทุนที่ไหลออกไปก็จะกลับเข้ามาสู่ผู้ประกอบการบ้านฮวกซึ่งอาจจะเป็นในรูปแบบของการซื้อวัสดุก่อสร้าง เครื่องยนต์ทางการเกษตร และปัจจัยการผลิตอื่นๆ ฯลฯ

สิ่งที่อยากเห็นบ้านฮวกมีการเปลี่ยนแปลงที่ได้จากการเสนอของสมาชิกกลุ่มในที่ประชุม

16. การมีงานทำ (อาชีพเสริมนอกภาคเกษตร) เป็นหลักแหล่งและมั่นคง เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้คนในชุมชน

17. มีการวางแผนจัดทำซังข้าวโพดอบแห้งและโรงน้ำแข็ง ในปี 2553 โดยของบประมาณจากบเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้รับจัดสรรเพื่อพัฒนาหมู่บ้านทุกปีละ 250,000

7. แผนภาพสรุปประเด็นจากการประชุม

เอกสารอ้างอิง

ศูนย์วิจัยกสิกรรมไทย. (2552) *ประกันราคาสินค้าเกษตร ลดภาระรัฐบาล*. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.posttoday.com/finance.php?id=67223> (27 กันยายน 2552)

ภาคผนวก 1 รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม วันที่ 18 กันยายน 2552

| ชื่อ - สกุล | เบอร์โทร |
|----------------------------|-------------|
| 1. นาง ยอดใจอารีย์ | 081-1420339 |
| 2. นาง ลวง ธรรมศิริ | 084-7392300 |
| 3. นาง นงคราญ บุญเที่ยง | 080-7936067 |
| 4. นาง ไสภา ก่องยศ | 084-3793925 |
| 5. นาง เพ็ชร อุ่นเรือน | 080-0324284 |
| 6. นาย วันชัย ธรรมศิริ | 089-0485098 |
| 7. นาง ปภาดา หน่อหล้า | 087-1803323 |
| 8. นาง อัมพร ผาแก้ว | 087-1805835 |
| 9. นาง ศรีสุดา มหาวรรณ | 087-9119201 |
| 10. นางสาว สุพิกา ศักดากุล | 087-9947665 |
| 11. นาง สุชานารถ ธาริฟู | 086-1186892 |
| 12. นาง วันเพ็ญ สิงห์ชัย | 084-3644501 |
| 13. นาง สุพรรณ อ้นอบ | 085-2457478 |
| 14. นาย บัญชา บริบูรณ์ | 089-9067033 |
| 15. นาย พายัพ อริยะทน | 089-8551516 |
| 16. นาย เปลี่ยน สมยong | 084-8051775 |
| 17. นาง พิสมัย จันจม | 081-1697204 |
| 18. นาย วิรัตน์ ใจอารีย์ | 086-1150584 |
| 19. นาย ชาติวงษ์ หน่อหล้า | 089-5587981 |
| 20. นาย ปฐม ก้าทา | 089-9547076 |
| 21. นาย กฤษ สุบานนาม | 086-9214059 |
| 22. นาย คเชนทร์ แก้วจำปา | |
| 23. นาย เลย เทียงโชคชัย | |
| 24. นาย เจริญ รวมสุข | |

การประชุมเชิงปฏิบัติการ

เรื่อง โอกาสและแนวทางปฏิบัติในการขยายผลธุรกิจเกษตรข้ามพรมแดนไทย-ลาว โดยองค์กรชุมชนท้องถิ่น

วันพฤหัสบดีที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552

ณ.ห้องประชุม อุทยานแห่งชาติภูซาง อ. ภูซาง จ. พะเยา

ชื่อโครงการ: โครงการวิจัยศึกษา “การจัดการธุรกิจเกษตรชายแดนไทย-ลาว โดยองค์กรชุมชนท้องถิ่น”

1. **ผู้รับผิดชอบ:** อาจารย์ พุทธรักษ์ ยิบมันตะสิริ และ ดร. บุศรา ลิ่มนรินทร์กุล

ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ ม. เชียงใหม่

2. **หลักการและเหตุผล**

โครงการวิจัย “การจัดการธุรกิจเกษตรชายแดนไทย-ลาว โดยองค์กรชุมชนท้องถิ่น” พัฒนาการจากปรากฏการณ์ ที่ชุมชนบ้านฮวก กิ่ง อ.ภูซาง จ.พะเยา รวมกลุ่มร่วมลงทุนทำธุรกิจ กับเกษตรกรลาว โดยนำพืชข้าวโพดและถั่วลิสง ซึ่งกลุ่มมีความรู้และประสบการณ์ด้านการผลิตเป็นอย่างดี พร้อมทั้งมีระบบตลาดรองรับ ขยายฐานการผลิตสู่ลาวโดยทำเกษตรแบบมีพันธะสัญญาซื้อขายผลผลิตทั้งหมดของสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ แนวคิดหลักของโครงการวิจัยคือความยั่งยืนของธุรกิจเกษตร ที่มีองค์ประกอบของแนวคิด “ระบบเกษตรยั่งยืนและระบบธุรกิจที่เป็นธรรม” ข้ามพรมแดนตั้งอยู่บนฐานคิด มีกระบวนการพึ่งพาซึ่งกันและกัน กระบวนการตัดสินใจ ระบบการจัดการที่โปร่งใส และการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม ให้กับกลุ่มผู้ประกอบการและผู้ผลิตทั้งสองฝ่าย ในขณะเดียวกันโครงการวิจัยให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างสมรรถนะทรัพยากรมนุษย์ทั้งระดับบุคคลและองค์กร เพื่อเข้าใจกลไกในการประสานงานและการทำงานร่วมกันด้านธุรกิจเกษตรชายแดนไทย-ลาว ของกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวก การพัฒนาและสนับสนุนกระบวนการทำงานที่สร้างความสัมพันธ์ที่ดีและนำไปสู่การขยายผลทางธุรกิจที่เป็นธรรม ทั้งฝั่งไทยและลาว

สืบเนื่องจากโครงการได้ดำเนินโครงการและได้ร่วมประชุมหารือกับกลุ่มและแกนนำที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาบ้านฮวก ที่มีผลผลิตด้านการพัฒนาท้องถิ่น พบว่าการพัฒนาธุรกิจเกษตรชายแดนได้มีการพัฒนาจากบรรพบุรุษซึ่งอาศัยวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีความคล้ายคลึงกันและการพึ่งพิงอาศัยซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะด้านการดำรงชีพและการเกษตรถือเป็นอาชีพหลักของประชากรทั้งสองประเทศ หลังจากที่มีการพัฒนาและสนับสนุนการค้าระหว่างชายแดนทำให้เกษตรกรทั้งสองฝ่าย ได้เล็งเห็นโอกาสในการพัฒนาอาชีพด้านการค้าและการดำเนินการธุรกิจ ได้มีการพัฒนากลุ่มต่างๆ โดยมีการสร้างระบบเงินทุนหมุนเวียนเพื่อสนับสนุนกิจกรรมและรายได้ของสมาชิก โดยเฉพาะการลงทุนธุรกิจเกษตรชายแดน อย่างไรก็ตามกลุ่มสมาชิกส่วนใหญ่ยังมีความคิดเห็นและความเข้าใจในการดำเนินธุรกิจที่แตกต่างกัน และภายใต้สภาวะปัจจุบันที่ผลกระทบด้านราคาสินค้าเกษตรและความไม่ชัดเจนด้านนโยบายและความเข้าใจของภาครัฐต่อธุรกิจชุมชนชายแดน ที่ส่งผลต่อความยั่งยืนและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง รวมถึงกลไกจากการรวมกลุ่มที่รับมือ ดังนั้นสิ่งสำคัญในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงต้องอาศัยฐานกลุ่ม โดยเริ่มจากสมาชิกแต่ละรายต้องมีความเข้าใจในการรวมกลุ่มกลไกที่มีผลผลิตด้านการดำเนินธุรกิจเกษตร ที่สอดคล้องกับบริบทด้านระบบนิเวศน์ วัฒนธรรม เศรษฐกิจชุมชนที่สนับสนุนระบบการผลิตเชิงอนุรักษ์ ตลอดจนความเข้าใจกลไกการประสานงานธุรกิจเกษตรระหว่างพรมแดน ไทย-ลาว และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ ระดับต่างๆ ตั้งแต่กลุ่ม ชุมชนบ้านฮวก องค์กรท้องถิ่น ตลอดจนหน่วยงานภายนอกที่มีส่วนผลผลิตด้านการค้าพรมแดน ได้แก่ สำนักงานพาณิชย์จังหวัด สำนักงานการค้าต่างประเทศ เขต 6 ด้านศุลกากร เป็นต้น ที่มีบทบาทต่างๆ ที่ทำให้เกิดการทำงานและการขยายตัวของธุรกิจเกษตร รวมถึงการพัฒนาบริหารจัดการผลประโยชน์ของกลุ่มธุรกิจเกษตรบ้านฮวก

ต่อสมาชิกและต่อเกษตรกร สปป.ลาว เพื่อรองรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อความยั่งยืนของธุรกิจเกษตรระหว่างชายแดน

กลุ่มเกษตรกรและพ่อค้าบ้านฮวกได้มีพัฒนาด้านโครงสร้างใน 3 ระยะ ซึ่งอาศัยความได้เปรียบในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะความได้เปรียบเชิงพื้นที่ที่มีพรมแดนติดต่อกับเมืองคอบ แขวงไซยะบูลี ของลาว ซึ่งเปิดโอกาสให้เกิดธุรกิจชุมชนข้ามพรมแดน และหมุนเวียนสินค้าส่งผลการขยายตัวและเติบโตทางเศรษฐกิจในด้านต่างๆ ได้แก่ สินค้าการก่อสร้าง สินค้าอุปโภคบริโภค สร้างและกระจายรายได้ให้กับชุมชน จังหวัดพะเยา และประเทศไทย อย่างไรก็ตามพบว่าผลการเปลี่ยนแปลงนโยบายการค้าชายแดน เกษตรพันธะสัญญา (contract farming) และการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขการค้า ภายใต้ AFTA ปี 2553 ส่งผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจการค้าพรมแดน ไทย-ลาว และผลต่อการดำเนินธุรกิจด้านการเกษตรและอื่นๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

I. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการผลิตทางเกษตร

ระยะที่ 1 บ้านฮวกกับนโยบาย 66/23

● ความสามารถของผู้นำท้องถิ่น ที่ทำงานร่วมกับภาครัฐโดยเฉพาะฝ่ายทหาร ตามนโยบาย 66/23 และผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย

○ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

○ สิทธิการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ที่ดินและป่าไม้ (ป่าชุมชน)

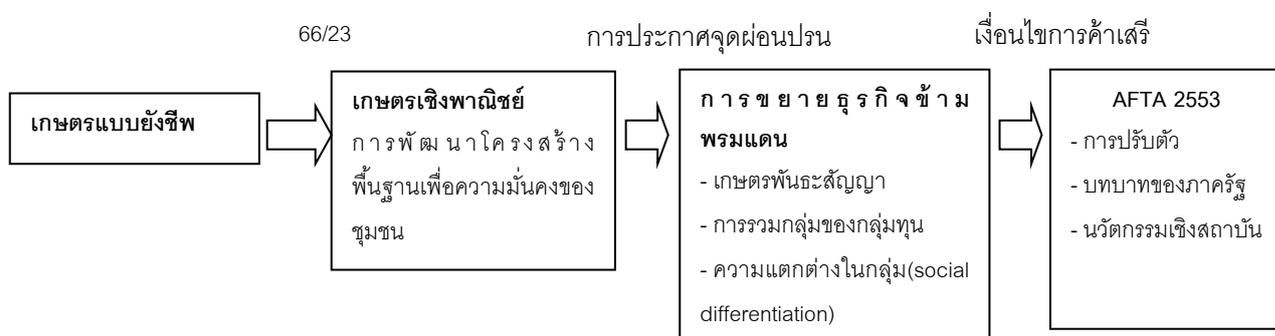
○ การปรับปรุงระบบเกษตร เพื่อความมั่นคงทางอาหารและรายได้

ระยะที่ 2 บ้านฮวกกับการค้าข้ามพรมแดน ไทย-ลาว

● บ้านฮวกได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงมหาดไทยประกาศให้เป็นจุดผ่อนปรน ให้มีการค้าขายสินค้าอุปโภคบริโภค และยารักษาโรคที่จำเป็นซึ่งระดับท้องถิ่นของไทย (อ.ภูซาง จ.พะเยา) และลาว (เมืองคอบ แขวงไซยะบูลี) ได้เห็นชอบร่วมกัน

● ปัจจุบัน การค้าชายแดน ณ จุดผ่อนปรนบ้านฮวกและเมืองคอบได้ขยายการลงทุนจากฝ่ายไทย เช่น ธุรกิจค้าไม้ ระบบเกษตรพันธะสัญญา การค้าอุปโภคบริโภค วัสดุก่อสร้าง ตลอดจนธุรกิจขนส่งสินค้า

ระยะที่ 3 AFTA 2553 การเตรียมความพร้อมและการปรับตัวของกลุ่ม



II. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมเกษตรในบ้านฮวก หมู่บ้านชายแดนไทย-ลาว

| นโยบาย 66/23 และผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย | การประกาศจุดผ่อนปรน | การเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขการค้า ภายใต้ AFTA ปี 2553 |
|--|--|---|
| <ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน - การฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชนภาคเกษตร - การค้าขายสินค้าอุปโภคบริโภค ตลาดชุมชนระหว่างชายแดน | <ul style="list-style-type: none"> - การค้าข้ามพรมแดน (cross border) - นโยบาย contract farming ภายใต้ ACMECS - เกษตรกร พ่อค้า ขยายการลงทุนในลาว มีการรวมตัวเป็นกลุ่มเพื่อการระดมทุนและสร้างพลังต่อรอง - ขยายตลาดชายแดนไปสู่ฝั่งลาวทุกวันที่ 20 ของเดือน - ขณะที่ฝั่งไทยเปิดตลาดทุกวันที่ 10 และ 30 ของเดือน | <ul style="list-style-type: none"> - ไม่มั่นใจนโยบายรัฐในการควบคุมสินค้าเกษตรนำเข้าจากประเทศเพื่อนบ้าน - การแข่งขันจากจีน - เงื่อนไข contract farming ได้สร้างความมั่นคงให้กับการลงทุนของกลุ่ม - สมาชิกพิจารณายุทธศาสตร์ของการปรับตัวและเสนอภาระกิจที่รัฐต้องดูแลกลุ่มวิสาหกิจชุมชน - รัฐต้องปรับกระบวนการทำงานให้ไปในทิศทางเดียวกัน |

III. ลักษณะการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างไทย-ลาว ที่จุดผ่อนปรนบ้านฮวก

| การพึ่งพาซึ่งกันและกัน | ไทย | ลาว |
|------------------------|--|--|
| 1. ทรัพยากรธรรมชาติ | - | - ป่าไม้ พื้นที่เกษตร |
| 2. ทุน | - สินเชื่อปัจจัยการผลิตทางเกษตร | - |
| 3. มนุษย์ | - เกษตรกรชำนาญการด้านการผลิตทางเกษตร | - แรงงานภาคการเกษตร |
| 4. กายภาพ | <ul style="list-style-type: none"> - การบริการขนส่งสินค้าจากลาว - การบริการสินค้าอุปโภคบริโภค - เมล็ดพันธุ์พืช - วัสดุเคมีเกษตร - วัสดุก่อสร้าง | <ul style="list-style-type: none"> - ผลผลิตปลาที่ไม่ใช่ไม้ (NTFPs) - ผ้าทอพื้นเมือง - สินค้าเกษตร ข้าวโพด เด็ดย ถั่วลิสง มันสำปะหลัง ถั่วเหลือง |
| 5. สังคม | - ธุรกิจข้ามพรมแดน นำมาซึ่งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สร้างงานในพื้นที่ และการลดปัญหาเสพติด | |
| 6. วัฒนธรรม | - งานประเพณี วัฒนธรรมทางศาสนา เป็นกิจกรรมร่วมกันประจำปี ของ ต.ภูซาง และเมืองคอบ | |

- เศรษฐกิจบ้านฮวกพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติของเมืองคอบ ด้านการเกษตรและป่าไม้
- การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และรายได้ของลาว นำไปสู่การขยายตัวของธุรกิจอื่นๆ โดยเฉพาะธุรกิจวัสดุก่อสร้าง
- การเปิดตลาดชุมชน ชายแดนที่ฝั่งลาวเพิ่มขึ้นของทุกวัน 20 ของเดือน (ซึ่งได้ดำเนินการมาตั้งแต่เดือน มีนาคม 2552) มีส่วนทำให้ธุรกิจชายแดนฝั่งไทย ที่จัดทุกวันที่ 10 และ 30 ของเดือนซบเซา
- ธุรกิจข้ามพรมแดน ได้มีส่วนยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชนเกษตรกรรมเมืองคอบ โดยภาพรวมมีผลที่ดีทางด้าน
- เศรษฐกิจ รายได้เพิ่มขึ้น สภาพความเป็นอยู่ดีขึ้นโดยประเมินจากบ้านเรือนและโครงสร้างของที่อยู่อาศัย
- สังคม มีงานภาคเกษตร เพิ่มขึ้นและภาวะยาเสพติด
- วัฒนธรรม มีกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไทย ลาว ในงานประเพณีทางศาสนา
- การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ปัจจุบันยังไม่มีจัดการที่ดินเชิงอนุรักษ์ ผนวกในระบบการผลิตทางเกษตรเป็นแนวทางหนึ่งที่ต้องได้รับการพัฒนาทั้งด้านความคิดและการปฏิบัติ โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์ที่ดินบนพื้นที่ลาดชันและพื้นที่ดอนลูกคลื่นเชิงเขา
- เศรษฐกิจของบ้านฮวก มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อมและภูมินิเวศน์ของเมืองคอบ การเติบโตของธุรกิจ/ข้ามพรมแดน สร้างผลประโยชน์ให้กับหมู่บ้านใกล้เคียงของ อ.ภูซาง ตลอดจน อ.เชียงคำ ซึ่งมีระบบคมนาคมที่เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายอย่างดี
- ลักษณะภูมิประเทศของเมืองคอบซึ่งมีภูเขาที่ระหว่างเมืองคอบ กับแขวงไซยะบูลี ทำให้เส้นทางการลำเลียงผลิตผลเกษตรจำเป็นต้องพึ่งพิงทางออก ณ ด้านผอนปรนกวักหอก ที่บ้านฮวก
- การลงทุนของรัฐบาลไทย โครงการความร่วมมือด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมระหว่าง จ.พะเยา และแขวงไซยะบูลี (ระหว่าง อ.ภูซาง และเมืองคอบ) ในอนาคต ถ้ามีการลงทุนจะช่วยเสริมสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคมและความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน 2 พื้นที่ ในด้านต่างๆ ดังนี้
 - ระบบคมนาคม
 - ระบบชลประทานขนาดเล็ก
 - การพัฒนาเทคโนโลยีการเกษตรและการจัดการสิ่งแวดล้อม
 - การฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้
- สิ่งที่ทำทหาย ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์การพัฒนา (Development paradigm) โดยเน้นการเรียนรู้ ร่วมกันจากชีวิตจริงของชุมชน 2 ประเทศผ่านการปฏิบัติและทบทวนบทเรียนร่วมกัน
- จะเป็นตัวอย่างสำหรับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยที่ชุมชนชายขอบเป็นผู้กำหนดกฎและกติกา เชิงสังคมและวัฒนธรรม ในการแก้ไขปัญหาและหาทางออกที่เสริมสร้างความยั่งยืนบนฐานของความเป็นธรรมและควมมีศักดิ์ศรีของมนุษย์ซึ่ง ต.ภูซาง และเมืองคอบมีคุณสมบัติทางภูมิสังคมใกล้เคียงกัน จะเป็นกรณีตัวอย่างการศึกษาที่เปิดโอกาสให้มีการพัฒนาจากภายใน (endogenous development) ร่วมกันของ 2 ชุมชน
- กรณีศึกษา บ้านฮวก ได้ทำทหายการปรับใช้แนวทาง interdependence และ co-evolution ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทั้งนี้จะต้องสร้างกลไกการประสานงาน (coordination mechanisms) ที่มีศักยภาพในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง

3. วัตถุประสงค์:

1. เพื่อนำเสนอผลการศึกษากลุ่มธุรกิจการค้าข้ามพรมแดนบ้านฮวก
2. เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและหาแนวทางปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อการพัฒนาธุรกิจเกษตรข้ามพรมแดนไทย-ลาว
3. เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์และกลไกการทำงานระหว่างภาคีหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการพัฒนาธุรกิจเกษตรข้ามพรมแดนไทย-ลาว

4. ผู้เข้าร่วม: จำนวน 40 คน จากหน่วยงานต่างๆ ดังนี้

1. ผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา
2. นายอำเภอภูซาง จ. พะเยา
3. สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพะเยา
4. สำนักงานการค้าต่างประเทศ เขต 6 (เชียงใหม่)
5. ด้านศุลกากรเชียงใหม่
6. สำนักงานเกษตรภูซาง
7. สำนักงานเกษตรจังหวัดพะเยา
8. สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดพะเยา
9. สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพะเยา
10. สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพะเยา
11. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาภูซาง
12. กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 32 ค่ายพญางำเมือง อ.เมือง จ. พะเยา
13. ฝ่ายทหารพราน ศูนย์ปฏิบัติการกองทัพบกที่ 3
15. องค์การบริหารส่วนตำบลภูซาง
16. กลุ่มเกษตรกรแกนนำและผู้ดำเนินธุรกิจเกษตรบ้านฮวก อ. ภูซาง จ. พะเยา
17. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว)

5. ลักษณะโครงการ: เวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

6. ผลที่จะได้รับ

1. ได้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะทางปฏิบัติต่อธุรกิจเกษตรข้ามพรมแดนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. ได้ยุทธศาสตร์และกลไกการทำงานระหว่างองค์กรภาคีต่างๆ ที่นำไปสู่นโยบายการค้าข้ามพรมแดนไทย-ลาว

7. วันและสถานที่:

วันพฤหัสบดีที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552 ห้องประชุม 1 อุทยานแห่งชาติภูซาง อ. ภูซาง จ. พะเยา

8. ผู้ดำเนินการประชุม

อาจารย์ พฤษชัย ยิบมันตะศิริ และ ดร. นุศรา ลิ่มนรินทร์กุล
ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ ม. เชียงใหม่

4. งบประมาณ

จากโครงการวิจัย“การจัดการธุรกิจเกษตรชายแดนไทย-ลาว โดยองค์กรชุมชนท้องถิ่น”
(สนับสนุนทุนวิจัยโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ)

การประชุมเชิงปฏิบัติการ

วันที่ 12 พฤศจิกายน 2552 เวลา 8.30 -13.30 น.

ณ. ห้องประชุม อุทยานแห่งชาติภูซาง อ. ภูซาง จ. พะเยา

วันพุธ 11 พฤศจิกายน 2552

15.00 – 18.00 น. คณะวิจัยเดินทางออกจาก เชียงใหม่ เดินทางถึงบ้านฮวก ต.ภูซาง อ. ภูซาง จ.พะเยา

วันพฤหัสบดี 12 พฤศจิกายน 2552

8.30 - 9.00 น. ลงทะเบียน

กล่าวต้อนรับ แนะนำผู้เข้าร่วมประชุม และ สำนักงานสนับสนุนกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ (ฝ่าย 1)

9.00 – 9.15 น. พิธีเปิดการประชุม โดย นาย เชิดศักดิ์ ชูศรี ผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา

9.15 – 9.30 น. ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย โดย ดร. บุศรา ลีมนิรันดร์กุล

9.30 – 10.00 น. ประมวลประเด็นผลการดำเนินธุรกิจเกษตรชายแดนบ้านฮวก ความท้าทายและโอกาส โดย อาจารย์ พฤกษ์ ยิบมันตะศิริ

10.00 -11.30 น. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นแต่ละกลุ่ม: ประเด็น โอกาสและการขยายผลการทำธุรกิจการค้าชายแดนไทยลาว

- พาณิชย์จังหวัด
- สำนักงานการค้าต่างประเทศเขต 6
- ด้านศุลกากรเชียงใหม่
- กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน
- องค์กรท้องถิ่น
- นโยบายจังหวัด

11.30 -12.30 น. ก้าวต่อไป: โอกาสการนำไปสู่นโยบายและแนวปฏิบัติการค้าข้ามพรมแดนไทย-ลาว โดย อาจารย์ พฤกษ์ ยิบมันตะศิริ และดร. บุศรา ลีมนิรันดร์กุล

12.30 -13.30 น. ปิดการประชุม และ รับประทานอาหารกลางวัน

ภาคผนวก ข.

ภาคผนวก 1 การประชุมเชิงปฏิบัติการโครงการศึกษาการค้าชายแดนไทย-ลาว วันที่ 29-30 มกราคม 2552



ภาคผนวก 2 การประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมแกนนำกลุ่ม การประชุมกลุ่มย่อย และการสัมภาษณ์ระดับครัวเรือนของสมาชิกในกลุ่มธุรกิจเกษตรบ้านฮวก



ภาคผนวก 3 ลักษณะทางกายภาพระบบการผลิตในเมืองคอบ ฤดูฝน สปป.ลาว



ภาคผนวก 4 การศึกษาและสำรวจพื้นที่ชายแดนระหว่างบ้านฮวกและเมืองคอบ สปป.ลาว



ภาคผนวก 5 การประชุมฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการการผลิตเมล็ดพันธุ์ลูกผสม ศูนย์วิจัยพืชไร่ นครสวรรค์



ภาคผนวก 6 การประชุมเชิงปฏิบัติการสมาชิกกลุ่มการค้าชายแดนไทย-ลาว วันที่ 18-19 ก.ย.52 บ้านฮวก



ภาคผนวก 7 ประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง โอกาสและแนวทางปฏิบัติในการขยายผลธุรกิจเกษตรข้ามพรมแดนไทย-ลาว โดยองค์กรชุมชนท้องถิ่น วันที่ 12 พ.ย. 2552

